

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM ANABİLİM DALI

**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SÜRİYE KRİZİ
SÖYLEMİ: DEĞİŞİM VE DEVAMLILIK**

Yüksek Lisans Tezi

Ayten ELKATMIŞ MERMER

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

Nevşehir

Temmuz 2021

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Ayten ELKATMIŞ MERMER

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Söylemi: Değişim Ve Devamlılık” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Ayten ELKATMIŞ MERMER

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. İlhan ARAS

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL danışmanlığında Ayten ELKATMIŞ MERMER tarafından hazırlanan “Türk Dış Politikasında Suriye Krizi Söylemi: Değişim ve Devamlılık” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../.....

JÜRİ

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi İsmail Erkam SULA

Üye : Doç. Dr. İlhan ARAS

İMZA

.....

.....

.....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/...../..... tarih ve sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

.....

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam boyunca bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren, çalıőmamın her aşamasında destek olan, sabırla ilgilenen, en iyi olması için çabalayan ve kendisiyle çalışma imkanı sağlayan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL'e őükran ve teőekkürlerimi sunuyorum.

Tüm süreç boyunca yanımda olan, yorulduğum zamanlarda sözleriyle yüreklendiren, her türlü yardımını esirgemeyen, en zor zamanlarda hep çözüm sunan sevgili eőim Muhammet Baki MERMER'e sonsuz teőekkürlerimi sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme ve yüksek lisansa baőlamama vesile olan eniőtem Yakut KARAGÖZ'e teőekkürlerimi sunuyorum.

Ayten ELKATMIŞ MERMER

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SURIYE KRİZİ SÖYLEMİ: DEĞİŞİM VE DEVAMLILIK

Ayten ELKATMIŞ MERMER

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası
Güvenlik Ve Terörizm Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2021
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Murat DEMİREL

ÖZET

Suriye krizi, 2011 yılından itibaren Türk dış politikasını temelden etkileyen ana gündem meselelerinden birisi olmuştur. Suriye konusunda Türk dış politikası eğilimi hem Türkiye'nin hem de bölgesel ve küresel güvenliğin şekillenmesinde ana değişkenlerden birisidir. Dolayısıyla araştırmanın amacı Türk dış politikası söylemlerinde Suriye krizi hususundaki değişim ve devamlılığı ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma, "2011-2019 yılları arasında görevdeki T.C. Cumhurbaşkanlarının konuşmalarında, Suriye krizine yönelik Türk dış ve güvenlik politikası kapsamındaki değişim ve süreklilik unsurları nasıl evrilmiştir?" sorusunu araştırmıştır.

Çalışmada yöntem olarak içerik analizi kullanılmış olup 2011-2019 yılları arasındaki T.C. Cumhurbaşkanlarının Suriye krizine yönelik konuşmaları incelenmiştir. Böylece, Türk dış politikasında var olan devamlılık ve değişimler ortaya konularak devam eden krizde Türk dış politikasının eğilimlerine dair açıklamalar ortaya konmuştur. Bu kapsamda cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2.211 konuşma alınıp bunlar içerisinde çalışmanın araştırma sorusuna katkı sunacak olan 1.409 konuşma filtrelenerek araştırmaya dahil edilmiştir. Bu konuşmalar Suriyeli göçmenler hakkında yapılan açıklamalar, Suriye Hükümetine ve politikalarına yönelik açıklamalar, krizin çözülmesi için yürütülen uluslararası işbirliği çalışmalarına dair açıklamalar ve Türkiye'ye yönelik güvenlik tehditleri ve terörizmle mücadele kapsamında yapılan açıklamalar olarak dört başlık altında değerlendirilmiştir.

Bulgular, Türk dış politikası söylemlerinde Suriye krizi hususundaki değişim ve devamlılığı ortaya koymaya odaklanmıştır. Çalışmanın bulguları sonucunda, bu tez cumhurbaşkanlarının konuşmalarında uluslararası işbirliğine ve Suriye Hükümetine yönelik konuşmalarda göreceli olarak daha istikrarlı olduğu görülürken, Suriyeli göçmenler, Türkiye'nin güvenliği ve terörle mücadele hususlarında göreceli olarak bir değişim olduğunu savunmaktadır. Çalışma Türkiye'nin Suriye meselesine yönelik yürüttüğü dış ve güvenlik politikasında genel bir eğilimi ortaya koyarak literatüre katkı sunmayı hedeflemiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye Krizi, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Suriyeli Göçmenler, Terörizm, Söylem Analizi

**'SYRIAN CRISIS' DISCOURSE IN TURKISH FOREIGN
POLICY: CHANGE AND CONTINUITY**

Ayten ELKATMIŞ MERMER

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences, International
Security and Terrorism, M.A., July, 2021**

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Murat DEMİREL

ABSTRACT

The Syrian crisis has been one of the main agenda issues that fundamentally affected Turkish foreign policy since 2011. The tendency of Turkish foreign policy on Syria is one of the main variables in shaping both Turkey's and regional and global security. Therefore, the aim of the research is to reveal the change and continuity regarding the Syrian crisis in Turkish foreign policy discourses. In this context, this study explores "How have the elements of change and continuity evolved in Turkish foreign and security policy regarding the Syrian crisis in the discourses of presidents-in-office during the years 2011 and 2019?"

Content analysis was used as a method in the study, and between 2011-2019 years Republic of Turkey the discourses of the Presidents on the Syrian crisis were examined. Thus, by putting forth the existing continuity and changes in Turkish foreign policy, explanations about the tendencies of Turkish foreign policy in the ongoing crisis are presented. In this context, 2,211 discourses on the official website of the presidency were examined. Among these 1,409 discourses that would contribute to the research question of the study were filtered and included in the research. These discourses were evaluated under four headings as statements about Syrian refugees, statements about the Syrian regime and its policies, statements about international cooperation on resolving the crisis, and statements made within the scope of security threats against Turkey and the fight against terrorism.

The findings focused on revealing the change and continuity regarding the Syrian crisis in Turkish foreign policy discourses. As a result of the findings of the study, this thesis argues, in the discourses of the presidents, while there has been a relative stability according to the international cooperation and the policies of the Syrian regime, a relative amount of change seems to exist regarding the Syrian migrants, Turkey's security and fight against terrorism. The study aims to contribute to the literature by presenting a general tendency in Turkey's foreign and security policy discourses towards the Syrian crisis.

Keywords: Syria Crisis, Presidency of the Republic of Turkey, Syrian Immigrants, Terrorism, Discourse Analysis

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	ii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SURİYE KRİZİ

1.1 Suriye Krizi	6
------------------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ SURİYE KRİZİNE YÖNELİK SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ

2.1 2011-2014 Dönemi Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Açıklamalarının Analizi	21
2.1.1. Cumhurbaşkanlığının 2011 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	22
2.1.1.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	22
2.1.1.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	23
2.1.1.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	24
2.1.1.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	25
2.1.2. Cumhurbaşkanlığının 2012 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	25
2.1.2.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	25
2.1.2.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	26

2.1.2.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	28
2.1.2.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	29
2.1.3.	Cumhurbaşkanlığının 2013 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	30
2.1.3.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	30
2.1.3.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	31
2.1.3.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	31
2.1.3.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	33
2.1.4.	Cumhurbaşkanlığının 2014 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	34
2.1.4.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	34
2.1.4.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar	34
2.1.4.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	35
2.1.4.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	36
2.2	Recep Tayyip Erdoğan'ın 1. Dönem Cumhurbaşkanlığı Sürecinde Suriye Krizine Yönelik Söylemleri (2014-2018)	36
2.2.1	Cumhurbaşkanlığının 2014 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	37
2.2.1.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	37
2.2.1.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	39
2.2.1.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	40
2.2.1.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	40
2.2.2	Cumhurbaşkanlığının 2015 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	42
2.2.2.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	43
2.2.2.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	47
2.2.2.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	52
2.2.2.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	55
2.2.3	Cumhurbaşkanlığının 2016 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	60

2.2.3.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	60
2.2.3.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	63
2.2.3.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	65
2.2.3.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	68
2.2.4	Cumhurbaşkanlığının 2017 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	75
2.2.4.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	75
2.2.4.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	78
2.2.4.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	79
2.2.4.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	83
2.2.5	Cumhurbaşkanlığının Haziran 2018'e Kadar Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	88
2.2.5.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	89
2.2.5.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	91
2.2.5.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	92
2.2.5.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	94
2.3	Recep Tayyip Erdoğan'ın 2. Dönem Cumhurbaşkanlığı sürecinde Suriye Krizine Yönelik Söylemleri (2018-2019)	97
2.3.1	Cumhurbaşkanlığının Haziran 2018 Sonrası Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	97
2.3.1.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	98
2.3.1.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	98
2.3.1.3	Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	99
2.3.1.4	Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	101
2.3.2	Cumhurbaşkanlığının 2019 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri	102
2.3.2.1	Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar	102
2.3.2.2	Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar.....	106

2.3.2.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar.....	107
2.3.2.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar	110

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2011-2019 YILI SÖYLEMLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

3.1 Suriye Krizine Yönelik 2011 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	116
3.2 Suriye Krizine Yönelik 2012 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	117
3.3 Suriye Krizine Yönelik 2013 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	119
3.4 Suriye Krizine Yönelik 2014 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	120
3.5 Suriye Krizine Yönelik 2015 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	123
3.6 Suriye Krizine Yönelik 2016 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	125
3.7 Suriye Krizine Yönelik 2017 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	128
3.8 Suriye Krizine Yönelik 2018 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	130
3.9 Suriye Krizine Yönelik 2019 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi	132
SONUÇ	135
KAYNAKÇA.....	147
EKLER.....	153
ÖZ GEÇMİŞ	156

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devleti
Bkz.	: Bakınız
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
DEAŞ	: ad-Dawlah al-Islamiyah fil-‘Iraqwaash-Sham
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
SDG	: Suriye Demokratik Güçleri
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCCB	: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı
TCDB	: Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
YKS	: Yüksek Seçim Kurulu

GİRİŞ

2011 yılında Suriye’de Arap Baharı¹ olaylarını takiben iç çatışmalar meydana gelmiş, bunun sonucu olarak günümüze kadar olan süreçte Suriye’nin toprak bütünlüğü zayıflamış, uluslararası terörizm ve mülteci sorunları başta olmak üzere yeni güvenlik tehditleri Suriye menşeli olarak hem bölgeyi hem de küresel politikaları şekillendiren bir boyuta ulaşmıştır. Suriye krizi, Türkiye’yi başta güvenlik olmak üzere siyasi, ekonomik, sosyal birçok alanda etkilemiştir. Türkiye, sınır komşusu olan Suriye ile daha sorunsuz bir etkileşim içindeyken bu yeni süreçte Türkiye için yeni güvenlik tehditleri türemiş ve değişen koşullara uyum sağlamak amacıyla Türk dış politikasında değişiklikler meydana gelmiştir. Krizin hala sürmesinden dolayı Türk dış politikasının, Suriye krizi nezdinde nasıl şekilleneceği hususunda tartışmalar da devam etmektedir. Bu bağlamda çalışma, ilgili Suriye krizine yönelik olarak oluşturulan Türk dış politikası söylemlerindeki değişim ve devamlılıkları inceleyerek ilgili tartışmalara ve literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir. Çalışma, “2011-2019 yılları arasında görevdeki Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) cumhurbaşkanlarının konuşmalarında, Suriye krizine yönelik Türk dış ve güvenlik politikası kapsamındaki değişim ve süreklilik unsurları nasıl evrilmiştir?” araştırma sorusunu yöneltmek üzere 2011-2019 yılları arasında Suriye krizine yönelik Türk güvenlik ve dış politikasının söylemlerindeki eğilimleri analiz etmeyi amaçlamaktadır.

2010 yılında başlayan Arap Baharı sonucunda, Mısır, Tunus, Libya gibi ülkelerde ortaya çıkan ayaklanmalar ülke iktidarlarının devrilmesiyle son bulurken Suriye’de Hükümet ve muhalefetin karşı karşıya gelmesi sonucunda ülke iç savaşa sürüklenmiştir. Ortaya çıkan iç savaş sonrasında uluslararası terör gruplarının artan faaliyetleri, yaşanan kitlesel göç gibi sebeplerle bölgesel ve küresel güvenlik pek çok açıdan etkilenmiştir. Türk dış politikasının en önemli meselelerinden biri haline gelen Suriye krizinin gelecek yıllarda da gündemde kalacağı ve uluslararası bağlamda etkisinin süreceği gözükmektedir. Literatürde, Suriye krizi ile ilgili Türk

¹Literatürde genel olarak Arap Baharı olarak geçen olaylar olumsuz sonuçları nedeniyle bahar olarak değil kimi yazarlarca Arap isyanları olarak nitelendirilmektedir. Bu çalışma literatürdeki yaygın kavramsallaştırması olan Arap Baharı ifadesini kullanılmıştır. Bkz. <https://www.setav.org/arap-dunyasindaki-ikinci-isyan-dalgasi-nereye-varir/>

dış politikasına dair eserler bulunmasına rağmen, bu çalışma farklı olarak, konuşmalar üzerinden bir içerik analizi yapmaya çalışmaktadır.² Bu kapsamda, çalışma geleceğe de ışık tutacak şekilde, devamlılık ve değişimler ışığında, genel eğilimleri tespit ederek literatüre katkı sunmayı hedeflemiştir.

Çalışma aynı zamanda bir dış politika çalışmasıdır. Dış politika analizinde temel amaç dış politika meselelerini karar vericilere, devlete ve sisteme ait unsurlar bağlamında yorumlamaktır. Bu sayede genellenebilir çıkarımlarda bulunma konusunda yardımcı olmaktadır. Dış politika analizinin özünde devletlerin dış kararlarını çalışmak yer almaktadır.³ Bu çalışmada ilgili kapsamda Türk dış politikasının Suriye krizindeki yaklaşımları betimleyici bir şekilde irdelenecektir. Burada liderlere odaklanılarak devlet başkanlarının konuşmaları üzerinden dış politikaya dair bir analiz ortaya konacaktır.

Çalışmada yöntem olarak içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi metin içeriğini bir araya getirme ve analiz etme tekniğidir. İçerik analizinde genel olarak yazılı dokümanlar ve kaydedilmiş sözlü iletişim analizleri kullanılmaktadır. Bu metot vasıtasıyla dergi, kitap, şiir, internet sayfaları, gazeteler, görüşmeler gibi birçok kaynak incelenebilmektedir. İçerik analizi araştırma tekniğinde, analize konu olan metinlerin bağlamsal denklemi içerisinde anlamlandırılması, yinelenebilir ve geçerli çıkarımlar yapılması hedeflenmektedir. İçerik analizi pratikte cereyan eden olaylar hakkında bilgi verebilmek ve belli bir kavramı anlayabilmek için yeni görüşler ortaya konmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda metinlerin okunması, metinlerin sosyal bağlamda yorumlanması ve analiz edilmesi içerik analizinde uygun adımlar olarak görülmektedir.⁴ Bu çalışma ilgili yöntem çerçevesinde 2011-2019 yılları arasındaki T.C. Cumhurbaşkanlarının Suriye krizine yönelik konuşmaları analiz edecektir. Böylece, Türk dış politikasında var olan devamlılık ve değişimler ortaya koyularak

²Konuyla ilgili yapılmış benzer bir çalışma için bkz. Çağla Lüleci Sula, İsmail Erkam Sula, Migration Management in Turkey: Discourse and Practice, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 2021, 1-17.

³Cengiz Erişen, Dış politika Analizi, Şaban Kardaş, Ali Balcı (Ed.), **Uluslararası İlişkilere Giriş** (Küre Yayınları, İstanbul). Sayfa: 355, 2014.

⁴W. Lawrence Neuman, Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemleri, 2. Cilt, 8. Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2020, 586; Klaus Krippendorff, **Content Analysis An Introduction to Its Methodology**, Sage Publications, The United States of America, 2014, 18-21; Senem Aydın Düzgüt, Nitel Yaklaşım ile Görüşme, Gözlem ve Odak Grup Yöntemleri, İçerik Analizi. Ali Çarkoğlu (Ed.). **Uluslararası İlişkilerde Araştırma Yöntemleri**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2019, 133.

devam eden krizde Türk dış politikasının eğilimlerine dair açıklayıcı olmaya çalışılacaktır.

Konuşmalar T.C. Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinden alınmıştır.⁵ Sitede yer alan arama kısmına “Suriye” yazılarak aramalar filtrelenmiştir. 2011-2019 yılları arasında cumhurbaşkanlığı görevini Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere iki cumhurbaşkanı ifa etmiştir. Bu kapsamda ilk filtrelemeden sonra hangi cumhurbaşkanının dönemine ait konuşmalar listelenmek isteniyorsa ilgili cumhurbaşkanının isminin yer aldığı kutucuk işaretlenerek ikinci bir filtreleme yapılmıştır. 2011-2019 yılı arasında toplam 2.211 kayıt listelenirken bunların 328 tanesi 15.03.2011- 28.08.2014 tarihleri arasını kapsayacak şekilde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’e, 1883 tanesi ise 28.8.2014-31.12.2019 tarihleri arasını kapsayacak şekilde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a aittir. Cumhurbaşkanı Gül’e ait konuşmalar sayfada çıkan “Haberler”, “Basın Açıklamaları”, “Konuşmalar” kategorilerinde yer alırken Cumhurbaşkanı Erdoğan’a ait olan konuşmalar ise “Haberler”, “Basın Açıklamaları”, “Konuşmalar”, “Mülakatlar”, “Konuklar”, “Yurt İçi Ziyaretler”, “Yurt Dışı Ziyaretler” başlıkları altında listelenmiştir. Çalışmanın söylemler olarak ele aldığı Cumhurbaşkanlarına ait demeçler ilgili kategorilerde konuşmaların direkt alıntıları veya haberleştirilmiş versiyonları şeklindedir. İlgili kaynaklar için, konuşmaları yayınlayan kurum olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına, resmi internet sitesinde kullanılan kısaltmasıyla “TCCB” olarak atıf verilmiştir.

Çalışma kapsamında, bahsedilen 2.211 çalışmadan toplam 1.409 kayıt kullanılmış mevcut kayıtlardan 802 tanesi çalışmanın araştırma sorusuna katkı sunamayacağı için çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmada kullanılmayan bu konuşmalar dört başlık altında sınıflandırılabilir. İlk grupta, açıklamada tek bir yerde “Suriye” ifadesi kullanılan konuşmalar; ikinci grupta MGK toplantıları kayıtları; üçüncü grupta ise taramalarda çıkan dönemin cumhurbaşkanlarının eşleri olan Hayrunnisa Gül ve Emine Erdoğan’a ait konuşmalar yer almaktadır. Dördüncü grupta ise cumhurbaşkanlarının açıklamalarını içermeyip Cumhurbaşkanlığı Sözcülüğüne ait

⁵ www.tccb.gov.tr

açıklamalar bulunmaktadır.⁶ Bu çerçevede, tek bir kelime ile “Suriye” ifadesi geçen 597 kayıt, MGK Toplantılarına ait 52 kayıt, Emine Erdoğan ve Hayrunnisa Gül’e ait 54 kayıt ve Cumhurbaşkanlığı sözcülüğüne ait 99 Adet kayıt çalışmanın haricinde tutularak çalışma yalnızca ilgili cumhurbaşkanlarının konuşmalarına odaklanmıştır.

Bu dört gruptan cumhurbaşkanlarının konuşmalarına dahil olup çalışmaya katılmayan, tek bir kelime ile “Suriye” ifadesinin geçmesi filtresi kapsamındaki örnekler çalışmanın araştırma sorusuna katkı sunacak verileri içermemektedir. Bu kapsamdaki kayıtlar, ikili dış politika görüşmelerinde herhangi bir şekilde krize dair bilgi vermeden yalnızca Suriye’ye değinilmesi; başka bir dış politika konusundaki açıklamalarda Suriye meselesine dair içerik sunulmadan bahsedilmesi; bir iç politika olayının Suriye’deki bir olayla ilişkisi kapsamında Suriye’deki olaya dair içerik verilmeden yapılan sınırlı açıklamalar; Suriye kriziyle ilişkisi olmayan içerisinde Suriye kelimesi geçen herhangi bir olaydan bahsedilmesi; “Suriye’deki gelişmeler” ifadesini bir yerde geçirerek içerik bilgisi verilmeyen açıklamalar; bağlantılı bir içerik olmadan Suriye ile ilgili bir durumun örnek bir cümlede geçirilmesi gibi açıklamaları kapsamaktadır. Örneğin; “Erdoğan, Türkiye’deki basın özgürlüğünün tehdit altında olduğu yaygarası koparanların; İsrail ile Suriye Hükümetinin öldürdüğü gazetecileri, Gazze olaylarında gazetecilere yapılan baskıyı görmezden geldiklerini vurguladı”⁷, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’nin kurtuluşunun, 2023 hedeflerine ulaşmaktan geçtiğini belirterek, Suriye ve Irak başta olmak üzere, bölgedeki gelişmeleri, Türkiye’nin lehine olacak şekilde yönlendirmeleri gerektiğini vurguladı.”⁸, “Buradan hareketle Suriye sorununu, Irak sorununu ele alma imkânımız oldu.”⁹

⁶İlgili açıklamalar “Cumhurbaşkanlığı Sözcülüğünden” kutucuğu seçilmemesine rağmen teknik nedenlerden dolayı çıkmaktadır.

⁷TCCB, “Türkiye’deki Uyum ve Koordinasyon...”, **Haberler**, 12.12.2014, “Türkiye’deki Uyum ve Koordinasyon, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1559/turkiyedeki-uyum-ve-koordinasyon-ile-guven-ve-istikrar-bundan-sonra-da-ayni-kararlilikla-devam-ettirilmeli> (Erişim tarihi: 01.13.2020).

⁸TCCB, “Türkiye’yi 2023 hedeflerine...”, **Haberler**, 03.05.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105246/-turkiye-yi-2023-hedeflerine-ulastirana-kadar-hicbirimize-durmak-dinlenmek-yok-> (15.12.2020).

⁹TCCB, “Türkiye ile Rusya Arasındaki...”, **Haberler**, 01.12.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1534/turkiye-ile-rusya-arasindaki-karsilikli-guven-bolgenin-baris-ve-istikrarina-katki-yapacak.html> (15.12.2020).

Çalışmaya dahil edilen 1409 konuşma metni ilk incelemede hızlı okuma tekniğiyle okunarak konuşmalarda öne çıkan ana başlıklar belirlenmiştir. Bu kapsamda Suriye krizine yönelik olarak cumhurbaşkanları konuşmalarında değişim ve devamlılık arz eden ve Türk dış ve güvenlik politikaları açısından kapsayıcı nitelik arz eden şu başlıkların öne çıktığı görülmüştür: Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar, Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar, Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar, Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar. Yapılan ikinci okumada ise ilgili konuşmaların içerikleri çalışmanın kurgusu kapsamında alıntılanarak kronolojik olarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışma “Giriş”, “Suriye Krizine Genel Bir Bakış”, “2011-2019 Yılları Arasında Cumhurbaşkanlığı Söylemlerinde Suriye Krizi”, “2011-2019 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi“ ve Sonuç” olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş kısmında, çalışmanın problemi, amacı, yöntem ve çalışma içeriğinden bahsedilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Suriye krizine genel bir bakış açısı sunulurken olaylar kronolojik olarak ele alınmıştır. 2011 yılından 2019 yılına kadar gerçekleşen önemli olaylara yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise 2011-2019 yılları arasında görevde olan T.C. cumhurbaşkanlarının Suriye krizine yönelik söylemleri ilgili dört başlık altında sınıflandırılarak ele alınmıştır. Bu kısımda 2011-2014 yılları arasında görevde bulunan Cumhurbaşkanı Gül'ün söylemleri, 2014-2018 arası Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemleri, 2018-2019 yılları arasında da ikinci kez göreve gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemleri ayrı ayrı ele alınmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilerek bir sentez ünitesi oluşturulmuştur. Sonuç kısmında ise ilgili söylemler kapsamındaki veriler kısaca özetlenmiş daha sonrasında 2011-2019 yılları arasında mevcut olan söylemlerdeki değişim ve devamlılıklar yukarıda da ifade edilen dört başlık altında ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SURİYE KRİZİ

1.1 Suriye Krizi

Arap Baharı döneminde var olan kötü ekonomik koşullar, yoksulluğun yaygın olması, gelir dağılımında meydana gelen adaletsizlikler, işsizlik sorunları ve birtakım yolsuzluklar gibi büyük çaptaki sorunların sonucunda değişim talepleri kaçınılmaz bir hal almıştır. Bununla birlikte Tunus'ta üniversite mezunu olan ve seyyar satıcılık yaparak geçinen Muhammed Buazizi'nin kendisine engel olmaya çalışan görevliler karşısında kendini yakmasıyla bölgede isyanlar cereyan etmeye başlamıştır. Tunus'ta başlayan halk ayaklanması Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerine yayılmıştır.¹⁰ Bu ayaklanmalar neticesinde bazı ülkelerde olaylar protesto düzeyinde kalırken, Mısır, Tunus gibi ülkelerde devlet başkanlarının devrilmesiyle son bulmuş, Libya ve Suriye gibi ülkelerde ise hükümetin sert müdahalesi iç savaş ortamının yaşanmasına sebep olmuştur.¹¹

Domino etkisiyle yayıldığı ifade edilen halk ayaklanmaları özellikle birbirine yakın ülkeleri kısa sürede etkilemiştir. Hemen hemen benzer devrimler yaşanmaya başlansa da sonuçları yukarıda da ifade edildiği gibi farklı olmuştur. Bu durumdan en çok etkilenen ve etkisini halen hissetmekte olan ülkelerden biri Suriye'dir. Suriye'de protesto gösterileri iç savaş ile sonuçlanmış ve halen çözüme kavuşturulamamıştır.

¹⁰Oytun Orhan, Arap Baharı ve Türkiye, **3 Aylık Ekonomi ve Düşünce Dergisi**, Bölgesel Uyanış, Sayı 57, 2011, 23; Hüsamettin İnaç, Arap Baharı Sürecinde Arap Kimliğinin Değişim ve Dönüşümü. Kemal İnat, Bilal Yıldırım, Fuat Aydın, Muhittin Ataman (Ed.). **Ortadoğu Yılığ 2011**, İstanbul: Açılım Kitap, 2012, 492.

¹¹Ömer Göksel İşyar, **Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası**, 2 Basım, Bursa: Sayda Yayınları, 2018, 58; Doğan Şafak Polat, "Arap Baharı" ve Suriye Savaşı. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.). **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, İstanbul: Beta Basım, 2016, 138-140.

Bu kapsamda çalışmanın devamında, Suriye’de Arap baharının başlamasından 2019 yılı sonuna kadar ki dönem genel hatlarıyla kronolojik bir şekilde aktarılacaktır.

Suriye’de Beşar Esed¹², iktidarı ele geçirdikten sonra yolsuzluk ile mücadele, demokratikleşme, insan haklarının korunması gibi bir takım reformlar vaat etmiş ancak Hafız Esed’in iktidar olduğu dönemde eski muhafızların rejimde güç elde etmeleri, 2003 yılındaki Irak savaşı ve 2006 yılındaki Lübnan’da yaşanan savaş gibi sebeplerden dolayı Beşar Esed’in vaat ettiği reformlar gerçekleşmemiştir. Esed’in reform vaatlerini sürekli tekrarlamasına rağmen hiçbir adım atmaması ona duyulan inancın azalmasına sebep olmuştur. Ardından Arap Baharı olarak adlandırılan, diktatör rejimlere karşı demokrasi ve özgürlük isteyen halkların ayaklanması, 2001 yılında da Suriye’yi etkilemiştir.¹³ Ülkenin Dera kentinde bazı gençlerin duvara yazdıkları yazılar sebebiyle tutuklanmaları sonrasında gösteriler meydana gelmiş¹⁴ ardından Humus, Lazkiye, Şam, Halep, Banyas, Hama, Deirez-Zor gibi önemli şehirlere yayılmıştır.¹⁵

İlk başlarda halkın reform talepleri ile başlayan süreç, Beşar Esed’in bu talepleri dikkate almaması ve yapılan gösterilere sert müdahalede bulunması sonucunda Suriye’deki sürecin niteliği değişmiştir. Esed iktidarına bağlı olan güvenlik güçleri gösterileri durdurmak amacıyla halka karşı silahlı güç kullanmıştır. Bu durum halk ile Baas rejimi arasındaki ilişkinin bozulmasına sebebiyet vermiş ve halkın önemli bir kesimi iktidarın devrilmesini istemeye başlamıştır. Böylece kitle yürüyüşleri şeklinde ortaya çıkan muhalefet hareketi rejime karşı silahlı bir ayaklanma halini almış, iki taraf arasındaki çatışma giderek ülke geneline yayılmış ve iç savaşa dönüşmüştür. Güvenlik güçleri tarafından uygulanan şiddet ve arkasından gelen çatışmalar sonucunda çok sayıda Suriyeli hayatını kaybederken, 10 milyondan fazla

¹²Çalışmada Suriye devlet başkanı için T.C. Dışişleri Bakanlığının mevcut kullanımına paralel olarak Esed ifadesi kullanılmıştır. Direkt alıntılardaki ifadeler ise orijinal haliyle korunmuştur.

¹³Nuri Salık, Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği, **Orta Doğu Analiz**, Cilt 3, Sayı 35, 2011, 25-26.

¹⁴Ahmet Emin Dağ, Suriye: Küresel ve Bölgesel Kaostan Beslenen İç Savaş, **İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, 2015, 13.

¹⁵Salık, 25-26.

Suriyeli ise yurtiçinde evlerinden edilmiş, 100 binlerce vatandaş ise ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır.¹⁶

Suriye’de meydana gelen kriz hem iç dinamikler açısından hem de bölgesel jeopolitik yapı bakımından Orta Doğu’da büyük çaplı bir bunalımın yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Kriz başladığından bu yana Orta Doğu’da yer alan bölgesel aktörlerin, meydana gelen protesto gösterilerine karşı tutumları ilerleyen zamanlarda kutuplaşmaları beraberinde getirmiştir. Suriye meselesi, özelde insani yardım açısından, genelde Orta Doğu’nun geleceği açısından tartışmalara sebep olarak uluslararası sistemi etkilemeye devam etmektedir. Bu doğrultuda kriz yalnızca Suriye’de ve Orta Doğu’da değil aynı zamanda küresel alanda hem belirleyici hem de şekillendirici rol oynamaktadır.¹⁷

Suriye’de krizin başlamasının ardından Türkiye’nin ilk adımlarından biri 6 Nisan 2011 tarihinde dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Şam’a ziyareti olmuştur.¹⁸ Yine Davutoğlu’nun bir diğer Şam ziyareti ‘akan kan durdurulsun’ çağrısıyla 9 Ağustos 2011 tarihinde gerçekleşmiştir.¹⁹ Türkiye’nin çağrılarının yanı sıra benzer şekilde Amerika Birleşik Devleti’nin (ABD) ve Avrupa Birliği’nin (AB) de Esed’e yönelik görevi bırakma çağrısında buldukları görülmektedir.²⁰ Suriye’deki mevcut duruma yönelik Arap Ligi de tepkisini ortaya koymaya başlamış ve ilk aşamada Suriye’ye yönelik birtakım uyarılarda bulunmuştur. Bu uyarıların ardından 12 Kasım 2011 tarihinde Suriye’nin üyeliğini askıya alma kararını açıklamıştır.²¹ Gösterilen Uluslararası tepkilere rağmen Esed yönetimi mevcut sert

¹⁶Atilla Sandıklı, Ali Semin, Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No 52, 2012, 197-198; İskender Serdar, AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi, **Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi**, Sayı 1, 2015, 16; Doğan Şafak Polat, “Arap Baharı” ve Suriye Savaşı. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.). Uluslararası Politikada Suriye Krizi, İstanbul: Beta Basım, 2016, 142; Murat Yorulmaz, Suriye Krizinin Türkiye’nin Değişen Güvenlik Algısına Etkisi. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.). Uluslararası Politikada Suriye Krizi, İstanbul: Beta Basım, 2016, 461.

¹⁷Ufuk Ulutaş, Kılıç Buğra Kanat, Can Acun, Sınırları Aşan Kriz Suriye, **SETA**, Sayı 120, 2015, 13. Yorulmaz, 463.

¹⁸Veysel Ayhan, “Seçim Sonrası Erdoğan-Esad...”, 15.06.2011, <https://orsam.org.tr/tr/secim-sonrasi-erdogan-esad-gorusmesi-iliskilerde-catismaci-donem/> (Erişim tarihi: 02.12.2019).

¹⁹Salık, 27.

²⁰Aljazeera, “Kronoloji: Suriye’de isyandan...”, 27.12.2013, <http://www.aljazeera.com.tr/kronoloji/kronoloji-suriyede-isyandan-ic-savasa> (Erişim tarihi: 05.12.2019).

²¹Müjge Küçükkeleş, Arap Birliği’nin Suriye Politikası, **SETA**, Sayı 51, 2012, 8-12.

tutumunu devam ettirmiş ve bu sebeple Suriyeli vatandaşlar ülkelerini terk etmeye devam etmiştir. 2011 yılı Haziran ayı itibariyle Türkiye’de 1500’ü aşkın Suriyelinin olduğu belirtilmektedir.²²

Yaşanılan bu olaylara takiben 2012 yılında Uluslararası toplum Suriye’deki krizi ciddi problem olarak değerlendirmeye başlamıştır. Suriye’ye yönelik bir takım yaptırımlar uygulanmaya başlanmış ve bu kapsamda 28 Ocak tarihi itibariyle Arap Ligi Suriye’deki misyonunu askıya almıştır. Akabinde 6 Şubat tarihinde ABD Şam’da mevcut olan büyükelçiliğini kapatırken, Türkiye de 26 Mart tarihinde Şam büyükelçiliğinin faaliyetlerini askıya almıştır.²³ Birleşmiş Milletler ise 16 Haziran tarihi itibariyle harekete geçerek Suriye’deki izleme faaliyetini askıya almış ve yaklaşık iki ay sonra da sona erdirmiştir.²⁴

2012 yılı Şubat ayında BM Güvenlik konseyi Suriye’deki mevcut şiddeti kınamış ve demokratik bir siyasi sisteme geçiş için karar almıştır. Fakat Rusya ve Çin bu kararın Suriye hükümeti için baskı oluşturacağını sebep göstererek veto etmiştir.²⁵ Ülke içinde ise anayasal düzenlemeler için adımlar atılmaya başlanmıştır. 15 Şubat tarihinde Suriye hükümeti referandum planını duyurmuş, 26 Şubat 2012 tarihinde referandum gerçekleştirilmiş ve seçmenlerin çoğu çok partili sistemi içeren anayasa değişikliğini onaylamıştır.²⁶

Bu dönemde Cenevre görüşmeleri başlamıştır. Görüşme ABD, Çin, Fransa, İngiltere Rusya, AB temsilcileri, Türkiye, Kuveyt, Katar, Arap Ligi Temsilcileri ve Irak’ın katılımıyla 30 Haziran 2012 yılında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeye Suriye Hükümetinden ve muhalefetinden herhangi bir katılım olmamıştır. Görüşmede alınan

²²Sultan Çoğalan, Ali Demir, “Suriye’de iç savaşın üç yılı”, 14.03.2014, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-ic-savas-in-uc-yili/174781> (Erişim tarihi: 07.12.2019).

²³CNN, “Syrian Civil War Fast Facts”, 08.04.2021, <https://edition.cnn.com/2013/08/27/world/meast/syria-civil-war-fast-facts/index.html>, (Erişim tarihi: 05.12.2019); Müjge Küçükkeleş, Arap Birliği’nin Suriye Politikası, SETA, Sayı 51, 2012, 13.

DW, “Türkiye Şam Büyükelçiliğini kapattı”, <https://www.dw.com/tr/türkiye-şam-büyükelçiliğini-kapattı/a-15837821> (Erişim tarihi: 05.12.2019).

²⁴Encyclopaedia Britannica, “Uprising in Syria”, <https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War/Uprising-in-Syria-2011>, (Erişim tarihi: 05.12.2019).

²⁵Encyclopaedia Britannica, “Uprising in Syria”.

²⁶CNN, “Syrian Civil War Fast Facts”; BBC, “Suriye’de yeni anayasa referandumunu”, 26.02.2012, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/02/120226_syria_referandum (Erişim tarihi: 09.12.2019). Encyclopaedia Britannica, “Uprising in Syria”.

en önemli karar geçiş hükümetinin oluşturulmasına yönelik düzenleme olmuştur.²⁷ Bu dönemde yaşanan bir diğer gelişme ise 16 Mart 2012 tarihinde BM Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın Suriye'deki mevcut durumun çözümü için altı maddeden oluşan bir barış planı hazırlaması olmuştur.²⁸ 23 Şubat 2012 tarihinde Suriye için Arap Ligi ve BM Özel Temsilcisi olarak atanan Kofi Annan, ülkedeki şiddeti sona erdirmek amacıyla hazırlanan altı maddelik planını duyurmuştur.²⁹ Plan'ın içeriği ise şu şekildedir:

1. Siyasi çözüm için kapsamlı görüşmelerin yapılması
2. Ordunun ve ağır silahların kent merkezinden çekilmesi
3. Yaralıların tahliyesi ve insani yardımların ulaştırılması için Suriye güçlerinin günde 2 saat ateşkes uygulaması
4. Siyasi tutukluların serbest bırakılması
5. Gazetecilerin Suriye'ye girişinin engellenmemesi
6. Siyasi hareketlere faaliyet izni verilmesi³⁰

Bu dönemde yaşanan bir diğer husus ise, 22 Haziran tarihinde Türkiye ile Suriye arasında meydana gelen uçak düşürme hadisesidir.³¹ Türk Silahlı Kuvvetlerine ait olan uçak 'hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle' vurulmuştur. Yaşanan olay sonucunda iki ülke arasındaki ilişki gerginleşmiştir.³²

Suriye krizinin 3. yılında en önemli hususlardan bir tanesi yüzlerce insanın ölümüne yol açan kimyasal silah kullanımı meselesi olmuştur. 4 Nisan 2013 tarihinde İdlib'e bağlı Han Şeyhun köyüne kimyasal silah saldırısı gerçekleştirilmiştir. Ardından 21 Ağustos 2012 tarihinde Şam'ın Doğu Guta banliyösüne kimyasal silah saldırısı düzenlenmiş ve çok sayıda vatandaşın ölümüne ve yaralanmasına sebebiyet vermiştir.³³ Çeşitli ülkelerden tepki alınmasına sebep olan olay sonucunda ABD Başkanı Barack Obama da Suriye'nin kimyasal silah kullanarak 'kırmızı çizgiyi'

²⁷Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 4.

²⁸Elçin Neciyev, Cenevre'den Soçi'ye "Suriye" Problemine Çözüm Arayışları, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, Cilt 5, Sayı 3, 2019, 836.

²⁹Sultan Çoğalan, Ali Demir, "Suriye'de iç savaşın üç yılı".

³⁰İşyar, 135.

³¹Detaylı bilgi için bkz: Ömer Göksel İşyar, **Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası**, 2 Basım, Bursa: Sayda Yayınları, 2018, 163.

³²Makbule Ezgi Erten, Türkiye-Suriye Sınırı Hava Sahasında Türkiye'nin Uyguladığı Angajman Kuralları, **Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 12, Sayı 1, 2017, 103-105; Encyclopaedia Britannica, "Uprising in Syria"; BBC, "NATO Türkiye'ye destek ifade etti", 26.06.2012, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120626_erdogan_syria_update (Erişim tarihi: 13.12.2019).

³³T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, "Türkiye'deki Suriyeliler- Özel Rapor", Ankara, 2018, 104; Sultan Çoğalan, Ali Demir, "Suriye'de iç savaşın üç yılı".

geçtiğini ifade etmiştir.³⁴ Rusya ise Suriye’de bulunan kimyasal silah stoklarını kontrol altına almayı planlamış, ABD ve Suriye ile bu hususta anlaşmaya varmıştır.³⁵ Suriye’de gerçekleşen olaylar sonucunda AB tepkisini ortaya koyarak Esed’e ‘görevi bırak’ çağrısında bulunmuştur. Türkiye ise 21 Mayıs tarihinde geçici olarak Hatay’daki Yayladağı Sınır Kapısı’nı kapatmıştır.³⁶ Yine 2013 yılı Mayıs ayı içerisinde ülkede artan şiddet olaylarına yönelik AB Liderler Zirvesi’nin sonuç bildirmesinde şiddetin sona erdirilmesi çağrısında bulunulmuş ve AB Suriye’ye uyguladığı ekonomik yaptırımları uzatacağını açıklamıştır.³⁷ Yaşanan bir diğer gelişmede ise Türkiye 2013 yılı Mayıs ayında ABD’ye 3 aşamalı bir plan sunmuştur. Bu plan, uçuşa yasak bölgenin ilan edilmesi, güvenli bölge oluşturulması ve koalisyon güçleriyle birlikte ortak kara operasyonu konularını kapsamaktadır.³⁸

2014 yılında ilki 30 Haziran 2012 tarihinde gerçekleşen Cenevre görüşmesinin ikincisi gerçekleştirilmiştir. 22 Ocak-16 Şubat tarihleri arasında gerçekleşen görüşmeye Türkiye de dahil olmak üzere 40’a yakın devlet katılmış ancak İran davet edilmemiştir. Görüşme daha çok Esed odaklı gerçekleşmiş fakat sonuç alınamamıştır.³⁹ Bu dönemde gerçekleşen bir diğer olay DEAŞ’ın⁴⁰ (ad-Dawlah al-Islamiyah fil-‘Iraqwaash-Sham) sözde hilafet ilan etmesi olmuştur. 28 Haziran 2014 tarihinde DEAŞ, tüm dünyaya “İslam Devletini” kurduğunu ve bu devletin halifesi olarak da Ebu Bekir el Bağdadi el Hüseyini el Kureyşi’nin atandığını duyurmuştur.⁴¹

³⁴BBC, “ABD: Suriye küresel kırmızı çizgiyi geçti”, 08.09.2013, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/09/130908_suriye_abd_arap (Erişim tarihi: 13.12.2019).

³⁵Encyclopaedia Britannica, “Uprising in Syria”; CNN, “Framework for elimination of Syrian chemical weapons”, 16.09.2013, <https://edition.cnn.com/2013/09/15/politics/us-russia-syria-framework-text/index.html> (Erişim tarihi: 14.12.2019).

³⁶Sultan Çoğalan, Ali Demir, “Suriye’de iç savaşın üç yılı”.

³⁷21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, “Suriye Krizinin Kronolojisi”, 02.09.2013, <https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-dogu-ve-afrika-arastirmalari-merkezi/suriye-krizinin-kronolojisi> (20.12.2019).

³⁸Anadolu Ajansı, “Suriye iç savaşı 9. yılına girdi”, 14.03.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-9-yilina-girdi/1417715> (Erişim tarihi: 13.12.2019).

³⁹Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaş: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 4.

⁴⁰İlk başlarda kısaltma olarak yaygın şekilde İŞİD kullanılsa da daha sonra bir terör örgütü isminin İslam ile bağdaştırılmaması sebebiyle DEAŞ veya DAESH kullanılmıştır. BM’de de bulunan ilgili raporlarda DAESH (Daesh) kısaltmasının kullanıldığı görülmektedir. Bkz. <https://www.un.org/securitycouncil/ctc/news/twelfth-report-secretary-general-updates-member-states-latest-threats-posed-isil-and-affiliates>

United Nations, “ISIL crimes against Yazidis...”, 10.0.2021, <https://news.un.org/en/story/2021/05/1091662> (Erişim tarihi: 27.12.2020).

⁴¹Encyclopaedia Britannica, “Uprising in Syria”.

6-8 Ekim 2014 yılında Ayn el-Arap olarak da bilinen Kobani kentinde çeşitli olaylar yaşanmıştır. Türkiye sınırına yakın yerde olan Kobani kentinde DEAŞ ile PYD terör örgütleri arasındaki gerilim artmıştır.⁴² Bu dönemde gerçekleşen bir diğer olay ise Türkiye'ye yönelik sınır ihlalleri devam etmesi olmuştur. 23 Mart 2014 tarihinde Suriye'ye ait bir uçak tekrar sınır ihlali yapmış ve Türkiye tarafından düşürülmüştür.⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Genel Kurmay Başkanlığı tarafından bu olaya ait açıklama şu şekildedir:

Suriye'ye ait iki adet MIG-23 uçağının, Suriye hava sahasında kuzeye doğru uçuşu, 23 Mart 2014 saat 13.01'den itibaren Diyarbakır'daki Birleştirilmiş Kontrol İhbar Merkezi (BİKİM) tarafından 80 deniz mili mesafeden izlenmeye başlanmış ve Suriye uçakları Türk hududuna on deniz mili mesafeden itibaren Türk hava sahasına yaklaştığına ilişkin dört kez ikaz edilmiştir. Yapılan ikazlar üzerine, Suriye uçaklarından birisi hava sahamızda girmeden bölgeden uzaklaşmış; ancak ikinci Suriye uçağı, uyarılara rağmen saat 13.13 sularında Hatay/Yayladağı'na bağlı Çamlı Tepe Hudut Karakolu bölgesinde Türk hava sahasına girerek yaklaşık bir kilometre kadar hava sahamızda ihlal etmiş, daha sonra batıya doğru yönelerek 1,5 kilometre kadar hava sahamızda uçmaya devam etmiştir. Bu esnada bölgede hava devriye görevinde (havada hazır) bulunan iki adet F-16 uçağımızdan birisi, angajman kuralları gereğince saat 13.14'de Suriye uçağına füze atmış ve isabet alan Suriye uçağı hududun 1200 metre güneyinde ve Suriye topraklarında yer alan Kesep bölgesine düşmüştür. Uçağın Kesep bölgesine düşüşü, bölgede bulunan hudut birliklerimiz tarafından gözlemlenmiştir. Kamuoyuna saygıyla duyurulur.⁴⁴

2015 yılında ilk olarak 26 Ocak tarihinde YPG/PKK, ABD'den alınan hava desteğiyle Ayn el-Arab'ı DEAŞ'tan almıştır. Akabinde 2015 yılı Mart ayı itibariyle İdlib, muhaliflerin eline geçmiştir. Yine aynı şekilde 21 Mayıs 2015 tarihinde DEAŞ harekete geçmiş ve Palmira kentini ele geçirmiştir.⁴⁵

Detaylı bilgi için bkz: Hilmi Demir, "Hilafet DEAŞ'e Ne Sağlıyor?", **Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı**, 2019.

⁴²Hazal Duran, 5 Soru: 6-8 Ekim Olayları, **SETA**, <https://www.setav.org/5-soru-6-8-ekim-olaylari/> (16.12.2019); Yunus Akbaba, "6-7 Ekim Olayları" ve Çözüm Süreci", **SETA**, Sayı: 78, 1-2, 2014.

⁴³BBC, "Türkiye Suriye savaşı uçağını düşürdü", 23.03.2014, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140323_suriye_ucak (Erişim tarihi: 15.12.2019).

⁴⁴Aljazeera, "Türkiye Suriye uçağını düşürdü", 24.0.2014, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiye-suriye-ucagini-dusurdu> (Erişim tarihi: 13.12.2019).

⁴⁵Adham Kako, "Suriye iç savaşı 10'uncu yılına giriyor", 14.03.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-10uncu-yilina-giriyor/1765861> (Erişim tarihi: 13.12.2020).

Uluslararası boyutta bakıldığında ise Rusya 30 Eylül 2015 tarihi itibarıyla yaşanan iç savaşa müdahil olmuş ve hava saldırılarına başlamıştır.⁴⁶ Ardından 2015 Aralık ayı itibarıyla BM Güvenlik Konseyi 2254 sayılı kararı kabul etmiş ve siyasi geçişin yol haritası belirlenmiştir. Söz konusu kararda, siyasi bir çözüm gerekliliği vurgulanmış ve sivillere yönelik gerçekleştirilen saldırıların bir an önce sona erdirilmesi çağrısında bulunulmuştur.⁴⁷ Bu dönemde gerçekleşen bir diğer gelişme ise 2015 yılının Kasım ayında aralarında ABD, Rusya ve İran'ın da bulunduğu devletler Viyana'na düzenlenen Suriye Konferansı'na katılmış ve geçiş hükümetinin kurulmasını öngören bir barış planı üzerinde anlaşma sağlamışlardır.⁴⁸

2016 yılında ilk ikisi gerçekleşen ama sonuç alınamayan Cenevre görüşmelerinin üçüncüsü gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin 1 Ocak 2016 tarihinde yapılması planlanmış ancak 25 Ocak'a ertelenmiştir. Görüşme belirlenen tarihte yapılmamış tekrar bir erteleme söz konusu olmuştur. 29 Ocak 2016 tarihinde yapılması kararlaştırılan görüşmede yine gecikmeler yaşanmış ve 1 Şubat tarihinde başlayabilmiştir. Görüşme birkaç gün devam etmiş ardından tekrardan 25 Şubat tarihine kadar askıya alınmıştır. Görüşmeye diğerlerinden farklı olarak İran ilk kez davet edilmiştir. Birçok kez aksaklığa uğrayan görüşme gerçekleşse de sonuç alınamamıştır.⁴⁹

Suriye krizinin başladığı ilk yıllarda içişlerine karışmama prensibini benimseyen Türkiye, Suriye krizinin çok taraflı diplomasi ile çözülmesine yönelik girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Türkiye kendi güvenlik probleminin artması sonucunda yıllar içerisinde çeşitli müzakerelere ve görüşmelere katılmıştır. Türkiye, BM Anlaşmasınının 51. Maddesi kapsamında meşru müdafaa hakkı çerçevesinde 24 Ağustos 2016 yılında Suriye'ye askeri bir operasyonla müdahale etmiştir. Operasyon başta sınır güvenliğini sağlamak ardından da Suriye'de mevcut olan terör örgütlerini etkisiz hale getirmek amacıyla gerçekleştirilmiş ve adına Fırat Kalkanı Harekatı

⁴⁶Encyclopaedia Britannica, "Syrian Civil War", <https://www.britannica.com/event/Syrian-Civil-War/Uprising-in-Syria-2011> (Erişim tarihi: 15.12.2019); Adham Kako, "Suriye iç savaşı 10'uncu yılına giriyor"; DW, "Suriye'deki iç savaşın kronolojisi", <https://www.dw.com/suriyedeki-iç-savaşın-kronolojisi/a-19546767> (Erişim tarihi: 13.12.2019).

⁴⁷Anadolu Ajansı, "Suriye iç savaşı 9. yılına girdi".

⁴⁸DW, "Suriye'deki iç savaşın kronolojisi".

⁴⁹Stratejik Ortak Haber Masası, "Dünden Bugüne Tüm...".

denilmiştir. Harekat büyük oranda başarı elde etmiş ve Suriye'nin Cerablus ve El-Bab ilçeleri terör örgütlerinden arındırılmıştır.⁵⁰

Bu dönemde gerçekleşen bir diğer olay ise Türkiye, İran ve Rusya ile gerçekleşen ateşkes olmuştur.⁵¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

Bilindiği gibi, Suriye ihtilafının kapsamlı siyasi çözümü yolunda rejim ve muhalefet arasında görüşmelerin başlatılması, şiddete son verilmesi ve insani yardımların yapılabilmesi amacıyla uzun zamandır yoğun bir çalışma yürütüyoruz. Bu çabalarımızın sonucunda, Suriye'de çatışan taraflar arasında, ülke genelinde 30 Aralık 2016 günü saat 00.00 itibarıyla ateşkese gidilmesi hususunda bir mutabakata varılmıştır. Bu gelişmeyi memnuniyetle karşılıyoruz.⁵²

Suriye'de krizin başladığı yıldan 2017 yılına kadar krizin çözümü ve barış ortamının sağlanması için çeşitli girişimler olmuştur. 2017 yılına bakıldığında daha çok diplomatik müzakerelerin yapıldığı bir yıl olmuştur. İlk olarak bu dönemde Astana görüşmeleri başlamıştır. 23 Ocak 2017 tarihinde başlayan görüşmeye hem Suriye hükümeti hem de muhalefet dahil olmuştur.⁵³ Bunun dışında görüşme Türkiye ve Rusya'nın garantörlüğü altında gerçekleşmiş ve İran da davet edilmiştir. Görüşmenin amacı ateşkesin güçlendirilmesi olarak belirtilmiştir.⁵⁴ Gerçekleştirilen birinci Astana görüşmesinden sonra 16 Şubat tarihinde ikinci Astana görüşmesi yapılmıştır. Görüşmeye Rusya, İran ve Türkiye temsilcilerinin haricinde Suriye hükümeti delegeleri ve muhalifler de katılmıştır. Bu görüşmede Ürdün ise ilk kez garantör ülke olarak dahil olmuştur. Yaklaşık bir ay arayla gerçekleştirilen Astana görüşmelerinin ardından daha önce üç kez gerçekleşen Cenevre görüşmelerinin dördüncüsü gerçekleşmiştir. 23 Şubat tarihinde başlayan görüşmeye terörle mücadele başlığı eklenmiş ancak bu görüşmeden de net bir sonuç alınamamıştır. Görüşmenin ardından

⁵⁰Ömer Koparan, Adham Kako, "Fırat Kalkanı Harekatı'nın...", 23.08.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/firat-kalkani-harekatinin-3-yili/1563007> (Erişim tarihi: 20.12.2019). Doğan Şafak Polat, Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Cilt 16, Sayı 33, 2020, 64.

⁵¹BBC, "Suriye'de ateşkes yürürlüğe girdi", 30.12.2016, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38464996> (16.12.2020).

⁵²TCDB, "Suriye'de Çatışan Taraflar...", **Güncel Gelişmeler**, 29.12.2016. http://www.mfa.gov.tr/no_-333_-29-aralik-2016_-suriye_de-catisan-taraflar-arasinda-ulke-genelinde-ateskes-ilani-hk_.tr.mfa (03.10.2020).

⁵³BBC, "Suriye müzakereleri...", 19.01.2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38661085>, (Erişim tarihi: 15.12.2019).

⁵⁴BBC, "İlklere sahne olan...", 23.01.2017, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38714279> (Erişim tarihi: 15.12.2019).

daha önce iki kez gerçekleşen Astana görüşmesinin üçüncüsü de 14 Mart tarihinde yapılmıştır. Görüşme Rusya, Türkiye, İran, Ürdün, ABD ve AB'den katılan temsilciler ile gerçekleşmiş ve Suriye'de ateşkesin izlenmesi için mekanizma kuran Türkiye, Rusya ve İran, bu mekanizmayı güçlendirme kararı almıştır.⁵⁵ Üçüncü Astana görüşmesi sonrası tekrardan Cenevre görüşmesi yapılmış ve beşinci kez bir araya gelinmiştir. 22 Mart tarihinde gerçekleşen görüşmenin önceki görüşmelerde görüşülen konuların uygulamaya geçmesi aşamasında hazırlık olduğu belirtilmiştir.⁵⁶ Yine art arda gerçekleşen görüşmelere sahne olan 2017 yılında beşinci Cenevre görüşmesi sonrası ve 2-4 Mayıs tarihinde dördüncü Astana görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin gündemini çatışmasızlık bölgeleri oluşturmuştur.⁵⁷ Görüşme sonrası T.C. Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklama şu şekildedir:

Suriye ihtilafına siyasi çözüm bulma yolundaki gayretleri desteklemek üzere 30 Aralık 2016 tarihinde ilan edilen ülke genelinde ateşkesi tahkim etmek ve bu çerçevede Suriye'de çatışan taraflar arasında benimsenebilecek güven artırıcı önlemler geliştirmek üzere hayata geçirilen Astana toplantılarının dördüncüsü 3-4 Mayıs 2017 tarihlerinde yapılmıştır. Toplantıda, ateşkes düzenlemesinin garantör ülkeleri olan Türkiye, Rusya Federasyonu ve İran arasında Suriye'nin İdlib vilayetinin tamamı, Lazkiye, Halep ve Hama vilayetlerinin belli bölümleri, Homs vilayetinin belli bölümleri, Şam/Doğu Guta bölgesi ve Deraa ve Kuneytra vilayetlerinin belli bölümlerini kapsayan çatışmasızlık bölgeleri oluşturulmasına ilişkin Muhtıra imzalanmıştır. Çatışmasızlık bölgelerinin sınırları ve işleyişine ilişkin ayrıntı ve düzenlemeler, önümüzdeki dönemde üç Garantör ülke arasında tesis edilecek çalışma grubunda belirlenecektir...⁵⁸

16-20 Mayıs 2017 tarihine gelindiğinde ise Cenevre görüşmesinin altıncısı gerçekleştirilmiş ve sürecin kısa olmasından dolayı hedeflenen konuların ele alınmadan bittiği belirtilmiştir. Ardından 4-5 Temmuz 2017 tarihinde Astana görüşmelerinin beşincisi gerçekleştirilmiştir. Görüşmedeki ana gündem daha öncelerde kararlaştırılan "çatışmasızlık bölgeleri"nin sınırlarının kesinleştirilmesi ve bu sınırlarda oluşturulacak güvenli bölgelerin belirlenmesi olmuştur.⁵⁹ 10 Temmuz

⁵⁵Stratejik Ortak Haber Masası, "Dünden Bugüne Tüm...".

⁵⁶Bayram Altuğ, "Suriye konulu Cenevre..." 31.03.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-konulu-cenevre-5-gorusmeleri-sona-erdi-/785384> (Erişim tarihi: 18.12.2019).

⁵⁷ANKASAM, "13. Astana Zirvesi", 31.07.2019, <https://www.ankasam.org/ankasam-infografik-13-astana-zirvesi/> (Erişim tarihi: 19.12.2019).

⁵⁸TCDB, "Suriye'de Çatışmasızlık Bölgelerinin...", 04.05.2017, http://www.mfa.gov.tr/no_-139_-suriye_de-catismasizlik-bolgelerinin-olusturulmasina-dair-muhtiranin-imzalanmasi-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi: 19.12.2019).

⁵⁹Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dündar, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5; Stratejik Ortak Haber Masası, "Dünden Bugüne Tüm...".

2017 tarihi itibarıyla de yedinci Cenevre görüşmesi gerçekleştirilmiş ve taraflar, anayasa, seçimler, geçiş yönetimi ve terörizmle mücadele gibi dört başlık üzerinde müzakere etmişlerdir.⁶⁰

Gerçekleştirilen yedinci Cenevre görüşmesinin ardından 14 Eylül tarihinde altıncı ve 30 Ekim tarihinde yedinci Astana görüşmeleri yapılmıştır. Altıncı Astana görüşmesinde Türkiye, İran ve Rusya'dan toplam 500 gözlemcinin İdlib'e gitmesi kararı alınmıştır. Yedinci Astana görüşmesinde ise söz konusu üç ülke, Suriye'ye insani yardım ulaştırma konusunda diğer görüşmelerde sonuç alınamamış olmasına rağmen, çalışmaların birlikte kararlılıkla sürdürüleceği belirtilmiştir.⁶¹

2017 yılında üst üste gerçekleştirilen Cenevre ve Astana görüşmelerinin dışında Türkiye, Rusya ve İran'ın devlet başkanlarının katılımıyla 22 Kasım tarihinde Soçi zirvesi gerçekleştirilmiştir. Zirve sonucu şu şekilde olmuştur:

...Devlet başkanları, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine ve toprak bütünlüğüne olan kuvvetli taahhütlerini teyit etmiş, bahsi geçen gerginliği azaltma bölgelerinin tesis edilmesinin ve Suriye ihtilafının çözümüne yönelik hiçbir siyasi girişimin Suriye Arap Cumhuriyeti'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine ve toprak bütünlüğüne hiçbir suretle haleb getiremeyeceğini vurgulamışlardır. Devlet başkanları, Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti temsilcilerini ve Suriye'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine, toprak bütünlüğüne ve parçalanamaz karakterine bağlı olan muhalefeti yakın gelecekte Soçi'de düzenlenecek Suriye Ulusal Diyalog Kongresi'ne yapıcı şekilde katılım sağlamaya çağırarak devlet başkanları, Kongrenin başarısı için aktif katkıda bulunmak hususunda mutabık kalmışlardır. İran, Rusya ve Türkiye, Kongre'nin katılımcılarını aralarında istişare ederek kararlaştıracak. Devlet başkanları, hızlı, güvenli ve kesintisiz insani yardım erişimine olan ihtiyacın altını çizmiş; siyasi süreç ve kalıcı ateşkes için daha iyi koşulların tesis edilmesi amacıyla, tutukluların/alıkonulmuş kimselerin serbest bırakılması, cenazelerin iadesi ve kayıp kişilerin kimliklerinin tespiti de dahil olmak üzere, Suriye'deki tarafların güven artırıcı önlemler alması gerektiğini vurgulamışlardır...⁶²

⁶⁰Anadolu Ajansı, "Cenevre'deki Suriye görüşmelerinin 7. turu başladı", 10.07.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cenevredeki-suriye-gorusmelerinin-7-turu-basladi/858012> (Erişim tarihi: 22.12.2019).

⁶¹Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5; Stratejik Ortak Haber Masası, "Dünden Bugüne Tüm...".

⁶²TCDB, "Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun...", **Güncel Gelişmeler**, <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-mevlut-cavusoglu-nun-cumhurbaskanimiza-refakatle-sociyi-ziyareti.tr.mfa> (15.03.2020).

Uluslararası görüşmelerin yoğun olduğu bu dönemin son aylarında ise yeniden Cenevre ve Astana görüşmeleri olmuştur. İlk olarak 28 Kasım 2017 tarihinde sekizinci Cenevre görüşmesi gerçekleştirilmiş ancak herhangi bir sonuç elde edilememiştir.⁶³ Ardından 21-22 Aralık 2017 tarihinde sekizinci Astana görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu görüşmeye Türkiye, İran, Rusya, Suriye muhalefeti, Suriye Hükümeti katılmıştır. Görüşmeye ABD, Ürdün ve BM gözlemci olarak katılmıştır. Görüşmede mayınların bölgeden temizlenmesi ve tutukluların serbest bırakılması hususunda uzlaşmaya varmıştır.⁶⁴

2017 yılının en önemli gelişmelerinden birisi de Türkiye'nin 24 Ağustos 2016 tarihinde başlattığı Fırat Kalkanı Operasyonunun Milli Güvenlik Kurulu (MGK) kararı ile 27 Mart'ta son bulması olmuştur. 29 Mart 2017 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan başkanlığında MGK toplantısı yapılmıştır. Toplantıda Türkiye'ye yönelik terör saldırılarının engellenmesi, sınır güvenliğinin sağlanması, yerlerinden edilen Suriyeli vatandaşların ülkelerine dönmeleri, bölgedeki huzur ve güven ortamının sağlanması amacıyla başlatılan Fırat Kalkanı Harekati'nin başarılı bir şekilde son bulduğu ifade edilmiştir.⁶⁵

2018 yılının ilk ayında gerçekleşen en önemli hadise Türk Silahlı Kuvvetleri ve Özgür Suriye Ordusu işbirliği ile 2017 yılında gerçekleştirilen Zeytin Dalı Harekati ile Afrin'de bulunan PYD/YPG terör örgütüne karşı operasyon olmuştur.⁶⁶ Gerçekleştirilen operasyon sonucunda 18 Mart 2018 tarihinde Afrin terörist gruplardan temizlenmiştir.⁶⁷ Ardından yine ocak ayı içerisinde bir başka gelişme yaşanmış ve Soçi'de ulusal Diyalog Kongresi düzenlenmiştir. Ana gündem konusu anayasa komisyon seçimi olan kongreye Türkiye, Rusya ve İran dışında yaklaşık 600.000 Suriyeli delegenin katılacağı bildirilmiştir. Türkiye'yi Dışişleri Bakanlığı

⁶³Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 4.

⁶⁴Selen Temizer, "Suriye konulu 8. Astana...", <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-konulu-8-astana-toplantısında-tutuklular-icin-uzlasma/1012355> (19.12.2019); Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5.

⁶⁵MGK, "29 Mart 2017 Tarihli Toplantı", <https://www.mgk.gov.tr/index.php/29-mart-2017-tarihli-toplantı> (22.12.2019).

⁶⁶BBC, "Zeytin Dalı Harekati...", 20.01.2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42758889> (Erişim tarihi: 19.12.2019).

⁶⁷Anadolu Ajansı, "Zeytin Dalı Harekati bir yaşında", 19.01.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/zeytin-dali-harekati-bir-yasinda/1368919> (Erişim tarihi: 19.12.2019).

Müsteşar Yardımcısı Sedat Önal temsil etmiştir. Kongreye yönelik T.C. Dışişleri Bakanlığında yapılan açıklama şu şekildedir:

Rusya Federasyonu'nun (RF) ev sahipliğinde 30 Ocak 2018 tarihinde Soçi'de düzenlenen Suriye Ulusal Diyalog Kongresi, davet üzerine, muhalefetin garantörü sıfatıyla Türkiye tarafından da izlenmiştir. Türkiye, RF'nin "Suriye Ulusal Diyalog Kongresi" girişimi konusunda başından beri yapıcı bir tutum sergilemiştir... Kongre'nin en önemli sonucunu, bir anayasa komitesi kurulması yönünde çağrı yapılması ve bu komite için 150 kişilik bir aday havuzu belirlenmesi teşkil etmiştir. Kongre'ye katılmama kararı alan muhalif grupları Kongre'de temsil etme yetkisini üstlenen Türk heyeti, muhalefetle bilistişare hazırlanan 50 kişilik bir aday listesi sunmuştur. Bundan sonraki aşamada, BM Suriye Özel Temsilcisi'nin, BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı uyarınca bugüne kadar yürütülen Cenevre süreci kapsamında, muhalefetin orantısız temsilini de gözetilen bir anayasa komitesi kurması beklenmektedir. BM Suriye Özel Temsilcisi, bu komiteyi oluştururken 150 kişilik listeden veya dışarıdan isimler tayin edebilecektir. Anayasa komisyonunun oluşturulmasına dair çalışmalar muhalefetin garantörü sıfatıyla Türkiye tarafından da yakından takip edilecektir...⁶⁸

Gerçekleştirilen kongre sonrasında 14-15 Mayıs 2018 tarihinde Astana görüşmesinin dokuzuncu toplantısı yapılmıştır. Görüşme Türkiye, İran, Rusya, Suriye muhalefeti ve Suriye Hükümetinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Ürdün ve BM ise görüşmeye gözlemci olarak katılırken ABD katılmamıştır. Görüşmenin konusu çatışma bölgelerindeki son durum, Anayasa Komitesi, tutukluların serbest bırakılmasına dair yapılan çalışmalar olmuştur.⁶⁹ Dokuzuncu Astana görüşmesi sonrasında Astana yerine Soçi'de 30-31 Temmuz 2018 tarihinde onuncu Astana görüşmesi gerçekleştirilmiş ve görüşme sonrası Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönmelerini sağlamak için adımlar atılacağı açıklanmıştır.⁷⁰ 17 Eylül 2018 tarihinde ise Türkiye ve Rusya arasında Soçi mutabakatı imzalanmış ve İdlib bölgesinde silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması kararlaştırılmıştır.⁷¹ ABD ise bu süreçte Suriye'den çekilme kararı almıştır. Bu karar ABD'nin iç politikasında

⁶⁸TCDB, "Soçi'deki Suriye Ulusal...", **Güncel Açıklamalar**, 30.01.2018, http://www.mfa.gov.tr/no_-30_-socideki-suriye-ulusal-diyalog-kongresinin-sonuclari-hk.tr.mfa (Erişim tarihi: 15.03.2020).

⁶⁹Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaş: 10. Yılında Suriye Krizi, **Orta Doğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5; Anadolu Ajansı, "Suriye konulu 9. Astana...", 14.05.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-konulu-9-astana-toplantisi-ikili-gorusmelerle-basladi-/1144305> (Erişim tarihi: 15.12.2019); Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaş: 10. Yılında Suriye Krizi, **Orta Doğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5.

⁷⁰Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaş: 10. Yılında Suriye Krizi, **Orta Doğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5.

⁷¹BBC, "İdlib için imzalanan...", 03.01.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51360543> (Erişim tarihi: 15.12.2019).

anlaşmazlıkları beraberinde getirmiş, onaylayan kadar onaylamayan da olmuştur.⁷² Yine aynı yıl içerisinde gerçekleştirilen bir diğer görüşme ise Astana görüşmesinin 28-29 Kasım 2018 tarihinde yapılan 11. toplantısı olmuştur. Taraflar dokuzuncu Astana görüşmesi ile aynı heyettir. Görüşmede ana gündem İdlib, kimyasal silah konusu ve Anaysa Komitesi kurulması hususu olmuştur.⁷³

Suriye krizinin dokuzuncu yılında ise yaşanan en önemli gelişme Türkiye'nin başlattığı Barış Pınarı Harekatı olmuştur. 9 Ekim 2019 tarihinde hareketin başladığını twitter hesabı üzerinden duyuran Cumhurbaşkanı Erdoğan⁷⁴, operasyonun amacını şu sözlerle belirtmiştir: “Amacımız güney sınırimızda oluşturulmaya çalışılan terör koridorunu yok etmek ve bölgeye barış ve huzuru getirmektir.”⁷⁵ 2019 yılının son olaylarından birisi ise 16 Eylül tarihinde Ankara’da gerçekleşen "Türkiye-Rusya-İran Üçlü Zirvesi"nde Suriye için kararlaştırılan yeni anayasayı yazacak komitenin listesinde uzlaşmaya gidilmesidir. Söz konusu komite 30 Ekim tarihinde Cenevre’de ilk kez bir araya gelmiştir.⁷⁶ 2019 yılında gerçekleştirilen diğer görüşmeler ise 12. ve 13. Astana görüşmeleri olmuştur. 25-26 Nisan 2019 tarihinde gerçekleşen 12. Astana görüşmesinde gündemini İdlib, Suriyeli göçmenlerin geri dönme durumu ve savaş sonrasındaki inşa değerlendirilmiştir. Görüşmeye Türkiye, Rusya, İran, muhalif örgütler, Suriye hükümeti katılmıştır. Bu devletlerin yanı sıra Ürdün, Uluslararası Kızılhaç temsilcileri ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gözlemci olarak katılmıştır.⁷⁷ 1-2 Ağustos 2019 tarihinde gerçekleşen 13. Astana görüşmelerinde ise diğer katılımcılara ek olarak Lübnan ve Irak da gözlemci olarak katılmıştır.

⁷²BBC, “ABD Suriye'den çekiliyor...”, 20.12.2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46628698> (Erişim tarihi: 15.12.2019).

⁷³Anadolu Ajansı, “Astana'da Suriye konulu...”, 29.11.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/astanada-suriye-konulu-11-garantorler-toplantisi-sona-erdi/1324649> (Erişim tarihi: 15.12.2019); Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5.

⁷⁴TRT Haber, “Barış Pınarı Harekatı başladı”, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/baris-pinari-harekat-basladi-434852.html> (Erişim tarihi: 15.12.2019).

⁷⁵Recep Tayyip Erdoğan [@rterdogan], "Barış Pınarı Harekatı ile, Ülkemize yönelik terör tehdidini bertaraf edeceğiz. Oluşturacağımız GÜVENLİ BÖLGE sayesinde ...", 09.10.2019, <https://twitter.com/rterdogan/status/1181920482964250624> (Erişim tarihi: 16.12.2019).

⁷⁶Adham Kako, “Suriye iç savaşı 10'uncu yılına giriyor.”

⁷⁷ANKASAM, “13. Astana Zirvesi”.

Görüşmenin konusunu ise İdlib, tutukluların durumu ve Anayasa Komitesinin kurulması hususu olmuştur.⁷⁸

Genel çerçevede Suriye'deki kriz Esed'in ülkesindeki kontrolü ve kamu otoritesini kaybetmesiyle sadece Şam ve etrafındaki otoriteyi sağlayabileceği bir süreçle ilerlemiştir. Suriye'nin kuzey bölgelerinde özellikle DEAŞ'ın faaliyetleri artarak ciddi nüfuz bölgeleri elde edilmiş, DEAŞ'a karşı mücadelede başka bir terör örgütü olan PKK-PYD-YPG desteklenerek DEAŞ ile mücadelede kullanılması yönünde etkinliği artmış, bölgede ABD varlığını sürdürürken 2018'den itibaren çekilmeye başlamış, Rusya 2015'ten itibaren bölgeye dahil olmuş, İran sınırlı bir şekilde Esed'e destek olmuştur. Türkiye ise kendi güvenliği kapsamında artan güvenlik endişeleri nedeniyle meşru müdafaa haklarını kullanarak 2016-2018-2019 yıllarında müdahil olmuştur. Suriye krizi hala farklı aktörlerin müdahil olduğu, uluslararası toplumun çok taraflı görüşmeler nezdinde tam anlamıyla bir çözüm bulamadığı, BM'nin bir çözüm getiremediği bir biçimde devam etmektedir. Bu süreç zarfında Türk dış politikasında Suriye'ye yönelik olarak Türk dış ve güvenlik söylemlerinde bu husus ön planda yer almış ve 2011 yılından itibaren başlayarak günümüze kadar olan süreçte Türk dış politika söylemlerinde öncelikli olarak yer almıştır.

⁷⁸Aliia Raimbekova, Adham Kako, "Suriye konulu 13. Garantörler", 02.08.2019, "<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-konulu-13-garantorler-toplantisi-ikinci-gununde/1547539>" (Erişim tarihi: 15.12.2019); Özge Eletek, "Suriye'de Çözüm Arayışları...", 30.07.2019, "<https://www.ankasam.org/suriyede-cozum-arayislari-13-astana-gorusmeleri/>" (Erişim tarihi: 23.12.2019); Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dündar, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020, 5.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK DIŞ POLİTİKASININ SURİYE KRİZİNE YÖNELİK SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde Suriye’de meydana gelen kriz ile alakalı ilk açıklama 5 Mayıs 2011 tarihindedir.⁷⁹ Bu tarihten önce Suriye ile ilgili açıklamalar mevcut olmakla birlikte Suriye krizine dair direkt bir açıklama bulunmamaktadır. 21 Mart ile 25 Nisan 2011 tarihleri arasında Suriye Arap Cumhuriyeti ile Türkiye arasında imzalanan anlaşma, protokol ve mutabakat zabıtlarının meclisten geçerek ilgili kanunların çıkarılması süreci devam etmiş, Suriye ile işbirliğini artırıcı yönde Türkiye Büyük Millet Meclisinden 23 adet yasa çıkmıştır. Konunun özü itibariyle Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesindeki konuşmalarda Suriye kriziyle ilgili olmayan ancak Suriye ile işbirliğinin devam ettiği yönünde kanunların TBMM’de onaylandığına dair bilgiler mevcuttur.⁸⁰

2.1 2011-2014 Dönemi Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Açıklamalarının Analizi

Çeşitli mevkilerde görev yapan Abdullah Gül 2003-2007 yılları arasında 59. Hükümet’te Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı olarak görevlerde bulunmuştur. 24 Nisan 2007 tarihinde ise cumhurbaşkanlığına aday olmuştur. O dönemde TBMM tarafından erken seçim kararı alınmış ve Gül daha önce dört kez

⁷⁹TCCB, “1 Mayıs’ın Bayram...”, **Haberler**, 02.02.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/9687/1-mayisin-bayram-havasinda-kutlanmasindan-memnuniyet-duydum> (Erişim tarihi: 18.01.2020).

⁸⁰TCCB, “19 Adet Kanun”, **Basın Açıklamaları**, 21.03.2011, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-1723/16256/19-adet-kanun> (Erişim tarihi: 18.01.2020); TCCB, “22 Adet Kanun”, **Basın Açıklamaları**, 28.03.2011, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-1723/16264/22-adet-kanun> (Erişim tarihi: 18.01.2020); TCCB, “11 Adet Kanun”, **Basın Açıklamaları**, 25.04.2011, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-1723/16294/11-adet-kanun> (Erişim tarihi: 18.01.2020).

milletvekili görevi yaptığı Kayseri'ye beşinci kez milletvekili seçilmiştir. Ardından cumhurbaşkanlığı seçimine tekrardan aday olan Gül 28 Ağustos 2007 tarihinde 11. cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir.⁸¹

2.1.1. Cumhurbaşkanlığının 2011 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

Ülkenin güneyindeki Dera kentinde Hükümet karşıtı gösterilerinin yayılması sonucunda ülkede bir iç savaş meydana gelmiştir. Krizin başlamasıyla birlikte Türkiye'ye göçmen akımı başlamıştır. Kamuoyuyla ilk paylaşılan sayı 300 olarak açıklanmıştır. Suriye Hükümeti göreceli olarak eleştirilmiş ve siyasi değişim vurgusu yapılmıştır.

2.1.1.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2011 yılındaki konuşmalara bakıldığında Suriyeli göçmenler konusunda hassasiyetin yavaş yavaş başlamakta olduğu gözükmektedir. Bu hususta özellikle Suriye içerisinde yer alan Suriye vatandaşlarının ülkeyi terk etmek zorunda kaldığı, öncelikli olarak Türkiye'ye sığındığı vurgulanmaktadır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün taleplere karşı kayıtsız kalınamayacağı ve esas önem verilen meselenin halk olduğuna dair açıklamaları yoğunluktadır.⁸² Bu hususa yönelik Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde 2011 yılı Kasım ayındaki Cumhurbaşkanı Gül'e ait açıklama şu şekildedir:

Bizim tutumumuz gayet açık; bizim Suriye ile ilgili herhangi bir gizli ajandamız söz konusu değil. Bütün arzumuz Suriye'nin güçlü, Suriye halkının da mutlu olmasıdır... Eğer Suriye halkı mutlu değilse Suriye halkının sesine de kulak vermek gerekir. Bizim bütün arzumuz, halkın bu sesine karşılık verilmesidir.⁸³

⁸¹TTCCB, “Biyografi”, Abdullah Gül, https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/abdullah_gul/ (Erişim tarihi: 28.08.2021).

⁸²TCCB, “İsrail Hükümetine Güven Duymuyorum”, **Haberler**, 17.09.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/9885/israil-hukumetine-guven-duymuyorum> (Erişim tarihi: 20.01.2020); TCCB, “Suriye Halkının Yanındayız...” **Haberler**, 28.08.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/9858/cumhurbaskani-gul-aaya-konustu-suriye-halkinin-yanindayiz-baskasinin-degil> (Erişim tarihi: 20.01.2020); TCCB, “Şike Yasasıyla İlgili...”, **Haberler**, 30.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10034/sike-yasasiyla-iligili-rahatsızlığım-var> (Erişim tarihi: 20.01.2020); TCCB, “İsrail Uzlaşmaz Tavrı...”, **Haberler**, 23.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10019/israil-uzlasmaz-tavir-sergiledikece-daha-fazla-izole-olacak> (Erişim tarihi: 20.01.2020).

⁸³TCCB, “Suriye’de Saldırıya Uğrayan ...”, **Haberler**, 21.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10011/suriyede-saldiriya-ugrayan-haci-otobusu-cumhurbaskani-gul-bir-daha-olmaması-konusunda-uyarida-bulundu> (Erişim tarihi: 18.12.2019).

Krizin başladığı ilk zamanlarda sığınma statüsüyle yaklaşık 300 civarında Suriyeli vatandaşın Türkiye'ye geldiği belirtilmektedir.⁸⁴ Cumhurbaşkanı Gül konuşmalarında geçici olarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gerekli tedbirlerin alındığını vurgulanmaktadır. Bu kapsamda vurgulanan diğer bir husus ise çeşitli olanakların sunulduğu yönündedir.⁸⁵

2011 yılı konuşmalarında krizin başlaması ve Suriye vatandaşların şiddet olaylarına maruz kalması sonucunda Türkiye'ye sığınmak istedikleri belirtilmektedir. Bu hususta Türkiye olarak kayıtsız kalınamayacağı, tüm imkan ve olanaklarla yardım edileceği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'ye sığınan Suriyeli sayısının yaklaşık 300 olduğu paylaşılmıştır.

2.1.1.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

2011 yılındaki yapılan açıklamalarda Suriye Hükümetinin göreceli olarak eleştirildiği, demokratik uygulamaları yapması yönünde telkinlerde bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda Suriye'de bir siyasi değişim sürecine gidilmesinin gerekliliği belirtilmektedir. Özellikle demokrasi ve evrensel değerler vurgusu yaparak Suriye'de siyasi dönüşümün gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.⁸⁶

2011 yılında Cumhurbaşkanı Gül konuşmalarında, bölgedeki reform gerekliliği açık şekilde vurgulamaktadır.⁸⁷ Bu doğrultuda Cumhurbaşkanı Gül'ün "Suriye'de reform gerekliliği çok açık. İktidardaki Baas partisinin otokratik politikaları devam edemez... Geri dönüşü mümkün olmayan bir yola girildi ve çok endişeliyiz" ifadesi mevcuttur.⁸⁸ Bu kapsamda Suriye'nin demokratik bir yönetim sergilemediklerinden dolayı eleştirilerde bulunduğu gözlemlenmiştir. İlk başlarda Suriye yönetimine yönelik çağrılarda bulunulurken, 2011 yılı sonlarına doğru ise Suriye Hükümetine

⁸⁴TCCB, "1 Mayıs'ın Bayram...".

⁸⁵TCCB, "Suriye Halkının Yanındayız..."; TCCB, "İsrail Uzlaşmaz Tavrı...".

⁸⁶TCCB, "Maksat Hâsil Oldu...", **Haberler**, 11.07.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/9798/cumhurbaskani-gul-maksat-hsil-odu-milletvekilleri-yeminlerini-etmeli> (Erişim tarihi: 22.01.2020).

⁸⁷TCCB, "1 Mayıs'ın Bayram..."; TCCB, "Türkiye Bölgesel Lider..." **Haberler**, 08.08.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/9835/turkiye-bolgesel-lider-olarak-hareket-etmektedir> (Erişim tarihi: 22.01.2020).

⁸⁸TCCB, "Türkiye Bölgesel Lider...".

güven kalmadığına dair açık bir şekilde açıklamalar mevcuttur.⁸⁹ Bu kapsamda Suriye Hükümetine yönelik eleştiriler yapılarak siyasi dönüşüm ve reform gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Suriye'deki mevcut durumun bir iç politik mesele olduğu, egemenlik hakkı dahilinde diğer dış güçlerin müdahale etmemesi gerektiğinin vurgulandığı gözükmemektedir.⁹⁰

2.1.1.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2011 yılındaki konuşmalarda Cumhurbaşkanı Gül, krizin başladığı andan itibaren uluslararası camianın ortak hareket etmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Cumhurbaşkanı Gül'ün, Türkiye'nin komşusu olan Suriye'ye karşı kayıtsız kalmayacağını her fırsatta dile getirdiği görülmektedir.⁹¹

2011 yılında uluslararası işbirliği hususunda uluslararası topluma yönelik birlikte hareket etme talebi olduğu görülmektedir. Uluslararası işbirliği konusunda ele alınan bir diğer husus Arap Birliği'nin Suriye'nin üyeliğini askıya alma kararına yöneliktir. Türkiye Arap Birliği'nin bu kararı desteklemektedir. Konuşmalarında verilen desteği açıkça dile getiren Cumhurbaşkanı Gül, Suriye'deki siyasi dönüşüm için bu durumun gerekli olduğunu ve birlikte çalışılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Gül'ün bu konuya dair "...Arap Birliği'nin aldığı kararları biz de güçlü bir şekilde destekliyoruz" açıklaması mevcuttur.⁹²

⁸⁹TCCB, "Türkiye Bölgesel Lider..."; TCCB, "Yeni Anayasanın Taşınması...", **Haberler**, 01.10.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/9922/yeni-anayasanin-tasimasi-gereken-tek-muhur-milletin-muhurdur> (Erişim tarihi: 22.12.2019); TCCB, "Suriye'de En Kötü...", **Haberler**, 22.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10014/cumhurbaskani-gul-bbcye-konustu-suriyede-en-kotu-senaryoya-hazirlikliyiz> (Erişim tarihi: 22.12.2019).

⁹⁰TCCB, "Maksat Hâsıl Oldu..."; TCCB, "Suriye'de En Kötü...".

⁹¹TCCB, "Suriye'de Saldırıya Uğrayan...", **Haberler**, 21.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10011/suriyede-saldiriya-ugrayan-haci-otobusu-cumhurbaskani-gul-bir-daha-olmaması-konusunda-uyarida-bulundu> (Erişim tarihi: 25.12.2019); TCCB, "Diplomatik Misyonlarımıza Saldırılar...", **Haberler**, 15.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/9995/cumhurbaskani-gulden-suriyeye-uyari-diplomatik-misyonlarimize-saldirilar-tekrarlanirsa-tepkimiz-daha-farkli-olacaktır> (Erişim tarihi: 27.12.2019).

⁹²TCCB, "Suriye'de İşler Çıkmaz...", **Haberler**, 20.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10008/suriyede-isler-cikmaz-sokaga-girmistir> (Erişim tarihi: 27.12.2019).

2.1.1.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2011 yılında Terör konusunda sınırlı bir açıklama mevcuttur. Herhangi bir olay ya da tehlikeden bahsedilmeden tek bir konuşma içerisinde PKK terör örgütüne değinilmektedir. Cumhurbaşkanı Gül, bu hususta geçmişte Suriye'nin PKK terör örgütüne yaptığı yardımı dile getirerek aynı tutumu tekrar yapmaması yönünde uyarıda bulunmuştur.⁹³

2.1.2. Cumhurbaşkanlığının 2012 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

2012 yılında Türkiye'de mevcut olan Suriyeli sayısının 150.000 olduğu açıklanmış ve ilk defa 2012 yılında Suriyeli Türkmenlere konuşmalarda yer verilmiştir. Uluslararası camiaya çağrılar yapılmış ve Cenevre'de siyasi geçiş müzakereleri başlamıştır. Görüşme ABD, Çin, Fransa, İngiltere Rusya, AB temsilcileri, Türkiye, Kuveyt, Katar, Arap Ligi Temsilcileri ve Irak'ın katılımıyla 30 Haziran 2012 yılında gerçekleştirilmiştir.

2.1.2.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2012 yılında Cumhurbaşkanı Gül, konuşmalarında Türkiye'ye giriş yapan Suriyelilerin sayısı hakkında bilgiler vermektedir. Düzenli olarak sayının artışı ile ilgili kamuoyunu bilgilendirmiştir. Hızlı bir şekilde ve çok sayıda Suriyeli vatandaşın Türkiye'ye sığındığı görülmektedir. Bu sayı 2012 yılı Mayıs ayında 25.000 olarak ifade edilmektedir.⁹⁴ 2012 yılı Temmuz ayında 40.000⁹⁵ iken ağustos ayında bu sayının 55.000 olduğuna dair açıklamalar mevcuttur.⁹⁶ Geçici koruma statüsüyle adlandırılan bu Suriyeli vatandaşların sayısının 2012 yılı Ekim ayı itibariyle 150.000

⁹³TCCB, "Cumhurbaşkanı Gül, Financial...", **Haberler**, 09.11.2011, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/9989/cumhurbaskani-gul-financial-timesa-konustu> (Erişim tarihi: 28.12.2019).

⁹⁴TCCB, "Küresel Meselelerle İlgili...", **Haberler**, 22.05.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10378/kuresel-meselelerle-ilgili-yeni-sorumluluklar-almaktan-hicbir-zaman-kacinmayacagiz> (Erişim tarihi: 01.01.2020).

⁹⁵TCCB, "Suriye'de Şiddetin Durması...", **Haberler**, 18.07.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10477/suriyede-siddetin-durmasi-icin-sarf-edilen-cabalar-yeterli-degil> (Erişim tarihi: 01.01.2020).

⁹⁶TCCB, "4. Olağanüstü İslam...", **Haberler**, 13.08.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10510/cumhurbaskani-gul-4-olaganustu-islam-zirvesine-katilmak-uzere-suudi-arabistana-gitti> (Erişim tarihi: 01.01.2020).

civarında olduğu bildirilmiştir.⁹⁷ Daha önceki açıklamalara paralel olarak Türkiye'ye gelecek olan Suriyelilere yönelik Türkiye'nin desteğini esirgemeyeceği yönündeki açıklama devam ettirilmektedir.⁹⁸

2012 yılında ilk defa Suriyeli Türkmenlere yönelik de konuşmalar mevcuttur. Bu kapsamda Suriyeli Türkmenler Platformu toplantısı açılış konuşması esnasında Cumhurbaşkanı Gül'ün Suriyeli Türkmenler ile ilgili olarak gönül birlikteliğinin hiç kopmadığı ve Suriyeli Türkmenlerin büyük milletimizin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu yönünde açıklamaları mevcuttur. Suriye ile aradaki köprü vazifesinde olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı Gül, Suriyeli Türkmenler için ecdadımızın emanetleri açıklamasında bulunmuştur. Bu sebepten dolayı Cumhurbaşkanı Gül, Türkiye olarak her türlü desteğin verileceği ve Suriyeli Türkmenlerin daha demokratik bir Suriye'de yaşamaları için her türlü çabanın gösterileceğini vurgulamaktadır.⁹⁹ Bu açıklama kapsamında bakıldığında 2012 yılı Aralık ayında Türkmenlerle ilgili olan hassasiyetin ilk defa yoğun bir şekilde dile getirildiği gözükmektedir. 2012 yılında Türkiye'ye sığınan göçmen sayısında yoğun bir artış görülmektedir. Artan sayıyla beraber Suriyeli vatandaşlara yardım hususu da yinelenmektedir.

2.1.2.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

2012 yılındaki konuşmalarda Suriye Hükümetine çağrıda bulunulduğu gözlemlenmektedir. Suriye'de akan kanın durdurulması gerektiğine yönelik Suriye Hükümetine sürekli çağrıda bulunan Cumhurbaşkanı Gül, hükümetin tutumu karşısında artık güvenin olmadığı yönünde açıklamaları mevcuttur.¹⁰⁰ Örneğin 2012

⁹⁷TCCB, "Kastamonu; Tarihi, Köklü...", **Haberler**, 16.11.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10632/kastamonu-tarihi-koklu-kulturu-ve-kimligi-ile-gurur-duyduyumuz-bir-sehir> (Erişim tarihi: 01.01.2020).

⁹⁸TCCB, "Potansiyelimizi Harekete Geçirmek...", **Haberler**, 31.12.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10703/cumhurbaskani-gulden-yeni-yil-mesaji-potansiyelimizi-harekete-gecirmek-turkiyeyi-daha-yukariya-tasiyacak> (Erişim tarihi: 01.01.2020).

⁹⁹TCCB, "Suriye Türkmenleri Platformu...", **Basın Açıklamaları**, 15.12.2012, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-/1723/16825/suriye-turkmenleri-platformu-toplantisi> (Erişim tarihi: 05.01.2020).

¹⁰⁰TCCB, "Bölgesel Meselelerin Diplomasıyla...", **Haberler**, 30.01.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10152/bolgesel-meselelerin-diplomasiyle-cozumunu-arzu-ediyoruz> (Erişim tarihi: 01.01.2020); TCCB, "Bölge Kendi Meselelerini...", **Haberler**, 14.02.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10175/cumhurbaskani-gulden-suriye-aciklamasi-bolge-kendi-meselelerini-kendisi-halletmeli> (Erişim tarihi: 01.01.2020);

yılıının Ocak ayında yaptığı açıklamada bu hususu şu şekilde dile getirmiştir: “Suriye yönetiminin işin nereye varacağını görmesi lazım ve ona göre kendisine uzatılan bu diyalog, diplomasi, çözüm yollarını dikkate alması lazım. Burada en önemlisi o.”¹⁰¹ Cumhurbaşkanı Gül, yine benzer şekilde 2012 yılının Mart ayında Suriye Hükümetine yönelik açıklamasını şu ifadelerle belirtmiştir:

Daha önce açıkladığımız gibi, artık Suriye'deki yönetime hiçbir güvenimiz kalmamıştır. Biz komşumuzda istikrar, huzur isteriz şüphesiz ki. İstikrar ve huzur da artık bugün, baskıcı, otoriter rejimlerle gerçekleşmiyor, o dönemler bitti. Onun için ben geçenlerde de açıkladım; Suriye'yi şu anda yönetenlerin, muhakkak tercihi yapmaları gerekir. Girdikleri, gittikleri yol kesinlikle çıkmazdır, sonu çok daha karanlıktır, hüsrandır. O bakımdan uluslararası camianın gayretlerine muhakkak ki kulak vermeleri gerekir.¹⁰²

Konuşmalarda Suriye Hükümetine seslenen Cumhurbaşkanı Gül, Suriye'deki mevcut durum için en mantıklı yolun “Yemen Modeli” olduğunu belirtmiştir.¹⁰³ 2012 yılında Suriye Hükümetine çağrı yinelenmiş ve akan kanın durdurulması söylemi vurgulanmıştır. Bu kapsamda Suriye Hükümetine yöneltilen çözüm yollarına karşılık vermesi gerektiğine yönelik açıklamalar yoğunluktadır.

2012 yılındaki konuşmalarda Suriye'nin egemenliğine yönelik açıklamalar da mevcuttur. Konuşmalarda Türkiye'ye sığınan vatandaşlar için her türlü desteğin sağlanacağı vurgulanmaktadır.¹⁰⁴ Bölge için ise müdahalenin sakıncalı olduğuna ve bölgenin kendi meselesini kendisinin halletmesi gerektiğine dair konuşmalar mevcuttur. Bu hususta Cumhurbaşkanı Gül'ün açıklaması şu şekildedir: “Bölgenin kendi meselesini halletmesini daha çok tercih ediyoruz. Uzaklardan, dışarıdan

TCCB, “Suriye'deki Yönetime Güvenimiz Kalmadı”, **Haberler**, 07.03.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10210/suriyedeki-yonetime-guvenimiz-kalmadi> (Erişim tarihi: 01.01.2020); TCCB, “Adil Bir Seçim...”, **Haberler**, 16.04.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10287/adil-bir-secim-suriyedeki-problemleri-cozebilir> (Erişim tarihi: 01.01.2020); TCCB, “Cumhurbaşkanı Gül'den Gündeme...”, **Haberler**, 15.06.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10437/cumhurbaskani-gulden-gundeme-iliskin-degerlendirmeler> (Erişim tarihi: 01.01.2020).

¹⁰¹TCCB, “Bölgesel Meselelerin Diplomasıyla...”.

¹⁰²TCCB, “Suriye'deki Yönetime Güvenimiz Kalmadı”.

¹⁰³TCCB, “Cumhurbaşkanı Gül'den Suriye'ye...”, **Haberler**, 02.03.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10204/cumhurbaskani-gulden-suriyeye-yemen-modeli-onerisi> (Erişim tarihi: 13.02.2020).

Yemen modeli; Yemen'de 33 yıllık devlet başkanı olan Ali Abdullah Salih yargılanmama koşuluyla yetkilerini yardımcısına bırakmıştır. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'de siyasi geçiş sürecinde Suriye devlet başkanı Beşar Esad'ında görevini yardımcısına devretmesini önermiştir.

¹⁰⁴TCCB, “Bayramlar, Birlik Olma...”, **Haberler**, 18.08.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10518/bayramlar-birlik-olma-ve-bir-arada-yasama-suuru-ile-insan-iliskilerinin-guclendigi-ozel-gunlerdir> (Erişim tarihi: 05.01.2020); TCCB, “Potansiyelimizi Harekete Geçirmek...”.

müdahaleleri daha sakıncalı görüyoruz”¹⁰⁵ bir diğer açıklamasında ise benzer şekilde “Bölgenin dışındaki güçlerin, bölgeye gelmesini doğru bulmuyoruz. Onu ifade etmek istiyorum. İstismara çok açıktır ve bunlarla ilgili çok şey söz konusu olacaktır. Bölgenin kendisinin bunu üstlenmesi daha doğru olacaktır” şeklinde ifade kullanmıştır.¹⁰⁶

2.1.2.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

Uluslararası işbirliği hususunda 2012 yılındaki konuşmalarda BM’ye yapılan çağrıların ön plana çıktığı gözükmemektedir. BM Güvenlik Konseyi’nde mevcut şiddeti kınamak ve demokratik bir siyasi sisteme geçmek için alınan kararı Rusya ve Çin veto etmiştir.¹⁰⁷ Suriye’ye ilişkin karar tasarısının veto edilmesinin üzüntüyle karşılandığını ifade eden Cumhurbaşkanı Gül, konuşmalarında BM’nin daha aktif rol alması gerektiğine yönelik çağrılarda bulunmuştur.¹⁰⁸

Bir diğer mesele Arap Ligi’nin aldığı karardır. Cumhurbaşkanı Gül’ün, Arap Ligi’nin Suriye’nin üyeliğini askıya alma kararına yönelik açıklaması şu şekildedir:

Esed’in hem kendi ülkesine hem de kendi halkına yapabileceği iyilik, bu politikalarda ısrar etmemesi ve değişimi kabullenmesi. Bildiğiniz gibi Türkiye bu konuda Arap Ligi ile beraber çalışıyor ve yakından destekliyor. Ümit ederiz ki Suriye’de artık her şey için çok geç olduğunu, yapılacak her şeyin de çok geride kaldığını ve çok az olduğunu Sayın Cumhurbaşkanı görür ve ona göre bu işlerden vazgeçer.¹⁰⁹

Benzer şekilde Cumhurbaşkanı Gül’ün Türkiye’nin Suriye politikasına yönelik, Türkiye’nin “...bundan sonra da özellikle Arap Ligi’yle büyük bir dayanışma içerisinde Suriye’deki değişimin gerçekleşmesi için uğraşmaktadır” açıklaması daha

¹⁰⁵TCCB, “Bölge Kendi Meselelerini...”.

¹⁰⁶TCCB, “Suriye Bağlamında Bölge...”, **Haberler**, 08.03.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10213/suriye-baglaminda-bolge-disindaki-guclerin-bolgeye-gelmesini-dogru-bulmuyoruz> (Erişim tarihi: 05.01.2020).

¹⁰⁷Encyclopaedia Britannica, “Uprising in Syria”.

¹⁰⁸TCCB, “İnsanlara Karşı Askerî...”, **Haberler**, 06.02.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10161/insanlara-karsi-asker-guc-kullanilmasinin-artik-bu-dunyada-yeri-yoktur> (Erişim tarihi: 05.01.2020); TCCB, “Cumhurbaşkanı Gül, BM Genel...”, **Haberler**, 07.12.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10675/cumhurbaskani-gul-bm-genel-sekreteri-ban-ki-moonu-kabul-etti> (Erişim tarihi: 05.01.2020).

¹⁰⁹TCCB, “İnsanlara Karşı Askerî...”.

bulunmuştur.¹¹⁰ Bu açıklamalar kapsamında bakıldığında uluslararası işbirliği hususunda özellikle Arap Ligi'nin verdiği karara yönelik desteğin vurgulandığı gözükmektedir.

Uluslararası bağlamda gerçekleşen bir diğer gelişme ise BM- Arap Ligi Suriye'nin Ortak Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın başlattığı süreçtir.¹¹¹ Kofi Annan sürecinin Suriye ve Suriye Hükümeti için iyi bir son fırsat olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı Gül, bu süreç için “Suriye için de, Suriye’yi yönetenler için de bu çok iyi bir son fırsat belki de. Ümit ederim ki bunu en iyi şekilde değerlendirir herkes” açıklamasında bulunmuştur.¹¹²

2012 yılında uluslararası işbirliği hususunda BM’ye çağrı yapılarak Güvenlik Kurulunun veto kararı eleştirilmektedir. BM’nin daha aktif rol alması gerektiği hususu konuşmalarda yoğun bir şekilde belirtilmektedir. Ele alınan diğer hususlardan birisi de Arap Ligi’nin Suriye’nin üyeliğini askıya alması konusundaki verilen desteğin yinelenmesidir. Buna ek olarak Suriye için Kofi Annan planının önemi ve gerekliliğine vurgu yapılarak bu fırsatın değerlendirilmesine yönelik açıklamalar mevcuttur.

2.1.2.4 Türkiye’ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

Cumhurbaşkanı Gül’ün 2012 yılının Ağustos ayında yaptığı bir açıklamasında daha önceki konuşmalarında olmadığı şekilde Suriye’deki olaylarda PKK’nın uzantılarının yer aldığından bahsedilmektedir. PKK’nın Suriye’deki uzantıları olduğunu ve başka bir isim verilmeden “PKK’nın uzantısı” şeklinde belirtilerek açıklamada bulunan Cumhurbaşkanı Gül, Suriye’nin PKK’ya silah desteği sağladığı şeklindeki

¹¹⁰TCCB, “Suriye Bağlamında Bölge...”.

¹¹¹16 Mart tarihinde BM Suriye Özel Temsilcisi Kofi Annan öncülüğünde hazırlanan ve Suriye’deki olayların çözüme kavuşmasını amaçlayan barış planıdır. 6 maddeden oluşan plan hayata geçirilememiştir. Detaylı bilgi için bkz: <https://www.stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>

TCCB, “Türkiye, Zor Duruma...”, **Haberler**, 12.05.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/10353/turkiye-zor-duruma-dusen-vatandaslarini-daima-yakindan-takip-eder> (Erişim tarihi: 05.01.2020).

¹¹²TCCB, “Kofi Annan’ın Başlattığı Süreç...”, **Haberler**, 13.04.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-1726/10283/kofi-annanin-baslattigi-surec-suriye-ve-suriyeyi-yonetenler-icin-iyi-bir-son-firsat> (Erişim tarihi: 05.01.2020); TCCB, “Adil Bir Seçim...”; TCCB, “Kofi Annan’ın Başlattığı Süreç...”.

söylemlere de bu mümkündür şeklinde açıklaması mevcuttur.¹¹³ Bu kapsamda güvensizliğin oluştuğunu ve PKK'nın uzantılarının Suriye'de Türkiye'nin güvenliği için bir tehdit oluşturulabileceği yönünde söylemin yavaş yavaş oluşmakta olduğu gözlenmektedir. Ancak yoğun bir şekilde olmamakla birlikte bir defaya mahsus olarak bu hususa dikkat çekildiği gözükmemektedir.

2.1.3. Cumhurbaşkanlığının 2013 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

2013 yılında cumhurbaşkanlığı açıklamalarında, Suriyeli göçmen sayısı 500.000 olarak açıklanmıştır. Uluslararası camiaya yönelik çağrılar devam etmiştir. Türkiye 2013 yılı Mayıs ayında ABD'ye 3 aşamalı bir plan sunmuştur. Bu plan, uçuşa yasak bölgenin ilan edilmesi, güvenli bölge oluşturulması ve koalisyon güçleriyle birlikte ortak kara operasyonu konularını kapsamaktadır. Bu dönemde kimyasal silah meselesi de gündeme gelmiştir.

2.1.3.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2013 yılındaki konuşmalarda Türkiye'ye gelen Suriyeli sayısındaki artışla beraber ortaya çıkan masrafların da gündeme geldiği gözlenmektedir.2013 yılında, Türkiye'ye sığınan vatandaşların sayısı 200.000 civarında olduğu açıklanmıştır. Bugüne kadar 400 milyon dolardan fazla masraf yapıldığını açıklayan Cumhurbaşkanı Gül, dünyanın geri kalanından destek görülmediğini ifade etmiştir.¹¹⁴ 2013 yılının son aylarında ise Suriyeli göçmen sayısının 500.000 civarında olduğuna dair açıklamalar mevcut olup insanların 300.000'inin şehirlerde yaşamlarını devam ettirirken 200.000'inin ise kamplarda barındığı ifade edilmektedir.¹¹⁵

¹¹³TCCB, "İslam Ülkeleri, Suriye'de...", **Haberler**, 16.08.2012, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10516/islam-ulkeleri-suriyede-kaosa-yer-vermeyen-bir-duzenin-kurulmasi-fikrinde-birlesti> (Erişim tarihi: 05.01.2020).

¹¹⁴TCCB, "Türkiye'nin Yakın Çevresi...", **Haberler**, 08.01.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10712/cumhurbaskani-gulun-project-syndicate-makalesi-turkiyenin-yakin-cevresi-siyaset-gundeminin-ust-sirasinda-olmaya-devam-edecek> (Erişim tarihi: 08.01.2020); TCCB, "Litvanya Cumhurbaşkanı Dalia", **Basın Açıklamaları**, 03.04.2013, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari--abdullah-gul-/1723/16914/litvanya-cumhurbaskani-dalia-grybauskaite-ile-duzenledikleri-ortak-basin-toplantısında-yaptıkları-aciklama> (Erişim tarihi: 08.01.2020).

¹¹⁵TCCB, "Suriye'deki Durum Bir...", **Haberler**, 04.11.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11231/cumhurbaskani-gul-the-guardiana-mulakat-verdi-suriyedeki-durum-bir-insanlik-meselesidir> (Erişim tarihi: 08.01.2020).

2013 yılı konuşmalarında Türkmenlere yönelik sınırlı açıklama mevcuttur. Suriye Türkmenleri Platformu temsilcilerini ülkemizde ağırlayan Cumhurbaşkanı Gül, Türkmenlerin ortak amaçlar etrafında toplanmalarının önemini vurgulamıştır. Suriye’de kurulması istenilen yeni siyasal sistemde Türkmenlerin hak ve hukuklarının güvence altına alınmasının önemli olduğu gözükmektedir.¹¹⁶ Türkmenlerle ilgili olarak başka herhangi bir açıklama mevcut değildir.

2.1.3.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

2013 yılındaki konuşmalarda Suriye Hükümetine yönelik çağrının yinelendiği görülmektedir. Bu dönemde Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan konuşmalarda Suriye’deki şiddet olaylarının giderek artması sonucunda bu durumun çözümü için Suriye Hükümetine görevi bırakma çağrısı mevcuttur. Bu durumu Cumhurbaşkanı Gül şu sözlerle ifade etmektedir:

...Mevcut aşamada yapılması gereken, ülkedeki çatışma ortamının süratle sonlandırılması ve demokrasiye doğru siyasi geçiş sürecinin önünün bir an önce açılmasıdır. Bunun için, mevcut yönetimin artık gerçekleri görüp, Suriye ve Suriye halkının daha fazla imha olmasına imkân vermemek için görevi bırakması gerekmektedir.¹¹⁷

Cumhurbaşkanı Gül Suriye Hükümetini eleştirmiş ve görevi bırakma çağrısında bulunmaktadır. Mevcut durumun çözümü için ise istikrarlı ve güçlü bir siyasi stratejinin gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte Suriye vatandaşlarını kapsayacak bir siyasi geçiş sürecinin gerekliliğine değindiği görülmektedir.¹¹⁸

2.1.3.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2013 yılındaki konuşmalarda uluslararası işbirliği konusunda sınırlı açıklamanın mevcut olduğu görülmektedir. 2011-2012 yılı konuşmalarından farklı olarak Avrupa

¹¹⁶TCCB, "Cumhurbaşkanı Gül, Suriye...", **Haberler**, 29.03.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10838/cumhurbaskani-gul-suriye-turkmenleri-platformu-yetkililerini-kabul-etti> (Erişim tarihi: 09.01.2020).

¹¹⁷TCCB, "Arap Uyanışı ile...", **Haberler**, 07.02.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10759/arap-uyanisi-ile-ortaya-cikan-tarih-firsati-demokrasi-baris-ve-refaha-tahvil-etmeliyiz> (Erişim tarihi: 09.01.2020).

¹¹⁸TCCB, "Türkiye Olarak İnsan...", **Haberler**, 24.05.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10949/turkiye-olarak-insan-haklari-alaninda-buyuk-bir-zihniyet-donusumu-gerceklestirdik> (Erişim tarihi: 09.01.2020); TCCB, "Türkiye'nin Geleceğiyle İlgili...", **Haberler**, 23.09.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11142/cumhurbaskani-gul-foreign-affairse-konustu-turkiyenin-gelecegiyle-ilgili-hicbir-endisem-yok> (Erişim tarihi: 09.01.2020).

Birliği'ne dair açıklamaya yer verilmiş ve verilen destekten memnuniyet dile getirilmiştir. Bu kapsamda bu husustaki açıklamalar sınırlı olup sadece tek bir yerde AB'ye yönelik açıklama mevcuttur.¹¹⁹ Bunun haricinde 2013 yılı konuşmalarında ele alınan bir diğer husus Türkiye'nin çok sayıda yardım yaparken dünyanın geri kalanından destek görmediğine yapılan vurgudur. Bu hususta Cumhurbaşkanı Gül'ün açıklaması şu şekildedir:

Suriye'deki iç savaş Türkiye için insani kriz bağlamında ek bir sorun da yarattı. şu anda ülkelerinde giderek artan şiddetten kaçan yaklaşık 200 bin Suriyeliye ev sahipliği yapıyoruz ve bu çaresiz insanlara ev sahipliği yapmak için bugüne kadar 400 milyon dolardan fazla masraf yaptık – ki bu süreçte dünyanın geri kalanından hiçbir destek de görmedik. Buna rağmen, yüzyıllara yayılmış çok özel bağlarımızı unutmayacağız ve Suriyeli komşularımıza bu en zor zamanlarında yardımcı olmaktan asla geri durmayacağız.¹²⁰

2013 yılında uluslararası işbirliği hususunda eleştiriler de dile getirilmiştir. Bu hususta Türkiye olarak yapılan destek vurgulanırken başka devletlerden yardım gelmediği belirtilmiştir. AB'nin tutumuna değinilerek verdiği destekten dolayı memnuniyet dile getirilmiştir.¹²¹

2013 yılındaki konuşmalarda dile getirilen bir diğer hususun kimyasal silah kullanımının olduğu gözlemlenmektedir. 4 Nisan 2013 tarihinde İdlib'e bağlı Han şeyhun köyüne kimyasal silah saldırısı gerçekleştirilmiştir. Ardından 21 Ağustos 2012 tarihinde şam'ın Doğu Guta Banliyösü'ne kimyasal saldırı, çok sayıda vatandaşın ölümüne ve yaralanmasına sebebiyet vermiştir.¹²² Suriye'de kimyasal silah kullanılmasını ve insanların katledilmesini insanlık suçu olarak değerlendiren Cumhurbaşkanı Gül, somut adımlar atılması gerektiğini vurgulamaktadır.¹²³ Konuşmalarında Suriye'den kimyasal silahların temizlenmesini desteklediğini

¹¹⁹TCCB, "AB'nin Suriye Muhalefetine...", **Haberler**, 28.05.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/10956/abnin-suriye-muhalefetine-desteginden-memnunuz> (Erişim tarihi: 08.01.2020).

¹²⁰ TCCB, "Türkiye'nin Yakın Çevresi...".

¹²¹TCCB, "AB'nin Suriye Muhalefetine...".

¹²²T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu, "Türkiye'deki Suriyeliler- Özel Rapor", Ankara, 2018, 104.

Sultan Çoğalan, Ali Demir, "Suriye'de iç savaşın üç yılı".

¹²³TCCB, "Kimyasal Silahlardan Arındırma...", **Haberler**, 11.09.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11113/suriye-aciklamasi-kimyasal-silahlardan-arindirma-bir-taktik-olmamali> (Erişim tarihi: 09.01.2020); TCCB, "Suriye'deki Kimyasal Silahların...", **Haberler**, 16.09.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11119/suriyedeki-kimyasal-silahlarin-temizlenmesini-destekliyoruz> (Erişim tarihi: 09.01.2020); TCCB, "Cumhurbaşkanı Gül, New York'ta...", **Haberler**, 21.09.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11133/cumhurbaskani-gul-new-yorkta-gundemi-degerlendirdi> (Erişim tarihi: 09.01.2020); TCCB, "Türkiye'nin Geleceğiyle İlgili...".

vurgulayan Cumhurbaşkanı Gül, Fransa Cumhurbaşkanı Hollande ile görüşmüş ve iki lider “kimyasal silahların imha edilmesini öngören anlaşmanın mutlaka yaptırım gücü olan bir BM Güvenlik Konseyi kararına dönüşmesi gerektiğini” vurgulamıştır.¹²⁴ İlgili konuşmalarda ABD ile Rusya arasında Suriye’nin kimyasal silah stokunun tasfiyesi için yapılan anlaşmanın desteklendiği görülmektedir.¹²⁵ Cumhurbaşkanı Gül, bu hususta şunları dile getirmektedir:

Şunu açıkça ifade edeyim: Türkiye, Suriye’nin kimyasal silah stokunun tasfiyesi için ABD ile Rusya arasında varılan anlaşmayı memnuniyetle karşılamakta ve desteklemektedir. Bu anlaşma, somut bir BM Güvenlik Konseyi kararına tahvil edilmelidir. Bu stok tamamıyla imha edildiğinde, Suriye halkı ve bölge rahat bir nefes alacaktır. Suriye’nin komşusu olarak Türkiye, bu silahların tamamen ve doğrulanabilir şekilde imhasını herkesten daha fazla istemektedir.¹²⁶

2013 yılında konuşmalarda ortaya çıkan husus kimyasal silah konusudur. Cumhurbaşkanı Gül, kimyasal silah kullanımının insanlık suçu olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda kimyasal silahların bölgeden temizlenmesine yönelik desteğin sağlanacağını ifade ettiği görülmektedir.

2.1.3.4 Türkiye’ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2013 yılında yapılan açıklamaların genel olarak Suriyeli göçmenlere yönelik olduğu görülmektedir. Yoğunluk verilen bir diğer hususunda kimyasal silah meselesi olduğu gözükmektedir. Bu kapsamda 2013 yılı konuşmalarında Türkiye’ye yönelik güvenlik tehditleri ve terörizmle mücadele kapsamında yapılan açıklamalara ise yer verilmediği görülmüştür.

¹²⁴TCCB, “Cumhurbaşkanı Gül, Fransa...”, **Haberler**, 24.09.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11147/cumhurbaskani-gul-fransa-cumhurbaskani-hollande-ile-gorustu> (Erişim tarihi: 09.01.2020).

¹²⁵TCCB, “Council on Foreign Relations...”, **Konuşmalar**, 26.09.2013, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalari--abdullah-gul-/1724/17928/council-on-foreign-relations-ismli-dusunce-kurulusuna-hitaplari> (Erişim tarihi: 09.01.2020).

¹²⁶TCCB, “Gerçek Anlamda Demokratik...”, **Haberler**, 24.09.2013, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11144/gercek-anlamda-demokratik-temsil-kabiliyetine-sahip-etkin-ve-hesap-verebilir-bir-guvenlik-konseyi-gerekliyor> (Erişim tarihi: 09.01.2020).

2.1.4. Cumhurbaşkanlığının 2014 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

2014 yılı cumhurbaşkanlığı sitesinde mevcut olan konuşma sayısının artmaya başladığı yıl olmuştur. Bu dönemde ağustos ayı itibariyle cumhurbaşkanlığı değişikliği yaşanmış ve görevde bulunan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yerine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gelmiştir. 2014 yılında Türkiye’de mevcut olan Suriyeli göçmen sayısı 1,6 milyon olarak açıklanmıştır. Sayının hızla artmasına paralel olarak gündeme gelen harcama tutarının yaklaşık 5 milyar dolar civarı olduğu belirtilmiştir. Bu süreçte ilki 2012 yılında başlayan Cenevre görüşmelerinin ikincisi gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan DEAŞ sözde hilafet ilan etmiştir. Yaşanan gelişmelerden bir diğeri ise 6-8 Ekim 2014 tarihlerinde gerçekleşen Kobani meselesi olmuştur.

2.1.4.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2014 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmenler hususunda yoğun bir hassasiyetin olduğu görülmektedir. Sayıları hızla artmaya devam eden Suriyeli göçmen sayısını ve Suriyeliler için harcanan tutarı Cumhurbaşkanı Gül kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Gül 2014 yılı Mart ayında bu sayının 250.000’e yaklaştığını, harcanan tutarın da 2,5 milyar dolara ulaştığını duyurmuştur.¹²⁷ Cumhurbaşkanı Gül’ün 2014 yılı Temmuz ayına kadar ki devam eden konuşmalarında bu konuyla ilgili başka bir açıklamanın mevcut olmadığı görülmektedir.

2.1.4.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

Cumhurbaşkanı Gül’ün 2014 yılında Suriye Hükümetine yönelik konuşmalarının sınırlı olduğu görülmektedir. Diğer yıllarda Suriye Hükümetine yönelik sürekli çağrıda bulunan Cumhurbaşkanı Gül’ün, 2014 yılında herhangi bir çağrıda bulunmadığı görülmektedir. Suriye’de refah ve huzurun yeniden kurulması temennisini ve Türkiye olarak tüm desteğin sağlanacağını vurgulayan Cumhurbaşkanı Gül, Suriye Hükümetine yönelik şu açıklamada bulunmuştur:

¹²⁷TCCB, “Yeni Bir Soğuk...”, **Haberler**, 18.03.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11496/yeni-bir-soguk-savas-doneminin-baslamasi-herkese-zarar-verir> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

Durum, Dışişleri Bakanlığım dönemindekine göre bir hayli değişti. O zaman rejimi çok iyi tanıyorduk ama başarılı bir örnek olmak için kuvvetli olmaya, bölgenin istikrarı ve refahı için rejimle iş birliği yapmaya çalışıyorduk. Arap Baharı geldiğinde Suriye’de de kocaman bir demokrasi sorusu ortaya çıktı. Rejim, silahlarla muhalefete müdahale etti.¹²⁸

2.1.4.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2014 yılı konuşmalarında Cenevre görüşmelerinin önemine ve uluslararası toplumun birlikte hareket etmesine yönelik açıklamalar yoğunluktadır. Cenevre görüşmelerinin önemine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Gül, sürece İtalya ile birlikte Türkiye’nin destek verdiğini ifade etmektedir. Cumhurbaşkanı Gül’ün, Suriye’deki meselenin bu şekilde devam ettiği takdirde küresel ve bölgesel anlamda daha büyük tehditlere yol açacağını ve bu yüzden çözüm bulunmasını gerektiğini vurguladığı görülmektedir. Buna bağlı olarak Cumhurbaşkanı Gül, siyasi geçiş hükümetinin gerekliliğini dile getirmekte ve her türlü desteğin sağlanacağına yönelik açıklamasını yinelemektedir.¹²⁹

2012 yılı konuşmalarında BM’ye çağrıda bulunan Cumhurbaşkanı Gül, 2014 yılı konuşmalarında da bu tutumunu devam ettirdiği görülmektedir. Diğer yıllarda olduğu gibi bu yıl da uluslararası toplum eleştirilmekte ve BM Güvenlik Konseyi’nin geri planda durmasına yönelik üzüntü dile getirilmektedir. Cumhurbaşkanı Gül’ün konuşmalarında Suriye’deki durumun çözümü için hep birlikte koordineli olarak mücadele edilmesi gerektiğine yönelik vurgusu yoğunluktadır.¹³⁰

¹²⁸TCCB, “2013’te Olumsuz Olaylar...”, **Haberler**, 28.01.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11395/2013te-olumsuz-olaylar-yasadik-2014te-yeniden-parlamak-icin-her-sey-yapilacaktır> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹²⁹TCCB, “Türkiye ile İtalya...”, **Haberler**, 29.01.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11400/turkiye-ile-italya-tarih-iliskileri-ve-dostluklari-olan-iki-ulkedir> (Erişim tarihi: 17.01.2020); TCCB, “Cumhurbaşkanı Gül, Hollanda’da...”, **Haberler**, 24.03.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11511/cumhurbaskani-gul-hollandada-dunya-liderleri-ile-bir-araya-geldi> (Erişim tarihi: 17.01.2020).

¹³⁰TCCB, “İstikrar ve Sürdürülebilir Kalkınma...”, **Haberler**, 30.05.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11636/istikrar-ve-surdurulebilir-kalkinma-icin-hukukun-ustunlugu-ve-uluslararası-normlar-cok-onemli> (Erişim tarihi: 17.01.2020).

2.1.4.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2014 yılı konuşmalarında, Suriye'nin güvenliğine yönelik konuşmaların dışında bir diğer husus Türkiye'nin güvenliği olmuştur. İlk defa ele alınan Türkiye'nin güvenliği hususunda değinilen konu Suriye uçağının düşürülmesi olmuştur. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Gül'ün bu hususa yönelik ilk açıklaması “Bunlar millî konulardır. Bunları hepimiz, hep beraber sahiplenmemiz gerekir. Bunlar siyasetin dışında konulardır. Bunlar millî meseleler, ulusal meselelerdir” şeklinde olmuştur.¹³¹ Karşılaşılan herhangi bir tehlike anında Türkiye'nin hazır olduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Gül, iki Suriye uçağının sınırimıza girerken öncelikli olarak uyarıldığı ardından gerekenin yapıldığı, meselenin ise Türkiye sınırının korunması olduğunu ifade etmektedir.¹³² 2014 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün terörle mücadele hususuna yönelik ise bir açıklamasının olmadığı gözükmektedir.

2.2 Recep Tayyip Erdoğan'ın 1. Dönem Cumhurbaşkanlığı Sürecinde Suriye Krizine Yönelik Söylemleri (2014-2018)

Cumhurbaşkanı Abdullah Gül 28 Ağustos 2007 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin 11. cumhurbaşkanı olarak göreve gelmiştir.¹³³ 2014 yılının Ağustos ayı itibariyle Gül'ün görev süresinin dolması sebebiyle yeni bir seçim yapılmıştır. Yüksek Seçim Kurulu tarafından 10 Ağustos 2014 olarak belirlenen seçimde Türk siyasi tarihinde bir ilk yaşanmış ve doğrudan halk oylaması ile ilk turda 12. cumhurbaşkanı seçilmiştir.¹³⁴ Seçimde aday olan Recep Tayyip Erdoğan; Ekmeleddin Mehmet

¹³¹TCCB, “Suriye Uçağının Düşürülmesi...”, **Haberler**, 24.03.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler--abdullah-gul-/1726/11510/suriye-ucaginini-dusurulmesi-bu-mill-bir-meseledir-ve-siyasetin-disindadir> (Erişim tarihi: 20.01.2020).

¹³²TCCB, “Suriye Uçağının Düşürülmesi...”.

Detaylı bilgi için bkz: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/03/140323_suriye_ucak

¹³³TCCB, “Abdullah Gül”, **Cumhurbaşkanlığı**, https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/abdullah_gul/#/ (Erişim tarihi: 20.08.2021).

¹³⁴T.C. Yüksek Seçim Kurulu, “12. Cumhurbaşkanlığı Seçimi”, <https://ysk.gov.tr/tr/onikinci-cumhurbaskani-secimi/3456> (Erişim tarihi: 20.08.2021); TCCB, “Biyografi”, **Recep Tayyip Erdoğan**, <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/> (Erişim tarihi: 20.08.2021).

İnsanoğlu ve Selahattin Demirtaş arasından %51.79 oy oranıyla cumhurbaşkanı seçilmiştir.¹³⁵

2.2.1 Cumhurbaşkanlığının 2014 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

İki döneme ayrılan 2014 yılı söylemleri ağustos ayı sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın göreve başlamasıyla daha da yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Suriyeli göçmenlere yönelik hassasiyet yine önceki dönemlere paralel olarak devam etmiştir. Suriye Hükümetine yönelik söylemlerin ise daha sertleştiği gözükmektedir. Bu dönemde uluslararası işbirliği vurgusunun ön plana çıktığı, terörle mücadele söylemlerinin de yavaş yavaş gündeme gelmeye başladığı görülmüştür.

2.2.1.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2014 yılının Ağustos ayında göreve gelen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmalarında Suriye konusunda yoğun bir hassasiyetin olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye meselesini ele aldığı ilk konuşmasında şu açıklaması mevcuttur:

Suriye meselesinde, bir milyon 200 bin insana kucak açmış olmamızın sebebi, en önce, onların insan olmasıdır. Şu anda 200 bini aşkın insanın öldürülmüş olduğu Suriye'ye sessiz kalamayız, kalamazdık. Ve bunu insani, vicdani bir sorun olarak addediyor, siyasetin sorumluluğu noktasında da bunu siyasetin merkezine özellikle oturtuyoruz. Irak'ta, Afganistan'da, Somali'de, diğer tüm çatışma ve kriz alanlarında, insana ve cana verdiğimiz değer gereği olarak sesimizi yükseltiyoruz. Bizim için etnik kökenlerden, dillerden, derilerinin renklerinden, petrolden, elmadan, altından, enerji kaynaklarından öte insan vardır, can vardır.¹³⁶

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'de bulunan Suriyeli vatandaşların sayısının 1,5 milyona yakın olduğunu kamuoyuyla paylaşmıştır.¹³⁷ Konuşmalarında Suriyeli

¹³⁵YSK, Yurt İçi Seçim Sonucu, 10.08.2014, https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_a_Yurtici.pdf (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

¹³⁶TCCB, “Devir Teslim Töreni'nde...”, **Konuşmalar**, 28.08.2014, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2931/devir-teslim-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹³⁷TCCB, “Türkiye, Merkezinde Bulunduğu...”, **Haberler**, 23.09.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1367/turkiye-merkezinde-bulundugu-cografyayi-en-iyi-taniyan-anlayan-ve-analiz-ede-bilen-ulkedir> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

vatandaşlara yapılan yardımın vicdani bir mesele olduğunu her fırsatta vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu konuda yaptığı şu açıklama çarpıcıdır

Bölgemizdeki meselelere ırk, din, mezhep ve çıkar temelli değil, sadece ve sadece insani, vicdani saiklerle yaklaşıyoruz. Suriye'yi terk etmek zorunda kalan bir buçuk milyon kişiyi topraklarımızda ve çok büyük oranda kendi imkânlarımızla barındırıyoruz. Bakınız bir buçuk milyon insan şu anda benim ülkemde. Onları güvence altında tutuyoruz. Tüm gıdasıyla, ilacıyla, eğitimiyle, sağlık hizmetleri ile bütün bunları biz karşılıyoruz.¹³⁸

2014 yılı sonralarına doğru yürütülen açık kapı politikasıyla beraber insanların tümünün ülkeye kabul edildiğini bildiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2014 yılının Eylül ayında bu sayının 1,5 milyon ulaştığını kamuoyuna duyurmuştur.¹³⁹ Artan sayıyla birlikte harcanan tutarın da arttığını bildiren Cumhurbaşkanı Erdoğan “Suriyeli mülteciler için şu ana kadar kullandığımız kaynak üç buçuk milyar doları aşmış durumdadır” açıklamasında bulunmuştur.¹⁴⁰ Yine bir diğer açıklamasında ise aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

Bize maliyeti şu ana kadar, yaptığımız yatırımlar, çadırlar, konteyner kentlerle beraber 4,5 milyar doları buldu. Yaklaşık 350 milyon dolar da Suriye ve Irak tarafında kalanlara yaptığımız gıda, ilaç, giyim, tüm bunları da saydığımızda yaklaşık bu rakam 5 milyar dolara doğru yürüyor.¹⁴¹

2014 yılının Aralık ayındaki konuşmalarda Suriyeli göçmenlerin sayısı ile ilgili son açıklama 1,6 milyon olduğu yönündedir. Yapılan harcamaların ise 5 milyar dolar civarında olduğu belirtilmiştir.¹⁴² Bu durum 2014 yılındaki Suriyeli göçmenler ile ilgili hassasiyeti gözler önüne sermektedir.

¹³⁸TCCB, “Dünya 5'ten Büyüktür...”, **Haberler**, 24.09.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1373/dunya-5ten-buyuktur-bm-kuresel-ve-bolgesel-sorunlara-agirligini-koymalidir> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹³⁹TCCB, “Doğu'nun Dramı Karşısında...”, **Haberler**, 23.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1455/dogunun-drami-karsisinda-batinin-tepkisiz-kalmasi-vicdanlarda-yara-aciyor> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹⁴⁰TCCB, “Dünya 5'ten Büyüktür...”; TCCB, “Parlamentoya Gelecek Tezkereye...”, **Haberler**, 26.09.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1381/parlamentoya-gelecek-tezkereye-gore-turkiye-gereken-adimleri-atacaktir> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹⁴¹TCCB, “Doğu'nun Dramı Karşısında...”; TCCB, “Hak Arayışlarına Karşı...”, **Haberler**, 28.09.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1386/hak-arayislarina-karsi-sergilenen-vurdumduymaz-cifte-standartli-ve-adaletsiz-tutum-terorun-oksijeni-olmudur> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹⁴²TCCB, “Orta Doğu'daki Bölgesel...”, **Haberler**, 31.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1470/orta-dogudaki-bolgesel-meseleler-ancak-adil-kapsayici-ve-butunlukcu-bir-yaklasimla-cozulebilir> (Erişim tarihi: 13.01.2020); TCCB, “Suriye'de Çözüm İçin...”, **Haberler**, 01.12.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1535/suriyede-cozum-icin-bm-guvenlik-konseyinin-ciddi-sorumluluk-ustlenmesi-gerekliyor> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

2014 yılı başlarında Suriyeli göçmen sayısının 250.000 civarında olduğu paylaşılırken yılın sonunda bu sayının 1.6 milyon olduğu belirtilmektedir. 2014 yılı Ağustos ayında göreve gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan da kendinden önceki Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün konuşmalarına benzer şekilde Suriyeli göçmenlere yardım hususundaki hassasiyet üzerinde durmuş ve açık kapı politikasına vurgu yapmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriyeli vatandaşlara yapılan yardımların vicdani bir mesele olduğunu vurgulamıştır.

2.2.1.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

2014 yılı konuşmalarında Suriye Hükümeti sert sözlerle eleştirilmekte, Suriye'nin toprak bütünlüğü ve demokrasinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu konuda 2014 yılı Ağustos ayında görevi devralan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı açıklamalar yoğunluktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye Hükümetine yönelik sert ithamları mevcuttur. Bu husustaki konuşmalarını şu ifadelerle açıklamaktadır. “Ne yazık ki ne Esed¹⁴³ ne de Maliki bizim samimi uyarılarımızı dinlemediler. Şimdi soruyorum; 250 bin Suriyeli kardeşimizi katleden zalim Esed bunun hesabını hem bu dünyada hem ebedi alemde nasıl verecek?”¹⁴⁴ yine bir diğer açıklamasında da “Suriye'de devlet terörü var ve bu devlet terörünün başı da katil Esed'dir”.¹⁴⁵ Konuşmalarında Suriye Hükümetinin devlet terörü yapığını dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye Hükümetine yönelik atılacak adımlarda Türkiye'nin destek olacağını vurgulamaktadır.¹⁴⁶ Suriye Hükümetine yönelik eleştirilerin bir diğeri ise yapılan çağruların Esed tarafından dikkate alınmadığı yönünde olduğu gözükmektedir. Bu kapsamda yapılan şu açıklama çarpıcıdır:

¹⁴³Cumhurbaşkanı Gül'ün her iki ismi de kullandığı görülürken Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ise tamamına yakınında istikrarlı bir şekilde hep Esed ismini kullandığı görülmektedir.

¹⁴⁴TCCB, “Türkiye, Kendisine Yönelik...”, **Haberler**, 07.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1407/turkiye-kendisine-yonelik-her-turlu-tehdide-karsi-hazirlikli-ve-donanimlidir> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹⁴⁵TCCB, “Çözüm Süreci: Millî Birlik...”, **Haberler**, 10.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1414/cozum-sureci-mill-birlik-ve-kardeslikten-baska-cikisimiz-olamaz> (Erişim tarihi: 13.01.2020).

¹⁴⁶TCCB, “Papa Fransuva'nın Ziyareti...”, **Haberler**, 28.11.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1529/papa-fransuvanin-ziyareti-bolgemizde-ve-dunyada-baris-umitlerini-artiracak-hayati-bir-adim> (Erişim tarihi: 13.01.2020); TCCB, “Türkiye Bu Şiddete, Vandallığa...”, **Haberler**, 10.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1413/turkiye-bu-siddete-vandalliga-ve-yagmaciliga-asla-boyun-egmez> (Erişim tarihi: 13.01.2020); TCCB, “Türkiye Bu Şiddete, Vandallığa...”.

Suriye ile ilgili uyarılarımızı, hem bizzat o dönem Suriye devlet Başkanı Esed'e yaptık; hem de uluslararası platformlarda kaygılarımızı dile getirdik. Suriye'de yaklaşan tehlike görülmediği için, işte bugünkü trajik manzara oluştu. 7 milyon kişinin evlerini terk ettiği insanlık dramı, maalesef göstere göstere gelmiştir. 300 bin masum insanın ölümü, maalesef göstere göstere gelmiştir.¹⁴⁷

2.2.1.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2014 yılı Ağustos ayında göreve gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan ise Suriye meselesinin uluslararası işbirliği hususunda bir önceki Cumhurbaşkanı Gül'ün konuşmalarına denk olarak Cenevre görüşmelerine yönelik önemini vurgulamaktadır. Suriye'de gerçek bir siyasi dönüşüm gerçekleşmesi için Cenevre Bildirisi'nin eksiksiz uygulanması gerektiğine yönelik açıklaması mevcuttur.¹⁴⁸ Cumhurbaşkanı Erdoğan diğer bir konuşmasında ise detaylarını vermediği tampon bölgenin önemli olduğunu vurgulamaktadır.¹⁴⁹

2014 yılı konuşmalarında uluslararası topluma eleştiriler devam etmektedir. Suriye'deki mevcut durumun çözümü için birlikte hareket etme çağrısı yinelenmektedir. Bu dönemde ele alınan temel vurgu Cenevre görüşmelerinin önemi olduğu görülmektedir.

2.2.1.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2014 yılı konuşmalarında yavaş yavaş terör örgütlerine dair eleştirilerin yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. 6-8 Ekim 2014 tarihinde gerçekleşen Kobani meselesine dair konuşmalar mevcuttur. Bu hususta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ilk açıklaması şu şekildedir:

Sınırımızın yanı başındaki gelişmeleri çok yakından takip ediyoruz. Kobani olmak üzere Kürt Kardeşlerimizin yaşadığı kasaba ve şehirlere yönelik saldırıları da dikkatle ve endişeyle takip ediyoruz. Değerli kardeşlerim, şu anda ne yazık ki bakıyoruz Kobani ile ilgili konuşanlar, bir yandan tezkereye karşı

¹⁴⁷TCCB, "Orta Doğu'daki Bölgesel...".

¹⁴⁸TCCB, "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın NATO...", **Haberler**, 05.09.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1338/cumhurbaskani-erdoganin-nato-zirvesinde-ikinci-gun-temaslari> (Erişim tarihi: 17.01.2020).

¹⁴⁹TCCB, "Bu Operasyonun Her Türü...", **Haberler**, 21.09.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1365/bu-operasyonun-her-turlu-basliklari-tamamen-milli-istihbarat-teskilatinin-maharetidir> (Erişim tarihi: 17.01.2020).

çıkıyor, hem de Kobani'yi Türkiye'nin iç siyaset malzemesi, çözüm sürecinin de şantajı haline getirmeye çalışıyorlar. Şunu da İslahiye'den söylemek istiyorum. Türkiye, IŞİD terör örgütüne karşı olduğu kadar, aynı şekilde PKK terör örgütüne de karşıdır.¹⁵⁰

Benzer şekilde Kobani meselesine dair çeşitli açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ele aldığı ilk hususun orada yaşayan vatandaşlar olduğu görülmektedir. Bu hususta Kobani'de mevcut olan terör ortamından kaçarak Türkiye'ye gelen insan sayısını kamuoyuyla paylaşan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu sayının yaklaşık 200.000 olduğunu dile getirmiştir.¹⁵¹ Aynı zamanda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu konuda yaptığı şu açıklamama çarpıcıdır:

Kobani'ye insani yardım ulaştıran tek ülke, Türkiye'dir. Kobani'den kaçanlara kapılarını açan, onlarla evini, barkını, ekmeğini, suyunu paylaşan yegane ülke Türkiye'dir. Hem Irak'ta, hem Suriye'de, gerek IŞİD tehdidine, gerek PKK terör örgütünün tehditlerine ve diğer terör örgütlerinin tehditlerine rağmen burada direnen ülke Türkiye'dir.¹⁵²

Türkiye'de yaşanan terör saldırılarını Kobani meselesi ile ilişkilendirenlere de eleştiride bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmalarında Kobani meselesi ile Türkiye'de gerçekleşen provokatif olaylarının¹⁵³ hiçbir alakasının olmadığını tekrarlamaktadır.¹⁵⁴ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu dönemde sıklıkla tekrarladığı bir

¹⁵⁰TCCB, "Türkiye, Kendisine Yönelik...".

¹⁵¹TCCB, "Türkiye; Huzur, İstikrar...", **Haberler**, 09.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1409/turkiye-huzur-istikrar-guven-ortami-ve-kardesligimize-yonelik-hicbir-tuzaga-asla-musaade-etmeyecektir> (Erişim tarihi: 17.01.2020); TCCB, "Türkiye Bu Şiddete, Vandallığa..."; TCCB, "Türkiye'nin Millî Çıkarlarına...", **Haberler**, 11.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1422/turkiyenin-mill-cikarlarina-aykiri-durus-sergileyenler-millet-ve-tarih-onunde-bunun-hesabini-vereceklerdir> (Erişim tarihi: 17.01.2020).

¹⁵²TCCB, "Çözüm Süreci: 'Millî Birlik..."; TCCB, "Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın...", **Basın Açıklamaları**, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/1662/cumhurbaskanimiz-sayin-recep-tayyip-erdoganin-bazi-sehirlerimizde-sahnelenen-siddet-eylemlerine-iliskin-aciklamasi> (Erişim tarihi: 17.01.2020).

¹⁵³Detaylı bilgi için bkz: <https://ankara.adalet.gov.tr/06-07-08-ekim-2014-tarihlerindeki-kobani-olaylari-ile-ilgili-basin-aciklamasi-2>

¹⁵⁴TCCB, "Türkiye; Huzur, İstikrar..."; TCCB, "Türkiye Cumhuriyeti Devletine...", **Haberler**, 11.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1419/turkiye-cumhuriyeti-devletine-batinin-bazi-ulkelerinin-yakistirmasiyla-konusmak-ihanettir> (Erişim tarihi: 17.01.2020); TCCB, "Üniversitelerimizde Tarihle Bugünü...", **Haberler**, 11.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1421/universitelerimizde-tarihle-bugunu-bugunle-yarini-insa-etmeye-mecburuz> (Erişim tarihi: 17.01.2020); TCCB, "77 Milyonun Kardeşliği...", **Haberler**, 12.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1424/77-milyonun-kardesligi-icin-bugunlere-getirdigimiz-cozum-sureci-en-kararli-sekilde-devam-edecek> (Erişim tarihi: 17.01.2020); TCCB, "Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın...".

diğer mesele ise Kobani'ye geçiş önceliği olmuştur. Bu kapsamda geçiş önceliğinde Peşmergeler ve Özgür Suriye Ordusunun olduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁵

Konuşmalarında DEAŞ terör örgütünü de ele alan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye'nin işgal edildiğini belirtmekte ve durumu şu sözlerle ifade etmektedir: “Dünyanın buna seyirci kalmaması gerekir. Bu seyirci kalmamasının gereğini de her tür uygulamalarla yerine getirmesi gerekir. Türkiye olarak bizim yaklaşımımız hep şu olmuştur; bir, uçuşa yasak bölge ilanı gerekmektedir. İki, güvenli bölge ilanı gerekmektedir.”¹⁵⁶

Yavaş yavaş yoğunluk kazanan terör konusu 2014 yılı konuşmalarında etkin rol oynamaktadır. Bu kapsamda ele alınan husus Kobani meselesinin Türkiye'ye yansımaları ve Türkiye'nin bu konuya yaklaşımı olmuştur. Ele alınan diğer husus Suriye'de varlık gösteren ve bu dönemde işgal boyutuna ulaşmaya çalışan DEAŞ terör örgütüne yapılan eleştiri olmuştur.

2.2.2 Cumhurbaşkanlığının 2015 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

2015 yılında Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısı 2,2 milyon olarak paylaşılmıştır. Bu dönemde harcanan tutar ise 8,5 milyar dolar olarak belirtilmiştir. Paylaşılan verilerin dışında 2015 yılı konuşmaları incelendiğinde terör örgütlerinin faaliyetlerinin arttığı, Rusya'nın iç savaşa müdahil olduğu ve hava saldırılarına başladığı gözükmektedir. Aynı zamanda Rusya ile ilgili uçak düşürülme hadisesi yaşanmıştır. Diğer taraftan ise ABD, Rusya ve İran'ın da bulunduğu devletler Viyana'na düzenlenen Suriye Konferansı'na katılmış ve geçiş hükümetinin kurulmasını öngören bir barış planı üzerinde anlaşma sağlamışlardır. Yaşanan bir diğer gelişme ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK), 2254 sayılı kararını kabul etmesiyle siyasi geçişin yol haritası belirlenmesi olmuştur. Bu döneme ait meydana gelen diğer gelişme ise Suriye'de gerçekleşen çatışmalar sonucunda

¹⁵⁵TCCB, “Türkiye'nin Kobani'ye Geçişle...”, **Haberler**, 24.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1459/turkiyenin-kobaniye-gecisle-ilmli-ocneligi-ozgur-suriye-ordusu-ve-pesmergedir> (Erişim tarihi: 17.01.2020).

¹⁵⁶TCCB, “Türkiye, AB Müktesebatına...”, **Haberler**, 31.10.2014, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/1469/turkiye-ab-muktesebatina-en-hazir-ulkedir> (Erişim tarihi: 20.01.2020).

bölgede yer alan Süleyman Şah türbesini herhangi bir zararla karşılaşmaması amacıyla Şah Fırat Operasyonu ile başka bir bölgeye taşınması olmuştur.

2.2.2.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2015 yılında Suriyeli göçmenler hususunda yoğun bir şekilde konuşmalara yer verildiği görülmektedir. Suriye’de çok sayıda insanın yerlerinden olduğu ve bu hususta Türkiye’nin destek olacağı açıklamalarda yoğun şekilde geçmektedir.¹⁵⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, 2015 yılında Türkiye’de var olan Suriyeli göçmen sayısını her ay kamuoyuyla paylaştığı görülmektedir. Konuşmalarda 2015 yılının Ocak ayında bu rakamın 1.700.000 olduğu ifade edilmektedir. Bununla beraber yapılan harcamaya da değinilmekte ve bu rakamın 5 milyar doları aştığı belirtilmektedir.¹⁵⁸ Konuşmalarında genel anlamda uluslararası camiaya seslenerek eleştiriler de getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Şu anda benim ülkemde, 1 milyon 700 bin sığınmacı var. Hani desteğiniz? Hani Türkiye’ye yönelik, bu konuda ‘1 milyon 700 bin insanı siz bombalardan kurtardınız bunları topraklarınızda barındırıyorsunuz yediriyorsunuz, içiriyorsunuz, sağlığıyla eğitimiyle her şeyiyle ilgileniyorsunuz’ yanımıza geliyorlar ‘çok teşekkür ederiz hakikaten her ülkenin kaldıracağı bir iş değildi

¹⁵⁷TCCB, “ASKON İftar Programı...”, **Konuşmalar**, 25.06.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/32962/askon-iftar-programi> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “DEAŞ Terör Örgütü ile...”, **Haberler**, 27.06.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32804/deas-terror-orgutu-ile-turkiyeyi-ayni-paranteze-almak-namertlik-ve-alcakliktir> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Akdeniz’de Boğulan...”, **Haberler**, 03.09.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/34231/kuresel-sorunlara-kuresel-cozumler-bulunmasi-gerekliyor> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “DEAŞ Terör Örgütü ile...”, **Haberler**, 27.06.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32804/deas-terror-orgutu-ile-turkiyeyi-ayni-paranteze-almak-namertlik-ve-alcakliktir> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Zor Günlerimizde Yanımızda...”, **Haberler**, 16.10.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35669/zor-gunlerimizde-yanimizda-olanlarla-karsimizda-yer-olanlari-asla-unutmayacagiz> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Türkiye Büyük Millet Meclisi...”, **Konuşmalar**, 01.10.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/35491/turkiye-buyuk-millet-meclisi-25-donem-2-yasama-yili-acis-konusmasi> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “TÜRK-İŞ 22. Olağan Genel...”, **Konuşmalar**, 03.12.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/37189/turk-is-22-olagan-genel-kurulunda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Türkiye Tüm Soydaşları...”, **Haberler**, 09.07.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32891/cumhurbaskani-erdogan-buyukelcilerle-iftar-yapti> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Suriye Halkı, Kendini Katleden...”, **Haberler**, 01.10.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35493/suriye-halki-kendini-katleden-rejim-ile-terror-orgutleri-arasinda-bir-tercih-yapmaya-zorlanamaz> (Erişim tarihi: 05.02.2020).
¹⁵⁸TCCB, “Bölgesel ve Küresel Düzeydeki...”, **Haberler**, 16.01.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2711/bolgesel-ve-kuresel-duzeydeki-tum-olumsuzluklara-ragmen-turkiyenin-gucu- itibari-ve-etkisi-artmaya-devam-ediyor> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Gün, Ülke ve Mezhep Çıkarlarını...”, **Haberler**, 21.01.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2721/gun-ulke-ve-mezhep-cikarlarini-one-cikarma-degil-kuranin-aydinliginda-bir-beraber-ve-kardes-olma-gunudur> (Erişim tarihi: 05.02.2020).

bunu başarıyla yürütüyorsunuz.’ Bırakın böyle kuru lafları ne destek veriyorsun onu söyle. Bize şu ana kadar 5 milyar doları aştı şu ana kadar yaptığımız ama verdikleri desteğe bakıyorsunuz 250 milyon dolar. Ve bizde 1 milyon 700 bin insan kalırken, tüm Avrupa’da kalanların sayısı ne biliyor musunuz 150 bin. Vaka ortada. Bunlar maalesef dürüst davranmıyorlar, samimi davranmıyorlar.¹⁵⁹

2015 yılı Ocak ayı konuşmalarında yoğun bir şekilde ele alınan Suriyeli göçmen sayısının 1.7 milyon olduğu neredeyse her konuşmada vurgulandığı görülmektedir.¹⁶⁰ Konuşmalarında Suriyeli göçmenlere Türkiye olarak ev sahipliği yapıldığını, bu durumun insani, vicdani ve dini bir görev olarak yerine getirildiğini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan¹⁶¹ yapılan yardımları şu şekilde dile getirmiştir: “Biz onlara ev sahipliği yapıyoruz, onları ülkemizde şu anda barındırıyoruz. Kamplarda, evlerde vesaire şu anda eğitimleri, giyinmesi, bakımı, sağlığı, her şeyi bize ait sürdürüyoruz.”¹⁶² Yine bir diğer konuşmada şu şekilde bir açıklama mevcuttur:

Onlara evimizi açar, ekmeğimizi bölüşürüz. Bugün sınırlarımız içinde, Suriye’deki ve Irak’taki olaylardan kaçarak ülkemize gelen 2 milyon civarında kardeşimiz bulunuyor. Bu misafirlerimiz için 10 ilde 25 barınma merkezi kurduk. Barınma merkezleri dışında yaşayan misafirlerimiz için de sağlıktan gıdaya, eğitime, konuta kadar pek çok destek hizmeti veriyoruz.¹⁶³

2015 yılı konuşmalarında ilk olarak Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmen sayısının 1,7 milyon olduğu belirtilirken, eylül ayında “Türkiye’de şu anda 2 milyona yaklaşan bir Suriyeli mülteci var” şeklinde açıklama mevcuttur.¹⁶⁴ Konuşmalarda açık kapı

¹⁵⁹TCCB, “Gün, Ülke ve Mezhep Çıkarlarını...”.

¹⁶⁰TCCB, “Addis Ababa Üniversitesi’nde...”, **Konuşmalar**, 22.01.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2977/addis-ababa-universitesinde-fahri-doktora-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Hoşgörü Ülkesi Etiyopya...”, **Haberler**, 22.01.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2729/hosgoru-ulkesi-etiyopya-ile-hosgoru-ulkesi-turkiyenin-is-birligi-dunya-barisina-essiz-katiklar-saglayacaktır> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Türkiye’nin AB Üyeliği...”, **Haberler**, 24.01.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2736/turkiyenin-ab-uyeligi-turkiye-artik-guclu-bir-ulkedir-kapınıza-gelip-dilenecek-bir-ulke-degildir> (Erişim tarihi: 05.02.2020).

¹⁶¹TCCB, “Türkiye ile Cibuti Arasındaki...”, **Haberler**, 24.01.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2738/turkiye-ile-cibuti-arasindaki-400-yillik-tarih-kardeslik-ve-dostlugumuzun-en-saglam-zeminidir> (Erişim tarihi: 05.02.2020); TCCB, “Türkiye ile Irak Arasında...”, **Haberler**, 22.04.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/31963/turkiye-ile-irak-arasinda-yuzyillara-uzanan-dostluk-ve-kardeslik-baglari-var> (Erişim tarihi: 05.02.2020).

¹⁶²TCCB, “Türkiye’nin AB Üyeliği...”.

¹⁶³TCCB, “Devlet, Bizim Anlayışımıza...”, **Haberler**, 18.02.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2795/devlet-bizim-anlayisimize-gore-insana-hizmet-icin-vardir> (Erişim tarihi: 05.02.2020).

¹⁶⁴TCCB, “Millî Birliğimize ve Kardeşliğimize...”, **Haberler**, 28.07.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/33986/mill-birligimize-ve-kardesligimize-kastedenlerle-bir-cozum-sureci-mumkun-degil> (Erişim tarihi: 07.02.2020); TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bayram Namazını...”, **Haberler**, 24.09.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35427/cumhurbaskani-erdogan-bayram-namazini-emirgan-hamid-i-evvel-camisinde-kildi> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

politikasına değinilerek bu konudaki kararlılığın vurgulandığı görülmektedir.¹⁶⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yine aynı ay içerisinde TBMM 25. Dönem 2. Yasama Yılı açılışında yaptığı konuşmasında şu açıklaması mevcuttur:

Türkiye olarak biz, tıpkı Balkanlar'daki, Orta Asya'daki, Kuzey Afrika'daki, Afrika ve Asya'nın diğer bölgelerindeki kardeşlerimiz gibi Suriye ve Irak'taki kardeşlerimize de gönlümüzü ve kapılarımızı daima açık tuttuk, tutmaya devam edeceğiz. Bizim için asıl olan bu kardeşlerimizle olan tarihi geçmişimiz, kültürel yakınlığımız, medeniyet ortaklığımız ve paylaştığımız insani değerlerdir.¹⁶⁶

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan konuşmalarda Suriyeli göçmenlere yapılan yardımlar için de 2015 yılının Ocak ayından Mayıs ayına kadar 5,5 milyar dolar vurgusu yapılırken¹⁶⁷ artan sayıyla beraber mayıs ayı itibariyle 5,6 milyara ulaştığı belirtilmektedir.¹⁶⁸ 2015 yılı Ekim ayı itibariyle Suriyeli göçmen sayısı da 2,2 milyon olarak ifade edilmektedir.¹⁶⁹ Buna bağlı olarak yapılan harcamaların miktarının ise 7,5 milyar dolar olduğu konuşmalar arasındadır.¹⁷⁰ Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmalarında gittikçe artan Suriyeli göçmen sayısına ve bu durumun Türkiye'ye mal olan maddi boyutuna vurgu yapmaya devam etmektedir. Bu kapsamda kamplarda verilen hizmetlere değinerek buralarda 280.000 kişinin barındığını ve 8,5 milyar dolar harcandığını çeşitli konuşmalarda dile getirdiği görülmektedir.¹⁷¹ Yine benzer şekilde açıklamalarına devam eden Cumhurbaşkanı

¹⁶⁵TCCB, “Açık Kapı Politikamız...”, **Haberler**, 04.10.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35526/acik-kapi-politikamiz-devam-edecek> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

¹⁶⁶TCCB, “Suriye Halkı, Kendini Katleden...”.

¹⁶⁷TCCB, “Türkiye'nin, 2002'den Bu Yana...”, **Haberler**, 01.04.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/29989/turkiyenin-2002den-bu-yana-pek-cok-ulkeye-ilham-olan-bir-basari-hikyesi-var> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

¹⁶⁸TCCB, “Hayalleri 81 Vilayetimize ...”, **Haberler**, 07.05.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32265/hayalleri-81-vilayetimize-dahi-ulasamayanlarin-aksine-biz-3-kitayi-ve-7-iklimi-kucakliyoruz> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

¹⁶⁹TCCB, “Belçika Egmont Uluslararası İlişkiler...”, **Konuşmalar**, 05.10.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/35549/belcika-egmont-uluslararasi-iliskiler-kraliyet-enstitusunde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

¹⁷⁰ TCCB, “Belçika Egmont Uluslararası İlişkiler...”.

¹⁷¹TCCB, “Kimse, Yaşanan İnsani...”, **Haberler**, 19.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/36051/cumhurbaşkanı-erdogan-yedinci-atlantik-konseyi-enerji-ve-ekonomi-zirvesine-katildi> (Erişim tarihi: 07.02.2020); TCCB, “7. Atlantik Konseyi...”, **Konuşmalar**, 19.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36063/7-atlantik-konseyi-enerji-ve-ekonomi-zirvesinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 07.02.2020); TCCB, “İslam İşbirliği Teşkilatı...”, **Konuşmalar**, 19.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36065/islam-isbirligi-teskilati-5-saglik-bakanlari-toplantısında-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

Erdoğan, bu rakamlardan farklı olarak Türkiye’de doğan bebeklere ve Suriyeli çocuklara değinmiştir. Bu kapsamda paylaşılan rakamlar şu şekildedir:

Türkiye’ye sığınan Suriyelilerle ilgili rakamlar paylaştı: “Suriyeli göçmen krizinin baş gösterdiği dönem içinde Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısı 60 bini buldu. Kamplarda her gün 100 civarında bebek dünyaya geliyor. Ülkemizde 600 bin civarında okul çağında Suriyeli çocuk bulunuyor.¹⁷²

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın konuşmalarında insani ve ilkeli bir dış politika yürütüldüğüne dair ifadeler mevcuttur. Bu kapsamda Suriyelilerin can güvenliğini, huzurunu ve geleceğinin korunmasının hedeflendiğini vurgulayan açıklamalarda bulunmaktadır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ekim ayında TÜRK-İŞ 22. Olağan Genel Kurulu’ndaki konuşmasında yaptığı vurgu çarpıcıdır:

Bizim derdimiz, Suriye halkının en kısa sürede ülkelerinde kendilerine güvenli ve huzurlu bir gelecek kurabilmelerine yardımcı olmaktır...Yarın bütün bu işler geride kaldığında inşallah oradaki kardeşlerimizin karşısına gönül huzuruyla başımız dik, alnımız ak çıkacağız. Bunun için de Suriye konusundaki ilkeli ve insani tavrımızı sonuna kadar devam ettireceğiz.¹⁷³

2015 yılında genel olarak Suriyeli göçmenlerle ilgili sayı, rakam ve harcanan yardım miktarı bütün yıl boyunca belirtilmiştir. İlk başlarda 1,7 milyon olan rakam 2015 yılı sonuna gelindiğinde 2,2 milyon olarak paylaşılmıştır. Bu dönemde harcanan tutarın ise 8,5 milyar dolar olduğu konuşmalar arasındadır. Paylaşılan bu rakamın dışında ilk defa Suriyelilerle ilgili Türkiye’de gerçekleşen doğum sayısı ve çocuk sayıları paylaşılmıştır. Konuşmalarda Suriyeli vatandaşların can güvenliği, huzuru ve güvenliklerinin korunmasının gerekliliği dile getirilmiş ve bu kapsamda Suriyeli göçmenler için uygulanan açık kapı politikası vurgulanmıştır. Diğer ülkelere ise Suriye göçmenler hususunda desteklerinin az olması dolayısıyla eleştiriler yapılmıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 2014 yılında Türkmenlerle ilgili açıklaması sınırlı iken, 2015 yılında yoğun bir açıklama olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ilk olarak 2015 yılı Haziran ayında yaptığı konuşmasında MİT (Milli İstihbarat Teşkilatı) tırlarına

¹⁷²TCCB, “Türkiye Avrupa Birliği’ne...”, **Haberler**, 05.10.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35547/turkiye-avrupa-birligine-yuk-olmaya-degil-yuk-almaya-geliyor> (Erişim tarihi: 07.02.2020).

¹⁷³TCCB, “TÜRK-İŞ 22. Olağan...”.

görülmektedir.¹⁷⁸ Bu durumu Cumhurbaşkanı Erdoğan şu sözlerle ifade etmiştir: “Suriye’deki sorunun çözümü ülkedeki zalim hükümetin biran önce alaşağı edilip, yerine halkın iradesine ve bölgenin gerçeklerine dayalı bir yönetimin iş başına gelmesinin sağlanmasından geçiyor.”¹⁷⁹ Benzer şekilde 2015 yılının Ekim ayında Belçika’daki Egmont Uluslararası İlişkiler Kraliyet Enstitüsü’nde, “Küresel Sınamalar, Terörizm, Savaş ve Mülteci Krizi” konulu bir konferansa katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan şu şekilde ifade etmiştir:

Ülkeye barışın gelmesi veya istikrarın yeniden tesisi, rejimin değişmesini sağlayacak kontrollü bir geçiş süreciyle mümkün olabilir. Bu rejim, önce DAESH gibi vahşi ve barbar bir örgütle iş birliği yaparak terörün önünü açtı, sonra da bununla mücadele etme sorumluluğunu uluslararası topluma yükledi. Pek çok ülke de, sırf kendi işine geldiği için bu oyuna ortak oldu, eşlik etti. Suriye’de terör ve aşırıcılıkla mücadeleyi ancak, tüm Suriyelileri kucaklayabilen meşru bir hükümet verebilir.¹⁸⁰

Konuyla ilgili Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan bir diğer açıklama Esed yönetimine yönelik terör vurgusu olduğu gözükmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Belçika’da yapmış olduğu az önce belirtilen konuşmasında bu hususu açık şekilde şu sözlerle ifade etmiştir:

Bu rejim, önce DAESH gibi vahşi ve barbar bir örgütle işbirliği yaparak terörün önünü açtı. Sonra da bununla mücadele etme sorumluluğunu uluslararası topluma yükledi. Pek çok ülke de sırf kendi işine geldiği için bu oyuna ortak oldu, eşlik etti. Suriye’de terör ve aşırıcılıkla mücadeleyi ancak tüm Suriyelileri kucaklayabilen meşru bir hükümet verebilir, bu hükümet değil. Çünkü bunlar bir terör devletinin yöneticileridir.¹⁸¹

Yine benzer şekilde bir başka konuşmasında da bu hususa yönelik açıklamada bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın şu şekilde bir açıklaması mevcuttur:

Bugün yaşadığımız insani krizlerin ve terör olaylarının baş müsebbibi, kendi halkından 370 bin kişiyi katleden Esed rejimidir. Esed, bir devlet terörü estirmektedir. Çok açık, net söylüyorum; devlet terörü estiren bu kişinin arkasında duranlar, en az onun kadar suçludur. Varil bombalarıyla, kimyasal ve konvansiyonel silahlarla katledilen bu 370 bin Suriyeli; bir istatistik değil, her

¹⁷⁸TCCB, “Türkiye Avrupa Birliği’ne...”; TCCB, “Belçika Egmont Uluslararası İlişkiler...”.

¹⁷⁹TCCB, “İsrail’in Mescid-i Aksa’daki...”, **Haberler**, 16.09.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35372/israilin-mescid-i-aksadaki-uygulamalari-kabul-edilebilir-degidir> (Erişim tarihi: 10.02.2020).

¹⁸⁰TCCB, “Türkiye Avrupa Birliği’ne...”.

¹⁸¹TCCB, “Belçika Egmont Uluslararası İlişkiler...”.

biri bir candır, insandır. Ve hala gitsin mi-gitmesin mi, bunu tartışmanın tüm Suriye halkına değil insanlığa ne tür bir mesaj olduğunu çok iyi değerlendirmemiz lazım. Rejim, iktidarını mezhep çatışması ve terör örgütlerinin faaliyetleri üzerinden sürdürmeye çalışmaktadır.¹⁸²

Bu konuşmalara bağlı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2011-2014 yılları arasında mevcut olan hükümetin değişmesine yönelik çağrının yinelenildiği gözükmektedir. Suriye'de yaşanan durumun çözümünün Esed ile mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Bu doğrultuda Esed'in görevden uzaklaşmasının gerekli olduğu yönünde konuşmaların yoğunlukta olduğu görülmektedir.¹⁸³

2015 yılı konuşmalarında ele alınan bir diğer mesele Esed ile değişen ilişkiler üzerinedir. Bu konuda 2015 yılı Eylül ayında ATV-A Haber ortak yayınında "Cumhurbaşkanı ile Gündem Özel" programında ifade ettiği açıklama çarpıcıdır:

Bizim Esad'la geçmişteki münasebetlerimizin çok iyi olduğu dönemde kendileriyle bir yüksek düzeyli stratejik anlaşma bile yaptık ve bu anlaşmalarla da 40 civarında anlaşma imzaladık. Yani biz Suriye'ye çok farklı bir yaklaşım içerisindeydik. Fakat gel gör ki Suriye bizim bu yaklaşımımıza aynı sıcaklıkta yaklaşmadı. Özellikle bu Tunus'taki Yasemin Baharı başladığında, onun Suriye'ye doğru sıçraması endişesi bizde doğunca ben kendisiyle uzun uzadıya bir görüşme yaptım. Daha sonra baktık ki iş ciddiye gidiyor, bu sefer ben Ahmet Bey'i gönderdim, o zaman Ahmet Bey Dışişleri Bakanı. Ahmet Bey de kendisiyle uzun uzadıya 5-6 saatlik bir görüşme yaptı. Fakat biz söyledik biz dinledik, bizde kaldı. Heyetler gönderdik, 'Bak bu şekilde biz buradan sıyrılalım, bunu demokrasiyle çözelim; bu yollara başvurmak suretiyle bu çözülmaz.' dedik. Ama o maalesef bunları dinlemedi. Hatta Perşembeyi Cumaya bağlayan bir Ramazan gecesiydi; telefonla kendisini aradım. 'Bak Esad kardeş, yanlış yapıyorsun. Yarın Cuma, şu tanklarını toplarını çek, bu camilerde namaz kılan insanları öldürme.' dedim. 'Onlar terörist.' dedi. 'Bunlar senin vatandaşın. Bak şu ana kadar binlerce insanı öldürdün, bu artık dayanılmaz hale geldi.' dedim. Ertesi gün maalesef camileri bombaladılar ve o gün yanılmıyorsa aklımda kaldığı kadarıyla yine 1500 kişi öldürülmüştü. Böyle bir tablo var. Tabii ki bu dostluğun, kardeşliğin yürümesi mümkün değildi. Ve şu anda bu rakam artık 300 bine ulaştı, böyle bir durum var. Şu anda Suriye diye bir ülke neredeyse kalmadı. Belli bir fasit dairede, işte belli bir bölümü DAESH işgal etmiş vaziyette, diğer yerlerde çeşitli örgütler var, kendisi de merkeze sıkışmış vaziyette, böyle bir tablo var. Kim destek veriyor? Rusya maalesef desteğini veriyor, öbür tarafta İran desteğini veriyor. Biz Rusya'yla da bunları çok konuştuk, ama maalesef Rusya'ya da bu konuda demek ki

¹⁸²TCCB, "Kimse, Yaşanan İnsani...".

¹⁸³TCCB, "G-20 Ülkeleri, Terörizmle...", **Haberler**, 16.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35997/g-20-ulkeleri-terorizmle-mucadele-konusunda-guclu-bir-durus-ortaya-koydu> (Erişim tarihi: 10.02.2020); TCCB, "Türkiye ile Suudi Arabistan...", **Haberler**, 29.12.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37453/turkiye-ile-suudi-arabistan-arasinda-yuksek-duzeyli-stratejik-is-birliigi-konseyi-kurulmasi-kararlastirildi> (Erişim tarihi: 10.02.2020).

kendimizi anlatamıyoruz veya Rusya anlamak istemiyor. Ama ümitsiz değiliz, yine kendileriyle bunları konuşmaya devam edeceğiz.¹⁸⁴

2015 yılı sonlarında Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan konuşmalarda Esed yönetimine karşı olduğunu, yardıma mecbur olduğunu ve yardıma devam edileceği belirtilmiştir.¹⁸⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2015 yılı Aralık ayında da, Türkiye'nin Suriye politikasının değiştiğine yönelik konuya ilişkin "Suriye politikasıyla ilgili Türkiye'nin yaklaşımı, başbakanlığım dönemimden itibaren neyse bugün de aynıdır" konuşması mevcuttur.¹⁸⁶ Açıklamalarda bu hususun sıklıkla vurgulandığı görülmektedir.

2015 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye Hükümetine yönelik sert eleştirilerde bulunduğu görülmektedir. Suriye'deki mevcut yönetimin değişmesine yönelik vurgu yoğunluktadır. Suriye Hükümetine yönelik diğer bir açıklama DEAŞ terör örgütüyle işbirliği içerisinde olduğuna dair vurgudur. İnsani krizlerin sorumlusu olarak yönetim gösterilmekte, kimyasal silahlar, konvansiyonel silahlarla insanların katledilmesine yönelik Esed'e eleştiri mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmasında Suriye politikasına dair süreklilik arz ettiğini belirtmiştir. Son olarak Esed ile Türkiye'nin bağlarının nasıl koptuğuna yönelik açıklamalar mevcuttur.¹⁸⁷

2015 yılında Suriye'nin egemenliğine yönelik açıklamalar da mevcuttur. Konuşmalarda Suriye'nin egemenliğine Türkiye'nin desteğinin devam edeceğinin her fırsatta vurgulandığı görülmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın vermiş olduğu demeç şu şekildedir:

Aynı şekilde, Suriye'nin toprak bütünlüğünün yok sayılmasına, kirli hesaplarla ülkenin parçalanmasına izin vermeyeceğiz. Suriyeli kardeşlerimizin hak ve özgürlük mücadelelerine sahip çıkmaya devam edeceğiz. Açık ve net söylüyorum; Suriye'nin kuzeyinde, ülkemizin güneyinde yeni bir devlet

¹⁸⁴TCCB, "Şehitlerin Bedelini...", **Haberler**, 06.09.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/34241/sehitlerin-bedelini-cok-agir-odetecegiz> (Erişim tarihi: 10.02.2020).

¹⁸⁵TCCB, "31. İSEDAK Açılış...", **Konuşmalar**, 25.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/36092/31-isedak-acilis-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 10.02.2020).

¹⁸⁶TCCB, "G-20 Ülkeleri, Terörizmle...".

¹⁸⁷TCCB, "14 Mart Tıp Bayramı..."; TCCB, "İsrail'in Mescid-i Aksa'daki..."; TCCB, "Şehitlerin Bedelini...", **Haberler**; TCCB, "31. İSEDAK Açılış...".

oluşmasına da asla müsaade etmeyeceğiz, bunu da açıkça söylüyorum. Aynı şekilde, terör örgütlerinin bölgedeki kaosu fırsata çevirme gayretlerine de göz yummayacağız.¹⁸⁸

Benzer şekilde Suriye'nin toprak bütünlüğünün yok sayılmasına, kirli hesaplarla ülkenin parçalanmasına izin vermeyeceklerini açıklayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmalarında Türkiye'nin Suriye'ye olan desteğini yinelemiştir.¹⁸⁹ Bu açıklamalar kapsamında Suriye'nin toprak bütünlüğüne yönelik hassasiyetin devam ettiği görülmektedir. Suriye'nin 'egemenlik haklarına saygılıyız' ifadesinde bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, ancak bu egemenlik haklarını kullanabilecek meşru düzeyde bir hükümetin olmadığı yönünde eleştiride bulunmuştur.¹⁹⁰

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan konuşmalarda 2015 yılında ortaya çıkan bir diğer husus ise güvenli bölge konusudur. ABD ile karşılıklı mutabakat içerisinde güvenli bölge oluşturulması hususunda Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'de yer alan çok sayıdaki Suriyeli vatandaşın ülkelerine geri dönme şansı açısından bir zemin oluşturacağını ifade etmektedir.¹⁹¹ Bu kapsamda Suriyeli vatandaşların ülkesine dönmesi açısından konuşmaların ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu konuşmalar kapsamında Cumhurbaşkanı Erdoğan güvenli bölge hedefini şu sözlerle belirtmiştir:

Güvenli bölgedeki hedefimiz nedir? Türkiye'de şu anda 2 milyona yaklaşan bir Suriyeli mülteci var. Bu insanların ülkelerine dönme talebi var. Dolayısıyla Türkiye sınırında Suriye tarafında onlar için oluşturulacak bir güvenli bölgede, bunu birçok dost ülkelerle de konuştuk, oraya onların dönmesi, bir yerleşim planıyla oraya yerleştirilmesi, inanıyorum ki bölgede çok daha farklı bir havanın oluşmasına da vesile olacaktır.¹⁹²

2015 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye Hükümetine yönelik sert eleştirilerde bulunduğu görülmektedir. Suriye'deki mevcut yönetimin değişmesine yönelik vurgu yoğunluktadır. Bu yıl içerisinde Suriye'nin toprak bütünlüğü vurgusu da devam etmektedir. Güvenli bölge konusunda talebini devam

¹⁸⁸TCCB, "Birlik Vakfı İftar Programı", **Konuşmalar**, 27.06.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/32964/birlik-vakfi-iftar-programi> (Erişim tarihi: 10.02.2020).

¹⁸⁹ TCCB, "DEAŞ Terör Örgütü ile...".

¹⁹⁰TCCB, "TÜRK-İŞ 22. Olağan...".

¹⁹¹TCCB, "Millî Birliğimize ve Kardeşliğimize...".

¹⁹²TCCB, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bayram...", **Haberler**, 24.09.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35427/cumhurbaskani-erdogan-bayram-namazini-emirgan-hamid-i-evvel-camisinde-kildi> (Erişim tarihi: 10.02.2020).

ettiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'ye sığınan Suriyeli vatandaşların ülkelerine dönme şansı bakımından çözüm olabileceğini ifade etmektedir.

2.2.2.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2015 yılı konuşmalarında Suriye krizi hususunda uluslararası camiaya sesleniş yoğunluktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında çeşitli kurumlara seslenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak BM'ye yapılan çağrının ön planda olduğu görülmektedir. Suriye'de hayatını kaybeden insan sayısının 350.000 olduğunu her fırsatta vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, bu yaşananlar karşısında "BM nerede?" sorusunu tekrarladığı görülmektedir.¹⁹³ Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM'nin görevini yerine getirmediğine yönelik açıklamasını 2015 yılının Şubat ayında Meksika Matus Romero Enstitüsünde yaptığı konuşması esnasında şu sözlerle ifade etmiştir:

Güvenlik Konseyinin daha demokratik, geniş temsile dayanan, şeffaf, etkin ve hesap verebilir bir yapıya kavuşturulmasını savunuyoruz. Güvenlik Konseyi, ancak bu şekilde günümüzün meydan okumalarına karşı süratli ve tereddütsüz şekilde harekete geçebilir. İşte Suriye'de insanlık tarihinin en büyük trajedilerinden biri yaşanırken hiçbir şey yapmadan bekleyen bir kurum, insanlığa karşı görevlerini yerine getirmiyor demektir.¹⁹⁴

BM'ye eleştirilerde bulunmaya devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Suriye'de 300 bin insanın ölümüne seyirci kalan bir Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, dünya üzerinde yaşayan milyarlarca insana nasıl güvenli bir gelecek vaat edebilir ki? Seçimle işbaşına gelmiş siyasetçilerin değil, askeri darbeye ülke yönetimini gasp etmiş diktatörlerin arkasında duran bir uluslararası düzen, insanlara nasıl daha özgür bir gelecek vaat edebilir ki? Batıda sadece israf edilen, çöpe atılan yiyeceğin, Afrika'daki tüm açları

¹⁹³TCCB, "Masum İnsanların Kanı...", **Haberler**, 12.02.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2789/masum-insanlarin-kani-kirli-siyasi-hesaplar-ugruna-akmaya-devam-ettikce-insanligin-viddani-huzur-bulamaz> (Erişim tarihi: 14.02.2020); TCCB, "Meksika Matus Romero...", **Konuşmalar**, 13.02.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/2989/meksika-matus-romero-ensitutunde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 14.02.2020); TCCB, "Türkiye ile Cibuti Arasındaki ...", **Haberler**, 24.01.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2738/turkiye-ile-cibuti-arasindaki-400-yillik-tarih-kardeslik-ve-dostlugumuzun-en-saglam-zeminidir> (Erişim tarihi: 14.02.2020).

¹⁹⁴TCCB, "Meksika Matus Romero..."

doyurabilecek miktara ulaşabildiği bir sistem, insanları nasıl daha müreffeh bir hayat için motive edebilir ki?¹⁹⁵

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2015 yılı konuşmalarında BM'ye yapmış olduğu eleştirilerden bir diğerinin Suriyeli göçmenler hususunda olduğu görülmektedir. Konunun ekonomik yanına da dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriye'den Türkiye'ye 1,7 milyon göçmen geldiği zamanlarda toplam harcanan tutar 5,5 milyar iken BM'den gelen desteğin 250 milyon dolar olduğunu dile getirmiştir.¹⁹⁶

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın eleştiride bulunduğu bir diğer uluslararası örgüt AB olmuştur. Her fırsatta uluslararası topluma seslenerek birlikte hareket etmemiz gerekiyor çağrısını yineleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, bu konuda AB'ye de seslenişi mevcuttur. İlk olarak 2013 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Gül'ün, AB'nin Suriye hususundaki desteğine yönelik memnuniyetini dile getirmesinin haricinde 2015 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından da AB'nin Suriye'ye verdiği desteğe yönelik memnuniyetin dile getirildiği görülmektedir. 2013 yılı konuşmalarının aksine eleştiride bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin 2011 yılından bu yana çok sayıda göçmen kabul ederken, AB sadece 400.000 göçmen müracaatını kabul etmesine dair eleştirisini dile getirmiştir.¹⁹⁷ Bu kapsamda AB'nin Türkiye'ye taahhüt ettiği yardıma da herhangi bir miktar vermeden değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmasında Türkiye'nin Suriyeli göçmenler konusundaki kararlılığını bir kez daha vurgulamaktadır.¹⁹⁸

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, 2015 yılı konuşmalarında uluslararası topluma yoğun bir şekilde çağrıda bulunduğu görülmektedir. BM ve AB dışında genel olarak tüm uluslararası topluma seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Suriye'deki sorunun

¹⁹⁵TCCB, “Hoca Ahmet Yesevi...”, **Konuşmalar**, 17.04.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/31950/hoca-ahmet-yesevi-uluslararasi-turk-kazak-universitesi-tarafindan-fahri-profesorkluk-tevdii-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 14.02.2020).

¹⁹⁶TCCB, “MİT Müsteşarımız Bundan Sonraki...”, **Haberler**, 12.03.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/29674/mit-mustesarimiz-bundan-sonraki-surecte-gorevine-kararlilikla-devam-edecektir> (Erişim tarihi: 14.02.2020); TCCB, “Türkiye'nin, 2002'den Bu Yana...”.

¹⁹⁷TCCB, “AB'nin Suriye Muhalefetine...”; TCCB, “İsrail'in Mescid-i Aksa'daki...”; TCCB, “3. Uluslararası Ombudsmanlık...”, **Konuşmalar**, 16.09.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/35475/3-uluslararasi-ombudsmanlik-sembolyumunda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 14.02.2020); TCCB, “Belçika Egmont Uluslararası İlişkiler...”.

¹⁹⁸TCCB, “16. Muhtarlar Toplantısı'nda...”, **Konuşmalar**, 08.12.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/37215/16-muhtarlar-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 14.02.2020).

çözümü için toplu hareket edilmesi gerektiğinin ve herkesin üzerine düşeni yapması gerektiğinin altını çizdiği görülmektedir.¹⁹⁹ Bu hususta Batılı devletlerin gerekli hassasiyeti göstermediğine dair üzüntüsünü dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye Hükümetine destek verildiğini konuşmalarında vurgulamaktadır.²⁰⁰

2015 yılının Kasım ayında Avusturya'nın başkenti Viyana'da Suriye meselesine çözüm bulmak üzere bir görüşme gerçekleştirilmiştir.²⁰¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan görüşmenin amacını, Suriye'de demokrasi ve meşru bir siyasal sistem oluşturmak olduğunu belirtmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan görüşmeyi ümitvar bir adım olarak değerlendirmektedir.²⁰²

2015 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmenlere, Türkiye olarak yapılan yardımlara ve sorunun çözümü için uluslararası topluma yönelik çağrılara her fırsatta değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye meselesinde insan haklarına da yer vermiştir. Bu hususta Batı devletlerine seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Batı'da ekonomik durum iyiyken sadece 250.000 kişiye ev sahipliği yapmalarını şiddetle eleştirmektedir.²⁰³ Özellikle insan hakları hususunda hassasiyet gösterdiklerini söylerken bu sözlerini yerine getirmediklerine yönelik eleştiride bulunduğu görülmektedir.²⁰⁴

¹⁹⁹TCCB, “Belçika Egmont Uluslararası İlişkiler...”; TCCB, “Başta Suriye Olmak Üzere...”, **Haberler**, 31.07.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/34006/cumhurbaskani-erdogan-endonezya-mill-guvenlik-akademisine-hitap-etti> (Erişim tarihi: 20.02.2020); TCCB, “Terör Örgütünün İradenize...”, **Haberler**, 08.12.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37213/terror-orgutunun-iradenize-ipotek-koymasına-asla-izin-vermeyin> (Erişim tarihi: 20.02.2020).

²⁰⁰TCCB, “Enerji, Bir Rekabet...”, **Haberler**, 25.05.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32338/enerji-bir-rekabet-unsurundan-cok-bir-is-birliги-unsuru-olmalıdır> (Erişim tarihi: 20.02.2020); TCCB, “Akdeniz’de Boğulan...”, **Haberler**, 03.09.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/34231/kuresel-sorunlara-kuresel-cozumler-bulunmasi-gerekliyor> (Erişim tarihi: 20.02.2020).

²⁰¹ Suriye’de ateşkesin tekrardan tesis edilmesi için 17 devletin Dışişleri Bakanının katılımıyla Viyana’da “Uluslararası Suriye Destek Grubu” toplantı gerçekleştirilmiştir. Toplantıya katılan devletler arasında Türkiye’de bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://tr.euronews.com/2016/05/17/suriye-gorusmeleri-viyana-da-basladi>

²⁰²TCCB, “G-20 Ülkeleri, Terörizmle...”.

²⁰³TCCB, “Türkiye Tüm Soydaşları...”, **Haberler**, 09.07.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32891/cumhurbaskani-erdogan-buyukelcilerle-iftar-yapti> (Erişim tarihi: 20.02.2020); TCCB, “Taciz Söz Konusu Olduğunda...”, **Haberler**, 06.03.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/29623/taciz-soz-konusu-oldugunda-hani-kadinin-beyani-esasti> (Erişim tarihi: (Erişim tarihi: 20.02.2020).

²⁰⁴TCCB, “Yeni Türkiye İçin Adalet...”, **Haberler**, 02.02.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2759/yeni-turkiye-icin-adalet-sistemimizden-baslayarak-tum-kurumlarimizi-kanser-hucrelerinden-temizlemeliyiz> (Erişim tarihi: (Erişim tarihi: 20.02.2020).

2015 yılı konuşmalarında BM'ye yönelik çağruların yinelendiği görülmektedir. BM'nin maddi yardımının az olduğu hususunda yoğun eleştiriler mevcuttur. Bu kapsamda BM hem maddi açıdan hem de insani krizlerde aktif olmadığı için eleştirilmektedir. Eleştirilen bir diğer örgüt AB olmuştur. Bu dönemde ele alınan gelişmelerden biri de Viyana görüşmeleri olmuştur.

2.2.2.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2015 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın terör hususunda konuşmalarını yoğunlaştırdığı görülmektedir. Konuşmalarında DEAŞ terör örgütüne değinmiş ve bu terör örgütünün etkinliğini artırması nedeniyle Suriye Hükümetine eleştiride bulunmuştur.²⁰⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2015 yılında Millî Güvenlik Akademisi'ne hitaben yaptığı konuşmasında bu hususu şu şekilde dile getirmiştir:

Aslında bundan 12 yıl önce özellikle Irak'taki tabii o sıkıntılı dönemde daha DEAŞ henüz ortada yoktu ve DEAŞ'ın ortaya çıkışı o sıkıntılı dönemin ardından oldu. İlk ortaya çıkışı da Suriye'de son gelişmelerden sonra farklı bir şekilde oldu ve bunun da besleyicisi Suriye'nin şu anda başında olan Esad olmuştur, o beslemiştir, o bu hale getirmiştir.²⁰⁶

Benzer şekilde, hükümete karşı olan eleştirilerinin dozunu artırarak TÜRK-İŞ 22. Olağan Genel Kurulu'nda yaptıkları konuşmasında şu şekilde ifadeler kullanmıştır:

Suriye'deki karmaşa, dünyanın çok farklı bölgelerinden ülkelerin burada faaliyet göstermelerine sebep oluyor. DAES terör örgütünün en önemli faaliyet alanı olan Suriye, bu sebeple müdahalelere açık bir yer haline gelmiştir. Rejim de bu durumu kendi varlığını sürdürebilmek için bir fırsata çevirmenin çabası içindedir. DAES, rejimden beslenmektedir. Rejim, ömrünü DEAŞ'la uzatmaktadır.²⁰⁷

Bu açıklamalar kapsamında bakıldığında özellikle 2015 yılında DEAŞ terör örgütüne yönelik hassasiyetin ilk defa yoğun bir şekilde dile getirildiği gözükmektedir. Bu kapsamda Suriye Hükümetine yönelik eleştiriler yoğunluktadır. Akabinde yılın son

²⁰⁵TCCB, “Başta Suriye Olmak Üzere...”; TCCB, “Dünya Enerji Düzenleme...”, **Konuşmalar**, 25.05.2015, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/32657/dunya-enerji-duzenleme-forumunda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²⁰⁶TCCB, “Biz Arşivlerimizi Açmaya...”, **Haberler**, 22.04.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/31964/biz-arsivlerimizi-acmaya-haziriz-ermenistan-da-acsin> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²⁰⁷TCCB, “TÜRK-İŞ 22. Olağan...”.

ayında yaptığı konuşmada DEAŞ terör örgütü ve Suriye Hükümeti bağlantısı ile ilgili yaptığı şu açıklama son derece çarpıcıdır: "Eğer Suriye'de gerçekten DEAŞ'a karşı kararlı bir mücadele yürütülecekse, bunun ilk adımı ülkeyi Esed'ten kurtarmak olmalıdır. Çünkü DEAŞ'ın en büyük destekçisi Esed'tir."²⁰⁸

2015 yılı Şubat ayı konuşmalarında ele alınan bir diğer mesele Şah Fırat Operasyonu olmuştur. Operasyon 26 Şubat tarihinde gerçekleşmiş ve yaklaşık 9 saat sürmüştür. Türbenin çatışma bölgesi içerisinde yer alması nedeniyle daha güvenli bölgeye taşınması amaçlanmıştır. Bu kapsamda Karakozak bölgesinde yer alan türbe çatışmaya girilmeden bölgeden Suriye toprakları içerisinde yer alan Eşme bölgesine taşınmıştır.²⁰⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuya yönelik açıklaması şu şekildedir:

Süleyman Şah'ın naaşı, askerlerimiz tarafından kontrol altına alınan ve şu anda bayrağımızın dalgalandırıldığı, Suriye sınırları içinde sınırimıza 200 metre mesafede bulunan Eşme bölgesine nakl-i kubur ile getirilecektir. Daha önce iki defa yeri değiştirilmiş olan Süleyman Şah Türbesi ve Saygı Karakolu, yine uluslararası hukuk ve anlaşmaların bir gereği olarak yeni mekânında bayrağımızı dalgalandırmaya ve ecdadımızın hatırasını yaşatmaya devam edecektir.²¹⁰

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2015 yılı konuşmalarında terör hususunda ele alınan bir diğer mesele 6-8 Ekim 2014 tarihleri arasında gerçekleşen Kobani meselesi olduğu görülmektedir. Bu hususta Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kobani meselesine dair yaptığı açıklama şu şekildedir:

...Kobani'den kaçan DEAŞ'ın bombaları altından kaçan Kobanili kardeşlerimize topraklarımızı açtık. Yaklaşık 200 bini aşkın Kürt kardeşimizi Türkiye'de ağırladık. Daha sonra orayı kurtarabilmek, DEAŞ'e karşı mücadeleyi verebilmek için Özgür Suriye Ordusu'na topraklarımızdan geçiş imkânı verdik, Peşmergelere topraklarımızdan geçiş imkânı verdik. Türkiye Cumhuriyeti, bu imkânları onlara sağladı. O olmasaydı, Kobani kurtulabilir miydi? Kurtulamazdı. Bu sağlandı, ondan sonra kurtuldu ve şimdi de 100 bine yakın tekrar Kobanili Kürt dostlarımız, kardeşlerimiz topraklarına döndüler. Bu gerçekleri, artık benim ülkemde yaşayan Kürt kardeşlerimin görmesi lazım. Bir milyon 700 bin Suriyeli, bu ülkede şu anda konuk ediliyor, 300 bin de Iraklı. İki

²⁰⁸TCCB, "Terör Örgütü Açtığı...", **Haberler**, 21.12.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37368/teror-orgutu-actigi-hendeklere-gomulecek> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²⁰⁹Veysel Kurt, Türkiye'nin Suriye Politikası ve Şah Fırat Operasyonu, **SETA**, Sayı 91, 2015, 1.

²¹⁰TCCB, "Süleyman Şah Türbesi...", **Haberler**, 22.02.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/2807/suleyman-sah-turbesi-ve-saygi-karakolu-devletimizin-karari-ve-uygulamasiyla-basarili-bir-sekilde-nakledilmistir> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

milyon. Bunların bütün masraflarını, artık 6 milyar dolara doğru gidiyor. Türkiye karşılıyor. Bize, uluslararası kurum ve kuruluşlardan gelen para bugüne kadar 250 milyon dolardır. Bunda kaldı. Biz ise devam ediyoruz. Niye? Allah, veriyor; yapıyoruz, ediyoruz, arkasından geliyor.²¹¹

Cumhurbaşkanı Erdoğan bu açıklama kapsamında Türkiye olarak önce ülkemizde misafir ederek ardından Özgür Suriye Ordusuna ve Peşmergelerin Türkiye'den Kobani'ye girmesine izin vererek Kobani'nin terör örgütlerinden temizlenmesine olanak sağlandığının altını çizmiştir. Nitekim 190.000 Kobanili Suriyelinin Türkiye'ye geldiğini ardından da 70.000-80.000 Kobanili Suriyelinin tekrar ülkelerine döndüğünü kamuoyuyla paylaştığı görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmasında halen Türkiye'de olan vatandaşların da Kobani'ye geri dönmesini temenni ettiğini belirtmiştir.²¹²

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2015 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, terör örgütleri hususunda Türkiye'nin güvenliğine dair açıklamaları da mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmalarında ilk olarak Türkiye'nin bütün terör örgütlerine karşı güvenlik güçlerinin hazır olduğunu ve gerekli tedbirlerin alındığını vurguladığı görülmektedir.²¹³ Açıklamalarında sınır bölgesinde alınan tedbirlerin yerinde olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu hususta sınır güvenliğini rakamlarla şu şekilde ifade etmiştir:

Bütün sınır bölgelerimizde her türlü tedbirimiz yerindedir ve yaklaşık 14 bin civarında Türkiye'den Suriye'ye giriş yapmak isteyenlere giriş yasağı vardır ve bin 400, bin 500 kadar da ülkesine gönderilmiştir. Özellikle Suriye konusunda Amerika Dışişleri Bakanı 'eğit-donat konusunda mutabakat başladı.²¹⁴

PKK terör örgütünün hususunda sadece Türkiye'nin değil bölgenin tamamının güvenliğine yönelik tehdit oluşturduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, ismi

²¹¹TCCB, “Yeni Türkiye, Artık Milletimizin...”, **Haberler**, 05.06.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32596/yeni-turkiye-artik-milletimizin-kizil-elmasidir> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²¹²TCCB, “Terör Örgütü...”, **Haberler**, 12.08.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/34077/teror-orgutu-silahlari-sustursun-degil-birakacak-ve-gomecek-diyoruz> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²¹³TCCB, “Milletin İradesinin Egemen...”, **Haberler**, 26.05.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/32346/milletin-iradesinin-egemen-oldugunu-7-haziranda-hep-birlikte-gosterelim> (Erişim tarihi: 28.02.2020); TCCB, “Ntv-Star Ortak Yayını...”, **Mülakatlar**, 26.05.2015, <https://www.tccb.gov.tr/mulakatlar/1709/32484/ntv-star-ortak-yayini-cumhurbaskani-ozel> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²¹⁴TCCB, “Milletin İradesinin Egemen...”.

ne olursa olsun Suriye’de yer alan bütün terör örgütlerine karşı operasyonlar yapıldığını ve bu doğrultuda hareket etmeye devam edeceğini vurgulamaktadır.²¹⁵ Benzer şekilde PKK terör örgütüne yönelik beyanlarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “PKK’nın Suriye kolu PYD-YPG’nin elde ettiğini düşündüğü bazı kazanımları ülkemize taşıma gayreti, son terör olaylarının gerisindeki sebeplerden biridir” açıklaması mevcuttur.²¹⁶ 2015 yılı Aralık ayındaki açıklamalarda terör örgütlerinin Suriye’deki faaliyetlerine durdurmaya yönelik çalışmaların devam ettiği görülmektedir. YPG gibi terör örgütlerinin de aralarında bulunduğu Suriye Demokratik Güçlerinin Fırat’ın batısına geçtikleri ve hedeflerinin Cerablus olduğu yönündeki yoruma İstanbul Atatürk Havalimanı’nda Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu hususa dair kesin bir haberin söz konusu olmadığını ancak Türkiye olarak belirli adımların atıldığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Biliyorsunuz özellikle Cerablus’da DAEŞ’e yönelik koalisyon güçleri olarak attığımız bir adım var ve birinci derecede hedef Cerablus’u DAEŞ’ten temizlemek... Bu adım devam etmektedir ve bu kesinlikle başarılacaktır.”²¹⁷

Suriye’de var olan terör örgütlerine karşı mücadeleye yönelik açıklamalarının yoğunlaşmaya başladığı 2015 yılında Türkiye’nin güvenliği hususundaki ifadeler son derece çarpıcıdır:

Suriye sınırlarımızın hemen ötesinde yaşanan gelişmelerin karşımıza çıkardığı sorunlar, millî güvenliğimizi tehdit eden boyutlar kazandı. Bölücü terör örgütü PKK, Suriye’de PYD ismiyle faaliyet göstererek, uluslararası toplumu aldatma ve bu isimle meşruiyet kazanma peşindedir. Ankara Gar’ı önündeki olay salt bir DAEŞ eylemi değildir, kolektif bir terör eylemidir. Bu terör eyleminin içinde DAEŞ’de vardır, PKK da vardır, PYD de vardır, YPJ de vardır, Suriye’nin El Muhaberat örgütü de vardır. Müşterek yapılmıştır. Ve 1 Kasım’ı yönlendirme eylemidir... Rejime ve PYD’ye en büyük desteği ise, eylemleri ve dünya kamuoyuna verdiği görüntüyle, DEAS veriyor. Bizim gözümüzde PKK’nın, PYD’nin, YPG’nin, DEAS’ın hiçbir farkı yoktur. Hepsi de terör örgütüdür, hepsi de masum insanların kanını döken birer vahşet makinasıdır.²¹⁸

²¹⁵TCCB, “Türkiye Avrupa Birliği’ne...”; TCCB, “Belçika Egmont Uluslararası İlişkiler...”.

²¹⁶TCCB, “Malum Eş Başkanın Yaptığı...”, **Haberler**, 29.12.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37444/malum-es-baskanin-yaptigi-provokasyon-ve-ihanettir> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²¹⁷TCCB, “Malum Eş Başkanın Yaptığı...”.

²¹⁸TCCB, “Vicdanını Vesayet Odağının...”, **Haberler**, 22.10.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/35731/vicdanini-vesayet-odaginini-emrine-verenler-adalete-hizmet-edemez> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2015 yılı konuşmalarında 24 Kasım tarihinde sınır ihlali sebebiyle düşürülen Rus uçağı hakkında, uçağın defalarca uyarıldığı daha sonra da angajman kuralları çerçevesinde müdahale edildiği hususunda açıklamalar bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin herhangi bir ülke ile düşmanlığı olmadığı tamamen angajman kuralları çerçevesinde müdahale edildiğini ifade edilmekte ve Türkiye'nin sınır güvenliği hakkı vurgulanmaktadır.²¹⁹ Konuşmalarda ilk olarak “aidiyeti belli olmayan uçak” şeklinde ifade edilirken, uçağın 25 Kasım 2015 tarihindeki konuşmasında Rusya Federasyonuna bağlı olduğu belirtilmiştir.²²⁰ Yaşanan olay sonucunda Rusya tarafından yapılan açıklamalara karşı Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye'nin tutumunu şu sözlerle ifade etmiştir:

Daha önceden ilan ettiğimiz, Rusya'ya da defalarca hatırlattığımız angajman kurallarımız gereği ülkemiz sınırlarının ihlaline anında karşılık veriyoruz. Bu izinleri önceden verilmiş otomatik bir tepkidir, bunun bilinmesi lazım. Daha önce buna benzer olayları 1-2-3-4 kez yaşadık. Salı sabahı da aidiyeti, milliyeti belli olmayan bir uçağın tüm ikazlara rağmen ısrarla sınırimızı ihlal etmesi üzerine bu kurallar işletilmiştir. 5 dakika içinde 10 uyarı yapılıyor. Sesli olarak bu uyarılar televizyonlarda Silahlı Kuvvetler tarafından yayınlanıyor. Uçağın hangi ülkeye ait olduğu ancak olaydan sonra anlaşılmıştır. İnanın bana, Suriye'deki tüm hadiseler gibi bu olay da bizi ziyadesiyle üzmüştür. Çünkü biz en başından beri, bölgede kimse ölmesin, kimsenin burnu kanamasın diye uğraşyoruz, çaba gösteriyoruz...²²¹

Rusya'nın tepkisi sonucunda Türkiye'den özür beklenmiştir. Bu hususa Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye olarak yapılması gerekenin yapıldığını ve özür dilenmesi gereken ülkenin Türkiye olduğunu ifade etmiştir.²²² Bu hususa yönelik açıklamalara devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, yaşanan bu ihlalin daha önce de tekrarlandığı hatırlatmakta ve Türkiye'nin angajman kuralları gereği gerekeni yaptığını ifade etmiştir.²²³ Sınır güvenliği kapsamında tutumunu kararlı bir şekilde devam ettirdiği görülen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, konuşmalarında bu durumun

²¹⁹TCCB, “Türkiye'nin Kendi Sınırlarını...”.

²²⁰TCCB, “Kimse İslam ile Terörü...”, **Haberler**, 25.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/36090/kimse-islam-ile-teroru-bir-arada-ifade-edemez> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²²¹TCCB, “Bayırbucak Türkmenlerinin Olduğu...”, **Haberler**, 26.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/36096/kimsenin-ulkemizin-daes-ile-mucadelesini-tartisma-konusu-yapma-hakki-yoktur.html> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²²²TCCB, “Özür Dilemesi Gerekenler...”, **Haberler**, 27.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/36106/ozur-dilemesi-gerekenler-bizim-hava-sahamizi-ihlal-edenlerdir> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²²³TCCB, “Özür Dilemesi Gerekenler...”.

savaş sebebi olmaması gerektiği ve Türkiye'nin bilerek Rus uçağını düşürmek istemeyeceğini vurguladığı görülmektedir.²²⁴

2.2.3 Cumhurbaşkanlığının 2016 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

Türkiye'ye göç eden Suriyeli vatandaşların sayısı 2016 yılında 2,7 milyon olarak ifade edilmiştir. Suriyeli göçmenlerin sayısındaki artışla beraber toplam harcanan tutarın ise 10 milyar doları aştığı ifadesi mevcuttur. 2016 yılının önde gelen konularından bir tanesi Suriyeli göçmenlere Türk vatandaşlığı verilmesi olmuştur. Diğer bir gelişme ise İran'ın da davet edilmesiyle üç kez gerçekleştirilen Cenevre görüşmesidir. Bu sene içerisinde en çok konuşulan konu ise sınır bölgemizden terör örgütlerinin temizlenmesi amacıyla Türkiye'nin Suriye'ye ilk operasyonu olan Fırat Kalkanı Harekatı olmuştur.

2.2.3.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2016 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmenlerin sayısındaki artış miktarı ve vatandaşlık verilmesi ile ilgili açıklamalar mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2016 yılının Şubat ayında göçmen sayısı hakkında belirttiği ilk rakam 2,5 milyondur. Konuşmasında Suriyeli göçmenlerin durumuna değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyeli vatandaşların sayısının 5 milyon olduğunu ve bu sayısının büyük kısmına da Türkiye'nin ev sahipliği yaptığını belirtmektedir.²²⁵ Yine bir diğer konuşmasında Türkiye'nin göçmenler hususundaki tutumuna değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, bu durumun maliyetinin ağır olduğunu dile getirdiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin bu konuya bakışını önceki açıklamalara paralel olarak yinelemiş ve yardımların devam ettirileceğini vurgulamıştır.²²⁶ Yine Cumhurbaşkanı

²²⁴TCCB, “Bu Millet, Bugüne Kadar...”, **Haberler**, 27.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/36111/bu-millet-bugune-kadar-hic-kimseyi-sirtindan-bicaklamamistir> (Erişim tarihi: 28.02.2020); TCCB, “BM İklim Değişikliği Zirvesi...”, **Haberler**, 28.11.2015, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/36118/bm-iklim-degisikligi-zirvesi-iliskilerimizin-tamiri-icin-firsat-olabilir> (Erişim tarihi: 28.02.2020).

²²⁵TCCB, “Sığınmacı Krizi Bölgesel...”, **Haberler**, 02.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38679/siginmaci-krizi-bolgesel-degil-kuresel-bir-sorundur> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²²⁶TCCB, “İnsani Diplomasi...”, **Haberler**, 04.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38699/insani-diplomasi-uluslararasi-iliskilerin-anahtari-olmalidir> (Erişim tarihi: 02.03.2020); TCCB, “Suriye'deki Sorun Çözülmeden...”, **Haberler**,

Erdoğan'ın, aynı ay içerisinde bir başka konuşmasında Suriyeli göçmen sayısının 2,7 milyon olduğunu ifade ettiği görülmektedir.²²⁷ Bu kapsamda 2016 yılı başlarında Suriyeli göçmenlerin sayısında hızlı bir artış olduğu görülmektedir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmalarında Suriye'deki vatandaşların çok sayıda can kaybı verdiğini belirtirken, Türkiye'nin bu konuda göstermiş olduğu hassasiyeti de sürekli vurguladığı görülmektedir.²²⁸ Konuşmasında BM Mülteciler Yüksek Komiserliğinden alınan veriye göre en fazla göçmen barındıran ülkenin Türkiye olduğunu açıklayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin din, dil, ırk gözetmeksizin gelen vatandaşları kabul ettiğini belirtmiştir.²²⁹ Bu dönemde harcanan toplam tutarın ise 10 milyar doları aştığı açıklaması mevcuttur.²³⁰

2016 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmenlerin durumuna her fırsatta değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, göçmenlere yardım eden ülkeleri ABD, İngiltere ve Türkiye diye sıralamış, milli gelire oranlandığında Türkiye'nin birinci sırada olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin diğer ülkelere göre daha fazla hassasiyet gösterdiğini ve her türlü yardımı esirgemediğini dile getirmiştir.²³¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yardım konusunda gösterdiği tutumu ve verdiği sözleri yerine getirmek konusundaki kararlılığını dile getirirken, 'Batı'nın, BM'nin ve AB'nin bu konudaki tutumlarını eleştirdiği görülmektedir. Bu kapsamda ilk olarak 'Batı'nın' 3 milyar avro verme sözünü hatırlatmış ve sürekli ertelenerek verilen sözün tutulmadığını belirtmiştir.²³² Ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususta BM'ye değinerek BM'nin vermiş

04.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38717/suriyedeki-sorun-cozulmeden-bolgedehuzur-ve-guvenin-tesisi-mumkun-degil> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²²⁷TCCB, "Rusya, Esed'e Butik...", **Haberler**, 05.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38730/rusya-esede-butik-bir-devlet-kurma-gayreti-icerisinde> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²²⁸TCCB, "Demokrasiden, Özgürlüklerden...", **Haberler**, 31.03.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/41347/demokrasiden-ozgurluklerden-ve-hukuk-devletinden-taviz-vermeden-terorle-mucadelemizi-surduruyoruz> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²²⁹TCCB, "Demokrasiden, Özgürlüklerden..."

²³⁰TCCB, "Terör Örgütleri, Medeniyetler...", **Haberler**, 26.04.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/43747/teror-orgutleri-medeniyetler-ittifaki-ile-kurmaya-calistigimiz-ortak-idealin-en-buyuk-hasmidir> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²³¹TCCB, "Yeşilay 3. Zümrüdüanka...", **Konuşmalar**, 04.03.2016, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/40059/yesilay-3-zumruduanka-odul-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²³²TCCB, "Yeşilay 3. Zümrüdüanka..."

olduğu desteğin sadece 500 milyon dolar olduğunu paylaşmıştır.²³³ Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB'nin tutumunu da "samimiyezsiz" bir tavır olarak değerlendirmiştir.²³⁴

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriyeli göçmenler konusunda ele aldığı bir diğer husus Suriye'de hayatını kaybeden kadınlar olmuştur. Bu konuda 2016 yılının Mart ayında HAK-İŞ Uluslararası 5. Kadın Emeği Buluşması'nda konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Batı'ya seslenmiş ve kadın haklarının savunuculuğu üstlendiklerini iddia ederken sessiz kalmalarına yönelik eleştiride bulunmuştur.²³⁵

Suriyeli göçmenler hususunda Türkiye'de meydana gelen bir diğer gelişme 2016 yılı Temmuz ayında gündeme gelen Suriyelilere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verme konusu olmuştur. 2016 yılı Temmuz ayında Kilis'te vatandaşlar ve Suriyeli göçmenlerle iftarda bir araya gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu hususu ele alarak İçişleri Bakanlığı tarafından adımların atıldığını ve vatandaşlık verileceğini duyurmuştur.²³⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

...biz o mağdur, o mazlum kardeşlerimize bu ülkede inşallah hükümetimizin ortak çalışmasıyla vatandaşlığı vereceğiz. Bunların içerisinde çok kalite insanlar var, kalifikasyonları yüksek insanlar var, kariyer sahibi insanlar var. Biz almayalım da İngiltere'ye, Kanada'ya, şuraya, buraya mı gitsin? Bak biz ayırım yapmıyoruz, buyurun, Ukrayna'dan Ahıskalı kardeşlerimizi ne yaptık? Ahıska Türklerini aldık, Erzincan'a Üzümlü'ye yerleştirdik, yine gelsin yine alacağız. 780 bin kilometre bu vatan topraklarının içerisinde 'Bu vatana ben de sahibim, ben de bu vatanda yaşayanların birer kardeşiyim' anlayışında olan kim olursa olsun biz bunları alırız. Bunu benimsesin, bu önemli bir şey, bunu benimsemek çok önemli.²³⁷

²³³TCCB, "Türkiye'yi Hedeflerine Ulaşmaktan...", **Haberler**, 29.06.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/45556/turkiyeyi-hedeflerine-ulasmaktan-ne-pkksi-ne-ypgsi-ne-deasi-ne-dhkp-csi-ne-de-paralel-yapisi-alikoyamayacak> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²³⁴TCCB, "Bugün Dünyanın En Önemli...", **Haberler**, 17.05.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/43953/bugun-dunyanin-en-onemli-sorunu-teror-orgutleri-karsisinda-takinilan-samimiyezsiz-tutumdur> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²³⁵TCCB, "İnsanoğlu Kendi Geleceği...", **Haberler**, 07.03.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/40057/insanoglu-kendi-gelecegi-icin-kadina-hak-ettigi-degeri-vermek-mecburiyetindedir> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²³⁶TCCB, "Suriyeli Kardeşlerimize...", **Haberler**, 02.07.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/45574/suriyeli-kardeslerimize-vatandaslik-imkni-verecegiz> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²³⁷TCCB, "DAEŞ, Müslümanların Bağına...", **Haberler**, 05.07.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/45596/daes-muslimanlarin-bagrina-saplanmis-bir-hancerdir> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

2016 yılı Eylül ayında göçmenler konulu liderler zirvesi toplantısına katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan, vatandaşlık verilmesi üzerine yapılan çalışmalara açıklama getirerek bu sürecin başladığını bildirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu husustaki beyanı şu şekildedir:

...Biz sığınmacıları kamp hayatına mahkûm etmek istemiyoruz, çadır kentlerle, konteyner kentlerle bu süreci devam ettirmek istemiyoruz. Ve yaklaşık bu 3 milyonun içerisinde 300 bini şu anda çadır ve konteyner kentlerde misafir edilirken, diğerleri de değişik şehirlerimizde evlerde kalmaktadır. Sığınmacıların kendi ayakları üzerinde durabilmelerini sağlamak için şehirlerimizde yaşamalarına ve çalışmalarına da izin veriyoruz ve şu anda da onlar için vatandaşlık süreçlerini de başlatmış vaziyeteyiz. Tabii ki bu bir sosyal risk problemi de meydana getiriyor. Biz bu riski aldık ve bundan asla pişman değiliz. Bugüne kadar 15 bine yakın Suriyeliyi gerekli mesleki eğitimden geçirerek çalışma hayatına dahil ettik.²³⁸

2016 yılı konuşmalarında 2,7 milyon Suriyeli göçmenin Türkiye'de olduğu belirtilmektedir. Yapılan harcamaların 10 milyar doları aştığı paylaşılırken AB ve BM'ye yönelik eleştiriler önceki yıllara paralel olarak devam etmiştir. Batılı devletlere eleştirilerde bulunulurken gerek kadın hakları gerekse göçmenlere karşı tutumlarının eleştirildiği görülmektedir. Bu dönemde ilk kez gündeme gelen husus Türkiye'de bulunan Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesi olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 2016 yılı başlarındaki konuşmalarda çalışmalara başlandığı belirtilirken, eylül ayı itibarıyla vatandaşlığın verileceği Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından duyurulmuştur.²³⁹ Bu hususta başka bir açıklama gözükmemektedir.

2.2.3.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2016 yılı konuşmalarında Suriye Hükümetine yönelik eleştirilerin devam ettiği ve siyasi geçiş sürecinin gerekliliğine dair açıklamalarının yinlendiği görülmektedir. Konuşmalarında Suriye'deki mevcut durum sebebiyle çok sayıda insanın hayatını kaybettiğine her fırsatta değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu durumun çözüme kavuşması için siyasi geçiş sürecinin

²³⁸TCCB, Cumhurbaşkanı Erdoğan, 'Mülteciler' Konulu...", **Haberler**, 21.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52358/cumhurbaskani-erdogan-multeciler-konulu-liderler-zirvesi-toplantısına-katildi> (Erişim tarihi: 02.03.2020).

²³⁹Mülteciler Derneği, "Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Mayıs 2021", 26.05.2021, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim tarihi: 26.05.2021).

şart olduğunu vurgulamaktadır.²⁴⁰ Savaşın 5. yılına girildiğini ve şimdiye kadar çözüme ulaşmamasının sebebinin Esed olduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Esed yönetimine yönelik "devlet terörü" yapıyor ifadesini açıklamalarında yoğun şekilde dile getirdiği görülmektedir.²⁴¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu hususu şu sözlerle ifade etmektedir: "Suriye'de bir devlet terörü estiriliyor. Bir katil iş başındadır ve 600 bin insanı ne yazık ki öldürmüştür. 12 milyon insan evlerinden, yurtlarından olmuştur."²⁴²

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye Hükümetini eleştirdiği konuşmalarında öncekilere kıyasla daha ağır ifadeler kullandığı görülmektedir. İlgili açıklamalarda 'terörist' ifadesine yer verildiği gözükmemektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM Medeniyetler İttifakı 7. Küresel Forumundaki konuşması esnasında bu açıklamasını şu şekilde ifade etmiştir: "Orada artık bireysel bir terör yok. Suriye'de devlet terörü esmektedir ve orada bir terörist iş başındadır. Ve insanların artık varil bombalarıyla öldüren, toplarla, tanklarla öldüren bir terörist vardır..."²⁴³ Yine benzer şekilde eleştirilerine devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan Esed'e yönelik "zalim" ifadesini tekrarladığı görülmektedir.²⁴⁴ Suriye Hükümetine yönelik eleştirilerle birlikte hükümetin iktidarda olduğu sürece çözümün olamayacağını ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriye Hükümetine yönelik Türkiye'nin amacını şu sözlerle ifade etmiştir: "...Devlet terörü estiren zalim Esed'in hükümranlığına son vermek için biz oraya girdik, başka bir şey için değil."²⁴⁵ Bu kapsamda Suriye'nin toprak bütünlüğüne yönelik hassasiyet vurgulanırken Türkiye'nin istediğini, Suriyelilerin

²⁴⁰TCCB, "İnsani Diplomasi...", **Haberler**, 04.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38699/insani-diplomasi-uluslararasi-iliskilerin-anahtari-olmalidir> (Erişim tarihi: 04.03.2020); TCCB, "İnsani Diplomasi...".

²⁴¹TCCB, "Terör Örgütleri, Medeniyetler..."; TCCB, "Louisville Ahıska Türkleri...", **Konuşmalar**, 09.06.2016, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/44378/louisville-ahıska-turkleri-kultur-merkezinin-iftar-programinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 04.03.2020); TCCB, "Ülkemizin Güvenliğini İlgilendiren...", **Haberler**, 22.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55712/ulkemizin-guvenligini-iligilendiren-gelismeleri-tribunden-seyretmeyecegiz> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁴²TCCB, "Louisville Ahıska Türkleri...".

²⁴³TCCB, "Terör Örgütleri, Medeniyetler...".

²⁴⁴TCCB, "Suriyeli Kardeşlerimize..."; TCCB, "21. Muhtarlar Toplantısında...", **Konuşmalar**, 24.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/39921/21-muhtarlar-toplantısında-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁴⁵TCCB, "Filistin Davasını Sahiplenmek...", **Haberler**, 29.11.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/61161/filistin-davasini-sahiplenmek-tum-musulmanlarin-musterek-vazifesidir> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

kendi topraklarında yaşamaları olduğunu ifade etmektedir.²⁴⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan bu duruma yönelik vurgusunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Türkiye’nin Suriye konusundaki pozisyonu en başından beri nettir. Biz Suriye’deki sorunların, Suriye halkının tercihlerine, ülkenin toprak bütünlüğüne ve egemenlik haklarına saygılı bir yaklaşımla çözülebileceğine inanıyoruz...”²⁴⁷

2016 yılı konuşmalarında Suriye Hükümetine yönelik eleştirilerin ve “terörist”, “zalim gibi ifadelerin önceki yıllara paralel olarak devam ettiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın siyasi çözüm sürecinin gerekliliğine yaptığı vurgu ve çözümün Esed’le mümkün olamayacağı açıklaması yoğunluktadır. Suriye’nin toprak bütünlüğü vurgusunun da yinelendiği görülmektedir.

2.2.3.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2016 yılı konuşmalarında uluslararası işbirliği hususunda uluslararası topluma çağrılarının yinelendiği ve gerçekleştirilen görüşmelerin önemine vurguların yapıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, gerçekleşecek Cenevre görüşmesinden Suriye için sağlıklı bir karar çıkması temennisini dile getirmektedir.²⁴⁸ Konuşmalarında Cenevre görüşmelerini değerlendiren Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, görüşmenin ertelenmesine yönelik sert bir tavrı mevcuttur.²⁴⁹ Görüşmenin ertelenmesi hususuna yönelik şu sözleri sarf etmiştir:

Siz niye toplanıyorsunuz? Dünyayı oyalamak için mi bir araya geliyorsunuz? Sizden dünya cevap bekliyor... Tarih boyunca bu hep böyle olmuştur. Hep toplanmışlardır, bir araya gelmişlerdir, yemişlerdir, içmişlerdir, ondan sonra da dağılıp gitmişlerdir. Şimdi Şubatın sonuna bir tarih verdiler. Hep beraber takip edelim. Göreceksiniz, Şubatın 28’i geldiği zaman tekrar tehir edecekler.²⁵⁰

²⁴⁶TCCB, “Filistin Davasını Sahiplenmek...”; TCCB, “İslam Dünyası Ülkeleri...”, **Haberler**, 02.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52483/islam-dunyasi-ulkeleri-birbiriyle-is-birligi-ve-dayanisma-icinde-olmalidir> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁴⁷TCCB, “Meclisimiz 15 Temmuz’da...”, **Haberler**, 01.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52464/meclisimiz-15-temmuzda-kurtulus-savasindan-sonra-ikinci-defa-gazilik-serefine-nail-oldu> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁴⁸TCCB, “Açlık Grevi Yapan...”, **Haberler**, 29.01.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38656/aclik-grevi-yapan-hdpliler-terror-orgutune-usaklik-yapiyor> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁴⁹TCCB, “İnsani Diploması...”; TCCB, “Rusya Destekli Esed...”, **Haberler**, 04.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38711/rusya-destekli-esed-saldirilarini-durduramayan-dunya-bizden-multeci-akinini-durdurmamizi-istiyor> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁵⁰TCCB, “İnsani Diploması...”.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2016 yılı konuşmalarında BM ve AB'ye çağrılarını ve eleştirilerini devam ettirmektedir. Bu kapsamda önceki yıllarda AB ve BM'nin görevini yerine getirmediği ve verdikleri sözleri tutmadıklarını dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, bu dönemde de benzer açıklamalarda bulunduğu görülmektedir.²⁵¹ Konuşmalarında ABD, Rusya, İran, AB ve BM'ye seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2016 yılının Şubat ayında gerçekleştirilen 21. Muhtarlar Toplantısı'nda yaptığı konuşmasında bu ülkelerin ve uluslararası örgütlerin insanlık onuruna yakışan bir tutum sergilemediklerinin altını çizmiştir.²⁵² Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında AB'nin birtakım sözler verdiğini ama yerine getirmeyip unutturken, Türkiye'nin ise AB ile vardığı işbirliğine mutabık kaldığını şu sözlerle dile getirmiştir:

Ülkemizin girişimi üzerine, Suriyeli mülteciler konusu, geçtiğimiz yıl BM Genel Kurul oturumunda ilk kez ele alındı. G-20'nin gündemine göç ve terörizm konularının alınması, yine ülkemizin girişimleri neticesinde gerçekleşti. Avrupa Birliği'yle, mülteci krizine karşı işbirliği içinde hareket ediyoruz. Ege Denizi'ndeki ölümlerin önünü almak amacıyla, 2015 Ekim ayında günlük 7 bin olan düzensiz göç rakamının, son aylarda 50'ye kadar düşmesini sağladık. Bu tablo, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan mutabakatı çerçevesindeki taahhütlerini başarıyla yerine getirdiğini gösteriyor. Ne var ki, 18 Mart 2016'da varılan mutabakatta Avrupa Birliği tarafından verilen sözlerin adeta unutulduğunu, karşımıza sürekli suni mazeretlerin çıkarıldığını görmenin üzüntüsü içindeyiz.²⁵³

Açıklamalarında uluslararası topluma seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Orta Doğu'da huzur ve barış ortamının oluşturulması için birlikte hareket etme yönünde

²⁵¹TCCB, “Birleşmiş Milletler Bize...”, **Haberler**, 11.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38793/birlesmis-milletler-bize-cagrida-bulunmak-yerine-suriyede-etnik-temizlik-faaliyetlerinin-onune-gecmeli> (Erişim tarihi: 04.03.2020); TCCB, “Hiç Kimse Kendini...”, **Haberler**, 06.11.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/58884/hic-kimse-kendini-hukukun-ustunde-goremez> (Erişim tarihi: 04.03.2020); TCCB, “Bu Millet Kendi Kararını...”, **Haberler**, 14.11.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/60981/bu-millet-kendi-kararini-kendi-verir-kendi-gobegini-kendi-keser> (Erişim tarihi: 04.03.2020); TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, 'Mülteciler' Konulu...”, **Haberler**, 21.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52358/cumhurbaskani-erdogan-multeciler-konulu-liderler-zirvesi-toplantısına-katildi> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁵²TCCB, “Terör Örgütünün Her...”, **Haberler**, 24.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/39920/teror-orgutunun-her-eyleminde-on-safta-yer-olan-milletvekili-vekil-degil-teroristin-kendisidir> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁵³TCCB, “Tüm Dünyanın Temsil Edilmediği...”, **Haberler**, 20.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52356/tum-dunyanin-temsil-edilmedigi-bir-bm-guvenlik-konseyi-adaleti-tesis-edemez> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

çağrıda bulunmuştur.²⁵⁴ 2016 yılı Ekim ayında 23. Dünya Enerji Kongresi'nin açılışında konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan bu çağrısını şu sözlerle ifade etmiştir:

Dünyanın dört bir yanından gelen siz değerli devlet başkanlarına, siz kıymetli katılımcılara sesleniyorum: Suriye'ye, Irak'a, Orta Doğu'ya huzur ve barış getirmek için gelin el ele verelim... Suriye'de çatışmaların durması ve insani yardımların hiçbir kısıtlama olmadan ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için gelin hep birlikte gayret sarf edelim. Musul'un hem DEAŞ tehdidinden, hem mezhepçilik baskısından kurtarılabilmesi için gelin birlikte mücadele edelim. Kongremizin temasında ifade edildiği gibi, gelin barış için elimizdeki imkânları en iyi şekilde kullanalım, gelin yeni ufukları hep birlikte kucaklayalım.²⁵⁵

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2016 yılı Aralık ayı konuşmalarında ele aldığı bir diğer husus Astana görüşmeleri olduğu görülmektedir. Bu hususta Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2016 yılı konuşmalarında iki demeç mevcuttur. Cenevre görüşmelerinden sonuç alınmadığını ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, Astana toplantısının Cenevre görüşmelerini destekleyici nitelikte olacağını dile getirmiştir.²⁵⁶ Komşu ülkelerin katılımıyla gerçekleşecek olan Astana zirvesi için Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın vurguladığı husus, bu zirveye terör örgütlerinin katılımının mümkün olamayacağı olmuştur. Bu konuya dair açıklamasını Cumhurbaşkanı Erdoğan şu sözleri sarf etmiştir:

...Astana zirvesine eğer terör örgütleri davet edilecek olursa buna tabi ki biz sıcak bakmayız. Şu anda bu işler dışişleri bakanları seviyesinde henüz yürütülüyor. Bu seviyede iş yürüyecek, ama daha sonraki seviyede hakikaten işin hakkı veriliyorsa, doğru yürüyorsa tabi ki bunu yine liderler seviyesinde de görüşmek suretiyle adımlar atılır. Ama bu liderler seviyesinde de kim katılacak, bu da önemli. Onun için ilk adım dışişleri bakanları seviyesinde ve terör örgütleri kesinlikle buna katılmayacak ve terör örgütleri katılmadan bu görüşmeler başlayıp bunu eğer bir yere kavuşturabilirsek bu tabi bizleri mutlu edecektir.²⁵⁷

²⁵⁴TCCB, "Türkiye'ye Güvenen...", **Haberler**, 10.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/53541/turkiyeye-guvenen-ulkemize-yatirim-yapan-asla-pisman-olmayacak> (Erişim tarihi: 04.03.2020); TCCB, "Doğu Afrika'nın İstikrarı...", **Haberler**, 02.06.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/44235/dogu-afrikanin-istikrari-turkiye-icin-hayati-oneme-sahip> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁵⁵TCCB, "Türkiye'ye Güvenen..."

²⁵⁶TCCB, "Suriye'de ve Bölgemizde...", **Haberler**, 29.12.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/69605/suriyede-ve-bolgemizde-baris-icin-elimizden-gelen-her-turlu-cabayi-gosterecegiz> (Erişim tarihi: 04.03.2020).

²⁵⁷TCCB, "El-Bab'da Kendi Göbeğimizi...", **Haberler**, 27.12.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/69566/el-babda-kendi-gobegimizi-kendimiz-kesecegiz> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

2016 yılı konuşmalarında uluslararası işbirliği hususunda Cenevre görüşmeleri ve Astana görüşmelerine yönelik açıklamaların yoğunlukta olduğu görülmektedir. BM ve AB başta olmak üzere uluslararası topluma çağrı bu dönemde de yinelenmektedir. Uluslararası topluma bölgede huzur ve barışın sağlanması için birlikte hareket edilmesi gerektiği çağrısını bu dönemde de vurgulanmaktadır.

2.2.3.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2016 yılı konuşmalarında terör hususunda yoğun açıklamalar mevcuttur. Konuşmalarında terör örgütlerini ele alan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya ve ABD'nin Suriye'de terör örgütlerini desteklediğini ifade etmektedir. Suriye içerisinde kirli ittifaklar bulunduğunu ve bu sebeple bölgede vatandaşların canı ve malı üzerinden pazarlık yapıldığı şeklinde açıklamalarda bulunduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu husustaki açıklamasını şu sözlerle açık bir şekilde dile getirmektedir: “Suriye, kirli ittifakların kurulduğu, insanların canı ve kanı üzerinden pazarlıkların yapıldığı bir ülke haline geldi. Rejim ve rejim destekçisi ülkeler, DAESH ve PYD gibi terör örgütlerini sürekli palazlandırıyor.”²⁵⁸ Bu kapsamda Rusya'ya yönelik yoğun bir eleştiri mevcuttur. Rusya'nın terörle mücadele adı altında Suriye'de devlet kurma çabası içinde olduğunu dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu durumun Suriye'de daha ciddi sorunlara yol açtığını belirtmektedir.²⁵⁹ Erdoğan konuşmalarında eleştirilerini artırmış ve Rusya'nın hükümeti ayakta tutma çabasında olduğunu ifade etmektedir.²⁶⁰ Rusya'nın bu tutumuna yönelik uluslararası camiaya seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan, gereğinin yapılması yönünde çağrılarda bulunmuştur.²⁶¹ Bu dönemde hem Rusya ile yaşanan uçak krizi hem de Rusya'nın bu dönemdeki

²⁵⁸TCCB, “Birleşmiş Milletler Bize Çağrıda...”, **Haberler**, 11.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38793/birlesmis-milletler-bize-cagrıda-bulunmak-yerine-suriyede-etnik-temizlik-faaliyetlerinin-onune-gecmeli.html> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁵⁹TCCB, “Türkiye Kadar Teröre...”, **Haberler**, 12.01.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/37539/turkiye-kadar-terore-bedel-odeyen-baska-ulke-yoktur> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁶⁰TCCB, “Rusya, Hava Sahası...”, **Haberler**, 30.01.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38662/rusya-hava-sahasi-ihlallerine-devam-ederse-sonuclarina-katlanir> (Erişim tarihi: 10.03.2020); TCCB, “Rusya, Esed'e Butik...”; TCCB, “İkinci Mülki Amirler...”, **Konuşmalar**, 17.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/39883/ikinci-mulki-amirler-toplantısında-yaptıkları-konusma> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁶¹TCCB, “Anayasa Mahkemesi Bireysel...”, **Haberler**, 09.03.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/40099/anayasa-mahkemesi-bireysel-basvurularda-yargi-yolunun-tuketilmesini-beklemek-durumundadır> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

Suriye'ye yönelik tutumu sonrasında Rusya ile ilişkilerin sorunlu ilerlediği görülmektedir. Ancak 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de yaşanan darbe girişimi sonrasında Putin'in daveti üzerine ilk yurtdışı ziyaretini yaparak Rusya'ya giden Erdoğan, Rusya ile ilişkilerin düzelmesi hususunda kararlar alındığını belirtmektedir.²⁶² İki devlet arasındaki ilişkilerin hızla iyileşme sürecine girmeye başladığı ve 2016 yılı Ekim ayında "Türk Akımı Doğal Gaz Boru Hattı Projesi Anlaşması'nın" imzalandığı duyurulmuştur.²⁶³ Bu kapsamda Suriye konusunda da gelişme sağlayan Türkiye ve Rusya'nın ortak bir paydada buluşarak Suriye'de akan kanın durdurulması konusunda ortak açıklaması mevcuttur. Bu hususta İstanbul'a 23. Dünya Enerji Kongresi için gelen Putin'in Kongre'de yaptığı açıklama şu şekildedir:

Biz hem Rusya, hem Türkiye olarak Suriye'de akan kanın durdurulması en hızlı bir şekilde bunun gerçekleşmesinden yanayız. Biz de Rusya olarak Suriye'deki siyasi çözümün en hızlı bir şekilde hayata geçmesini istiyoruz. Düşünüyoruz ki Suriye'deki barışı isteyen herkes bunu desteklemeli. Halep'e insani yardımların götürülmesi için her türlü çaba göstereceğimiz noktada görüşümüz aynıdır. Sadece tek konu var, bu insani yardımın ulaştırılmasının güvenliğinin sağlanmasıdır.²⁶⁴

Konuşmalarında DEAŞ terör örgütüne yönelik açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, DEAŞ terör örgütünün Suriye ve Irak dışında hedeflediği ülke olarak Türkiye'yi belirtmiştir.²⁶⁵ Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın terörle mücadele hususundaki açıklamalarına yoğunluk verdiği gözükmektedir. Konuşmalarında PYD'nin bir terör örgütü olduğu ve bunu tüm dünyanın kabul etmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu doğrultu da YPG'nin de terör örgütü olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu durumu şu sözlerle açıklamıştır: "PYD, DAES'e karşı savaşıyor, dolayısıyla iyi teröristtir; böyle bir anlayışı kabul

²⁶²TCCB, "Ankara-Moskova Hattını...", **Haberler**, 09.08.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/49945/ankara-moskova-hattini-yeniden-bir-guven-ve-dostluk-hatti-hline-getirecegiz> (Erişim tarihi: 10.03.2020); TCCB, "Türk Akımı Doğal Gaz...", **Haberler**, 10.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/53547/cumhurbaskani-erdogan-rusya-devlet-baskani-putin-ile-gorustu> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁶³TCCB, "Türk Akımı Doğal Gaz...".

²⁶⁴TCCB, "Türk Akımı Doğal Gaz...".

²⁶⁵TCCB, "DAEŞ ile En Ciddi...", **Haberler**, 17.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/39844/daes-ile-en-ciddi-mucadele-yuruten-ulke-turkiyedir> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

etmemiz mümkün değil. Bu örgütlerin her ikisi de Türkiye için PKK terör örgütünün yandaşlarıdır. PKK bizim için neyse PYD de odur, YPG de odur.”²⁶⁶

Suriye’de terör örgütlerinin varlığına her fırsatta değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususta yaptığı şu açıklama çarpıcıdır: “Nitekim Suriye, şu an ‘terör ihraç eden bir ülke’ konumuna gelmiştir.”²⁶⁷ Bu kapsamda terör örgütlerinin Suriye’de gelişme imkanı bulurken, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın uluslararası camiaya ortak bir paydada buluşma ve birlikte hareket etme çağrısını yinelediği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususa yönelik açıklamalarda bulunmuştur:

Teröre ve terörü destekleyen ülkelere karşı, artık tüm devletlerin ortak ve ilkeli bir duruş sergilemesi gerekiyor. Bu konuda ‘ama’lı, ‘fakat’lı ifadeler kullanmak, ‘iyi terörist- kötü terörist’ ayırımına gitmek, daha önce gördüğü irtibatı şimdi yok saymak, teröre destek olmaktır. Bu tarz bir duruşla terörlere başarılı bir mücadele olamayacağını, artık herkesin idrak etmesi, anlaması gerekiyor.²⁶⁸

Bir diğer husus ise PYD ve YPG terör örgütlerine ABD’nin silah yardımı yaptığına dair ifadelerin kayda geçmesi üzerine Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu durumu kınadığını ifade etmesidir.²⁶⁹ Bu hususa yönelik Cumhurbaşkanı Erdoğan açıklamasını şu sözlerle dile getirmiştir: “...PYD, YPG’ye verilen desteğin sebebi de aynıdır. Şu anda düşünebiliyor musunuz, Amerika, Suriye’nin kuzeyinde PYD’ye, YPG’ye destek veriyor, silah veriyor. Bunları bizzat Sayın Başkanın kendisine söylediğim için buradan da söylüyorum...”²⁷⁰

²⁶⁶TCCB, “Demokrasiden, Özgürlüklerden...”, **Haberler**, 31.03.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/41347/demokrasiden-ozgurluklerden-ve-hukuk-devletinden-taviz-vermeden-terorle-mucadelemizi-surduruyoruz.html> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁶⁷TCCB, “Türkiye, Suriye Meselesindeki...”, **Haberler**, 23.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/39895/turkiye-suriye-meselesindeki-durusuyla-insanligin-onurunu-kurtarmistir> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁶⁸TCCB, “Türkiye, Suriye Meselesindeki...”.

²⁶⁹TCCB, “Amerika’nın PYD ve YPG’ye...”, **Haberler**, 28.05.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/44158/amerikanin-pyd-ve-ypgye-verdigi-destegi-kiniyorum> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

²⁷⁰TCCB, “17-25 Aralık’ta İhanetin Kaynağı...”, **Haberler**, 12.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/53567/17-25-aralikta-ihanetin-kaynagi-olan-yargi-ve-emniyet-15-temmuzda-milletle-birlikte-darbenin-onune-gecilmesinde-en-cok-hizmeti-gecen-kurumlar-oldu> (Erişim tarihi: 10.03.2020).

2016 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın terörden arındırılmış bölge oluşturma çağrısı yoğunluktadır.²⁷¹ Bu kapsamda Türkiye'nin terörden arındırılmış güvenli şehirler oluşturma teklifinin olduğunu, bu konuda ABD, Rusya, Fransa, Almanya ile mutabık kalınırken adım atma hususunda bir çabanın olmadığı eleştirel sözlerle dile getirilmektedir.²⁷² Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye'nin kuzeyinde PYD, YPG ve DEAŞ terör örgütlerinin terör koridoru oluşturmaya çalıştığı, Türkiye'nin buna müsaade etmeyeceği şeklinde açıklamaları mevcuttur.²⁷³

2016 yılı konuşmalarında Suriye'de terör gruplarının var olduğuna ve Rusya, ABD gibi ülkelerin terör örgütlerine destek verdiğine yönelik açıklamalar mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'nin güvenli bölge oluşturma talebini sıklıkla dile getirdiği görülmektedir. Açıklamalarda vurgulanan bir diğer mesele ise terör örgütlerinin Suriye'nin kuzeyinde kurmak istediği terör koridoruna izin verilmeyeceği konusu olmuştur.

2016 yılı konuşmalarında Türkiye'nin güvenliği konusunun daha fazla gündeme geldiği ve bu kapsamda operasyonların başlatıldığı görülmektedir. Orta Doğu bölgesinin oldukça sancılı bir dönemden geçtiği belirtilmekte ve Türkiye'nin bu durumdan en çok etkilenen ülkelerden biri olduğunu vurgulanmaktadır.²⁷⁴ Bu

²⁷¹TCCB, "Birleşmiş Milletler Bize Çağrıda..."; TCCB, "Dünyanın Hiçbir Ülkesi...", **Haberler**, 19.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/51338/dunyanin-hicbir-ulkesi-feto-ve-militanlari-icin-guvenli-bir-siginak-olmayacak> (Erişim tarihi: 18.03.2020); TCCB, "Türkiye Büyük Millet Meclisi...", **Konuşmalar**, 01.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/52461/turkiye-buyuk-millet-meclisi-26-donem-2-yasama-yili-acilisinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 18.03.2020); TCCB, "Meclisimiz 15 Temmuz'da...", **Haberler**, 01.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52464/meclisimiz-15-temmuzda-kurtulus-savasindan-sonra-ikinci-defa-gazilik-serefine-nail-oldu> (Erişim tarihi: 18.03.2020).

²⁷²TCCB, "Cezaevlerinde Basın Hürriyeti...", **Haberler**, 01.04.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/41348/cezaevlerinde-basin-hurriyeti-kapsaminda-hukumlu-ve-tutuklu-hicbir-gazeteci-yoktur> (Erişim tarihi: 18.03.2020); TCCB, "Türkiye Ekonomisi Dimdik...", **Haberler**, 23.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52407/turkiye-ekonomisi-dimdik-ayakta-ve-ayakta-durmaya-devam-edecek> (Erişim tarihi: 18.03.2020).

²⁷³TCCB, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bayram Namazını...", **Haberler**, 12.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/51314/cumhurbaskani-erdogan-bayrami-namazini-fatih-ormani-camisinde-kildi> (Erişim tarihi: 18.03.2020); TCCB, "Dünyanın Hiçbir Ülkesi..."; TCCB, "17-25 Aralık'ta İhanetin Kaynağı..."; TCCB, "Misak-ı Millîyi Kavrarsak...", **Haberler**, 18.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55665/misak-i-milliyi-kavrarsak-suriye-ve-iraktaki-sorumlulugumuzun-ne-oldugunu-anlariiz> (Erişim tarihi: 18.03.2020); TCCB, "Ülkemizin Güvenliğini İlgilendiren...", **Haberler**, 22.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55712/ulkemizin-guvenligini-ilgilendiren-gelismeleri-tribunden-seyretmeyecegiz> (Erişim tarihi: 18.03.2020).

²⁷⁴TCCB, "Terör Ateşi Tüm Dünyayı...", **Haberler**, 06.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/38738/teror-atesi-tum-dunyayi-tehdit-eder-hale-geldi> (Erişim tarihi: 18.03.2020).

sebepten dolayı Türkiye'nin sessiz kalamayacağı ifade edilmekte ve Türkiye'nin güvenliğine yönelik bir tehdit unsuru oluştuğunda müdahale etmesinin kaçınılmaz olacağını dile getirilmektedir.²⁷⁵ Bu kapsamda açıklamalarını daha da yoğunlaştıran Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin müdahalesinin meşru müdafaa olduğunu dile getirmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususu şu sözlerle ifade etmektedir:

Geldiğimiz yer artık bir meşru müdafaa durumudur. Hiç kimse Türkiye'nin kendisine yönelik terör eylemleri karşısında meşru müdafaa hakkını sınırlayamaz, bunu kullanmasına da engel olamaz. Türkiye, karşı karşıya olduğu tehditlerle mücadele noktasında Suriye'de ve terör örgütlerinin yuvalandığı her yerde gerekli gördüğü her türlü operasyonu yapma hakkına sahiptir. Bunun ülkelerinin toprak bütünlüğüne hakim olamayan devletlerin egemenlik haklarıyla bir ilgisi kesinlikle yoktur. Tam tersine bu durum Türkiye'nin egemenlik haklarına sahip çıkma iradesiyle ilgili bir durumdur. Ülkemizin bu hakkını engellemeye yönelik tavırları kimden gelirse gelsin, doğrudan Türkiye'nin varlığına yönelik bir girişim olarak kabul ediyoruz.²⁷⁶

2016 yılı konuşmalarında Türkiye'nin güvenliğine yönelik daha fazla tehditten bahsedildiği görülmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamalarında hem Suriye'nin güvenliği hem de Türkiye'nin güvenliği için bölgede terör yapılanmasına izin verilmeyeceğini vurguladığı görülmektedir.²⁷⁷ Bu doğrultuda Suriye meselesinin Türkiye'nin iç meselesi haline geldiğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan²⁷⁸, Türkiye'nin Suriye'de mevcut olan terör örgütleriyle mücadele içerisinde olduğunu ve bu hususun devam edeceğini duyurmuştur.²⁷⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin Suriye'ye müdahale etme hususunda geçerli

²⁷⁵TCCB, "İkinci Mülki Amirler..."; TCCB, "Suriye'de Tüm Kırmızı...", **Haberler**, 11.05.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/43922/suriyede-tum-kirmizi-cizgilerin-asilmasina-ragmen-bir-adim-atilmadi> (Erişim tarihi: 21.03.2020).

²⁷⁶TCCB, "UNESCO Gastronomi Kenti...", **Konuşmalar**, 20.02.2016, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/39884/unesco-gastronomi-kenti-gaziantep-programinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 21.03.2020).

²⁷⁷TCCB, "Asıl Olan, Bu Millete...", **Haberler**, 13.06.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/44365/asil-olan-bu-millete-hak-ettigi-hizmeti-vermektir> (Erişim tarihi: 21.03.2020); TCCB, "Bu Kritik Dönemde...", **Haberler**, 24.12.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/68518/bu-kritik-donemde-yatirimlarini-erteleyenler-ekonomimize-saldiranlarla-ayni-saftadir> (Erişim tarihi: 21.03.2020); TCCB, "15 Temmuz'da Bu Millet...", **Haberler**, 27.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55781/15-temmuzda-bu-millet-yeniden-canakkale-destani-yazdi> (Erişim tarihi: 21.03.2020); TCCB, "Türkiye Büyük Millet Meclisi...".

²⁷⁸TCCB, "Türkiye, Suriye'de Sahneye...", **Haberler**, 24.08.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/51046/turkiye-suriyede-sahneye-konulmaya-calisilan-oyuna-asla-riza-gostermeyecek> (Erişim tarihi: 21.03.2020).

²⁷⁹TCCB, "Yeni Türkiye'nin İnşasını...", **Haberler**, 23.12.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/68511/yeni-turkiyenin-insasini-80-milyon-hep-birlikte-gerceklestirecegiz> (Erişim tarihi: 21.03.2020).

gerekçeye sahip olduğunu ve her türlü operasyonu yapma hakkı bulunduğunu belirtmektedir.²⁸⁰

Türkiye'nin güvenliği hususunda yukarıdaki açıklamalara bağlı olarak 24 Ağustos 2016 tarihinde "Fırat Kalkanı" operasyonu gerçekleştirilmiştir. 30 Kasım 2016 tarihinde yapılan MGK toplantısında, operasyonun amacının terör örgütlerinin bölgeden temizlenerek Türkiye'ye yapılacak olan saldırıların önlenmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Suriye'nin toprak bütünlüğü korunarak bölgede oluşturulmak istenen terör koridoruna engel olmak istenildiği de ifade edilmiştir.²⁸¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan ise operasyonun amacını şu sözlerle ifade etmiştir:

Türkiye olarak daha önce ifade ettiğim hususları burada tekrarlamakta fayda görüyorum, Fırat Kalkanı Harekatı'nın amacı sınır bölgemizdeki terör örgütlerinin ülkemiz, vatandaşlarımız için bir tehdit olmaktan çıkarılmasıdır. Cerablus'tan, sınır bölgemizdeki Suriye'nin kuzeyindeki şehirlerden sürekli olarak şehirlerimize roketlerle yapılan saldırıları biz duymamazlıktan gelemeyiz. 100'ü aşkın insanımızın bütün bu atılan roketler neticesinde ölmüş olduğu sınır bölgesindeki şehirlerimizi biz bir kenara bırakamayız. Hiç kimse bizden güney sınırımızda bir terör koridorunun oluşmasına rıza göstermemizi beklemesin.²⁸²

Suriye'nin Cerablus kentine gerçekleştirilen bu operasyon Türkiye'nin Suriye'de terörle mücadele hususunda gerçekleştirdiği ilk operasyondur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu operasyonun bölgede huzur ve istikrarı getireceğine dair açıklaması mevcuttur.²⁸³ Cumhurbaşkanı Erdoğan operasyonun sonucunu yine şu sözlerle kamuoyuyla paylaşmıştır:

Bu harekât kapsamında bugüne kadar yaklaşık 900 kilometrekarelik bir alan terör unsurlarından temizlendi. Bu hattı şu anda güneye doğru ilerliyoruz. Yani toplamda 5 bin kilometrekarelik bir alan olarak burayı değerlendirebiliriz güvenli bölge noktasında, bunu kastediyorum. Cerablus sakinleri başta olmak üzere Suriyeliler DAESH'ten arındırılan bölgeye geri dönmeye başladılar.

²⁸⁰TCCB, "Türkiye, Irak ve Suriye'de...", **Haberler**, 26.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55756/turkiye-irak-ve-suriyede-yasanan-her-gelismenin-icinde-mutlaka-ger-olacaktir> (Erişim tarihi: 21.03.2020).

²⁸¹MGK, "30 Kasım 2016 Tarihli Toplantı", <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplantı> (Erişim tarihi: 21.03.2020).

²⁸²TCCB, "Fırat Kalkanı Operasyonunun...", **Haberler**, 02.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/51196/firat-kalkanı-operasyonunun-amacı-teror-orgutlerinin-ulkemiz-icin-bir-tehdit-olmaktan-cikarilmasidir> (Erişim tarihi: 21.03.2020).

²⁸³TCCB, "Tüm Dünyanın Temsil Edilmediği...".

Kızılay'ımız, AFAD'ımız, sivil toplum kuruluşlarımız bu kardeşlerimizin her türlü ihtiyacını karşılıyor. İnşallah çabalarımızla Suriyelilerin terör korkusu olmadan gidebilecekleri güvenli alanlar çoğaldıkça geri dönenlerin sayısı da artacaktır.²⁸⁴

Bu hususa ek olarak operasyon sonucunda Cerablus kentinde bulunan nüfusun 30.000'e ulaştığını dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan, operasyon öncesi nüfusun 2.000'e kadar düştüğünü belirtmiştir.²⁸⁵ Bu hususta açıklamalarına ağırlık veren Cumhurbaşkanı Erdoğan, operasyonun meşru olduğunu ifade etmektedir.²⁸⁶ Konuşmalarda operasyon kapsamında El Bab'ın güneyine kadar inileceği belirtilmiş,²⁸⁷ daha sonrasında da hedefin Münbiç olduğu dile getirilmiştir.²⁸⁸ 2016 yılı Kasım ayı operasyondaki son durum hakkında kamuoyuna bilgi veren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin desteğiyle Özgür Suriye Ordusunun kenti kuşattığını belirtmiştir. Bu husustaki açıklama şu şekildedir: “Burada herhangi bir zaaf söz konusu değildir. Öyle zannediyorum ki çok fazla zaman kaybetmeden El Bab süreci tamamlanacaktır. Şu anda orada bir direnme var, fakat fazla süreceğini zannetmiyorum.”²⁸⁹

2015 yılı konuşmalarında gündeme gelmeye başlayan Türkiye'nin güvenliği hususunun 2016 yılı konuşmalarında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin güvenliğine yönelik olası bir durumda kayıtsız kalınmayacağını her fırsatta yenileyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin her türlü meşru müdafaa kapsamında müdahale hakkının bulunduğunu dile getirmektedir. Suriye'nin terör örgütlerinden temizlenmesi ve Suriyeli vatandaşların ülkelerinde huzur içinde

²⁸⁴TCCB, “Dünyanın Hiçbir Ülkesi...”.

²⁸⁵TCCB, “15 Temmuz Türk Milletinin...”, **Haberler**, 29.09.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/52441/15-temmuz-turk-milletinin-ikinci-kurtulus-savasidir> (Erişim tarihi: 25.03.2020); TCCB, “Meclisimiz 15 Temmuz'da...”.

²⁸⁶TCCB, “Meclisimiz 15 Temmuz'da...”.

²⁸⁷TCCB, “Bu Ülkede Artık Kimsenin...”, **Haberler**, 19.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55684/bu-ulkede-artik-kimsenin-yaptigi-ihanet-yanina-kr-kalmayacak> (Erişim tarihi: 25.03.2020); TCCB, “28. Muhtarlar Toplantısında...”, **Konuşmalar**, 19.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/55704/28-muhtarlar-toplantisinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 25.03.2020); TCCB, “Birliğimize, Beraberliğimize...”, **Haberler**, 31.12.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/69617/birligimize-beraberligimize-ve-kardesligimize-simsiki-sahip-cikmalimiz> (Erişim tarihi: 25.03.2020).

²⁸⁸TCCB, “Türkiye, Irak ve Suriye'de...”, **Haberler**, 26.10.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/55756/turkiye-irak-ve-suriyede-yasanan-her-gelismenin-icinde-mutlaka-yer-alacaktır> (Erişim tarihi: 25.03.2020).

²⁸⁹TCCB, “Cumhurbaşkanının Partiden...”, **Haberler**, 16.11.2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/61010/cumhurbaskaninin-partiden-iliskisinin-kesilmesi-dogru-olmayacaktır> (Erişim tarihi: 25.03.2020).

yaşamaları temennisiyle 2016 yılı Ağustos ayında “Fırat Kalkanı” operasyonunun başlatılmıştır. Cerablus kentinin DEAŞ terör örgütünden temizlenmesinin ardından hedefin Münbiç olduğunu açıklayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’nin Suriye’de faaliyet gösteren terör örgütlerine karşı mücadelesinin devam edeceğini dile getirmiştir.

2.2.4 Cumhurbaşkanlığının 2017 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

2017 yılında Türkiye’de mevcut olan Suriyeli göçmen sayısı 3,5 milyon olarak ifade edilmiştir. Bu dönemde uluslararası işbirliği yönünde girişimlere yoğunluk verilmiş gerçekleştirilen Cenevre ve Soçi görüşmelerine ek olarak 23 Ocak 2017 tarihinde Türkiye ve Rusya’nın girişimi ile ilk Astana toplantısı yapılmıştır. İran’ın da dahil olduğu görüşme 2017 yılı boyunca sekiz kez gerçekleşmiştir. Diğer taraftan Türkiye’nin 2016 yılında başlatmış olduğu Fırat Kalkanı operasyonu bu dönemde tamamlanmıştır.

2.2.4.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2017 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmenler konusunda Türkiye’nin göstermiş olduğu hassasiyetin devam ettiği görülmektedir. Türkiye’nin, Suriyeli vatandaşların can güvenliği için her türlü desteği devam ettireceği hususu 2017 yılı konuşmalarında da yinelenmektedir.²⁹⁰ Suriyeli göçmenler hususunda Türkiye’nin tutumunu değerlendiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’nin hassasiyeti ve yaptığı fedakarlıklar sayesinde bölgede “umudun adı” olduğunu ifade etmektedir.²⁹¹ Aynı zamanda Türkiye’nin kapılarının açık olduğunu ve Türkiye’ye gelen göçmenlerin

²⁹⁰TCCB, “Suriye Halkının Can Güvenliğini...”, **Haberler**, 07.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74650/suriye-halkinin-can-guvenligini-hedefleyen-her-turlu-cabaya-destek-verecegiz> (Erişim tarihi: 03.04.2020); TCCB, “Kuzey Suriye’de Bir Devlet...”, **Haberler**, 28.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74987/cozum-icin-kurulan-mekanizmalar-sorun-uretir-hle-geldi> (Erişim tarihi: 03.04.2020); TCCB, “Birleşmiş Milletler Güvenlik...”, **Haberler**, 01.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75036/birlesmis-milletler-guvenlik-konseyyinde-adalet-yok> (Erişim tarihi: 03.04.2020); TCCB, “Dünya Mülteciler Günü Mesajı”, **Basın Açıklamaları**, 20.06.2017, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/77638/dunya-multeciler-gunu-mesaji> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

²⁹¹TCCB, “Bu Ülkeyi, Cenk Meydanlarındaki...”, **Haberler**, 06.01.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70680/bu-ulkeyi-cenk-meydanlarindaki-sehitlerin-mubarek-kanlariyla-kurduk> (Erişim tarihi: 03.04.2020); TCCB, “Milli Güvenliğimizi İlgilendiren...”, **Haberler**, 09.01.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70693/mill-guvenligimizi-iligilendiren-konularda-masada-ve-sahada-olmaya-devam-edecegiz> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

dışlanmayacağı vurgulanarak Avrupa'nın bu husustaki tutumu eleştirilmektedir.²⁹² Bu kapsamda 2017 yılı Nisan ayında, Atlantik Konseyi 8. İstanbul Zirvesi'ne konuşma yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısını 3 milyon olarak belirtmiştir.²⁹³

Göçmenler için harcanan toplam tutarın yaklaşık 25 milyar dolar olduğu belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB'ye eleştirilerde bulunarak taahhüt ettiği üç artı üç milyar avronun sadece 725 milyon avrosunu gönderdiğini duyurmuştur.²⁹⁴ 2017 yılı Eylül ayında Uluslararası Ombudsmanlık Konferansı'ndaki konuşmasında ise bu rakamı 820 milyon avro olarak açıklarken²⁹⁵, 2017 yılı Kasım ayında TRT World Forum konuşmasında AB'nin göçmenler hususundaki tutumuna tekrar değinerek benzer açıklamada bulunmuş ve tutarı 800 milyon avro olarak açıklamıştır.²⁹⁶ Suriyeli göçmenlere yapılan maddi yardım konusunda diğer bir eleştirinin de BM'ye yönelik olduğu görülmektedir. Bu kapsamda BM'nin yardım tutarının 520 milyon dolar civarında olduğu belirtilmektedir.²⁹⁷ 2017 yılı Ekim ayında bu hususa tekrar değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM'nin yardım tutarını 550 milyon dolar olarak duyurmuştur.²⁹⁸

2017 yılı başlarında Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısının 3 milyon olduğu belirtilirken, 2017 yılı Ekim ayı itibariyle bu sayının 3,5 milyon olarak ifade edildiği

²⁹²TCCB, "AKPM'nin Kararı Siyasidir...", **Haberler**, 26.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74919/akpmnin-karari-siyasidir-bunu-tanimiyoruz> (Erişim tarihi: 03.04.2020); TCCB, "Avrupa Birliği'nin Ülkemizdeki...", **Haberler**, 08.07.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/78833/avrupa-birliginin-ulkemizdeki-siginmacilar-konusunda-verdigi-sozu-tutmamasi-manidardir> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

²⁹³TCCB, "Kuzey Suriye'de Bir Devlet...", **Haberler**, 28.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74987/cozum-icin-kurulan-mekanizmalar-sorun-uretir-hle-geldi> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

²⁹⁴TCCB, "Kuzey Suriye'de Bir Devlet..."; TCCB, "Suriye'deki Gelişmeler Bir Tehdit...", **Haberler**, 23.06.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/77676/suriyedeki-gelismeler-bir-tehdit-olusturursafir-kalkaninda-ne-yaptiyusak-aynisini-yapariz> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

²⁹⁵TCCB, "Uluslararası Ombudsmanlık Konferansında...", **Konuşmalar**, 25.09.2017, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/87274/uluslararasi-ombudsmanlik-konferansinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

²⁹⁶TCCB, "Ekonomik Olarak Güçlü Olanın...", **Haberler**, 19.10.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/84982/ekonomik-olarak-guclu-olanin-hakli-olarak-takdim-edildigi-bir-dunyada-yasiyoruz> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

²⁹⁷TCCB, "Dünya Barışı İçin...", **Haberler**, 19.09.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/83539/dunya-barisi-icin-yeni-bir-bakis-acisi-gelistirmeye-ihityacimiz-var> (Erişim tarihi: 03.04.2020); TCCB, "Uluslararası Ombudsmanlık Konferansında...".

²⁹⁸TCCB, "Ekonomik Olarak Güçlü Olanın...".

görülmektedir.²⁹⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2017 yılı Kasım ayında Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın toplu açılış töreninde harcanan tutar ve yardım yapan kuruluşları belirttiği konuşması Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde şu sözlerle yer almaktadır:

Türkiye'nin, Suriyeliler için, AFAD eliyle 2,3 milyar dolar, belediye hizmetleri olarak 6 milyar dolar, sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla 1,2 dolar dolar harcama yaptığını aktaran Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu tutarların yanı sıra, sınır içinde ve dışında verilen eğitim ve sağlık hizmetlerin maliyetinin, bu hizmetlerde görevlendirilen personelin, kamu düzeni ve güvenliği için yapılan işlerin maliyetlerinin olduğunu belirtti. Asıl büyük yardımı milletin yaptığını ve bu yardımların kayıtlara girmediğine dikkat çekerek, "Tüm bunları topladığımızda karşımıza, uluslararası standartlara göre yapılmış yaklaşık 30 milyar dolarlık bir meblağ çıkıyor" diyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu rakamların tamamının da AFAD, Maliye Bakanlığı ve TÜİK gibi kurumların hesaplama yöntemleriyle ortaya çıktığını kaydetti.³⁰⁰

Suriyeli göçmenler konusunda ele alınan bir diğer mesele ise ilk kez 2016 yılında gündeme gelen Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi konusu olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, İçişleri Bakanlığı kapsamında çalışmaların yapıldığını ve gerekli incelemelerin yapılmasının ardından Suriyelilerin bir kısmının Türk vatandaşlığına alınacağını belirtmiştir.³⁰¹ Bu hususta 2016 yılı açıklamalarına benzer ifadelerde bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, vatandaşlık verilmesi konusundaki Türkiye içerisinden gelen eleştirilere karşılık şu şekilde açıklamada bulunmuştur:

Bu insanların içinde bir çadır kentlerde, konteyner kentlerde kalanlar var ama bir de şehirlerde olanlar var. Bunların içinde ciddi meslek sahibi olanlar, doktor, öğretmen, avukat, eczacı olanlar var. Birinci derecede bu insanlardan niye istifade etmeyelim? Bombalardan kaçıp gelen kim olursa olsun hepsini aldık. Şimdi diyorum bir sınıflandırmaya gidelim. Birçoğu dillerini de ilerlettiler. Vatanımızda, vatandaşlık imkânını alabilirler. Kalifiye olanlar iş de bulabilirler.³⁰²

²⁹⁹TCCB, "Ekonomik Olarak Güçlü Olanın...".

³⁰⁰TCCB, "Ana Muhalefet Makamı...", **Haberler**, 29.11.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87514/ana-muhalefet-makami-komedi-sahnesi-yeri-hline-geldi> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

³⁰¹TCCB, "Bu Ülkeyi, Cenk Meydanlarındaki...", **Haberler**, 06.01.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70680/bu-ulkeyi-cenk-meydanlarindaki-sehitlerin-mubarek-kanlariyla-kurduk> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

³⁰²TCCB, "Darbecilerin Değil, Sivil İradenin...", **Haberler**, 14.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74759/darbecilerin-degil-sivil-iradenin-hazirladigi-anayasa-ile-devam-edelim> (Erişim tarihi: 03.04.2020).

2017 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmenler hususunda hassasiyetin devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda bu yıl içerisinde açık kapı politikasıyla Türkiye'ye gelen göçmenler kabul edilmekte ve her türlü destek verilmeye devam edilmektedir. 2017 Nisan ayı itibariyle 3 milyon olarak açıklanan Suriyeli göçmen sayısı 2017 yılı Ekim ayı itibariyle 3,5 milyon olarak belirtilmektedir. Harcanan tutar 25 milyar dolar iken 2017 yılı son aylarına doğru 30 milyar dolara çıktığı ifade edilmektedir. Bu kapsamda AB ve BM'ye yönelik eleştiriler devam etmektedir. Son olarak ele alınan diğer husus 2016 yılında başlatılan ve inceleme aşamasında olduğu belirtilen Suriyelilere Türk vatandaşlığı verme konusu olmuştur.

2.2.4.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

2017 yılı konuşmalarında Suriye Hükümetine yönelik sert ifadeler mevcuttur. Suriye'de meydana gelen durumun çözümü için Esed'in görevden uzaklaştırılması gerektiğini yineleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, bu hususa yönelik açıklaması şu şekildedir:

Esed orada kaldığı sürece asla Suriye'de çözüm olmaz. Suriye'yi bu hale getiren o. Devlet terörü estiren o. Onunla beraber nasıl olacak da Suriye barışı yakalayacak? Kendi halkına, kendi vatandaşına tanklarla, toplarla saldıran, uçaklarla, varil bombalarıyla, kimyasal silahlarla halkını öldüren bir insan çözüm aracı olabilir mi? Biz bugüne kadar hep söyledik, Esed'siz çözüm...³⁰³

Konuşmalarında Esed'le çözümün mümkün olamayacağını her fırsatta yenileyen Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriye'de siyasi çözüm gerekliliğinin altını çizdiği görülmektedir.³⁰⁴ Bu kapsamda yeni hükümeti demokrasinin gerekliliği olarak Suriye halkının kendisinin belirlemesi gerektiğini ifade etmektedir.³⁰⁵ Bu konuda Cumhurbaşkanı Erdoğan BBC televizyonuna verdiği mülakatında şu şekilde açıklamada bulunmuştur:

³⁰³TCCB, “AKPM'nin Kararı Siyasidir...”, **Haberler**, 26.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74919/akpmnin-karari-siyasidir-bunu-tanimiyoruz> (Erişim tarihi: 07.04.2020).

³⁰⁴TCCB, “Tunus'un Kalkınması...”, **Haberler**, 27.12.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87889/tunusun-kalkinmasi-turkiyenin-de-kalkinmasi-demektir> (Erişim tarihi: 07.04.2020).

³⁰⁵TCCB, “AKPM'nin Kararı Siyasidir...”; TCCB, “Sistem Değişikliğiyle...”, **Haberler**, 20.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74849/sistem-degisikligiyle-turkiyeyi-cok-daha-ileri-seviyelere-tasiyacagiz> (Erişim tarihi: 07.04.2020); TCCB, “Suriye'nin Terör Örgütlerinden...”, **Haberler**, 22.09.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92768/-suriye-nin-teror-orgutlerinden-tamamen-arindirilmesi-gayreti-icerisinde-olacagiz-> (Erişim tarihi: 07.04.2020).

Yani milyona yakın insanın ölümüne neden olan Beşar'ın hâlâ orada kalmasını savunmayı ben siyasi ufuk açısından asla doğru bulmuyorum. Suriye halkı kendi içinden liderini çıkarmalıdır, demokratik yollarla bu lider çıkmalıdır. Astana'da bir adım atılmıştır. Temenni ederim ki Cenevre'de bu artık siyasi noktada bir karara bağlanır ve Suriye halkına, 'Gel, sen kendi liderini seç.' denir. Eğer demokrasiye inanıyorsak bunu yapmamız lazım.³⁰⁶

Konuşmalarında Esed'e yönelik sert eleştirilerde bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, “Katil Esed” ve “Terörist” açıklamaları mevcuttur.³⁰⁷ Eleştirilerini gittikçe ağırlaştıran Cumhurbaşkanı Erdoğan New York'ta, Reuters Haber Ajansı ile yaptığı bir mülakat esnasında bu konudaki açıklamasını şu sözlerle belirtmiştir: “Biz Esed'in Suriye'de iktidarda kalmasını cinayet olarak görüyoruz çünkü Esed denilen bu adam devlet terörü estiren birisidir. 1 milyona yakın insanı öldüren budur”.³⁰⁸

2017 yılı konuşmalarında Suriye Hükümetine yoğun eleştiriler mevcuttur. Suriye'de siyasi çözüm gerekliliği vurgulanırken bu durum Esed'le mümkün olamayacağı dair açıklamaların yoğunlukta olduğu görülmektedir. Esed'e yönelik sert tutum sürdürülmekte, Suriye halkının kendi hükümetini belirlemesi gerektiğini ifade edilmektedir.

2.2.4.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2017 yılı konuşmalarında uluslararası topluma çağrılar yinelenmekte ve eleştiriler dile getirilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM 72. Genel Kurulunda yaptığı konuşmasında bu hususu şu sözlerle dile getirmiştir: “Demokrasi, özgürlük, adalet, aydınlık bir gelecek talebiyle harekete geçen Suriye halkını, maalesef, uluslararası toplum yalnız bırakmıştır.”³⁰⁹

³⁰⁶TCCB, “AB Üyelik Sürecinde...”, **Haberler**, 14.07.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/79923/ab-uyelik-surecinde-turkiyeye-uygulanan-yaklasim-tarzi-hicbir-ulkeye-uygulanmadi> (Erişim tarihi: 07.04.2020).

³⁰⁷TCCB, “Tunus'un Kalkınması...”, **Haberler**, 27.12.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87889/tunusun-kalkinmasi-turkiyenin-de-kalkinmasi-demektir> (Erişim tarihi: 07.04.2020); TCCB, “Türkiye'nin Daha İleriye...”, **Haberler**, 07.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74653/turkiyenin-daha-ileriye-gidebilmesi-icin-yeni-bir-nefese-ihiyaci-var> (Erişim tarihi: 07.04.2020); TCCB, “Birleşmiş Milletler Güvenlik...”, **Haberler**, 01.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75036/birlesmis-milletler-guvenlik-konseyninde-adalet-yok> (Erişim tarihi: 07.04.2020).

³⁰⁸TCCB, “Suriye'nin Terör Örgütlerinden...”.

³⁰⁹TCCB, “Dünya Barışı İçin...”, **Haberler**, 19.09.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/83539/dunya-barisi-icin-yeni-bir-bakis-acisi-gelistirmeye-ihiyacimiz-var> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

2017 yılı konuşmalarında uluslararası işbirliği hususunda ele alınan meselelerden bazıları Astana Görüşmesi ve Soçi Zirvesi olmuştur. 23 Ocak 2017 tarihinde gerçekleştirilen Astana Görüşmesi konusunda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 25 Ocak 2017 tarihinde açıklaması mevcuttur.³¹⁰ Gerçekleştirilen Astana görüşmesinin 2254 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı uyarınca muhalefet ve hükümet arasında diyalog ortamı oluşturduğuna dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, bu hususa yönelik açıklaması şu şekildedir:

Hükümet ile muhalefet arasında BM'nin gözetiminde 8 Şubat itibarıyla Cenevre'de başlatılması öngörülen müteakip turuna silahlı muhalif grupların katılma arzusunun desteklediklerini de ortaya koydular. Uluslararası toplumun tüm mensuplarına 2254 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararında mutabık kalınan tüm adımların derhal atılmasını teminen siyasi süreci destekleme çağrısında bulduklarını, 2254 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararının uygulanması yolundaki küresel çabalara katkıda bulunmak amacıyla Suriyelilerin öncülüğünde, Suriyelerin sahipliğinde ve BM'nin kolaylaştırıcı adımlarıyla siyasi sürecin belirli hususlarına ilişkin olarak Astana platformunda aktif iş birliği yapmayı kararlaştırdıklarını, Suriye konusundaki uluslararası toplantıya Astana'da ev sahipliği yaptıkları için Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'e ve genel olarak Kazak tarafına şükranlarını ifade ettiler. Ben de doğrusu şükranlarımı ifade ediyorum. Bölgemizdeki bu sıkıntıların süratle aşılması da en büyük temennimizdir.³¹¹

Başka bir konuşmasında yine Suriye'de mevcut olan sorunun çözümü için sahada aktif rol alınmasını gerektiğini dile getirdiği görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye olarak alınan role vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan Astana ve Cenevre görüşmelerine Türkiye'nin katılım sebebini bu şekilde tekrar dile getirmiştir.³¹² 22 Kasım 2017 Rusya'nın Soçi kentinde düzenlenen ve Rusya, İran ve Türkiye'nin katılımıyla gerçekleştirilen Soçi Zirvesine yönelik ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklaması şu şekildedir:

Bu üçlü zirve Suriye'de akan kanın artık tamamen durması, yıllardır yaşanan trajedinin son bulması bakımından son derece önemli. Türkiye, Rusya ve İran'ın

³¹⁰TCCB, "Anayasa Değişikliğinde...", **Haberler**, 25.01.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70822/anayasa-degisikliginde-kararimizi-hemen-verecegiz> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

³¹¹TCCB, "Anayasa Değişikliğinde...".

³¹²TCCB, "Türkiye, Uzmanlar Tarafından...", **Haberler**, 10.07.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/78854/turkiye-uzmanlar-tarafindan-enerjinin-ipek-yolu-olarak-isimlendiriliyor> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

Suriye meselesinde yakın bir çalışma ortamı tesis etmelerinin müspet sonuçlarına dünya şahit olmuştur...³¹³

Soçi Zirvesinin gerçekleştirilmesinin ardından AK Parti Balıkesir Genişletilmiş İl Danışma Meclisi Toplantısı'nda konuşma yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın zirveye yönelik açıklamaları şu şekildedir:

Sadece bölgemizdeki mazlumlar değil tüm dünya Soçi'deki toplantıya ve bizlerin açıklayacağı sonuç bildirgesine, kararlara kilitlenmişti. Hamdolsun bizler bu beklentiyi boşa çıkarmadık. Üç lider olarak Suriye'deki insani dramı sonlandırmaya yönelik gerçekten çok kritik kararlar aldık. İnşallah yakında bu kararların olumlu yansımalarını sahada daha belirgin şekilde görmeye başlayacağız. Ve tabii belki 15 günde bir, ayda bir de bizim bu bir araya gelişimiz devam edecek.³¹⁴

Konuşmalarında zirvenin “Suriye Ulusal Diyalog Kongresi” meselesini konuşmak üzere bir araya gelindiğine dikkat çeken Cumhurbaşkanı Erdoğan, bundan sonraki hedefin ikinci kez zirvenin toplanması olacağı şeklinde ifade etmiştir.³¹⁵

2017 yılı konuşmalarına Rusya ve ABD ile olan ilişkilere ve Suriye hususundaki tutumlarına değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu dönemde yoğun şekilde açıklamalarının mevcut olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Rusya hususunda temel hedefin iki devletin ilişkilerini iyileştirmek ve ileriye taşımak vurgusu olduğu görülmektedir.³¹⁶ 2017 yılı Mart ayında Rusya Devlet başkanı Putin ile ortak basın toplantısı düzenleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya ile ortak işbirliği içerisinde Suriye'de mevcut olan terör örgütlerine karşı mücadele vurgusu mevcuttur.³¹⁷ Yine

³¹³TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan...”, **Haberler**, 22.11.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87429/cumhurbaskani-erdogan-socide-uclu-suriye-zirvesine-katildi> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

³¹⁴TCCB, “AK Parti Gönüller Yapan...”, **Haberler**, 25.11.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87472/ak-parti-gonuller-yapan-gonulleri-bulusturan-bir-partidir> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

³¹⁵TCCB, “Türkiye-Rusya İş Birliği...”, **Haberler**, 11.12.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87687/turkiye-rusya-is-birligi-her-gecen-gun-daha-da-gucleniyor> (Erişim tarihi: 05.04.2020); TCCB, “To Vima Mülakatı...”, **Mülakatlar**, 10.12.2017, <https://www.tccb.gov.tr/mulakatlar/1709/87693/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-lozana-bagli-ve-onasaygi-duyuyor-ancak-azinlik-sorunlarına-cozum-talep-ediyoruz> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

³¹⁶TCCB, “Rusya'yla İlişkilerimizi Eskisinden...”, **Haberler**, 13.11.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87316/rusyayla-iliskilerimizi-eskisinden-ileriye-tasimak-istiyoruz> (Erişim tarihi: 05.04.2020); TCCB, “Türkiye, Zor Zamanlarda...”, **Haberler**, 13.11.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87309/turkiye-zor-zamanlarda-bolgedeki-kardeslerinin-yanindayerini-almistir> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

³¹⁷TCCB, “Suriye ve Irak'ın...”, **Haberler**, 10.03.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/72281/suriye-ve-irakin-parcalanmasına-tahammulumuz-yok> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

aynı ay içerisinde katıldığı programda soruları cevaplandıran Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya'nın "bizi rejim çağırdı" açıklamasını eleştirmiş ve Rusya'nın YPG terör örgütüne gösterdiği ilgiden dolayı Türkiye'nin üzüntü içerisinde olduğunu dile getirmiştir.³¹⁸ Diğer taraftan ise 2017 yılı konuşmalarında Rusya ve Türkiye'nin ilişkilerini geliştirme vurgusu yoğun şekilde görülmektedir. Bu kapsamda iki lider Mayıs ayında yeniden ortak basın toplantısı düzenlemiştir. Toplantıda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın açıklamaları şu şekildedir:

...Bugün Sayın Putin'le bu saldırıların sorumlularının cezalandırılmasının son derece önemli olduğu konusunda hem fikir olduğumuzu gördüm. Ateşkesi bozmaya yönelik her saldırı sahadaki durumu kötüleştirmenin yanı sıra, garantör ülkelerin emeklerini de baltalıyor. Tüm bu konularda Rusya'yla eşgüdüm halinde çalışmalarımızı sürdüreceğiz. Suriye krizinin çözümü elbette siyasi süreç neticesinde hal yoluna girecektir.³¹⁹

2017 yılında iki ülke arasında temasların devam ettiği görülürken Eylül ayında Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya ile görüşmelerin çok verimli olduğunu ifade etmekte ve bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir: "Bundan sonraki süreci de yine ilgili arkadaşlarımız ve bizler daha sık gerek telefon diplomasisi, gerek özel temsilcilerimiz vasıtasıyla sürdürmekte kararlıyız."³²⁰

ABD'nin Suriye tutumuna ve Türkiye ile olan ilişkilerine bu dönemde de değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, ilk olarak ABD'nin Suriye üssünü vurmasını değerlendirmekte ve gecikmiş bir adım olarak ele alıp takdirle karşılandığını dile getirmektedir.³²¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ABD'nin YPG-PYD terör örgütüne olan desteğini eleştirdiği görülmektedir. Konuyla ilgili Cumhurbaşkanlığının resmi internet sitesinde ABD yönetiminin, YPG terör örgütünün adını SDG (Suriye Demokratik Güçleri) olarak değiştirdiği ifade edilmektedir aynı zamanda ABD

³¹⁸TCCB, "Türk Tipi Başkanlık...", **Haberler**, 23.03.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/73444/turk-tipi-baskanlik-sistemini-dunyaya-bir-ornek-olarak-sunulim> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

³¹⁹TCCB, "Suriye Vekalet Savaşlarına...", **Haberler**, 03.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75065/suriye-vekalet-savaslarina-sahne-oldugu-surece-terror-orgutleri-zemin-kazanmaya-devam-edecektir> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

³²⁰TCCB, "Suriye ve Irak'ın...".

³²¹TCCB, "16 Nisan'ı Bayram Kılalım", **Haberler**, 08.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74672/16-nisani-bayram-kilalim> (Erişim tarihi: 06.04.2020).

tarafından “Orada biz YPG’yle değil SDG’yle iş birliği yapıyoruz” şeklinde açıklamalar mevcuttur.³²²

Terör örgütlerine yönelik açıklamasını devam ettiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, DEAŞ terör örgütüne para yardımı yapıldığını, Türkiye’nin ise güvenlik güçlerinin Özgür Suriye Ordusu ile birlikte verdiği mücadele sonucunda bölgenin bu terör örgütünden temizlendiğini ifade etmiştir.³²³ Benzer şekilde bir başka açıklamasında ise bu hususu şu sözlerle dile getirmiştir: “Terör örgütü PKK, onun düşük çocukları var PYD, YPG. PYD’yle YPG’yi, DEAŞ denilen bir terör örgütüne karşı ABD yanına alıyor.”³²⁴

2017 yılı konuşmalarında uluslararası işbirliği hususunda önceki dönemlere paralel olarak uluslararası topluma çağrının devam ettiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Cenevre, Astana ve Soçi görüşmelerine yönelik açıklamaları mevcuttur. Bir diğer yandan ise ABD ve Rusya terörle mücadele kapsamında eleştirilmektedir. Fakat diğer taraftan da Rusya ile ilişkilerin ilerletilmesi çabası mevcuttur.

2.2.4.4 Türkiye’ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2017 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriye’deki terör örgütlerinden sıklıkla bahsetmiş ve uluslararası topluma somut adımlar atmadığı yönünde eleştiride bulunmuştur. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın terörle mücadele hususunda temel vurgusunun güvenli bölge açıklaması olduğu görülmektedir. Bu hususta açıklamasını yineleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’nin hedefinin bu yönde olduğunu belirterek bu kapsamda çalışmaların yapıldığını belirtmiştir. Belirtilen çalışmayı Cumhurbaşkanı Erdoğan şu sözlerle dile getirmiştir:

Bu çalışmanın en doğu ayağında Cerablus vardır şu anda, en batı ayağında El Rai vardır. Ve güneye doğru biliyorsunuz ilk etapta Dabık halloldu, ondan sonra

³²²TCCB, “DEAŞ’ı İcat Eden Kimse...”, **Haberler**, 17.11.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87368/deasi-icat-eden-kimse-pydyi-kuran-da-odur> (Erişim tarihi: 06.04.2020).

³²³TCCB, “DEAŞ’ı İcat Eden Kimse...”.

³²⁴TCCB, “Ekonomik Olarak Güçlü...”, **Haberler**, 19.10.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/84982/ekonomik-olarak-guclu-olanin-hakli-olarak-takdim-edildigi-bir-dunyada-yasiyoruz> (Erişim tarihi: 05.04.2020).

El Bab şu anda hallolmak üzere. Bundan sonraki süreçte doğuya yönelip Münbiç ve Rakka olayı vardır ve bu konuyla ilgili olarak da şu anda Amerika Birleşik Devletleri yeni yönetimiyle, CIA'yle düşüncelerimizi paylaştık ve bundan sonra bu düşüncelerimizin de takipçisi olacağız. Hedef nedir? Hedef, burada 4-5 bin kilometrekarelik bir terörden arındırılmış güvenli bölgedir...³²⁵

Bu hedef kapsamında, Türkiye'nin isteğinin göçmenlerin ülkelerine geri dönmesi olduğu belirtilmektedir.³²⁶ Konuşmalarında uluslararası toplumun bu hususa yönelik tutumuna da değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin bu görüşünün olumlu karşılandığını fakat adım atılması esnasında kimsenin harekete geçmediğini belirtmektedir.³²⁷ Bu doğrultuda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, güvenli bölge hususuna yönelik açıklaması şu şekildedir:

Daha 1 yıl önce DEAŞ'lı teröristlerin cirit attığı bu bölgeler, Suriyelilerin kendilerini emniyet içinde hissettiği yerlere dönüştü ve şu ana kadar 3 bini aşkın DEAŞ'lı o bölgede etkisiz hâle getirilmiştir. Sadece bu manzara dahi bizim 2 yıl önce gündeme getirdiğimiz terörden arındırılmış güvenli bölgeler teklifinin ne kadar isabetli olduğunu çok açık, net göstermektedir.³²⁸

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2017 yılı konuşmalarında Terör örgütlerine sıkça değinerek, terör örgütleri arasında hiçbir ayırım olmadığını vurguladığı görülmektedir.³²⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususa yönelik "...Bizler bugüne kadar terör örgütleri arasında ayırım yapmadık, yapmıyoruz. YPG, DEAŞ, El Kaide, bizim nazarımızda aynıdır, aralarında hiçbir fark yoktur..." açıklaması mevcuttur.³³⁰

³²⁵TCCB, "DEAŞ Güçleri El Bab'ı ...", **Haberler**, 12.02.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/70993/deas-gucleri-el-babi-terk-etme-surecine-girdi> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³²⁶TCCB, "Türkiye Artık Bir Yanağına...", **Haberler**, 20.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74846/turkiye-artik-bir-yanagina-tokat-vuruldugu-zaman-obur-yanagini-ceviren-bir-ulke-degil> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, "Suriye Halkının Can...", **Haberler**, 07.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74650/suriye-halkinin-can-guvenligini-hedefleyen-her-turlu-cabaya-destek-verecegiz> (Erişim tarihi: 02.04.2020); TCCB, (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³²⁷TCCB, "Anayasa Değişikliğinde Kararımızı...", **Haberler**, 25.01.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74650/suriye-halkinin-can-guvenligini-hedefleyen-her-turlu-cabaya-destek-verecegiz> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³²⁸TCCB, "Avrupa Birliği'nin Ülkemizdeki...", **Haberler**, 08.07.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/78833/avrupa-birliginin-ulkemizdeki-siginmacilar-konusunda-verdigi-sozu-tutmamasi-manidardir> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³²⁹TCCB, "DEAŞ ile Mücadele...", **Haberler**, 10.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75147/deas-ile-mucadele-baska-bir-teror-orgutuyle-yurutulmemelidir> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, "DEAŞ'ı Kim Kurdu...", **Haberler**, 03.12.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87560/deasi-kim-kurdu-silahlandirdiyisa-ypg-pydyi-de-onlar-donatiyor-yonetiyor> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, "Suriye Vekalet Savaşlarına...", **Haberler**, 03.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75065/suriye-vekalet-savaslari-sahne-oldugu-surece-teror-orgutleri-zemin-kazanmaya-devam-edecektir> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³³⁰TCCB, "Suriye Vekalet Savaşlarına..."

2017 yılı konuşmalarında Türkiye'nin güvenliği ve Suriye'deki mevcut durum arasında ilişkiye değinildiği görülmektedir. Suriye'deki terör örgütlerinin faaliyetlerinin durdurulması gerektiğini dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin aktif olarak aldığı rollere değinmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 35. Muhtarlar Toplantısında Yaptıkları Konuşma esnasında bu konuyu şu sözlerle ifade etmiştir:

Değerli kardeşlerim; işte sabır sabır sabır dedik, sonunda dedik ki; 'hayır, artık buralara girilecek.' ve Özgür Suriye Ordusuyla beraber Cerablus'tan başladık. El Rai, El Bab'a kadar girdik ve şu anda yoğun bir şekilde oralardaki kuşatma harekâtı devam ediyor. Ve DEAŞ tamamen artık kaçıyor ve PYD-YPG onlarla da bu mücadele kararlı bir şekilde sürüyor, sürecektir. Çünkü bizi tehdit eden hangi unsur varsa o unsurları tehdit eden o bölgelerden temizleyeceğiz.³³¹

Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Suriye'de mevcut olan terör örgütlerine yönelik operasyonlarında Özgür Suriye Ordusu ile birlikte hareket ettiğini dile getirmektedir. 2017 yılının Şubat ayında yaptığı açıklamada bu hususu şu sözlerle dile getirmiştir:

Biliyorsunuz başından beri bu süreci Özgür Suriye Ordusuyla beraber yürüttük, yani kara harekâtı Özgür Suriye Ordusuyla beraber yürütülmüştür. Biz Özgür Suriye Ordusuna gerekli desteği verdik... Mücadelemizi de Özgür Suriye Ordusu'yla beraber bu kararlılıkta yürüttük. Cerablus'ta başarı, aynı şekilde Rai'de başarı, Dabık'ta başarı, El-Bab'a geldik, başarı... Özgür Suriye Ordusu'nun da birçok şehitleri oldu, bu arada bizim de şehitlerimiz var. Ama DEAŞ'a da çok ciddi bir bedel ödetti oradaki kahramanlarımız. Son rakam herhâlde 3 binin üzerinde oradaki DEAŞ'ın, tabii PYD filan, onlar da var. Ve bizim bu kararlılığımız aynen devam ediyor.³³²

Benzer şekilde 2017 yılının Mart ayında Uluslararası İyilik Ödülleri takdim töreninde yaptığı açıklamada şu şekilde ifadeler kullanmıştır:

...Ve bütün mesele, inşallah Suriye'de Türkiye için tehdit oluşturacak unsurlardan Suriye'yi arındırmaktır, temizlemektir. Ve asla Suriye'nin kuzeyinde bir terör örgütünün devlet kurmasına müsaade etmeyeceğiz, bunun da bilinmesini istiyorum. Bu PYD, bu YPG asla buralarda bir terör örgütü olarak devlet kuramayacak. Ve Türkiye Silahlı Kuvvetleriyle, polisiyle, bir defa

³³¹TCCB, "35. Muhtarlar Toplantısında...", **Konuşmalar**, 19.01.2017, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/71110/35-muhtarlar-toplantisinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³³²TCCB, "Devleti Kendi İçinde...", **Haberler**, 28.02.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/71160/devleti-kendi-icinde-birbirine-dusurmeye-kimsenin-hak-ve-yetkisi-yoktur> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

bizimle ortak hareket eden Özgür Suriye Ordusu'yla burada böyle bir yapılanmaya asla müsaade etmeyeceğiz.³³³

Türk Silahlı Kuvvetleri ve Özgür Suriye Ordusu ile yapılan operasyonlara değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu kapsamda Fırat Kalkanı operasyonunun önemini vurgulamaktadır. 2016 yılında gerçekleştirilen Fırat Kalkanı operasyonu ile DEAŞ terör örgütünün bertaraf edildiğini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu kapsamda operasyonun oldukça başarılı bir sonuca ulaştığını dile getirmektedir. Gerçekleştirilen operasyon ile DEAŞ terör örgütüne mensup 3.000'e yakın teröristin etkisiz hale getirildiğini bildiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, aynı zamanda 2.000 kilometrekarelik alanın bu sayede Türkiye'nin kontrolü altına geçtiğini ve Türkiye tarafından görevlendirilen vali ile yönetildiğini belirtmektedir. Konuşmalarında operasyonun sonuçlarına değinmeye devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, gerçekleştirilen operasyon sonucunda terör örgütünden temizlenen bölgeye yaklaşık 100.000 Suriyelinin geri döndüğünü ifade etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu hususa yönelik açıklamalarına devam etmekte ve bu yönde operasyonların sürdürüleceğini vurgulamaktadır.³³⁴

³³³TCCB, “Her Yıl Türkiye İçin...”, **Haberler**, 12.03.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/72300/her-yil-turkiye-icin-insan-haklari-karnesi-hazirlayanlar-demokrasi-dersinden-sinifta-kaldi> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³³⁴TCCB, “Türk-Rus Dostluğunun...”, **Haberler**, 10.03.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/72278/turk-rus-dostlugunun-tum-sinamalari-asacak-guce-sahip-oldugunu-gorduk> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “Kuzey Suriye'de Bir Devlet...”, **Haberler**, 28.04.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74987/cozum-icin-kurulan-mekanizmalar-sorun-uretir-hle-geldi> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “Kurucusu Olduğum AK Parti'ye...”, **Haberler**, 02.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75050/kurucusu-oldugum-ak-partiye-sevdama-bugun-yeniden-donuyorum> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “AK Parti'ye Katılım Töreninde...”, **Konuşmalar**, 02.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/75073/ak-partiye-katilim-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “2017, Ekonomide Tarihi...”, **Haberler**, 03.06.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/77459/2017-ekonomide-tarih-bir-sicrama-yili-olacak> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “Mahkemelerde Şov Yapan...”, **Haberler**, 05.08.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/80096/mahkemelerde-sov-yapan-hainler-aci-akibetleriyle-bas-basa-kalacak> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “39. Muhtarlar Toplantısında...”, **Konuşmalar**, 22.08.2017, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/99545/39-muhtarlar-toplantısında-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “Demokrasiye İnanmış...”, **Haberler**, 21.09.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/83571/demokrasiye-inanmis-bir-ulkenin-teror-orgutuyle-isbirligi-yapmasini-anlayamiyorum> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “Türk-Amerikan ve Amerikalı...”, **Konuşmalar**, 21.09.2017, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/87275/turk-amerikan-ve-amerikal-musulman-toplumuyula-bulusma-programında-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, “Harp Okullarımıza, Subay Yetiştirme...”, **Haberler**, 23.11.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87443/harp-okullarımıza-subay-yetistirme-disinda-bir-misyon-bicenlere-izin-vermeyecegiz> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

2017 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın temel vurgusunun Suriye meselesinin Türkiye için temel güvenlik meselesi olduğu yönündedir. Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek herhangi bir durumda gereğinin yapılacağını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, aynı zamanda Suriye'deki mevcut durumun Türkiye'den bağımsız düşünülmemeyeceğini belirtmektedir.³³⁵ Açıklamalarına benzer şekilde devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu hususu AK Parti 26. İstişare ve Değerlendirme Toplantısındaki konuşması esnasında şu sözlerle ifade etmiştir:

Siz daha Türkiye'nin iç meselelerini çözemiyorsunuz, niçin bu kadar geniş bir coğrafyayla ilgileniyorsunuz?' diyorlar. Hâlbuki çok derin akrabalık ve dostluk ilişkilerimizin bulunduğu bu coğrafyalardaki gelişmelerin hiçbiri bizim iç işlerimizden, millî güvenliğimizden, bugünümüzden ve geleceğimizden ayrı düşünülemez. Bizim kimsenin iç işlerine karıştığımız yok, biz sadece kendi iç işlerimizi güvence altına almaya çalışıyoruz. Biliyoruz ki, Suriye'de kaos olursa biz burada nasıl huzur içinde yaşayacağız?³³⁶

2017 yılı konuşmalarında bu belirtilen hususlar çerçevesinde genel olarak vurgulanan konunun Kuzey Suriye'de devlet kurulmasına izin verilmeyeceği açıklaması olduğu görülmektedir.³³⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2017 yılının Haziran ayında yaptığı açıklamada bu hususu şu şekilde dile getirmiştir:

...Güneyimizde, Suriye'nin kuzeyinde PYD, YPG bunlar bir gayretin içerisinde. Yanınızda, arkanızda kim olursa olsun, bilirsiniz ki Türkiye

³³⁵TCCB, "Vatan Topraklarımızın...", **Haberler**, 01.06.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/77437/vatan-topraklarimizin-her-bir-karisi-bizim-namusumuzdur> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, "DEAŞ ile Mücadele..."; TCCB, "Kuzey Irak'taki Referandum...", **Haberler**, 03.10.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/84759/kuzey-iraktaki-referandum-bolgemizin-bagrina-hancer-saplama-girisimidir> (Erişim tarihi: 13.04.2020); TCCB, "Bu Milletın İzzetini...", **Haberler**, 18.05.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/75248/bu-milletin-izzetini-ve-serefini-ayaklar-altina-aldirtmam> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³³⁶TCCB, "Türkiye'nin, Suriye ve Irak...", **Haberler**, 08.10.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/84844/turkiyenin-suriye-ve-irak-kaynakli-tehditlerle-koseye-sikistirilmesine-izin-vermeyecegiz> (Erişim tarihi: 13.04.2020).

³³⁷TCCB, "Akçakale, Suriyeli Misafirlere...", **Haberler**, 23.06.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/77675/akcakale-suriyeli-misafirlere-ensar-olmus-bir-ilcemizdir> (Erişim tarihi: 17.04.2020); TCCB, "Bizim Türkiye Cumhuriyetinden...", **Haberler**, 22.08.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/83231/bizim-turkiye-cumhuriyetinden-baska-bir-devletimiz-yoktur> (Erişim tarihi: 17.04.2020); TCCB, "İdlib Operasyonu...", **Haberler**, 07.10.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/84833/idlib-operasyonu-ciddi-bir-harekt-var-ve-devam-edecek> (Erişim tarihi: 17.04.2020); TCCB, "Uluslararası Sistem Haksızlıklara...", **Haberler**, 16.12.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87748/uluslararasi-sistem-haksizliklara-dur-diyecek-mekanizmalari-olusturmazsa-insanlik-kaosa-suruklenecek> (Erişim tarihi: 17.04.2020).

Cumhuriyeti Devleti, silahlı kuvvetleriyle, bütün imkânlarıyla kuzey Suriye'de bir devlet kurulmasına asla müsaade etmeyecektir...³³⁸

Benzer şekilde, yine aynı ay içerisinde AK Parti İstanbul İl Başkanlığı'nın bayramlaşma programında Cumhurbaşkanı Erdoğan bu konuya yönelik şu şekilde ifadeler kullanmıştır: "...Şunu tüm dünya bilmelidir; Suriye'nin kuzeyinde, sınırlarımızda bir terör devleti kurulmasına asla müsaade etmeyeceğiz..."³³⁹

2017 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriye'de var olan terör örgütlerine değinmekte ve uluslararası toplumun pasif kalmasına dair eleştiriler yöneltmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu konudaki bir diğer vurgusu ise terör örgütleri arasında ayırım yapılamayacağı yönündedir. Türkiye'nin güvenli bölge gerekliliği vurgusu bu dönemde de yapılmakta ve uluslararası toplumun bu konuyu desteklemesine rağmen aktif adımlar atmadığı eleştirildiği görülmektedir. Türkiye'nin terörle mücadelesine değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Özgür Suriye ordusu ile birlikte hareket edildiğini vurgulamaktadır. Konuşmalarda DEAŞ, YPG-PYD terör örgütleriyle mücadele edildiğine değinilerek mücadelenin sürdüğü vurgulanmıştır.

2.2.5 Cumhurbaşkanlığının Haziran 2018'e Kadar Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

Recep Tayyip Erdoğan'ın görev süresinin dolması sebebi ile ilk döneminin bitimine kadar olan konuşmalarına bakıldığında şu açıklamaların ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'de yer alan Suriyeli göçmenlerin 2018 yılında 3,5 milyon olduğu duyurulmuştur. Bu dönemde harcanan tutarın 33 milyar dolar olduğu açıklanmıştır. 2018 yılında gerçekleşen önde gelen olaylardan biri İran, Rusya ve Türkiye'nin katılımıyla gerçekleşen üçlü zirve olmuştur. Diğer taraftan ise Türkiye, Rusya, Fransa ve Almanya katılımıyla dördü zirve yapılmıştır. Terörle mücadele kapsamında ise Afrin kentine Zeytin Dalı Harekatı gerçekleştirilmiştir. Soçi'de Ulusal Diyalog Kongresi düzenlenmiş ve Anayasa Komitesi kurulma kararı

³³⁸TCCB, "Akçakale, Suriyeli Misafirlere...", **Haberler**, 23.06.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/77675/akcakale-suriyeli-misafirlere-ensar-olmus-bir-ilcemizdir> (Erişim tarihi: 17.04.2020).

³³⁹TCCB, "Dost Bildiğimiz Ülkeler...", **Haberler**, 25.06.2017, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/77696/dost-bildigimiz-ulkeler-terror-orgutleriyle-is-birligi-yapmakta-sakinca-gormuyor> (Erişim tarihi: 17.04.2020).

alınmıştır. Gerçekleştirilen diğer bir gelişme de Soçi mutabakatını imzalanması olmuştur.

2.2.5.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2018 yılı konuşmalarında Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlere ve Türkiye’nin bu konudaki tutumuna geniş ölçüde yer verildiği görülmektedir. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan göçmenlerin büyük bir kısmına Türkiye’nin ev sahipliği yaptığını vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu dönemde Türkiye’de yer alan göçmen sayısını 3,5 milyon olarak kamuoyuyla paylaşmıştır.³⁴⁰ 2017 yılı Ekim ayı itibariyle 3,5 milyon olarak belirtilen göçmen sayısının 2018 yılı boyunca da tekrarlandığı ve ifade edilen rakamın aynı kaldığı gözükmemektedir. 2018 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmen sayısındaki yoğunlukla birlikte harcanan tutarda da artış olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 2018 yılı Ocak ayında Suriyeli göçmenler için harcanan toplam tutarın 30 milyar doları geçtiği belirtilmektedir.³⁴¹

Türkiye’nin ekonomi bakımından on yedinci sırada yer almasına rağmen insani yardım hususunda milli gelire oranlandığında dünyada birinci sırada yer aldığını dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın,³⁴² birtakım uluslararası kuruluşları ise eleştirdiği görülmektedir. Bu kapsamda ilk olarak AB’ye değinerek, yapılan yardım tutarını ocak ayında 900 milyon avro olarak açıklarken, eylül ayı konuşmalarında bu rakamı 1,7 milyar avro olarak ifade etmiştir. Daha fazla destek verilmesi gerektiğini ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB’nin 3+3 milyar avro destek sözüne rağmen bunu

³⁴⁰TCCB, “Afrin Operasyonu Sahada...”, **Haberler**, 20.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89139/afrin-operasyonu-sahada-fiilen-baslamistir> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, “Fırat’ın doğusunu güvenli...”, **Haberler**, 23.02.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/90530/firatin-dogusunu-guvenli-hle-getirene-kadar-hic-durmadan-yolumuza-devam-edecegiz> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, “Liseliler Destanı Yazıyor...”, **Konuşmalar**, 15.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/92026/-liseliler-destani-yaziyor-siir-ve-kompozisyon-yarismasi-odul-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, “Büyük hedeflerin büyük...”, **Haberler**, 16.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92337/-buyuk-hedeflerin-buyuk-reformlar-gerektirdiginin-farkindayiz-> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁴¹TCCB, “Afrin Operasyonu Sahada...”, **Haberler**, 20.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89139/afrin-operasyonu-sahada-fiilen-baslamistir> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁴²TCCB, “Kudüs’ün İsrail tarafından...”, **Haberler**, 16.05.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92916/-kudus-un-israil-tarafindan-gasp-edilmesine-asla-izin-vermeyecegiz-> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

proje şartına bağladığından dolayı kullanılmadığını dile getirmektedir.³⁴³ Bu kapsamda konuşmalarına devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM'den 600-700 milyon dolar, uluslararası kuruluşlardan da 600 milyon dolar yardım geldiğini ifade etmiş ve desteklerin Türkiye'ye göre çok az olduğunu vurgulamıştır.³⁴⁴

2018 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye hususunda kararlılığını vurguladığı görülmektedir. 2011 yılı konuşmalarında iç işlerine karışmama prensibi temelinde hareket edilirken 2018 yılı konuşmalarında Türkiye'nin bölge için gerekliliğinin vurgulandığı görülmektedir. Erdoğan bu hususu ocak ayında 44. Muhtarlar Toplantısı'nda şu sözlerle ifade etmiştir: "Sınır güvenliğimiz elbette önemlidir. Vatandaşlarımızın can ve mal güvenliğine kasteden sınır ötesi tehditler elbette önemlidir. Ama biz Suriye'deki Arap, Türkmen ve Kürt kardeşlerimizin güvenliğini, huzurunu, refahını ve geleceğini en az kendimizinki kadar önemli görüyoruz"³⁴⁵ Yine benzer şekilde 2018 Nisan ayında AK Parti TBMM Grup Toplantısı'nda konuşan Erdoğan'ın "Hem kendi güvenliğimiz hem Suriyeli kardeşlerimize huzurla yaşayabilecekleri yerler oluşturabilmek için sahadaki varlığımızı genişleterek sürdürmek mecburiyetindeyiz." açıklaması mevcuttur.³⁴⁶ Bu konuya dair açıklamalarına devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye'nin arkasında Türkiye'nin olduğunu ve bu kapsamda birtakım müdahalelerde hakkı olduğunu ifade etmektedir. Türkiye'nin elindeki imkanları kullanarak her türlü yardımı yapmaya devam edeceğini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, yaşanan duruma seyirci kalınamayacağını belirtmektedir.³⁴⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu

³⁴³TCCB, "Afrin Operasyonu Sahada..."; TCCB, "73. Birleşmiş Milletler..."; TCCB, "Avukatlık Mesleğinden Hâkim...", **Konuşmalar**, 19.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/92029/avukatlik-mesleginden-h-kim-ve-savciliga-gecen-7-donem-adaylarinin-kura-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁴⁴TCCB, "Afrin Operasyonu Sahada..."; TCCB, "73. Birleşmiş Milletler...".

³⁴⁵TCCB, "Afrin'de Önce Teröristlerin...", **Haberler**, 24.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89205/afrinde-once-teroristlerin-kokunu-kurutacagiz-sonra-orayi-yasanabilir-hle-getirecegiz> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁴⁶TCCB, "Suriye konusunda Türkiye...", **Haberler**, 17.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92341/-suriye-konusunda-turkiye-kimsenin-mutlak-yaninda-veya-mutlak-karsisinda-degildir-> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁴⁷TCCB, "Suriye'de, Türkiye'nin olmadığı...", **Haberler**, 15.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92335/-suriye-de-turkiye-nin-olmadigi-hicbir-adimin-atilmasi-mumkun-degildir-> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, "Devletler ve milletler...", **Haberler**, 19.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/91827/devletler-ve-milletler-adalet-uzerinde-yukselir> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, "Türkiye'yi demokraside ve ekonomide...", **Haberler**, 20.06.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/94600/-turkiye-yi-demokraside-ve-ekonomide-gelistirdikce-milletimiz-bize-daha-cok-sahip-cikti-> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, "24 Haziran'da

hususla yönelik diğer bir vurgusunun da T¼rkiye'nin g¼venliđine olan etkisi ¼zerine olduğu g¼r¼lmektedir. Bu durum Şu s¼zlerle ifade edilmektedir: "...¼stelik bizim Suriye konusundaki hassasiyetlerimiz konjonkt¼rel değil, tam tersine hayatidir. ¼¼nk¼ kendi g¼venliđimiz ve onunla birlikte milyonlarca Suriyelinin geleceği s¼z konusudur..."³⁴⁸

2018 yılı konuşmalarında, Suriyeli g¼çmenlere T¼rkiye'nin desteğinin devam edeceği ve bu durumun T¼rkiye'den bağımsız d¼Ő¼n¼lemeyeceđi vurgulanmaktadır. 2018 yılı itibariyle T¼rkiye'de bulunan Suriyeli g¼çmen sayısı 3,5 milyon olarak belirtilmiş, harcanan tutarın da bu oranda artış g¼stererek 33 milyar dolar olduğunu belirtilmiştir. Suriyeli g¼çmenler hususunda birçok uluslararası kurum eleştirilmiş ve en b¼y¼k desteği T¼rkiye'nin verdiği ifade edilmiştir. Konuşmalarda verilen desteğin devam edeceğinin vurgulandığı g¼r¼lmektedir.

2.2.5.2 Suriye H¼k¼metine ve Politikalarına Y¼nelik Açıklamalar

2018 yılı konuşmalarında Suriye H¼k¼metine yönelik a¼ıklamaların sınırlı olduğu g¼r¼lmektedir. Esed y¼netimine g¼revi bırak çağrısının yapılmadığı ve Esed y¼netimine yönelik yapılan eleştirilerin Esed'in tutumuna yönelik olduğu g¼r¼lmektedir. Bu kapsamda da sert a¼ıklamalar mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmalarında Esed y¼netimine yönelik "zalim" ve "katil" kelimelerini sıklıkla kullandığı g¼r¼lmektedir.³⁴⁹ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Katil Esed rejimini destekleyenler yanlış yapıyorlar." ifadesi bulunmaktadır.³⁵⁰

T¼rkiye'nin...", **Haberler**, 21.06.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/94619/-24-haziran-daturkiye-nin-gelecek-asirdaki-istikametini-belirleyecegiz-> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, "Filistinliler d¼nyadaki t¼m...", **Haberler**, 07.05.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92783/-filistinliler-dunyadaki-tum-mazlumlarin-semبولudur-> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁴⁸TCCB, "AK Parti Grup Toplantısında...", **Konuşmalar**, 17.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/92351/ak-parti-grup-toplantisinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁴⁹TCCB, "Bu Milletin Y¼ređini ve Bileğini...", **Haberler**, 08.02.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89358/bu-milletin-yuregini-ve-bilegini-ortaya-koydugunda-neleri-basarabilecegini-gorecekler> (Erişim tarihi: 10.05.2020); TCCB, "B¼lgemiz belli g¼çlerin...", **Haberler**, 24.02.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/90542/bolgemiz-belli-guclerin-rant-ve-cikar-kavgasina-kurban-edilmek-isteniyor> (Erişim tarihi: 10.05.2020); TCCB, "Suriye'de, T¼rkiye'nin olmadığı..."

³⁵⁰TCCB, "BaŐkentray A¼ılıŐ T¼reninde...", **Konuşmalar**, 12.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/92349/baskentray-acilis-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 10.05.2020).

Suriye'deki hükümet değişikliğine yönelik Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2018 yılı konuşmalarında herhangi bir çağrı mevcut değildir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu hususa yönelik toplam iki adet açıklamasının bulunduğu görülmektedir. Ocak ayında Fransa Cumhurbaşkanı Macron'la ortak basın toplantısında Erdoğan Suriye'de yapılması istenilen demokratik seçime yönelik görüşünü şu sözlerle belirtmiştir:

Bizim hedefimiz Esed'li bir çözüm değildir, bizim hedefimiz Esed'siz ve Suriye halkının kendi demokratik iradesiyle bir seçimi gerçekleştirmektir ve bizim buna yardımcı olmamız lazım. Suriye halkının kendi iradesinin ortaya çıktığını hep beraber görmemiz gerekir diye düşünüyorum ve bunun için de tabii elimizden gelen desteği, gayreti ortaya koyacağız.³⁵¹

2.2.5.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2018 yılı konuşmalarında uluslararası topluma Suriye hususunda yapılan eleştirilerin devam ettiği görülmektedir. İlk olarak ele alınan eleştirinin kadın hakları konusunda olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmalarında İnsan hakları ve kadın hakları vurgusu yapan ülkelerin Suriye söz konusu olduğunda hiçbir adım atmadıklarını belirtmektedir.³⁵²

Uluslararası işbirliği hususunda 4 Nisan 2018 tarihinde Rusya, İran ve Türkiye'nin katılımıyla Ankara'da üçlü zirve gerçekleştirilmiştir. Katılan üç ülkenin devlet başkanlarıyla düzenlenen ortak basın toplantısında Cumhurbaşkanı Erdoğan zirvenin önemini şu sözlerle ifade etmiştir: "Suriye'nin toprak bütünlüğünün temin edilmesi, yaşanan kanlı çatışmaların önüne geçilmesi ve ülkenin geleceğinin yeniden inşası

³⁵¹TCCB, "Türkiye, 54 Yıldır...", **Haberler**, 05.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/88983/turkiye-54-yildir-ab-kapisinda-bekletilen-bir-ulke> (Erişim tarihi: 10.05.2020).

³⁵²TCCB, "HAK-İŞ Dünya Kadın Günü...", **Konuşmalar**, 07.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/91665/hak-is-dunya-kadin-gunu-programinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 11.05.2020); TCCB, "Türkiye'nin mücadelesi...", **Haberler**, 13.05.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92902/-turkiye-nin-mucadelesi-tum-ezilenlerin-otekilestirilenlerin-mucadelesidir-> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

konusunda anlayış birliği içindeyiz. Yaşanan krizin ve çatışmaların kaybedeni Suriye halkıdır.”³⁵³

2018 yılı konuşmalarında Rusya, ABD ve Fransa’ya yönelik açıklamalar da mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, konuşmalarında Rusya ile işbirliği ile ortak hareket edileceği vurgulanırken, iki devletin BM güvenlik konseyinin etkinliği ile çözüme kavuşmak olduğu belirtilmektedir.³⁵⁴ Rusya’ya yönelik işbirliği vurgusunun yanında ABD’ye yönelik eleştirilerin yoğun olduğu görülmektedir. ABD’nin Suriye’de mevcut olan terör örgütlerine silah desteği yaptığını ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan,³⁵⁵ ABD ile işbirliği yapılabilirse terör örgütlerinin bölgeden çekilmelerinin sağlanabileceğini belirtmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususu şu sözlerle ifade etmektedir:

...Amerika eğer teröre karşı bizimle gerçekten birlikte çalışmak istiyorsa, Fırat’ın doğusundaki teröristleri oradan çıkartarak bu işe başlamalı. Biz o teröristleri işgal ettikleri yerlerden mutlaka çıkartacağız. Bu konuda her türlü iş birliği teklifine açığız. DEAŞ’ın zaten bulunmadığı bir yerde diğer teröristler de tahliye edilirse bizim tek muhatabımız bölgede yaşayan insanlar olur. Zaten bu kardeşlerimiz de hasretle bizim yanlarına gelmemizi ve elbirliğiyle bölgeyi ayağa kaldırmamızı bekliyorlar. İnşallah Münbiç’teki kardeşlerimizi daha fazla bekletmeyeceğiz.³⁵⁶

2018 yılı uluslararası işbirliği hususunda önceki dönemlere paralel olarak eleştirilerin devam ettiği görülmektedir. Bu dönemde ele alınan temel meselenin gerçekleştirilen üçlü zirve ve alınan kararlar olduğu görülmektedir. Konuşmalarında ABD’nin

³⁵³TCCB, “Suriye’nin toprak bütünlüğü...”, **Haberler**, 04.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92176/-suriye-nin-toprak-butunlugu-catismalarin-onlenmesi-ve-ulkenin-yeniden-insasi-konusunda-anlayis-birligi-icinindeyiz-> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

³⁵⁴TCCB, “Suriye’de huzur ve güvenliğin...”, **Haberler**, 03.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92173/-suriye-de-huzur-ve-guvenligin-saglanmasi-noktasinda-rusya-ile-beraber-calismayi-surdurecegiz-> (Erişim tarihi: 11.05.2020); TCCB, “Sınırlarımız boyunca tek...”, **Haberler**, 25.02.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/90551/sinirlarimiz-boyunca-tek-bir-terorist-kalmayana-kadar-mucadelemizi-surdurecegiz> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

³⁵⁵TCCB, “Fransa ile Türkiye Arasında...”, **Haberler**, 04.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/88978/fransa-ile-turkiye-arasinda-siyasi-ve-ekonomik-alanda-atilacak-bircok-adim-var> (Erişim tarihi: 11.05.2020); TCCB, “Türkiye, 54 Yıldır...”; TCCB, “Sınırlarımız boyunca tek...”; TCCB, “Sahip Olduğumuz Askerî Gücü...”, **Haberler**, 26.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89223/sahip-oldugumuz-asker-gucu-hoyratca-kullanmaya-kalksak-bu-operasyon-birkac-gunluk-istir> (Erişim tarihi: 11.05.2020); TCCB, “Fırat Kalkanı Harekâtıyla...”, **Haberler**, 11.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89057/firat-kalkani-harekatiyla-attigimiz-adimi-sinirlarimiz-boyunca-genisletecek-guce-ve-iradeye-sahibiz> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

³⁵⁶TCCB, “Türkiye, güvenliği için...”, **Haberler**, 16.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/91785/turkiye-guvenligi-icin-kimseden-icazet-beklemeden-harekete-gecebilecek-guce-sahiptir> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

Suriye'deki faaliyetlerini eleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye'de yer alan terör örgütlerine silah yardımı yaptığını açıklamalarında belirtmektedir.

2.2.5.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

Suriye'nin geleceğinin terör örgütlerine bırakılmaması gerektiğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan,³⁵⁷ Rusya ile işbirliği içerisinde mücadele edildiğini belirtmektedir. Bu husus şu sözler ifade edilmiştir: “Bulduğumuz nokta itibariyle Suriye'de Rus dostlarımız ile birçok temel konuda aynı endişeleri paylaşıyoruz. Suriye'nin geleceğinin DEAŞ ve YPG-PYD gibi proje terör örgütlerine bırakılmayacak kadar önemli olduğuna inanıyoruz. Bu çerçevede, ortak çıkarlarımıza odaklanarak iş birliğimizi devam ettireceğiz”³⁵⁸ Erdoğan'ın Rusya devlet başkanı Putin ile yapmış olduğu ortak basın toplantısında da İdlib'de silahtan arındırılmış güvenli bölge oluşturulma kararının alındığı duyurulmuştur.

2018 yılı konuşmalarında terörle mücadele hususunda etkin rol alan ülkenin Türkiye olduğu vurgulanmış ve DEAŞ terör örgütüne karşı alınan başarılar belirtilmiştir. Türkiye'nin terörle mücadele hususunda kararlılığının vurgulandığı ve ABD'nin silah yardımı konusunda eleştirildiği görülmektedir. Konuşmalarında İdlib bölgesine değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya ile birlikte güvenli bölge oluşturma hususunda işbirliğine gidildiği belirtmektedir.

2018 yılı konuşmalarında özellikle terörle mücadele kapsamında Türkiye'nin güvenliği bağlantısının ön plana çıktığı görülmektedir. Suriye'de yaşanan mevcut durumdan en çok etkilenen ülkelerden birinin Türkiye olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu kapsamda Türkiye'nin seyirci kalmasının beklenmemesi gerektiğinin altını çizmiştir.³⁵⁹ Türkiye'nin güvenliğine yönelik bir durum söz konusu olduğunda Türkiye'nin gerekli tüm adımları atacağını vurgulayan

³⁵⁷TCCB, “Suriye'de huzur ve güvenliğinin...”.

³⁵⁸TCCB, “Suriye'de huzur ve güvenliğinin...”.

³⁵⁹TCCB, “DEAŞ'la Mücadele İçin...”, **Haberler**, 13.02.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/90399/deasla-mucadele-icin-bolgeye-coreklenen-herkes-simdi-deasla-bir-olup-turkiyeye-karsi-acilan-cephede-yer-aliyor> (Erişim tarihi: 22.05.2020); TCCB, “Suriye konusunda Türkiye...”, **Haberler**, 17.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92341/-suriye-konusunda-turkiye-kimsenin-mutlak-yaninda-veya-mutlak-karsisinda-degildir> (Erişim tarihi: 22.05.2020).

Cumhurbaşkanı Erdoğan³⁶⁰, Suriye meselesinin çözüme kavuşması gerektiğini ortaya koymuştur.³⁶¹ Yapılan açıklamalara ek olarak Erdoğan'ın, Suriye'de terör koridoru kurulmasına izin verilmeyeceğini 2018 yılı konuşmalarında da vurguladığı görülmektedir. Suriye'de güvenli bölge oluşturulmasına devam edileceğini belirten Erdoğan, Türkiye'nin Suriye'deki terör örgütleriyle mücadelesinin tüm imkanlarla devam edeceğini ifade etmektedir.³⁶²

Türkiye'nin güvenliği hususunda ele alınan bir diğer konu 2018 yılında gerçekleştirilen operasyonlar olmuştur. Operasyonların temel amacının Suriye'nin toprak bütünlüğü ve Suriyeli vatandaşların güvenliği olduğu belirtilmektedir.³⁶³ Bu kapsamda 20 Ocak 2018 tarihinde Suriye'nin Afrin kentine 'Zeytin Dalı Operasyonu' gerçekleştirilmiştir. 16 Ocak tarihinde Ak Parti Grup Toplantısında "...Suriye'de oynan oyunun kalbine Fırat Kalkanıyla adeta bir hançer sapladık, inşallah yarın, öbür gün, kısa bir süre içinde Afrin ve Mümbiç'ten başlayarak Suriye'deki diğer terör yuvalarını da birer birer dağıtacağız..."³⁶⁴ ifadesinde bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, 20 Ocak tarihinde AK Parti Kütahya İl Kongresi'ndeki konuşması esnasında hareketin başladığını duyurmuştur.³⁶⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususu şu sözlerle ifade etmiştir: "Nasıl Cerablus-El Bab hattında yaptığımız operasyonla terör koridoruna bir hançer sapladıysak, şimdi de batıdan başlayarak

³⁶⁰TCCB, "Güney Sınırımızı Terörden...", **Haberler**, 14.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89071/guney-sinirimizi-terorden-arindirma-operasyonunu-afrinle-devam-ettirecegiz> (Erişim tarihi: 22.05.2020).

³⁶¹TCCB, "Afrin Operasyonu Sahada...", **Haberler**, 20.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89139/afrin-operasyonu-sahada-fiilen-baslamistir> (Erişim tarihi: 22.05.2020).

³⁶²TCCB, "Türkiye, 54 Yıldır..."; TCCB, "Milletimize Layık Olacak...", **Haberler**, 16.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89102/milletimize-layik-olacak-bir-yonetim-sergilemek-mecburiyetindeyiz> (Erişim tarihi: 22.05.2020); TCCB, "Türkiye'yi bu tarihi...", **Haberler**, 24.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92022/-turkiye-yi-bu-tarih-donemde-geriletmek-icin-calisan-hic-kimseyi-milletimiz-affetmeyecektir-> (Erişim tarihi: 22.05.2020); TCCB, "Kandil'i bombalıyoruz...", **Haberler**, 15.06.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/94536/-kandil-i-bombalıyoruz-birkac-gun-icerisinde-baska-mujdelerimiz-olacak-> (Erişim tarihi: 22.05.2020).

³⁶³TCCB, "Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde...", **Haberler**, 23.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89184/cumhurbaskanligi-kulliyesinde-guvenlik-toplantisi> (Erişim tarihi: 22.05.2020); TCCB, "Afrin'de Önce Teröristlerin..."

³⁶⁴TCCB, "Ak Parti Grup Toplantısında...", **Konuşmalar**, 16.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/89348/ak-parti-grup-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 22.05.2020).

³⁶⁵TCCB, "Afrin Operasyonu Sahada...", **Haberler**, 20.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89139/afrin-operasyonu-sahada-fiilen-baslamistir> (Erişim tarihi: 22.05.2020).

kademe kademe bu koridoru da yer ile yeksan edeceğiz. Afrin operasyonu sahada fiilen başlamıştır...”³⁶⁶

Konuşmalarında Zeytin Dalı Harekatı'nın kararlılıkla sürdürüleceğini belirtilen Cumhurbaşkanı Erdoğan³⁶⁷, harekattan sekiz gün sonra etkisiz hale getirilen terörist sayısının 484 olduğunu belirtmiştir.³⁶⁸ Şubat ayında hareket kapsamında öldürülen terörist sayısının 1951 olduğunu kamuoyuna duyurmuştur.³⁶⁹ Akabinde mart ayında yapılan açıklamada ise bu sayısının 3.213 olduğu belirtilmektedir.³⁷⁰ Yürütülen operasyonun Özgür Suriye Ordusu ile birlikte yapıldığını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, 18 Mart Şehitleri Anma ve Çanakkale Zaferi'nin 103. Yıldönümünü Kutlama Töreni esnasında yaptığı konuşmada ‘müjde’ olarak nitelendirdiği harekate yönelik şunları söylemiştir:

Afrin şehir merkezi Türk Silahlı Kuvvetlerimizin desteğindeki Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) mensupları tarafından bu sabah 08:30 itibarıyla tamamen kontrol altına alınmıştır. Teröristlerin çoğu zaten kuyruklarını kıstırıp kaçmışlardır, kalan kılıç artıklarını ve geride bıraktıkları tuzakları da özel birliklerimiz ve Özgür Suriye Ordusu mensupları temizliyorlar. Afrin Şehir merkezinde artık terör örgütünün paçavraları değil, huzurun ve güveninin sembolleri dalgalanıyor. Şu anda orada Türk Bayrağı dalgalanıyor, Özgür Suriye Ordusunun bayrağı dalgalanıyor.³⁷¹ Yapılan bu açıklamanın ardından Erdoğan, gerçekleştirilen hareket kapsamında güvenli hale getirilen bölgeye Suriyelilerin tekrardan yerleşmeye başladığını belirtmektedir.³⁷²

³⁶⁶TCCB, “Afrin Operasyonu Sahada...”.

³⁶⁷TCCB, “Afrin’de Kürtlere Karşı Değil...”, **Haberler**, 22.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89164/afrinde-kurtlere-karsi-degil-teror-orgutune-karsi-mucadele-ediyoruz> (Erişim tarihi: 23.05.2020).

³⁶⁸TCCB, “Kahraman Askerlerimiz Afrin’de...”, **Haberler**, 28.01.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/89239/kahraman-askerlerimiz-afrinde-destan-yaziyor> (Erişim tarihi: 23.05.2020).

³⁶⁹TCCB, “Bölgemiz belli güçlerin...”, **Haberler**, 24.02.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/90542/bolgemiz-belli-guclerin-rant-ve-cikar-kavgasina-kurban-edilmek-isteniyor> (Erişim tarihi: 23.05.2020).

³⁷⁰TCCB, “Dünyada gerçekten insan hakları...”, **Haberler**, 10.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/91714/dunyada-gercekten-insan-haklari-pesinde-olan-hangi-kurulus-varsa-yuruttugu-mucadelede-turkiyenin-yaninda-olmak-zorunda> (Erişim tarihi: 23.05.2020).

³⁷¹TCCB, “18 Mart Şehitleri Anma...”, **Konuşmalar**, 18.03.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/92028/18-mart-sehitleri-anma-ve-canakkale-zaferi-nin-103-yildonumunu-kutlama-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 23.05.2020).

³⁷²TCCB, “Coğrafyamızın kaderini emperyalistlerin...”, **Haberler**, 01.04.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/92110/-cografyamizin-kaderini-emperyalistlerin-hirslerine-terk-etmeyecegiz-> (Erişim tarihi: 23.05.2020); TCCB, “Kudüs üç semavi dinin...”, **Haberler**, 21.05.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/94031/-kudus-uc-semavi-dinin-mensuplari-icin-de-baris-huzur-ve-eman-yurdu-olana-kadar-mucadelemizi-surdurecegiz-> (Erişim tarihi: 23.05.2020).

2018 yılı konuşmalarında Türkiye'nin güvenliği ve operasyonları bağlamında etkin mücadelenin kararlılıkla sürdürüleceği vurgusunun yapıldığı ve operasyonların devam ettiği görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında Türkiye'nin güvenliğine zarar verecek bir durumla karşılaşıldığında gerekli adımların atılmasında geri durulmayacağı belirtilmektedir. Buna ek olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan, kurulmak istenen terör koridoruna da değinmekte ve izin verilemeyeceğinin altını çizmektedir.

2.3 Recep Tayyip Erdoğan'ın 2. Dönem Cumhurbaşkanlığı sürecinde Suriye Krizine Yönelik Söylemleri (2018-2019)

Türkiye'de 16 Nisan 2017 tarihinde Türkiye anayasa değişikliği referandumuna gitmiştir.³⁷³ Halk oylamasına sunulan seçimde "evet" ve "hayır" seçenekleri sunulmuştur. Halk oylamasına toplam 49.798.855 katılmıştır. Oylama %51,41 oranında evet oyu %48,59 hayır oyu ile sonuçlanmış ve ülkenin yönetim şekli başkanlık sistemi olarak belirlenmiştir. 24 Haziran 2018 tarihinde ise Cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleştirilmiştir. Seçime gündemdeki cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Muharrem İnce, Meral Akşener, Selahattin Demirtaş, Temel Karamollaoğlu Ve Doğu Perinçek aday olmuştur. Seçim sonucunda % 52,38 oy oranıyla Recep Tayyip Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı seçilmiştir.³⁷⁴ İkinci kez göreve gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye krizine yönelik söylemleri yoğun bir şekilde devam etmiştir.

2.3.1 Cumhurbaşkanlığının Haziran 2018 Sonrası Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

2018 yılı haziran ayı sonrasında Suriyeli göçmenlere yönelik hassasiyet devam etmiştir. Suriye Hükümetine ve uluslararası işbirliği hususunda uluslararası topluma yönelik eleştiriler dile getirilmiştir. Eylül ayı içerisinde Tahran'da Türkiye, Rusya ve İran'ın katılımıyla üçlü zirve gerçekleşmiştir. Zirvede İdlib ve göçmenler için güvenli bölge oluşturma vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Gerçekleştirilen

³⁷³Detaylı bilgi için bkz. T.C. Resmi Gazete, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11.02.2017, Sayı: 29976, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm> (Erişim Tarihi: 26.08.2021).

³⁷⁴Yüksek Seçim Kurulu, 24 Haziran 2018 Seçimi, <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416A.pdf> (Erişim Tarihi: 26.08.2021).

zirvenin ardından Ekim ayında tekrar bir zirvenin gerçekleştiği görülmektedir. Zirve'ye Rusya ve Türkiye'nin dışında Almanya ve Fransa da katılmıştır. Terörle mücadele ve Türkiye'nin güvenliği hususunun da ön planda olduğu görülmektedir.

2.3.1.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2018 yılı söylemlerinde haziran ayı sonrasında Suriye'de devam eden iç savaşın etkileri ve Türkiye'ye yansımaları dile getirilmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında Suriye'deki krizin 7. yılına girildiğini, çok sayıda can kaybı yaşandığını ve Suriyeli vatandaşların yerlerinden olmaya devam ettiğini dile getirmiştir. Erdoğan'ın konuşmalarında bu husus tekrarlanırken, bugüne kadar yaşanan can kaybının 1 milyon olduğunu, bununla birlikte yaklaşık 12 milyon insanın da ülkelerini terk etmek zorunda kaldığını da vurguladığı görülmektedir.³⁷⁵ Ülkelerini terk etmek zorunda kalan göçmenlerin büyük bir kısmına Türkiye'nin ev sahipliği yaptığını vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu dönemde Türkiye'de yer alan göçmen sayısını 3,5 milyon olarak kamuoyuyla paylaşmıştır.³⁷⁶ Konuşmalarda harcanan tutara da değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, ekim ayı içerisinde yaptığı açıklamalarda bu rakamı 33 milyar dolar olarak kamuoyuyla paylaştığı görülmektedir.³⁷⁷

2.3.1.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

Suriye Hükümetine yönelik 2018 yılı konuşmalarında Haziran ayı sonrasında ele alınan husus “Türkiye'nin Suriyeli sivilleri Esed'in insafına bırakmadığı”

³⁷⁵TCCB, “TBMM 27. Dönem...”, **Konuşmalar**, 01.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/98884/cumhurbaskanimiz-sayin-recep-tayyip-erdogan-in-tbmm-27-donem-2-yasama-yili-acis-konusmasi> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, “Türkiye, demokrasisi ve ekonomisiyle...”, **Haberler**, 01.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/98890/-turkiye-demokrasisi-ve-ekonomisiyle-gercek-anlamda-bir-kuresel-guc-olma-yolunda-ilerlemektedir-> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

³⁷⁶TCCB, “73. Birleşmiş Milletler...”, **Konuşmalar**, 25.09.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/98783/73-birlesmis-milletler-genel-kurulunda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, “Birleşmiş Milletler'in Kuruluşunun...”, **Basın Açıklamaları**, 24.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/99353/birlesmis-milletler-in-kurulusunun-73-yil-donumu> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, “2023 hedeflerimiz, ekonomi...”, **Haberler**, 10.11.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99617/-2023-hedeflerimiz-ekonomi-ve-demokraside-dunyanin-en-ileri-ulkelerinden-biri-h-line-gelme-karariligimizdir-> (Erişim tarihi: 02.05.2020); TCCB, “Türkiye, demokrasisi ve ekonomisiyle...”.

³⁷⁷TCCB, “Suriye ihtilafının küresel...”, **Haberler**, 27.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99418/-suriye-ihtilafinin-kuresel-sorun-h-line-donusmesinin-sebebi-uluslararasi-toplumun-meseleyi-yeterince-sahiplenmemesidir-> (Erişim tarihi: 02.05.2020).

yönündedir.³⁷⁸ Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu hususu şu sözleriyle ifade etmiştir: “Bu bölgenin ve ülkemizin sağladığı örtülü güvencenin kendi halkına yönelik katliamları hâlâ hafızalarımızda olan Esed rejiminin insafına bırakılmasına rıza gösteremeyiz...”³⁷⁹, “...En son İdlib krizinde yaşandığı gibi Suriyeli sivilleri Esed rejiminin insafına terk etmedik...”³⁸⁰

Suriye konulu dörtlü zirve sonrası düzenlenen ortak basın toplantısında yaptığı konuşmasında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Suriye vatandaşlarının iradesini vurguladığı görülmektedir. Bu hususu şu sözlerle dile getirmiştir: “Her şeyden önce, tabii buradaki irade kişilere ait olan bir irade değildir. Esed’in durumunu belirleyecek olan irade, Suriye halkının iradesidir, içeride ve dışardaki tüm Suriye halkı onunla ilgili kararı verecektir.”³⁸¹

2.3.1.3 Krizin Çözülmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği Çalışmalarına Dair Açıklamalar

2018 yılı Haziran ayı sonrası konuşmalarda da uluslararası toplumun Suriye hususunda eleştirilmeye devam edildiği görülmektedir.³⁸² Diğer taraftan uluslararası görüşmeler yoğun bir şekilde devam etmektedir. İlk olarak Eylül ayı içerisinde Tahran’da Türkiye, Rusya ve İran’ın katılımıyla meydana gelen zirve gerçekleşmiştir.³⁸³ Zirvede İdlib ve göçmenler için güvenli bölge oluşturma vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Konuşmalarda Türkiye’nin Suriye’deki varlığını kararlılıkla sürdüreceği de vurgulanmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususu şu sözlerle ifade etmektedir:

³⁷⁸TCCB, “Türkiye-Rusya-İran Zirvesi...”, **Haberler**, 07.09.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/96496/turkiye-rusya-iran-zirvesi-tahran-da-toplandi> (Erişim tarihi: 10.05.2020); TCCB, “TURKEN Vakfı Gala Yemeğinde...”, **Konuşmalar**, 24.09.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/98790/turken-vakfi-gala-yemeginde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 10.05.2020); TCCB, “İlk kıblemiz Kudüs’ü...”, **Haberler**, 24.09.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/98700/-ilk-kiblemiz-kudus-u-iscalcilerin-insafina-terk-etmemekte-kararliyiz-> (Erişim tarihi: 10.05.2020).

³⁷⁹TCCB, “Türkiye-Rusya-İran Zirvesi...”; TCCB, “TURKEN Vakfı Gala Yemeğinde...”.

³⁸⁰TCCB, “İlk kıblemiz Kudüs’ü...”.

³⁸¹TCCB, “Suriye ihtilafının küresel...”, **Haberler**, 27.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99418/-suriye-ihtilafinin-kuresel-sorun-h-line-donusmesinin-sebebi-uluslararası-toplumun-meseleyi-yeterince-sahiplenmemesidir-> (Erişim tarihi: 10.05.2020).

³⁸²TCCB, “AK Parti Grup Toplantısında...”, **Konuşmalar**, 30.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/99468/ak-parti-grup-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

³⁸³TCCB, “Türkiye-Rusya-İran Zirvesi...”.

Türkiye, özellikle Suriye'nin siyasi, coğrafi ve sosyal bütünlüğü gerçek anlamda sağlanana kadar bölgedeki varlığını korumakta kararlıdır. Ülkemizin bekasına tehdit oluşturan yapıların hudutlarımızın hemen ötesinde cirit atmasına müsaade edemeyiz; tehdidin kaynağına ve boyutuna göre gereken adımları atmayı sürdüreceğiz.³⁸⁴

Gerçekleştirilen zirvenin ardından bir sonraki ay tekrar bir zirvenin gerçekleştiği görülmektedir. Önceki zirvelerden farklı olarak bu zirvenin dördü zirve olduğu belirtilmektedir. Zirve İstanbul'da gerçekleşmiş ve Rusya ve Türkiye'nin dışında Almanya ve Fransa da katılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu zirveye yönelik şu açıklaması mevcuttur: “Suriyeli kardeşlerimiz başta olmak üzere tüm dünyanın gözleri şu anda bu toplantımıza yönelmiş durumda. Samimi ve yapıcı bir anlayışla hareket ederek bu beklentileri boşa çıkarmayacağımıza inanıyorum”³⁸⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan, ilgili zirvede şu ifadeleri kullanmıştır:

Öncelikle burada şu gerçeğin altını çizmekte fayda görüyorum. Suriye ihtilafının küresel bir sorun hâline dönüşmesinin en önemli sebebi, uluslararası toplumun meseleyi yeterince sahiplenmemesidir. Maalesef çok uzun bir dönem Suriye krizinden kaynaklanan sıkıntıların yükünü, Suriyeli siviller ile komşu ülkeler çekmek zorunda kalmıştır. Birçok ülke, durumun vahametini ancak krizin etkileri kendi sınırlarına ulaşınca idrak edebilmiştir. Artık bu kayıtsızlığa bir son verilmesi gerekiyor. İnsani, siyasi ve diplomatik olarak inisiyatif alınmadığı takdirde Suriye'deki trajedi daha da kötüye gidecektir. Bugün bizleri İstanbul'da bir araya getiren temel sebep, işte budur.³⁸⁶

Cumhurbaşkanlığı sitesinde yer alan dördü zirvenin ortak bildirisinde şu ifadeler bulunmaktadır: “BM'nin kolaylaştırıcılığında ve Suriyelilerin öncülük ve sahipliğinde yürütülecek kapsayıcı bir siyasi sürece desteklerini ifade etmişler ve Suriyeli taraflara bu sürece aktif katılım sağlama çağrısında bulunmuşlardır”³⁸⁷

³⁸⁴TCCB, “Türkiye-Rusya-İran Zirvesi...”.

³⁸⁵TCCB, “Suriye konulu dördü...”, **Haberler**, 27.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99406/suriye-konulu-dortlu-zirve-basladi> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

³⁸⁶TCCB, “Suriye ihtilafının küresel...”, **Haberler**, 27.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99418/-suriye-ihtilafinin-kuresel-sorun-h-line-donusmesinin-sebebi-uluslararasi-toplumun-meseleyi-yeterince-sahiplenmemesidir-> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

³⁸⁷TCCB, “Dördü Zirve Ortak Bildirisi...”, **Haberler**, 27.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99421/dortlu-zirve-ortak-bildirisi-bm-nin-kolaylastiriciliginda-suriyelilerin-onculugunde-yurutulecek-kapsayici-bir-siyasi-surec-desteklenecektir-> (Erişim tarihi: 11.05.2020).

2.3.1.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2018 yılı konuşmalarında yılın başında olduğu gibi haziran ayı sonrasında da terör konusu öne çıkmaktadır. Bu dönem de Suriye'deki mevcut olan terör örgütlerine değinilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında ABD'yi terör örgütlerine silah yardımı yaptığı hususunda eleştirirken,³⁸⁸ Türkiye'nin Suriye'deki terör örgütleriyle en fazla mücadele veren ülke olduğunu belirtmektedir. Türkiye dışındaki diğer ülkelerin Suriye'deki DEAŞ terör örgütünü emelleri için bir araç olarak kullandığını ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, DEAŞ terör örgütüne karşı en etkin operasyonları Türkiye'nin yaptığını vurgulamaktadır.³⁸⁹

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Chatham House'da bir konuşma esnasında Türkiye'nin “3 bin DEAŞ'lıyı etkisiz hale getirdiğini, DEAŞ bağlantılı 63 bini aşkın kişiye ülkeye giriş yasağı koyduğunu, yasadışı yollarla ülkeye giren ve örgütle ilişkisinden şüphelenilen 6 bin 200 kişiyi sınır dışı ettiğini, örgüte mensup 3 bin 563 teröristi tutukladığını” ifade etmiştir.³⁹⁰

Konuşmalarında Türkiye'nin Suriye'de terör örgütlerinin oluşumuna izin vermeyeceğini ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, PKK ve PYD terör örgütlerinin faaliyetlerine değinmekte ve Türkiye'ye tehdit oluşturduklarını ifade etmektedir.³⁹¹ Türkiye'nin yönetmiş olduğu operasyonlar ile çok sayıda PYD terör örgütü

³⁸⁸TCCB, “Döviz kurundaki istikrarsızlık...”, **Haberler**, 31.08.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/96320/-doviz-kurundaki-istikrarsizlik-ulkemize-yonelik-bir-operasyondur-> (Erişim tarihi: 16.05.2020); TCCB, “Yeni bütçeyle ekonomimizi...”, **Haberler**, 02.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/98908/-yeni-butceyle-ekonomimizi-kur-faiz-ve-enflasyon-ser-ucgeninde-kurulan-tuzaktan-kurtarmakta-kararliyiz-> (Erişim tarihi: 16.05.2020); TCCB, “AK Parti Grup Toplantısında...”, **Konuşmalar**, 02.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/98914/ak-parti-grup-toplantisinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 16.05.2020).

³⁸⁹TCCB, “Suriye'nin kuzeyinde ülkemizin...”, **Haberler**, 02.12.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99907/-suriye-nin-kuzeyinde-ulkemizin-ve-bolgemizin-guvenligine-tehdit-olusturan-hicbir-yapiya-izin-vermeyecegiz-> (Erişim tarihi: 16.05.2020); TCCB, “Suriye ihtilafının küresel...”, **Haberler**, 27.10.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99418/-suriye-ihtilafinin-kuresel-sorun-h-line-donusmesinin-sebebi-uluslararası-toplumun-meseleyi-yeterince-sahiplenmemesidir-> (Erişim tarihi: 16.05.2020).

³⁹⁰TCCB, “ABD'nin Büyükelçiliğini Kudüs'e...”.

³⁹¹TCCB, “Suriye ihtilafının küresel...”; TCCB, “Akdeniz'de ekonomik ve siyasi...”, **Haberler**, 27.11.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/99808/-akdeniz-de-ekonomik-ve-siyasi-h-kimiyet-kurmak-isteyenlere-firsat-vermeyecegiz-> (Erişim tarihi: 16.05.2020); TCCB, “AK Parti Grup Toplantısında...”, **Konuşmalar**, 27.11.2018, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/99979/ak-parti-grup-toplantisinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 16.05.2020).

mensubunun etkisiz hale getirildiğini belirtmektedir.³⁹² Bu hususun açıklamalarında vurgulandığı görülmektedir.

2018 yılı konuşmalarında terörle mücadele ve Suriye’de güvenli bölge oluşturma konusunda ele alınan bir diğer mesele İdlib meselesidir. Türkiye, Rusya ve İran’ın katılımıyla gerçekleştirilen üçlü zirvede İdlib bölgesine yönelik şu açıklama mevcuttur:

İdlib'in mevcut statüsünün muhafazası hayati önem taşıyor. Zira İdlib adeta tüm Suriye'nin küçük bir modeli konumundadır. Burada atılacak yanlış adımların menfi yankıları her tarafta hissedilecektir. Suriyeli sivillerin can güvenliğini hiçe sayan yöntemler, teröristlerin ekmeğine yağ sürmekten başka hiçbir fayda sağlamayacaktır.³⁹³

2.3.2 Cumhurbaşkanlığının 2019 Yılında Suriye Krizine Yönelik Söylemleri

2019 yılı Aralık ayında Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmen sayısı 3.7 milyon olarak kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu dönemde harcanan toplam tutarın 37 milyar doları aştığı ifade edilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri Suriye'nin kuzeyinde bulunan terör örgütlerine karşı Barış Pınarı Harekatı'nı başlatmıştır.

2.3.2.1 Suriyeli Göçmenler Hakkında Yapılan Açıklamalar

2019 yılında Suriyeli göçmenler hususunda yoğun açıklamaların mevcut olduğu görülmektedir. Konuşmalarında Suriyeli göçmenlerin haklarının savunulmaya devam edileceğini ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan,³⁹⁴ diğer ülkelerin kapısını kapattığı

³⁹²TCCB, “Suriye'nin kuzeyinde ülkemizin...”.

³⁹³TCCB, “İdlib’te atılacak yanlış...”, **Haberler**, 07.09.2018, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/96499/-idlib-te-atilacak-yanlis-adimlarin-menfi-yankilari-her-tarapta-hissedilecektir-> (Erişim tarihi: 16.05.2020).

³⁹⁴TCCB, “Suriye meselesinde Türkiye’nin...”, **Haberler**, 15.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101583/-suriye-meselesinde-turkiye-nin-eli-kolu-bagli-beklemesini-isteyenler-ayni-krizi-topraklarimize-tasima-hesabi-yapanlardir-> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, TRT...”, **Haberler**, 03.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101798/cumhurbaskani-erdogan-trt-ozel-yayinina-katildi> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Bölgesel iş birliği...”, **Haberler**, 11.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111054/-bolgesel-is-birligi-kanallarini-ne-kadar-cesitlendirir-ve-etkin-sekilde-isletirsek-ortak-hedeflerimize-o-derece-hizli-ulasiriz-> (Erişim tarihi: 25.05.2020).

dönemde Türkiye'nin çok sayıda göçmene ev sahipliği yaptığını ifade etmektedir.³⁹⁵ Bu kapsamda 2019 yılı Ocak ayında Türkiye'de yer alan Suriyeli göçmenlerin sayısının 3.5 milyon olduğu paylaşılmıştır. Belirtilen bu rakamın 2018 yılında ifade edilenle aynı olduğu görülmektedir. 2019 yılı başlarında da bu rakamın devam ettiği görülürken,³⁹⁶ ocak ayının ortasından itibaren yeni bir rakamdan bahsedilmiş ve Türkiye'de yaklaşık 4 milyon göçmen olduğunu bunun da 3,6 milyonunu Suriyelilerin oluşturduğu belirtilmektedir.³⁹⁷ Cumhurbaşkanı Erdoğan, ekim ayına kadar olan konuşmalarında bu rakamı tekrar etmiş ve Ekim 2019 ayındaki açıklamasında bu hususu şu sözlerle ifade etmiştir:

...Şu anda ülkemizde yaklaşık 4 milyon Suriyeliye yıllar boyunca ev sahipliği yaptık. Bunların 365 bini Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı harekâtları ile güvenli hale getirdiğimiz bölgelere, başta Cerablus olmak üzere geri döndü, kalan 3,6 milyon Suriye kardeşimiz ülkemizin 81 vilayetine dağılmış şekilde hayatlarını sürdürüyor.³⁹⁸

³⁹⁵TCCB, “Türkiye, tarih boyunca...”, **Haberler**, 23.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109713/-turkiye-tarih-boyunca-oldugu-gibi-bugun-de-zalimin-karsisinda-mazlumun-yanindadir-> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Azerbaycan'da Gerçekleştirilen Dünya...”, **Konuşmalar**, 14.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/111104/azerbaycan-da-gerceklestirilen-dunya-turk-is-konseyi-toplantisi-nda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 25.05.2020).

³⁹⁶TCCB, “AK Parti Grup Toplantısında...”, **Konuşmalar**, 08.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/100481/ak-parti-grup-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Türkiye, askerî kapasitesi, ekonomik...”, **Haberler**, 13.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101560/-turkiye-asker-kapasitesi-ekonomik-siyasi-ve-diplomatik-kabiliyetleriyle-guclu-olmak-zorundadir-> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Türkiye-Hırvatistan-Bosna Hersek...”, **Haberler**, 16.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101613/-turkiye-hirvatistan-bosna-hersek-uclu-danisma-mekanizmasi-yeniden-canlandirilmali-> (Erişim tarihi: 25.05.2020).

³⁹⁷TCCB, “Türkiye ve Rusya iş birliği...”, **Haberler**, 23.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101683/-turkiye-ve-rusya-is-birligi-suriye-nin-baris-guvenlik-ve-istikrari-acisindan-bir-mihenk-tasidir-> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Türkiye'yi Suriye'den uzak...”, **Haberler**, 26.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101723/-turkiye-yi-suriye-den-uzak-tutmak-isteyenlerin-derdi-suriye-halkini-ozgurluge-kavusturmak-degil-tam-tersine-batakligi-derinlestirmektir-> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Reform Eylem Grubu...”, **Konuşmalar**, 09.05.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/105309/reform-eylem-grubu-toplantisi-oncesi-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Bu ülkenin terör...”, **Haberler**, 11.03.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102404/-bu-ulkenin-teror-orgutlerine-kaptiracak-tek-bir-evladi-yoktur-> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Dünya Mülteciler Günü Mesajı”, **Basın Açıklamaları**, 20.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/105742/dunya-multeciler-gunu-mesaji> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Rekabet gücümüzü artırmak...”, **Haberler**, 09.07.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/107004/-rekabet-gucumuzu-artirmak-icin-balkan-ulkeleri-olarak-ekonomik-is-birligimizi-gelistirmeliyiz-> (Erişim tarihi: 25.05.2020); TCCB, “Soçi Mutabakatıyla üzerimize...”, **Haberler**, 27.08.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109380/-soci-mutabakatiyla-uzerimize-dusen-sorumluluklari-ancak-rejimin-saldirilarina-son-vermesiyle-yerine-getirebiliriz-> (Erişim tarihi: 25.05.2020).

³⁹⁸TCCB, “Genişletilmiş İl Başkanları...”, **Konuşmalar**, 10.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/111036/genisletilmis-il-baskanlari-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 25.05.2020).

Konuşmalarında Suriyeli göçmenlere sıklıkla değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2019'un Aralık ayında Türkiye'de mevcut göçmen sayısının 5 milyona yakın olduğunu belirtmektedir. Belirtilen bu sayının da 3,7 milyonunun Suriyeli göçmenlerden oluştuğunu ifade etmektedir.³⁹⁹

Suriyeli göçmenler hususunda ele alınan bir diğer konunun harcanan yardım tutarı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 2019 yılının Ocak ayında Türkiye'deki göçmenler için yaklaşık 35 milyar dolar harcandığını ifade edilmektedir.⁴⁰⁰ Bu dönemde Türkiye'de bulunan Suriyelilerden yaklaşık 1 milyona yakın kişinin eğitim çağında olduğunu ancak imkan dahilinde 328 binine eğitim imkanı sağlanabildiği belirtilmektedir.⁴⁰¹ Konuşmalarında Türkiye'nin Suriyeli göçmenler için yapılan yardım tutarına sıklıkla değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Haziran 2019 yılında da bu tutarın 37 milyar doları aştığını ifade ettiği görülmektedir.⁴⁰²

Türkiye'nin iç politikasında gündeme gelen Suriyeli göçmenlere maaş bağlama hususuna yönelik açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan bu konuda şu sözleri ifade etmektedir: “Suriyelilere parasal maaş bağlama diye bir şey asla yok. Biz kamplardaki Suriyelilere sağlık desteği veriyoruz, konteyner kentlerde yiyecek giyecek desteği veriyoruz ama asla onlara maaş bağlama diye bir şey yok, bu bir

³⁹⁹TCCB, “Türkiye, insani yardımlarda...”, **Haberler**, 17.12.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113984/-turkiye-insani-yardimlarda-mill-gelire-oranda-dunyanin-bir-numarali-ulkesidir-> (Erişim tarihi: 26.05.2020).

⁴⁰⁰TCCB, “Somali'den Arakan'a...”, **Haberler**, 28.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101744/-somaliden-arakan-agazze-den-yemen-e-kadar-bolgemizde-mazlum-ve-magdurlarin-yardimina-kosuyoruz-> (Erişim tarihi: 26.05.2020).

⁴⁰¹TCCB, “Budapeşte Süreci 6. Bakanlar...”, **Konuşmalar**, 19.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/102067/budapeste-sureci-6-bakanlar-konferansi-konuk-bakan-ve-heyet-baskanlari-onuruna-aksam-yemeginde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 26.05.2020).

⁴⁰²TCCB, “Etnik kimliğine, inancına...”, **Haberler**, 27.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105800/-etnik-kimligine-inancina-ve-teninin-rengine-bakmadan-mazlum-ve-magdurlara-sahip-cikmayi-surdurecegiz-> (Erişim tarihi: 26.05.2020); TCCB, “Mukogawa Kadın Üniversitesi'nde...”, **Konuşmalar**, 27.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/105801/mukogawa-kadin-universitesi-nde-fahri-doktora-unvani-tevdi-torende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 26.05.2020); TCCB, “G-20 Zirvesi Nedeniyle...”, **Konuşmalar**, 29.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/106887/g-20-zirvesi-nedeniyle-bulundugu-osaka-da-duzenledigi-basin-toplantısında-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 26.05.2020).

koskoca yalandır.”⁴⁰³ Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki durumlarına da değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan Suriyeli göçmenleri çadır ve konteynerlerden kurtararak TOKİ konutlarına yerleştirilebileceğini ifade etmektedir.⁴⁰⁴ Yine benzer şekilde Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki durumlarının iyi olduğuna dikkat çekmekte ve vatandaşlık başvurularının olduğunu dile getirmektedir. Ancak Cumhurbaşkanı Erdoğan ‘güvenli bölge’ hususuna değinmekte ve bu durumun gerçekleşmesi sonucunda evlerine dönmelerinin isteneceğini belirtmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, Haziran 2019 yılındaki konuşmasında bu hususu şu sözlerle ifade etmektedir:

Hatta vatandaşlık müracaatı olanlar var. Bunların içinde mühendisi, avukatı, ebesi, doktoru var. Bunlar, vatandaşlığa müracaat edenleri oldu. Çünkü ekonomik durumu güçlü. Suriye’de yaşarken bunlar imkânları olan Suriyelilerdi. Buraya geldiler bir kısmı ticari hayata başladı. Dolayısıyla çadırlarda yaşayanların durumu gibi bir durumları yok. Bazı yerlerde sıkıntılı olanlar var ki bunlarla da bizim şu anda İçişleri Bakanlığımız kontrollerini yapıyor. Ama benim güvenli bölge olayı dediğim konu yürürlüğe girdiği andan itibaren bu insanlara diyeceğiz ki; buyurun evinize dönebilirsiniz. Sizlere artık bu tür yerler de yapılmış durumda. Sizlere artık kendi topraklarınıza gitmenizi tavsiye ediyoruz.⁴⁰⁵

Türkiye’nin Suriye politikasındaki kararlılığına ve yapılan yardımlara değinildiği bu dönemde çok sayıda mültecini barınması sonucunda artık Türkiye’nin daha fazla göçü karşılamasının mümkün olamayacağı ve Türkiye’nin tek başına kaldıramayacağı açıklamaları da mevcuttur.⁴⁰⁶ Konuşmalarında Suriyeli göçmenlere yardımın aralıksız bir şekilde yapılmaya devam edildiğini vurgulayan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, başta AB olmak üzere uluslararası kuruluşlara yönelik

⁴⁰³TCCB, “Milletimizden aldığımız cesaretle...”, **Haberler**, 18.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105706/-milletimizden-aldigimiz-cesaretle-ekonomik-tuzaklara-eyvallah-etmeden-dimdik-yolumuza-devam-ediyoruz-> (Erişim tarihi: 26.05.2020).

⁴⁰⁴TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, sosyal...”, **Haberler**, 21.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105749/cumhurbaskani-erdogan-sosyal-medya-ve-televizyon-ortak-yayinina-katildi> (Erişim tarihi: 26.05.2020).

⁴⁰⁵TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, sosyal...”.

⁴⁰⁶TCCB, “Suriye’nin geleceğinde PKK-YPG...”, **Haberler**, 22.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/112243/-suriye-nin-geleceginde-pkk-ypg-gibi-teror-orgutlerine-yer-yoktur-olmamalidir-> (Erişim tarihi: 26.05.2020); TCCB, “Türkiye, bölgesindeki kriz-ve-calkantılara-ragmen-istikrarini-korumakta-ekonomik-ve-siyasi-gucunu-arttirmaktadır- (Erişim tarihi: 26.05.2020); TCCB, “Güvenli bölge formülü...”, **Haberler**, 19.02.2019, “Güvenli bölge formülü...”<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102059/-guvenli-bolge-formulu-suriyeli-multecilerin-geri-donusleri-icin-en-pratik-cozum-yoludur-> (Erişim tarihi: 26.05.2020).

eleştirilerini dile getirdiği görülmektedir.⁴⁰⁷ AB'nin söz verdiği ancak yerine getirmedeği yardım hususunu her fırsatta dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan bu dönemde de eleştirilerine devam ettiği görülmektedir. Bu kapsamda AB'nin 1 milyar 750 milyon Avroluk yardımının olduğunu ancak taahhüt edilen yardımın 3+3 milyar Avro olduğunu belirtilmektedir.⁴⁰⁸ Bu hususta eleştirilerine devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan birçok ülkenin verdiği sözleri tutmadıklarını ifade ederken, 750 milyon dolar yardımın da BM Mülteciler Komiserliği aracılığıyla geldiğini belirtmektedir.⁴⁰⁹

2.3.2.2 Suriye Hükümetine ve Politikalarına Yönelik Açıklamalar

2019 yılı konuşmalarında temel vurgunun Suriye'nin egemenliği ve toprak bütünlüğü üzerine olduğu görülmektedir. Konuşmalarda sıklıkla bu husus vurgulanmakta, Türkiye'nin en baştan beri Suriye'nin başta egemenlik olmak üzere toprak bütünlüğü ve kendi geleceğini tayin etme hakkı olması gerektiğinin esas aldığı belirtilmektedir.⁴¹⁰ Cumhurbaşkanı Erdoğan 2019 yılının Ocak ayında Hırvatistan Cumhurbaşkanı Kitaroviç ile birlikte düzenlediği ortak basın toplantısında yaptığı açıklamasında bu konuyu şu sözlerle dile getirmiştir:

Bütün mesele, Suriye'nin bütünlüğünü korumaktır, Suriye'deki Arap'ıyla, Kürt'üyle, Hıristiyan'ıyla, kim varsa hepsinin orada güvence altında yaşaması için gerekenleri, nasıl ki 4 milyon Suriyeliyi şu anda ülkemizde misafir ediyorsak, orada da aynı şekilde Suriye'nin yerli halkının birlik, beraberlik içerisinde yaşamasına imkân tanıyalım diyoruz.⁴¹¹

Benzer şekilde yine aynı ay içerisinde açıklamalarını yineleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, TOBB 10. Türkiye Ticaret ve Sanayi Şûrası'nda yaptığı konuşmada bu

⁴⁰⁷TCCB, "Türkiye, insani yardımlarda...".

⁴⁰⁸TCCB, "Güvenli bölge formülü..."; TCCB, "Budapeşte Süreci 6. Bakanlar...".

⁴⁰⁹TCCB, "Budapeşte Süreci 6. Bakanlar..."; TCCB, "Güvenli bölge formülü...".

⁴¹⁰TCCB, "PKK-PYD'nin DEAŞ'la...", **Haberler**, 08.01.2019,

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/100467/-pkk-pyd-nin-deas-la-mucadelesi-koca-bir-yalandan-ibarettir-> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, "AK Parti Grup Toplantısında...",

TCCB, "Suriye'deki kaotik durum...", **Haberler**, 24.10.2019,

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/112272/-suriye-deki-kaotik-durum-uzunca-bir-suredir-asil-hesaplari-gizlemenin-ortusu-olarak-kullaniliyordu-> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, "Suriye'deki

gerçek işgalcilere...", **Haberler**, 10.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111033/-suriye-deki-gercek-iskalcilere-ses-edemeyenlerin-turkiye-nin-mesru-haklarini-korumasina-karsi-cikmasi-bir-teslimiyet-ifadesidir-> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, "2019-2020 Yükseköğretim...",

Konuşmalar, 18.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/109664/2019-2020-yuksekogretim-akademik-yili-acilis-toreninde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 29.05.2020).

⁴¹¹TCCB, "Türkiye-Hırvatistan-Bosna Hersek...".

hususlu şu sözlerle ifade etmiştir: “...Bizim Suriye’nin toprak bütünlüğü üzerinde hesabımız yok, Suriye Suriyelilerindir ve bir an önce de onu sahiplerine teslim etmenin gayreti içerisindeyiz.”⁴¹² 2019 yılı boyunca açıklamalarına devam eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, benzer şekilde ifadeler kullanarak her fırsatta açıklamasını yinelediği görülmektedir. Türkiye’nin esas amacının Suriye’nin toprak bütünlüğü üzerine olduğu dile getirilmekte ve 2019 yılı boyunca sıklıkla bu husus tekrarlanmaktadır.⁴¹³

Bu dönemde Esed’e yönelik direkt açıklama sınırlı olup 2019 un Ekim ayında şu açıklama mevcuttur:

Bilindiği gibi, Suriye’de 2011 yılında ilk hadiseler başlamadan önce bu ülkeyle çok müspet ilişkilerimiz vardı. Öyle ki, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esed’la ailece görüşecek derecede yakınlığa sahiptik. Bu dönemde Beşar Esed’a, ülkesinde demokrasinin, insan haklarının, hukukun, adaletin geliştirilmesi konusunda pek çok tavsiyede bulunduk. Özellikle de hiçbir hakka sahip olmayan Kürt nüfus konusunda adımlar atmasının önemli olduğunu söyledik. Ancak Esed, bu tavsiyelerimize uygun işler yapmak yerine, halkının üzerindeki baskıyı artırma yoluna gitmiştir.⁴¹⁴

2.3.2.3 Krizin zlmesi İçin Yürütülen Uluslararası İşbirliği alışmalarına Dair Açıklamalar

2019 yılının uluslararası işbirliği hususunda çağrılarının yinelendiği ve uluslararası topluma eleştirilerin dile getirildiği dönem olduğu görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye’de mevcut olan krizin çözümü için tüm dünyayı inisiyatif almaya

⁴¹²TCCB, “Ekonomimizi bytmek ve Milletimizin...”, **Haberler**, 21.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101650/-ekonomimizi-buyutmek-ve-milletimizin-refahini-artirmak-icin-dogru-yollari-takip-etmeliyiz-> (Erişim tarihi: 29.05.2020).

⁴¹³TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, TRT...”; TCCB, “Milli güvenliğimize kasteden...”, **Haberler**, 08.04.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/103855/-mill-guvenligimize-kasteden-terror-odaklarini-suriye-den-sokup-atmakta-kararliyiz-> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, “Soçi Mutabakatıyla zerimize...”, **Haberler**, 27.08.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109380/-soci-mutabakatıyla-uzerimize-dusen-sorumluluklari-ancak-rejimin-saldirilarina-son-vermesiyle-yerine-getirebiliriz-> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, “Türkiye, tüm dünyayı...”, **Haberler**, 24.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109768/-turkiye-tum-dunyayi-ve-insanligi-kucaklayan-sorunlara-adil-cozumler-bulmak-icin-cabalayan-bir-ulkedir-> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, “Kendi güvenliğimiz ve huzurumuz...”, **Haberler**, 01.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/110903/-kendi-guvenligimiz-ve-huzurumuz-adina-neyin-pesindeysek-tum-dostlarimiz-icin-de-ayni-mucadeleyi-veriyoruz-> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, “Yabancı Medya Temsilcilerini...”, **Konuşmalar**, 18.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/111183/yabanci-medya-temsilcilerini-kabulunde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, “105. Dönem Kaymakamlık...”, **Konuşmalar**, 24.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/112292/105-donem-kaymakamlik-kursu-kuratorende-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 29.05.2020); TCCB, “2019-2020 Yükseköğretim...”.

⁴¹⁴TCCB, “Yabancı Medya Temsilcilerini...”.

davet etmektedir. Bunun yanında Türkiye olarak da beklentinin destek yönünde olduğunu ifade etmektedir.⁴¹⁵

2019 yılında ABD'ye yönelik ifadeler tüm yıl boyunca değinildiği görülmektedir. Bu kapsamda 2019 yılı Ocak ayında ABD'ye seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin temel beklentisinin verilen sözlerin tutulması isteminin olduğunu ifade etmiştir.⁴¹⁶ ABD'nin Suriye'den çekilme kararının Türkiye'nin yakından takip ettiğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, 2019 yılı Ekim ayı itibarıyla verilen sürenin sona ereceğini ve ABD'nin çekilme kararını yerine getirmesinin beklenildiğini vurgulamıştır.⁴¹⁷ 2019 yılı Kasım ayı konuşmalarında da bu husus yinelenerek, ABD ile işbirliği içerisinde çalışılabileceği dile getirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ABD'ye yönelik şu ifadelerde bulunmuştur: “Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgedeki bu amacı gerçekleştirebileceği en güvenilir ortağı Türkiye'dir, öyle olmalıdır”⁴¹⁸

2019 yılı konuşmalarında Rusya ile olan ilişkilere de değinilerek, ortak hareket etmenin önemini vurgulamaktadır. Rusya Devlet başkanı Putin ile çeşitli temaslarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye meselesinin siyasi çözüm ile son bulacağını iki liderin vurguladığını belirtmektedir. Bu kapsamda çalışmaların yürütüldüğünü belirten iki lider çözüme ulaşmak için çabaların devam ettirileceğini ifade etmiştir.⁴¹⁹

⁴¹⁵TCCB, “Türkiye, tüm dünyayı...”, Haberler; TCCB, “Ülkemize verilen sözler...”, **Haberler**, 19.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111193/-ulkemize-verilen-sozler-tutulmazsa-verdigimiz-sure-bittigi-an-harek-ta-devam-edecegiz-> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴¹⁶TCCB, “PKK-PYD'nin DEAŞ'la...”.

⁴¹⁷TCCB, “Suriye'nin geleceğinde PKK-YPG...”.

⁴¹⁸TCCB, “Türk-Amerikan ilişkilerinin...”, **Haberler**, 14.11.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/112536/-turk-amerikan-iliskilerinin-guclu-bir-zeminde-ilerletilmesi-ve-is-birligimizin-derinlestirilmesinde-hemfikiriz-> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴¹⁹TCCB, “Türkiye ve Rusya iş birliği...”; TCCB, “PYD-YPG, Münbiç...”, **Haberler**, 14.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101995/-pyd-ypg-munbic-ve-firat-in-dogusundan-temizlenmeden-suriye-nin-toprak-butunlugu-saglanamaz-> (Erişim tarihi: 01.06.2020); TCCB, “Türkiye ve Rusya'nın ikili...”, **Haberler**, 08.04.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/103847/-turkiye-ve-rusya-nin-ikili-ticaret-hacmini-100-milyar-dolara-ulastirmayi-hedefliyoruz-> (Erişim tarihi: 01.06.2020); TCCB, “Millî güvenliğimize kasteden...”; TCCB, “Suriye'nin geleceğinde PKK-YPG...”; TCCB, “Türkiye ve Rusya, Suriye...”, **Haberler**, 22.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/112255/-turkiye-ve-rusya-suriye-topraklarında-ayrılıkci-hicbir-gundeme-izin-vermeyecektir-> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

2019 yılı konuşmalarında öne çıkan bir diğer husus 14 Şubat tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı, Rusya Devlet başkanı ve İran Cumhurbaşkanı'nın katılımıyla Rusya'nın Soçi kentinde gerçekleşen Üçlü Zirve Toplantısı olmuştur. Zirve toplantısının başarılı ve samimiyetle gerçekleştiği ve Suriye'de barış ortamı için istişarede bulunduğu belirtilmiştir.⁴²⁰ Gerçekleşen toplantının ardından 2019 yılının Eylül ayında Ankara'da Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya Devlet başkanı Putin ve İran Cumhurbaşkanı Ruhani bir araya gelmiştir.⁴²¹ Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususa yönelik şu açıklamada bulunmuştur:

Zirve'de, Suriye'de siyasi çözüm umutlarını yeşertecek önemli kararlar aldık. Suriye'nin toprak bütünlüğüyle siyasi birliğinin korunması hususunda hepimizin de aynı hassasiyete sahip olduğunu bir kez daha teyit ettik. DEAŞ ile mücadele altında terör örgütlerine destek verilmesinin kabul edilemezliğini vurguladık.⁴²²

Zirve sonrası yayınlanan ortak bildiri Suriye'nin toprak bütünlüğüne vurgu yapıldığı görülmektedir.⁴²³ Cumhurbaşkanı Erdoğan üçlü zirve öncesinde bu durumu şu sözlerle ortaya koymuştur:

2017 yılının Kasım ayında başlattığımız Astana formatındaki üçlü zirve süreci bugüne kadar önemli başarılarla imza attı. Zirve toplantıları vesilesiyle son iki senede Suriye'de barış, güvenlik ve istikrarın yeniden tesisi amacıyla üç ülke olarak iş birliğimizi derinleştirdik. Suriye'nin siyasi birliğiyle toprak bütünlüğünün muhafazası, sahada sükunetin korunması, ihtilafa kalıcı bir siyasi çözüm bulunması noktasında tam bir mutabakat içindeyiz. Astana platformu Suriye'deki yangının söndürülmesi için etkili çözümler üretebilen ve bunların hayata geçirilmesi amacıyla somut adımlar atabilen yegane girişimdir. Suriye'de barışın sağlanması için daha fazla sorumluluk üstlenmemiz, elimizi taşın altına daha fazla koymamız gereken bir dönemdeyiz. Siyasi çözüm

⁴²⁰TCCB, “Suriye halkı, kalıcı...”, **Haberler**, 14.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101998/-suriye-halki-kalici-siyasi-cozum-yolunda-bizden-sevindirici-haber-bekliyor-> (Erişim tarihi: 01.06.2020); TCCB, “Bizim bütün derdimiz...”, **Haberler**, 14.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102002/-bizim-butun-derdimiz-suriye-nin-toprak-butunlugunun-saglanmasidir-> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴²¹TCCB, “Türkiye-Rusya-İran Üçlü Zirvesi...”, **Haberler**, 16.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109637/turkiye-rusya-iran-uclu-zirvesi-cankaya-koskunda-toplandi> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴²²TCCB, “Suriye'nin istikbali için...”, **Haberler**, 16.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109641/-suriye-nin-istikbali-icin-en-buyuk-tehdit-kaynagi-pkk-ve-onun-uzantisi-olan-ypg-pyd-dir-> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴²³TCCB, “Türkiye-Rusya-İran Üçlü Zirvesinde...”, **Haberler**, 16.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109642/turkiye-rusya-iran-uclu-zirvesinde-suriye-nin-toprak-butunlugunun-korunmasi-vurgusu> (Erişim tarihi: 01.06.2020); TCCB, “Türkiye-Rusya Federasyonu-İran...”, **Konuşmalar**, 16.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/109647/turkiye-rusya-federasyonu-iran-uclu-zirvesi-nin-ardindan-ortak-basin-toplantisinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

umutlarının diri tutulması bizlerin gayretlerine bağlıdır. Ankara Zirvesi'nin Astana sürecine yeni bir soluk kazandıracağına inanıyorum...⁴²⁴

Gerçekleşen üçlü zirve sonrasında 2019 yılının Aralık ayında Suriye konulu Dörtlü Zirve gerçekleştirilmiştir. Zirve Türkiye, Fransa, Birleşik Krallık ve Almanya'nın devlet başkanlarının katılımıyla Londra'da gerçekleşmiştir.⁴²⁵ Zirveye yönelik Birleşik Krallık Başbakanlık Ofisi'nden Suriye'de mevcut olan sivillere yönelik saldırıların durdurulması gerektiğine yönelik fikir birliğine varıldığı belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ise zirveye yönelik 'gayet iyi geçti' ifadesinde bulunmuştur.⁴²⁶

2.3.2.4 Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Tehditleri Ve Terörizmle Mücadele Kapsamında Yapılan Açıklamalar

2019 yılındaki konuşmalarda terörle mücadele hususunda genel anlamda diğer ülkelerle birlikte mücadele çağrısının yapıldığı görülmektedir. Terör örgütlerine kapıların kapatıldığını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan⁴²⁷, "Zira terörden arındırılmış bu bölgelerde Suriye halkının oralardaki kardeşlerimizin huzurunu sağlama ahdimiz var"⁴²⁸ açıklamasıyla Türkiye'nin terörle mücadele hususundaki kararlılığını vurguladığı görülmektedir. Suriye'deki mevcut terör örgütlerinin birbirlerinden farklı olmadığını dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan,⁴²⁹ güvenli

⁴²⁴TCCB, "Türkiye-Rusya Federasyonu-İran...", **Konuşmalar**, 16.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/109646/turkiye-rusya-federasyonu-iran-uclu-zirvesi-oncesi-yaptiklari-aciklama> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴²⁵TCCB, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Londra'da...", **Haberler**, 03.12.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113768/cumhurbaskani-erdogan-londra-da-suriye-konulu-dortlu-zirve-ye-katildi> (Erişim tarihi: 01.06.2020); TCCB, "AK Parti Grup Toplantısında...", **Konuşmalar**, 15.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/101591/ak-parti-grup-toplantısında-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 01.06.2020); TCCB, "Birleşik Krallık", **Yurt Dışı Ziyaretler**, 03.12.2019, <https://www.tccb.gov.tr/yurt-disi-ziyaretler/355/113814/birlesik-krallik> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴²⁶Euronews, "NATO Liderler Zirvesi'nin...", 04.12.2019, <https://tr.euronews.com/2019/12/03/canl-anlatim-nato-liderler-zirvesi-basladi-one-cikan-gelismeler> (Erişim tarihi: 01.06.2020).

⁴²⁷TCCB, "Suriye meselesinde Türkiye'nin..."

⁴²⁸TCCB, "Ekonomimizi büyütme ve milletimizin..."

⁴²⁹TCCB, "Bugün Suriye topraklarından...", **Haberler**, 23.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102122/-bugun-suriye-topraklarindan-kacanlarin-geri-dondukleri-yeg-ne-yerler-turkiye-nin-guvenli-h-le-getirdigi-yerlerdir> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, "3. Parlamento Başkanları...", **Konuşmalar**, 11.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/111074/3-parlamento-baskanlari-konferansi-nda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 04.06.2020).

bölge açıklamasını yinelemektedir.⁴³⁰ Güvenli bölgenin Türkiye açısından da gerekli olduğunu ifade edilmekte ve bu husus şu sözlerle dile getirmektedir: “Suriye’nin kuzeyinde bir güvenli bölge ilan edilmediği takdirde her an Türkiye’nin bu sıkıntıyı yaşayacağını, güvenli bölge ilan edilerek koalisyon güçleriyle müşterek bir hareket içerisine girilmesi durumunda ise bölgenin teminat altına alınmış olacak”⁴³¹

Suriye’nin huzurlu bir ortama kavuşmasının şartı olarak YPG terör örgütünün ortadan kalkması olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan,⁴³² ABD’nin bu terör örgütüne destek verdiğini belirtmiştir.⁴³³ DEAŞ terör örgütüne de değinilerek, en ciddi darbeyi Türkiye’nin vurduğu ifade edilmiş ve bu terör örgütünden en çok zarar gören ülkenin yine Türkiye olduğu belirtilmiştir.⁴³⁴

Konuşmalarında Suriye halkının mevcut terör örgütlerinin zulmüne maruz kaldığını dile getiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, tüm ülkeleri birlikte mücadele etmeye çağırılmaktadır.⁴³⁵ 2019 yılının Aralık ayında düzenlenen bir basın toplantısı esnasında Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususu şu sözlerle dile getirmiştir: “Terör örgütlerine karşı ilkeli ve kararlı bir duruş sağlanmasını temin edecek bir değişimi tüm üye ülkelerle birlikte gerçekleştirmek mecburiyetindeyiz”⁴³⁶

⁴³⁰TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kanal 7...”, **Haberler**, 18.03.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102551/cumhurbaskani-erdogan-kanal-7-tvnet-ve-ulke-tv-ortak-yayinina-katildi>- (Erişim tarihi: 04.06.2020).

⁴³¹TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Kanal 7...”.

⁴³²TCCB, “Fırat’ın doğusundaki terör...”, **Haberler**, 26.07.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/107146/-firat-in-dogusundaki-teror-koridorunu-paramparca-etmekte-kararliyiz>- (Erişim tarihi: 04.06.2020).

⁴³³TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan ABD’ye gitti”, **Haberler**, 21.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109692/cumhurbaskani-erdogan-abd-ye-gitti> (Erişim tarihi: 04.06.2020).

⁴³⁴TCCB, “Türkiye, tüm dünyayı...”; TCCB, “Birleşmiş Milletler 74. Genel...”, **Konuşmalar**, 24.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/109804/birlesmis-milletler-74-genel-kurulu-nda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 04.06.2020).

⁴³⁵TCCB, “Terör örgütleri tamamen...”, **Haberler**, 18.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111175/-teror-orgutleri-tamamen-kazinip-atilmadan-suriye-huzur-ve-guvenlige-kavusamaz>- (Erişim tarihi: 04.06.2020).

⁴³⁶TCCB, “Dayanışma ve beraberlik...”, **Haberler**, 03.12.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113760/-dayanisma-ve-beraberlik-ruhu-nato-yu-ayakta-tutan-sutunlardir>- (Erişim tarihi: 04.06.2020).

2019 yılı konuşmalarında Suriye hususunda Türkiye'nin güvenliği ve terörle mücadele bağlamında ise yoğun bir açıklamanın olduğu görülmektedir. Suriye'deki mevcut terör örgütlerine karşı mücadele bağlamında en etkin mücadele yürüten ülkenin Türkiye olduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan⁴³⁷, Türkiye'nin bu konudaki kararlılığını şu sözlerle belirtmiştir:

Bu mücadelemizde bizim yanımızda olan dostlarımıza gönlümüz de, kapımız da sonuna kadar açıktır. Biz bu terör oluşumuna bugün olmazsa yarın, yarın olmazsa ertesi gün, ama yakında mutlaka ağır bir darbe vuracağız. Mesele Suriye meselesi değil, Türkiye'nin ve Türk Milletinin beka meselesidir. İstiklalimiz ve istikbalimiz söz konusu olduğunda kimseyi gözümüz görmez.⁴³⁸

Yine benzer açıklamalarda bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan Türkiye'nin kararlılığını şu sözlerle bir kez daha tekrarlamaktadır: “Hassasiyetlerimiz aynen kararlılıkla devam ediyor. Bundan sonraki süreçte de devam edecektir...”⁴³⁹

Suriye'de mevcut durumun 8. yılına girildiği bu dönemde Suriye'den Türkiye'ye gelen düzensiz göçün artık karşılanamayacağı ifadelerinin vurgulandığı görülmektedir.⁴⁴⁰ Bu kapsamda gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde Suriyelilerin evlerine geri dönme imkanının sağlanacağı belirtilmektedir.⁴⁴¹ Bu dönemde Türkiye'nin ana gündem konusunu Fırat'ın Doğusu ve Mümbiç'in oluşturduğunu ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu bölgelerin terör örgütlerinden temizlenmesi için operasyonların sürdürüleceğini vurgulamaktadır.⁴⁴²

⁴³⁷TCCB, “PKK-PYD'nin DEAŞ'la...”.

⁴³⁸TCCB, “Türkiye sınırlarının dibinde...”, **Haberler**, 18.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102047/-turkiye-sinirlarinin-dibinde-bir-teror-olusumuna-goz-yummayacagiz-ne-pahasina-olursa-olsun-bu-teror-koridorunu-yikacagiz-> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

⁴³⁹TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, bayram namazını...”, **Haberler**, 04.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105616/cumhurbaskani-erdogan-bayram-namazini-buyuk-camlica-camii-nde-kildi> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

⁴⁴⁰TCCB, “Suriye'nin geleceğinde PKK-YPG...”.

⁴⁴¹TCCB, “Bugün Suriye topraklarından...”.

⁴⁴²TCCB, “Türkiye, 2013 Mayıs ayında...”, **Haberler**, 05.02.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101829/-turkiye-2013-mayis-ayinda-imf-defterini-kapatmistir-ve-bir-daha-da-acmayacaktır-> (Erişim tarihi: 07.06.2020); TCCB, “Dünyada her gün dengeler...”, **Haberler**, 03.03.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102249/-dunyada-her-gun-dengeler-bozulurken-turkiye-dimdik-ayakta-kalmayi-basarmistir-> (Erişim tarihi: 07.06.2020); TCCB, “Ülkemizdeki her bir vatandaşımızın...”, **Haberler**, 05.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/110946/-ulkemizdeki-her-bir-vatandasimizin-gelecegi-icin-hayal-kurmaya-ve-bunlari-hayata-gecirmeye-devam-edecegiz-> (Erişim tarihi: 07.06.2020); TCCB, “Azerbaycan'da Gerçekleştirilen Dünya...”; TCCB, ABD Ticaret Bakanı Wilbur Ross...”, **Konuşmalar**, 10.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/109593/abd-ticaret-bakani-wilbur-ross-ve-beraberindeki-heyeti-kabulunde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

Suriye'deki terör örgütlerinin temizlenene kadar Türkiye'nin mücadeleye etkin şekilde devam edeceğini belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan⁴⁴³, 10 Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekati'nin başladığını kamuoyuna duyurmuştur.⁴⁴⁴ Harekate yönelik ilk açıklamasını şu sözlerle ifade etmiştir:

Türk Silahlı Kuvvetleri'miz Suriye Millî Ordusu'yla birlikte Suriye'nin kuzeyinde PKK/YPG ve DEAŞ terör örgütlerine karşı Barış Pınarı Harekati'ni başlatmıştır. Amacımız güney sınırımızda oluşturulmaya çalışılan terör koridorunu yok etmek ve bölgeye barış ve huzuru getirmektir.⁴⁴⁵

Harekatin başlamasından bir gün sonra AK Parti Genişletilmiş İl Başkanları Toplantısı'na katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan bu hususa değinerek şu sözlerle operasyonun amacını tekrardan vurgulamıştır: “Türkiye'nin yaptığı diğer operasyonlar gibi, Barış Pınarı'nın da amacı, Suriye'nin toprak bütünlüğüne ve siyasi birliğine katkıda bulunmaktır.”⁴⁴⁶

Suriye'de terör koridoruna izin verilemeyeceğini sıklıkla yineleyen Cumhurbaşkanı Erdoğan, harekatin başarılı bir şekilde yürütüldüğünü⁴⁴⁷ ve harekatin mecbur kalınarak başlatıldığını belirtmiştir.⁴⁴⁸ Konuşmalarda harekatin amacına sıklıkla değinilmektedir. Harekatin 9. gününde Cumhurbaşkanı Erdoğan yapmış olduğu konuşmasında harekatin amacını şu sözlerle yinelemiştir: “Barış Pınarı Harekati'mizin 2 temel amacı vardır. Birincisi; PKK-YPG terör örgütünü sınırlarımızdan uzaklaştırmaktır. İkincisi de; ülkemizde yaşayan 3,6 milyon Suriyelinin bir kısmını oluşturacağımız güvenli bölgede iskân etmektir.”⁴⁴⁹

⁴⁴³TCCB, Marmara Üniversitesi Recep Tayyip Erdoğan, **Konuşmalar**, 29.11.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/113743/marmara-universitesi-recep-tayyip-erdogan-kulliyesi-temel-atma-toreninde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 07.06.2020); TCCB, “Türk Konseyi Zirvesi'nde...”, **Konuşmalar**, 15.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/111108/turk-konseyi-zirvesi-nde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

⁴⁴⁴TCCB, “Türk Silahlı Kuvvetleri'miz...”, **Haberler**, 09.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111023/-turk-silahli-kuvvetleri-miz-suriye-mill-ordusu-yla-birlikte-baris-pinari-harek-ti-ni-baslatmistir-> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

⁴⁴⁵TCCB, “Türk Silahlı Kuvvetleri'miz...”.

⁴⁴⁶TCCB, “Suriye'deki gerçek işgalcilere...”.

⁴⁴⁷TCCB, “Suriye'nin kuzeyinde bir...”, **Haberler**, 13.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111067/-suriye-nin-kuzeyinde-bir-teror-devletinin-kurulmasına-musaade-etmeyecegiz-> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

⁴⁴⁸TCCB, “Terör örgütleri tamamen...”.

⁴⁴⁹TCCB, “Yabancı Medya Temsilcilerini...”.

Gerçekleştirilen Harekatın sonucunda “Türkiye’ye destek veren ve vermeyen ülkeleri gördük” şeklinde açıklamada bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, uluslararası topluma seslenerek beklenen desteğin gelmediğini belirtmektedir.⁴⁵⁰ Konuşmalarda hareket ile terörle mücadele kapsamında önemli bir adım atıldığı vurgulanmakta ve yaklaşık 600’ü geçkin yerin kontrol altına alındığı ifade edilmektedir.⁴⁵¹

2019 yılı konuşmalarında Suriye’de kurulmak istenen terör koridoruna da değinilmekte ve Türkiye’nin bu duruma engel olduğunu yoksa şimdiye kadar kurulabileceği ifade edilmektedir. Konuşmalarında Türkiye’nin bu duruma müsaade edilmeyeceğini kararlılıkla belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye’nin amacının bu bölgede güvenli bölge inşa etmek olduğunu yinelediği görülmektedir.⁴⁵² Türkiye’nin Suriye müdahalesinin haklı gerekçeleri olduğunu dile getirmekte ve terör koridoru hususunda şu sözlerle Türkiye’nin konumunu vurgulamaktadır:

⁴⁵⁰TCCB, “Barış Pınarı Harekâtına...”, **Konuşmalar**, 13.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/111075/baris-pinari-harek-tina-iliskin-genel-yayin-yonetmenleri-ile-yaptiklari-toplantidaki-konusmalari> (Erişim tarihi: 07.06.2020); TCCB, “Türkiye, Barış Pınarı Harekâtı’yla...”, **Haberler**, 14.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/111084/-turkiye-baris-pinari-harek-tiyla-en-az-1974-kibris-baris-harek-ti-kadar-hayati-onemde-bir-adim-atmistir-> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

⁴⁵¹TCCB, “Türk-Amerikan ilişkilerinin...”; TCCB, “11. Rize Tanıtım Günleri...” **Konuşmalar**, 20.10.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/112215/11-rize-tanitim-gunleri-programi-nda-yaptigi-konusma> (Erişim tarihi: 07.06.2020); TCCB, “Türkiye’ye yönelik terör...”, **Haberler**, 19.11.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113564/-turkiye-ye-yonelik-teror-tehditlerinin-tamami-sona-erene-son-terorist-etkisiz-h-le-getirilene-kadar-mucadelemiz-surecektir-> (Erişim tarihi: 07.06.2020); TCCB, “Gelecek kuşaklara daha...”, **Haberler**, 22.11.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/113625/-gelecek-kusaklara-daha-ozgur-ve-cok-daha-guclu-bir-turkiye-birakmanin-mucadelesini-veriyoruz-> (Erişim tarihi: 07.06.2020).

⁴⁵²TCCB, “Ekonomide katettiğimiz mesafe...”, **Haberler**, 12.01.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/101553/-ekonomide-katettigimiz-mesafe-hedeflerimiz-ulaismamiz-konusunda-buyuk-guvencemizdir-> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “Suriye’den Irak’a kadar...”, **Haberler**, 10.03.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/102387/-suriye-den-irak-a-kadar-ulkemize-yonelik-her-turlu-oyunu-hem-masada-hem-sahada-bozacagiz-> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “Milletimize sadece hizmet...”, **Haberler**, 29.03.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/103770/-milletimize-sadece-hizmet-etmenin-ve-eser-kazandirmanin-gayreti-icindegiz-> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “Türkiye’yi 2023 hedeflerine...”; TCCB, “82 milyon kardeş olduğu...”, **Haberler**, 16.05.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105391/-82-milyon-kardes-oldugu-surece-turkiye-ye-yonelik-saldirilar-milletimizin-celikten-iradesi-karsisinda-hezimete-ugrayacak-> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “Türkiye’nin istikrarını bozmayı...”, **Haberler**, 25.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105779/-turkiye-nin-istikrarini-bozmayi-amaclayanlara-en-guzel-cevabi-icraatlarimiz-ve-basarilarimizla-vermekte-kararliyiz-> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “ABD Diyanet Merkezi’nde...”, **Konuşmalar**, 14.11.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/112543/abd-diyamet-merkezi-nde-vatandaslarimizla-bulusma-programinda-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, gazete...”, **Haberler**, 14.07.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/107049/cumhurbaskani-erdogan-gazete-ve-televizyon-kanallarinin-genel-yayin-yonetmenlerini-kabul-etti> (Erişim tarihi: 04.06.2020).

Sonradan anlaşılıyor ki, kendilerinden izin almak yerine sadece bilgi vermemizden de bayağı rahatsız olmuşlar. Hâlbuki Türkiye'nin sınırları boyunca oluşturulmak istenen bir terör koridorunu yıkıp geçmek için kimseden izin almaya ihtiyacı yoktur. Bu kararlılığımızı sahada da gösterip 120 kilometre genişlik ve 32 kilometre derinlikteki harekât bölgemizin üçte ikisine yakın bölümünü sadece 9 günde ele geçirdik.⁴⁵³

Konuşmalarında İdlib'e de değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan bölgedeki mevcut terör örgütlerine karşı mücadelenin süreceğini ve bu hususta Rusya ve İran ile işbirliği içerisinde olduğunu ifade etmektedir.⁴⁵⁴

⁴⁵³TCCB, “Suriye’deki kaotik durum...”.

⁴⁵⁴TCCB, “Türkiye ve Rusya iş birliği...”; TCCB, “İş birliği ve birlikte çalışma...”, **Haberler**, 14.06.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/105661/-is-birligi-ve-birlikte-calisma-kulturunun-gelistirilmesi-bolgesel-refahin-arttirilmesi-acisindan-elzendir-> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “Ak Parti Genişletilmiş İl...”, **Konuşmalar**, 05.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/109531/ak-parti-genisletilmis-il-baskanlari-toplantisinde-yaptiklari-konusma> (Erişim tarihi: 04.06.2020); TCCB, “Fırat’ın doğusunda güvenli...”, **Haberler**, 08.09.2019, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/109554/-firat-in-dogusunda-guvenli-bolge-olusturulmazsa-kendi-yolumuza-gitmekten-baska-caremiz-kalmayacak-> (Erişim tarihi: 04.06.2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2011-2019 YILI SÖYLEMLERİNİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

3.1 Suriye Krizine Yönelik 2011 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

2011 yılı Suriye krizinin başlangıç yılıdır. İlk defa Suriyeli göçmen akımının başladığı yıl olmuştur. Bu gelişmeler yönünde Türk dış politikası daha çok insani boyutta devam etmiştir. Suriye’de meydana gelen olaylar iç politik bir mesele olarak görülmüş olup Suriye Hükümetine yönelik çağrılar yapılmıştır. Bu olaylar ışığında 2011 yılı değerlendirildiğinde bu bulgular öne çıkmıştır:

2011 yılı ilk defa göçmen akımının başladığı ve bu konuda sayı verilen bir dönem olmuştur. Bu sayının 300 civarında olduğu kamuoyuyla paylaşılmıştır. Ancak devam eden açıklamalarda bu yönde başka bir açıklamanın yapılmadığı görülmüştür. Suriye halkından gelen taleplere kayıtsız kalınamayacağını her fırsatta dile getiren Cumhurbaşkanı Gül, söylemlerinde Türkiye’nin temel arzusunun halkın mutluluğu olduğunu vurgulamıştır. Yine benzer şekilde 2011 yılı söylemlerinde Türkiye’nin Suriye’den herhangi bir beklentisinin mevcut olmadığı vurgusunun yoğunlukta olduğu görülmüştür.

Suriye Hükümetine yönelik ise eleştiri ve siyasi dönüşüm talebi mevcuttur. 2011 yılı başlarında hükümete gerçeği görmesi ve şiddeti durdurması yönünde çağrıda

bulunulurken, 2011 yılı sonlarında Suriye Hükümetine yönelik “güvenimiz kalmadı” söylemleri yoğunlaşmıştır. Egemenlik hususunda Türkiye’nin 2011 yılında sınırlı bir söyleminin olduğu, bu meselenin bir iç politik mesele olduğu, egemenlik hakkı dahilinde diğer dış güçlerin müdahale etmemesi gereken bir sonuç olarak görüldüğü gözükmemektedir.

2011 yılı konuşmalarında uluslararası işbirliği hususunda temel vurgunun uluslararası topluma yönelik birlikte hareket etme talebi olduğu görülmüştür. 2011 yılında diğer ele alınan mesele Arap Ligi’nin Suriye’nin üyeliğinin askıya alması yönündeki verdiği kararı desteklemesidir. Söylemlerinde verilen desteği açıkça dile getiren Cumhurbaşkanı Gül, Suriye’deki siyasi dönüşüm için bu durumun gerekli olduğunu ve birlikte çalışılması gerektiğini vurgulamıştır.

2011 yılı konuşmalarında terörle mücadele konusunda sınırlı bir söylem mevcuttur. Söylemlerde yer alan tek husus PKK terör örgütüne gösterilen tutumun tekrarlanmaması gerektiği yönündeki uyarıdır. Terörle mücadelenin bu dönemde ön plana çıkarılmadığı görülmüştür. Türkiye’nin güvenliğiyle ilgili ise herhangi bir söylem mevcut değildir. Daha çok Suriye’deki çatışmaların durması yönünde taleplerde bulunulmuş ve Suriye Hükümetine çağrı yapılmıştır. Bu hususta herhangi bir tehlikenin varlığından bahsedilmediği görülmüştür. Yine benzer şekilde kimyasal silah meselesi ve Türkmenlerle ilgili bir söylem Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde 2011 yılı için mevcut gözükmemektedir.

3.2 Suriye Krizine Yönelik 2012 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

2012 yılında uluslararası toplum Suriye’deki krizi ciddi bir problem olarak değerlendirmeye başlamıştır. Suriye’ye yönelik birtakım yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda İlk olarak Arap Ligi Suriye’deki misyonunu askıya almıştır. Ardından ABD Şam Büyükelçiliğini kapatırken Türkiye Şam Büyükelçiliğinin faaliyetlerini askıya almıştır. Bir diğer yaptırım ise BM’nin Suriye’deki izleme faaliyetini sona erdirmesi olmuştur. BM Güvenlik Konseyi ise Suriye’deki mevcut şiddeti kınamış ve demokratik bir siyasi sisteme geçiş için karar almış ve bu karar Rusya ile Çin tarafından veto edilmiştir. Diğer taraftan bu dönemde Cenevre’de siyasi geçiş müzakereleri başlamıştır. Yine bu dönemde Suriye için Arap

Ligi ve BM Özel Temsilcisi olarak atanan Kofi Annan, ülkedeki şiddeti sona erdirmek amacıyla hazırlanan altı maddelik planını duyurmuştur. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda Suriye Hükümetine yönelik çağrılarda artarak devam etmiştir. 2012 yılı değerlendirildiğinde öne çıkan bulgular şu şekilde olmuştur.

Göçmen akımının giderek arttığı bir önceki yıla göre sayı paylaşımının fazla olduğu bir dönem olmuştur. 2012 yılı başlarında 25.000 olarak ifade edilen sayının son açıklamaya göre 150.000 civarında olduğu belirtilmiştir. Sayının artmasıyla beraber geçen dönemdeki söylem devam ettirilmiş ve her türlü yardımın esirgenmeyeceği yinelenmiştir. Ancak bu dönemde sayının artmasına paralel olarak herhangi bir harcanan tutardan bahsedilmediği görülmüştür. Geçici koruma statüsüyle Türkiye'ye kabul edildiği belirtilen Suriyeli vatandaşların çağrularına kayıtsız kalınamayacağı ve yardımların devam edeceğine dair açıklamalar mevcuttur.

2011 yılında Suriye Hükümetine her fırsatta akan kanın durdurulması hususunda yaptığı çağrıyla yineleyen Cumhurbaşkanı Gül, bu söylemini 2012 yılında da devam ettirmiştir. Yaşanan olayların bir iç mesele olduğu ve bunu Suriye Hükümetinin gerçeği görüp şiddeti durdurmasıyla çözülebileceğini vurgulayan Cumhurbaşkanı Gül, hükümetin bu çağruları dikkate almayarak mevcut tutumunu devam ettirmesi üzerine 2011 yılındaki söylemini yineleyerek Suriye Hükümetine güvenin kalmadığını belirtmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Gül "Yemen Modeli" önerisinde bulunmuştur.

Uluslararası işbirliği konusunda ön plana çıkan husus BM'ye yönelik çağrıdır. BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye'ye ilişkin karar tasarısının veto edilmesinin ardından Cumhurbaşkanı Gül, bu durumun üzüntüyle karşılandığını ifade etmiştir. Bu husustaki konuşmalarında BM'nin daha aktif rol alması gerektiğini vurgulamıştır.

2012 yılı söylemlerinde her fırsatta uluslararası topluma çağrıda bulunduğu ve en büyük ayağını da BM'nin oluşturduğu görülmektedir. Ele alınan diğer hususlardan birisi Arap Ligi'nin Suriye'nin üyeliğini askıya alması konusundaki verilen desteğin yinelenmesidir. Uluslararası işbirliği hususundaki diğer bir mesele Kofi Annan'ın Suriye'deki mevcut durumun çözümü için altı maddeden oluşan bir barış planı

hazırlaması olmuştur. Bu sürecin önemi ve gerekliliğine vurgu yapılarak bu fırsatın değerlendirilmesine yönelik açıklamalar mevcuttur. Suriye'nin egemenliği hususunda herhangi bir müdahalenin doğru olmadığını bu dönemde de yineleyen Cumhurbaşkanı Gül, meseleyi Suriye'nin kendi içinde çözüme kavuşturmasının doğru olduğunu vurgulamıştır.

2012 yılında ilk defa Suriyeli Türkmenlere yönelik demeçler mevcuttur. Türkmenlere yönelik hassasiyet dile getirilmiş ve her türlü yardımın yapılacağı vurgulanmıştır. Terörle mücadele kapsamında söylemlerin ortaya çıkmaya başladığı görülmüştür. Suriye'de PKK terör örgütünün uzantılarının varlığına değinilmiştir.

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesindeki söylemlerde bu dönemde Türkiye'nin güvenliğine yönelik PKK ile ilişkilendirilen bir unsurun ilk kez gündeme geldiği görülmüştür. İlgili konuda tekrarlanan ifadeler bulunmamakla birlikte, bir defaya mahsus olarak bu hususa dikkat çekilmiştir. Bu duruma yönelik herhangi bir müdahale mevcut değildir. Benzer şekilde bu dönemde kimyasal silahlara yönelik de herhangi bir söylem mevcut değildir.

3.3 Suriye Krizine Yönelik 2013 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye mevcut sayılarının giderek arttığı bu kapsamda yapılan harcama tutarının da kamuoyuyla paylaşıldığı bir yıl olmuştur. Bu dönemde öne çıkan husus kimyasal silah kullanımı olmuştur. Bu olay sonucunda uluslararası camiadan birtakım tepkiler meydana gelmiştir. İlk olarak AB Esed'e 'görevi bırak' çağrısında bulunarak tepkisini ortaya koyarken Türkiye geçici olarak Hatay'daki Yayladağı Sınır Kapısı'nı kapatmıştır. Uluslararası camiaya yönelik çağrılar devam ederken bir yandan da eleştiriler dile getirilmiştir. Yine Türkiye, ABD'ye uçuşa yasak bölgenin ilan edilmesi, güvenli bölge oluşturulması ve koalisyon güçleriyle birlikte ortak kara operasyonu konularını kapsayan 3 aşamalı bir plan sunmuştur. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda 2013 yılına ait aşağıdaki bulgular öne çıkmıştır:

Suriyeli göçmen sayısının diğer yıllara göre iki kat arttığı, bu durumun sonucunda da artık yapılan yardımların da gündeme geldiği gözükmemektedir. 2013 yılı sonlarında

Suriyeli göçmen sayısının 200.000 civarında olduğu, harcanan rakamın ise 400 milyon dolardan fazla olduğu kamuoyuna duyurulmuştur. Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesindeki söylemlerde açıklanan bir diğer husus Türkiye'nin fazla miktarda yardım yaparken dünyanın geri kalanından destek görmediğine dair yapılan vurgudur.

Suriye Hükümeti hususunda çağrılarının yenilendiği ve artan şiddet olayların son bulmasına yönelik taleplerde bulunulduğu görülmüştür. Bu dönemde diğer yıllara benzer şekilde Suriye Hükümetine görevi bırakması yönünde yapılan çağrı devam etmiştir. Uluslararası işbirliği hususunda uluslararası topluma eleştiri yinelenmiştir. Söylemlerde AB'ye sadece bir yerde değinilerek verdiği destekten memnuniyetin dile getirildiği gözlemlenmiştir.

Diğer yıllardan farklı olarak bu dönemki söylemlerde ortaya çıkan husus kimyasal silah konusudur. Cumhurbaşkanı Gül'ün, kimyasal silah kullanımının insanlık suçu olduğunu ve bölgeden temizlenmesine yönelik desteğin sağlanacağını ifade ettiği görülmüştür. Bu kapsamda Fransa Cumhurbaşkanı Hollande ile görüşme sağlanmış ve iki lider ortak kararda buluşmuştur.

2012 yılındaki söylemlerde gündeme gelen Türkmenler hususunda 2013 yılında da söylemler mevcuttur. Bu dönemde sınırlı açıklamaların olduğu görülmüştür. Türkmenlerin iyiliği için adımların atılması temennisinde bulunan Cumhurbaşkanı Gül, bu kapsamda gerekli desteğin sağlanacağını bu yıl da yinelemiştir.

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan söylemlerde Suriye'nin egemenliğine yönelik ise direkt bir söylem bulunmamaktadır. Ancak genel çıkarımın Suriye'nin egemenliğine vurgu yaparak toprak bütünlüğünün korunması yönünde olduğu söylenebilir.

3.4 Suriye Krizine Yönelik 2014 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

2014 yılı cumhurbaşkanlığı sitesinde mevcut olan konuşma sayısının artmaya başladığı yıl olmuştur. Bu dönemde ağustos ayı itibariyle cumhurbaşkanlığı değişikliği yaşanmış ve görevde bulunan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül yerine

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gelmiştir. Bu süreçte ilki 2012 yılında başlayan Cenevre görüşmelerinin ikincisi gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan DEAŞ sözde hilafet ilan etmiştir. Yaşanan gelişmelerden bir diğeri ise Kobani meselesi olmuştur. Bu gelişmeler ışığında 2014 yılı değerlendirildiğinde şu hususlar öne çıkmıştır:

2014 yılında Suriyeli göçmenlerin sayısında ve harcanan tutarın miktarında artışın yaşandığı görülmüştür. Bu kapsamda Türkiye’de mevcut olan Suriyeli göçmen sayısı 1,6 milyon olarak belirtilmiştir. Harcanan tutarın miktarının ise bu dönem için yaklaşık 5 milyar dolar civarında olduğu ifade edilmiştir. 2014 yılı başlarında görevde olan Cumhurbaşkanı Gül, 2011 yılından bu yana ifade ettiği söylemlerini devam ettirmiştir. 2014 yılı Ağustos ayında görevi devralan Recep Tayyip Erdoğan’ın da Suriyeli göçmenler hususunda yoğun bir hassasiyet gösterdiği görülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriyeli vatandaşlara yapılan yardımların vicdani bir mesele olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda söylemlerinde açık kapı politikasına değinmekte ve yardımların devam edeceğine dair ifadelerde bulunmuştur.

2014 yılı söylemlerinde Suriye Hükümetine yönelik eleştirilerin devam ettiği görülmüştür. Bu kapsamda ilk olarak Cumhurbaşkanı Gül’ün bu konuya yönelik açıklamaları sınırlı iken, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ise Suriye Hükümetine yönelik söylemleri daha yoğun olmuştur. Bu doğrultuda Cumhurbaşkanı Erdoğan rejime yönelik sert ithamlarda bulunmuştur. Bu söylemlerinde “katil Esed” , “Zalim Esed” ifadeleri mevcuttur. Yine benzer şekilde hükümete yönelik devlet terörü yaptığını ifade eden demeçler vermiştir.

Uluslararası işbirliği hususunda ise diğer üç döneme paralel olarak birlikte hareket etme çağrısının devam ettiği görülmüştür. Suriye’deki mevcut durumun devam etmesi halinde küresel ve bölgesel anlamda büyük bir tehdit oluşturacağı bu sebepten dolayı da uluslararası toplumun birlikte hareket ederek çözüm yolunun bulunmasına yönelik vurgunun öne çıktığı görülmüştür. Cumhurbaşkanı Gül, Cenevre görüşmelerine de vurgu yapmış ve İtalya ile birlikte Türkiye’nin destek verdiğini

ifade etmiştir. Uluslararası işbirliği hususunda öne çıkan bir diğer konunun ise 2012 yılı söylemlerinde ortaya çıkan BM'ye yönelik çağrının bu dönemde de devam ettirildiği yönündedir. BM Güvenlik Konseyinin geri planda durmasının üzüntüyle karşılandığı ifade edilmiştir. Cumhurbaşkanı Gül'ün bu söylemlerinden sonra 2014 yılı ağustos ayı itibariyle göreve gelen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın da, Cumhurbaşkanı Gül'ün söylemlerine paralel ilerlediği ve uluslararası işbirliği hususuna vurgu yaptığı görülmüştür. Benzer şekilde Cenevre görüşmelerine de vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu bildirin eksiksiz uygulaması gerektiğini ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu hususta ele aldığı bir diğer konunun tampon bölge meselesi olduğu görülmüştür. Ancak bu konuya dair bu dönemde yeterli açıklama mevcut değildir.

Terörle mücadele hususunda söylemlerin yavaş yavaş yoğunlaştığı görülmüştür. Bu hususta ele alınan konulardan birisi 6-8 Ekim 2014 tarihlerinde gerçekleşen Kobani meselesi olmuştur. Bu konuya dair Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sıklıkla ele aldığı konu orada yaşayan vatandaşlar olmuştur. Oradaki mevcut terör örgütlerinden kaçarak Türkiye'ye gelen vatandaşların sayısını kamuoyuyla paylaşmış ve bu konuya dair oraya yardım yapan tek ülkenin Türkiye olduğunu belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu hususa yönelik ele aldığı diğer bir konu DEAŞ terör örgütünün Suriye'deki etkinliğine dair olmuş ve dünya olarak sessiz kalınmaması gerektiğini vurgulamıştır.

2014 yılı söylemlerinde öne çıkan konu Türkiye'nin güvenliği olmuştur. Bu kapsamda ele alınan ilk konu Suriye uçağının düşürülme meselesi olmuştur. Cumhurbaşkanı Gül, 23 Mart 2014 tarihinde Suriye uçağına sınıra girerken gerekli uyarıların yapıldığını ve müdahalenin angajman kuralı gereğinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Gül, Türkiye'nin güvenliği söz konusu olduğunda ve herhangi bir tehlike ile karşılaşıldığında Türkiye'nin hazır olduğunu ifade etmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan uçuşa yasak bölgenin gerekliliğini vurgulamıştır. Bu dönemde ele alınan bir diğer konu 6-8 Ekim tarihlerinde meydana gelen Kobani meselesi olmuştur. Söylemlerde sıklıkla değinilmiş ve orada yaşayan vatandaşların durumu ele alınmıştır.

3.5 Suriye Krizine Yönelik 2015 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

2015 yılı terör örgütlerinin faaliyetlerini artırdığı bir yıl olmuştur. Bu kapsamda uluslararası kapsamda birtakım gelişmeler yaşanmıştır. İlk olarak Rusya iç savaşa müdahil olmuş ve hava saldırılarına başlamıştır. BM Güvenlik Konseyi ise 2254 sayılı kararı kabul etmiş ve siyasi geçişin yol haritası belirlenmiştir. Diğer taraftan ise ABD, Rusya ve İran'ın da bulunduğu devletler Viyana'na düzenlenen Suriye Konferansı'na katılmış ve geçiş hükümetinin kurulmasını öngören bir barış planı üzerinde anlaşma sağlamışlardır. Suriye'de gerçekleşen çatışmalar sonucunda bölgede yer alan Süleyman Şah türbesini herhangi bir zararla karşılaşmaması amacıyla Şah Fırat Operasyonu ile başka bir bölgeye taşınmıştır. Bu dönemde Rusya'ya ait olan uçağın düşürülmesi hadisesi gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler ışığında öne çıkan bulgular şu şekildedir:

2015 yılında genel olarak Suriyeli göçmenlerle ilgili sayı, rakam ve harcanan yardım miktarı bütün yıl boyunca belirtilmiştir. İlk başlarda 1,7 milyon olan rakam 2015 yılı sonuna gelindiğinde 2,2 milyon olarak paylaşılmıştır. Bu dönemde harcanan tutarın ise 8,5 milyar dolar olduğu söylemler arasındadır. Paylaşılan bu rakamın dışında ilk defa Suriyelilerle ilgili Türkiye'de gerçekleşen doğum sayısı ve çocuk sayıları da paylaşılmıştır. Söylemlerde Suriyeli vatandaşların can güvenliği, huzuru ve güvenliklerinin korunması dile getirilmiş ve bu kapsamda Suriyeli göçmenler için uygulanan açık kapı politikası vurgulanmıştır. Diğer ülkelere ise Suriye göçmenler hususunda desteklerinin az olması dolayısıyla eleştiriler yapılmıştır.

2015 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye Hükümetine yönelik sert eleştirilerde bulunduğu görülmüştür. Suriye'deki mevcut yönetimin değişmesine yönelik vurgu yoğunluktadır. Suriye Hükümetine yönelik diğer bir söylem DEAŞ terör örgütüyle işbirliği içerisinde olduğuna dair vurgudur. İnsani krizlerin sorumlusu olarak yönetim gösterilmekte, kimyasal silahlar, konveksiyonel silahlarla insanların katledilmesine yönelik Esed'e eleştiri mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan söyleminde Suriye politikasına dair süreklilik arz ettiğini belirtmiştir. Suriye'nin demokratik bir geçişi reddeden Suriye Hükümetinin güç kullanma politikalarıyla

krizi tırmandırdığı ve Türkiye ile bağlarının koptuğuna yönelik açıklamalar mevcuttur.

2015 yılı söylemlerinde uluslararası işbirliği hususunda söylemler mevcuttur. Önceki dönemlere paralel olarak uluslararası camiaya sesleniş devam etmiştir. Bu kapsamda bu dönemde en çok adı geçen örgüt BM olmuştur. BM'nin maddi yardımının az olduğu hususunda yoğun eleştiriler mevcuttur. Bu kapsamda BM hem maddi açıdan hem de insani krizlerde aktif olmaması yönünden eleştirilmiştir. Eleştirilen bir diğer örgüt AB olmuştur. Bu dönemde ele alınan gelişmelerden biri de Viyana görüşmeleri olmuştur. Suriye krizine çözüm bulmak amacıyla düzenlenen görüşmede amacın, demokrasi ve siyasal sistem kurulmasının istenmesi olduğu belirtilmiştir.

2015 yılı söylemlerinde Suriye'nin toprak bütünlüğü vurgusu devam etmiştir. Türkiye'ye sığınan vatandaşların sayısındaki ciddi artış sonucunda yavaş yavaş ülkelerine geri dönme talepleri ve çözüm yolları bulunmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu kapsamda ele alınan husus güvenli bölge vurgusu olmuştur. Güvenli bölge konusunda politikasını devam ettiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'ye sığınan Suriyeli vatandaşların ülkelerine dönme şansı bakımından çözüm olabileceğini ifade etmiştir. 2015 yılı söylemlerinde Türkmenler hususunda Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından hassasiyetin yoğunlaştığı görülmüştür. Bu kapsamda Türkmenlere yönelik ifadeler kullanılarak hassasiyet vurgulanmıştır.

Terör hususundaki söylemlerin yine bu dönemde yoğun olduğu görülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan, söylemlerinde DEAŞ terör örgütüne değinmiş ve Suriye Hükümetine bu terör örgütünü beslediği yönünde eleştiride bulunmuştur. Suriye'de gerçekleşen çatışmalar sonucunda bölgede yer alan Süleyman Şah türbesi herhangi bir zararla karşılaşmaması amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından 22 Şubat tarihinde Şah Fırat Operasyonu ile başka bir bölgeye taşınmıştır.

Bu dönemde terör hususunda ele alınan bir diğer konu Kobani meselesi olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, söylemlerinde Kobani meselesine değinmiş ve Kobani'den Türkiye'ye gelen vatandaşların büyük kısmının geri döndüğünü açıklamıştır. Temennisini diğer vatandaşların da dönmesi olarak belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan,

terör örgütleriyle mücadeleye destek sunmaları için Özgür Suriye Ordusu ve Peşmergelerin Türkiye'den Kobani'ye geçişine izin verildiğini belirtmiştir.

2015 yılında Türkiye'nin güvenliği ve terörle mücadele operasyonları hususunda söylemler mevcuttur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, terör örgütlerinin faaliyetlerine karşı Türkiye'yi tehdit edecek bir durumla karşılaşılması durumunda güvenlik güçlerinin hazır olduğunu ve gerekli bir takım tedbirlerin alındığını vurgulamıştır. Bu kapsamda, bu dönemde değinilen hususun 'sınır güvenliği' olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda başta PKK terör örgütüne değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu örgütün sadece Türkiye değil tüm bölge için tehdit oluşturduğunu dile getirmekte ve PKK ve YPG gibi Suriye içerisindeki grupların PKK uzantısı olduğunu ifade etmiştir. 2011 yılı Aralık ayı söylemlerinde ise somut adımlardan bahsedilmekte ancak tam olarak bu somut adımlar açıklanmamaktadır. Bu dönemde gerçekleşen bir diğer olay ise sınır ihlali gerekçesiyle düşürülen Rusya'ya ait olan uçağın düşürülmesi olmuştur. Türkiye sınır ihlali hususunu vurgulamış ve bu kapsamda tepkisini sürdürmüştür. Olayın istenmeyen bir gelişme ve üzücü bir hadise olduğu vurgulanmıştır.

3.6 Suriye Krizine Yönelik 2016 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

2016 yılında Suriyeli göçmenlerin sayısında artış olduğu görülmüştür. Bu artışla beraber Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlere Türk vatandaşlığı verilmesi gündeme gelmiştir. Diğer taraftan Cenevre görüşmesi İran'ın da davet edilmesiyle üçüncü kez gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde gerçekleşen bir diğer gelişme ise Türkiye'nin sınır bölgesinden terör örgütlerinin temizlenmesi amacıyla Suriye'ye ilk operasyonu olan Fırat Kalkanı Harekatını başlatması olmuştur. Bu olaylar ışığında öne çıkan bulgular şu şekildedir:

Cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2016 yılı söylemlerinde Suriyeli göçmenler konusunda yoğun bir söylemin olduğu görülmüştür. Türkiye'ye göç eden Suriyeli vatandaşların sayısı 2016 yılında 2,7 milyon olarak ifade edilmiştir. Suriyeli göçmenlerin sayısındaki artışla beraber toplam harcanan tutarın ise 10 milyar doları aştığı ifadesi mevcuttur. Açıklamalarda önceki dönemlere paralel olarak göçmenlere yardım hususunda kararlılıkla ilerlendiği belirtilmiş ve bu durumun devam edeceği

vurgulanmıştır. Suriyeli göçmenlerin sayısındaki artışla beraber harcanan tutarın da arttığı vurgulanırken, “Batı”, BM ve AB’ye eleştiriler dile getirilmiş ve verilen sözlerin tutulmadığı belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Batı” devletlerine bu yönlü eleştirisinin dışında bir diğer eleştirisi ise Suriye’deki kadın hakları ihlallerine sessiz kalmaları hususunda olduğu görülmüştür. Suriyeli göçmenler konusunda 2016 yılı Temmuz ayı konuşmalarında ise diğer dönemlerden farklı olarak ilk kez gündeme geldiği görülen husus Suriyeli göçmenlere Türk vatandaşlığı verilmesi olduğu görülmüştür. Bu kapsamda eğitilmiş kişilerin Türkiye’ye fayda sağlayacağı ifade edilmektedir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, söylemlerinde ilk olarak çalışmaların başladığını ifade ederken 2016 yılı Eylül ayı itibariyle kesinliğe ulaştığını kamuoyuna duyurmuştur. Bu hususta devam eden süreçte başka bir açıklama mevcut değildir.

2016 yılı söylemlerinde Suriye Hükümetine yönelik eleştirilerin ve “terörist”, “zalim” ifadelerinin önceki yıllara paralel olarak devam etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın siyasi çözüm sürecinin gerekliliğine yaptığı vurgu ve çözümün Esed ile mümkün olamayacağı düşüncesi yoğunluktadır. Bu hususta Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye’nin toprak bütünlüğüne vurgu yapmakta ve Türkiye’nin temel hedefinin bu yönde olduğunu belirtmiştir.

2016 yılında uluslararası işbirliği hususunda temel vurgunun Cenevre görüşmeleri üzerine olduğu görülmüştür. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmalarında Cenevre görüşmelerine verdiği önemi ve bu görüşmeden Suriye için sağlıklı bir kararın çıkmasını temennisini dile getirmiştir. Bu doğrultuda Cenevre görüşmeleri ertelenmesine de sert bir tavırla eleştiride bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu hususta ele aldığı bir diğer konunun önceki dönemlere paralel şekilde BM ve AB’nin çağrılarını ve görevlerini yerine getirmediklerine yönelik eleştiriler olduğu görülmüştür. Uluslararası topluma bölgede huzur ve barışın olması için birlikte hareket edilmesi gerektiği çağrısını bu dönemde de vurgulanmıştır. 2016 yılı açıklamalarında ele alınan bir diğer husus ise Astana görüşmeleri olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan Astana görüşmesinin destekleyici olacağını dile getirmekte ve görüşmeye PYD-YPG terör örgütlerinin katılımının mümkün olamayacağını belirtmiştir.

2016 yılında terörle mücadele konusunda yoğun bir söylemin mevcut olduğu görülmüştür. Terör örgütlerinin Suriye'deki faaliyetlerine değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin bu kapsamda mücadele etmeye devam edeceğini vurgulamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ABD ve Rusya'ya değinerek bu ülkelerin terör örgütlerini desteklediğini belirtmiştir. Bu hususta Rusya'ya yoğun bir eleştirinin mevcut olduğu görülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan bu durumun devam etmesi sonucunda daha ciddi problemlerle karşılaşılacağı yönünde uyarılarını dile getirmiştir. Bu kapsamda Türkiye ve Rusya ilişkilerinin yaşanan uçak kriziyle beraber daha da kötüye gittiği belirtilmiştir. Ancak Türkiye'de yaşanan darbe girişimi sonrasında Putin'in araması ve daveti üzerine ilk yurtdışı seyahatini Rusya'ya gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan ilişkileri iyileştirmeye yönelik adımlar atılacağını belirtmiştir. Bu kapsamda iki ülke arasında anlaşma imzalanmış ve Suriye'de mevcut durumun çözümü için birlikte hareket etme kararı alındığı kamuoyuna duyurulmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan, söylemlerinde ABD'nin terör örgütlerine silah yardımı yaptığını belirtmiş ve bu konuda ABD'yi kınamıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, terörle mücadele kapsamında öneride bulunduğu güvenli bölge konusunu bu dönemde dile getirmiştir. Bu hususta bazı ülkelerin konuşurken onaylaması ancak adım atma hususunda geri planda olmaları noktasında eleştiride bulunduğu görülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan 2016 yılı söylemlerinde genel olarak Suriye'de terör koridoruna izin verilmeyeceği ve Türkiye'nin mücadelesinin devam edeceğini vurgulamıştır. Diğer bir taraftan DEAŞ terör örgütünün hedefinin Türkiye olduğuna yönelik söylemlerde bulunulmuş ve PYD, YPG terör örgütlerinin PKK ile bir görüldüğü belirtilmiştir.

2016 yılı söylemlerinde ele alınan diğer husus Türkiye'nin güvenliği yönünde olduğu gözükmektedir. 2015 yılında ele alınmaya başlanan hususun bu dönemde yoğun şekilde dile getirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu kapsamda Orta Doğu bölgesinin sancılı bir süreçten geçtiğini bu durumdan da en çok etkilenen ülkelerden birinin Türkiye olduğunu söylemlerinde vurgulamıştır. Bu doğrultuda Türkiye'nin bölgeye müdahalesinin haklı gerekçelerle yapıldığını belirtmiştir. Türkiye BM 51. madde çerçevesinde meşru müdafaa hakkını kullanarak Suriye'ye ilk operasyonu

olan Fırat Kalkanı Harekatı gerçekleştirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, operasyonun amacını Türkiye'nin sınır bölgesinden terör örgütlerinin temizlenmesi olarak açıklarken operasyonun sonucunda da başarılı olduğunu ve Cerablus kentinde yerlerinden edinen vatandaşların yerleştirildiğini ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, söylemlerinde operasyonların devam edeceğini belirtmiş ve hedefin diğer kentler olduğunu dile getirmiştir. Bu kapsamda Suriye'de mevcut olan terör örgütlerine karşı Türkiye'nin mücadelesinin devam edeceği vurgulanmıştır.

2016 yılı konuşmalarında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye'nin egemenliğine yönelik açıklaması bulunmamaktadır. Ancak mevcut olan konuşmalardaki genel tutumun Suriye'nin egemenliği üzerine olduğu görülmüştür.

3.7 Suriye Krizine Yönelik 2017 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

2017 yılı daha çok diplomatik müzakerelerin yapıldığı bir yıl olmuştur. Bu kapsamda Cenevre ve Soçi görüşmelerine ek olarak 23 Ocak 2017 tarihinde Türkiye ve Rusya'nın girişimi ile ilk Astana görüşmesi gerçekleştirilmiştir. İran'ın da dahil olduğu görüşme 2017 yılı boyunca sekiz kez tekrarlanmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin 2016 yılında başlatmış olduğu Fırat Kalkanı operasyonu tamamlanmıştır. Bu bulgular sonucunda öne çıkan değerlendirme şu şekildedir:

2017 yılı konuşmalarında Suriyeli göçmenler hususunda Türkiye'nin göstermiş olduğu hassasiyetin devam ettiği görülmüştür. Bu dönemde de açık kapı politikasının ve Suriyeli göçmenlere her türlü desteğin devam edeceğinin vurgulanmıştır. 2017 yılında Türkiye'de mevcut olan Suriyeli göçmen sayısının Ekim ayı itibariyle 3,5 milyon olduğu belirtilmiştir. Bu oranda harcanan toplam tutarın da arttığı ve yaklaşık 30 milyar dolara çıktığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte Suriyeli göçmenler hususunda AB ve BM'ye eleştirilerin devam ettiği görülmüştür. BM'nin yardım tutarının sadece 520 milyon dolar civarında olduğu ifade edilmiştir. 2017 yılı söylemlerinde tekrar ele alınan BM'nin yardım tutarının 550 milyon dolar olarak belirtilmiştir. AB hususunda da belirtilen 3 artı 3 milyar avronun sadece 725 milyon avrosunun verildiği ifade edilmiştir. Yine benzer şekilde Cumhurbaşkanı Erdoğan

tarafından başka bir konuşmasında da AB'nin yardım tutarına değinilmiş ve 820 milyon avro olarak belirtmiştir. Suriyeli göçmenler konusunda bu dönemde ele alınan bir diğer husus 2016 yılına gündeme gelen vatandaşlık verme konusu olmuş ve çalışmaların devam ettiği dile getirilmiştir.

2017 yılı konuşmalarında Suriye'deki Esed yönetimine karşı sert söylemlerin olduğu görülmüştür. Suriye'deki mevcut durumun çözümü için Esed'in iktidardan gitmesi gerektiği söylemi bu dönemde de yinelenmiştir. Suriye'de yeni bir hükümetin gelmesi gerektiği ve buna da demokrasinin bir gereği olarak Suriye halkının karar vermesi gerektiği hakkında açıklamalar mevcuttur.

Uluslararası işbirliği hususunda ise uluslararası topluma birlikte hareket etme çağrısı yoğunluktadır. Bu dönemde ele alınan meselelerin Astana görüşmesi ve Soçi Zirvesinin olduğu görülmüştür. Astana görüşmesine dair açıklamada bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye'deki mevcut durumun çözümü için aktif olarak sahada rol alınması gerektiğini vurgulamış ve bu kapsamda Türkiye'nin Astana görüşmelerine katılım amacının bu yönde olduğunu belirtmiştir. 22 Kasım 2017 tarihinde Rusya'nın Soçi kentinde düzenlenen Rusya, İran ve Türkiye'nin katılımı ile gerçekleşen Soçi Zirvesine yönelik ise Cumhurbaşkanı Erdoğan, zirvede kritik kararların alındığını ve zirvenin ikinci kez toplanılmasının amaçlandığını belirtmiştir. 2017 yılı söylemlerinde ABD'nin ve Rusya'nın Suriye'deki mevcut olan terör örgütleri ile olan ilişkilerine vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan, söz konusu iki ülkenin bölgedeki terör örgütlerini desteklediklerini belirtmiş ve bu yöndeki üzüntüsünü dile getirmiştir. Bir yandan da Türkiye'nin amacının Rusya ile olan ilişkilerini iyileştirmek olduğunu ifade etmiştir.

2017 yılı konuşmalarında terör örgütü konusuna değinildiği görülmüştür. Suriye'deki mevcut terör örgütlerinin varlığına yönelik söylemlerde bulunulmuş ve uluslararası toplumun pasif kalmasına dair eleştiriler yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu konudaki bir diğer vurgusu ise terör örgütleri arasında ayırım yapılamayacağı yönündedir. Türkiye'nin güvenli bölgenin gerekliliğine dair vurgusunun bu dönemde de yapıldığı görülmüş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın uluslararası toplumun bu konuyu desteklemesine rağmen aktif adımlar atmadığı için eleştirmiştir. Diğer

tarafından Rusya ve ABD'nin YPG terör örgütüne verdiği destek hususunda üzüntüler dile getirilmiştir.

2017 yılı söylemlerinde Suriye'deki mevcut terör örgütlerinin ve bu terör örgütlerinin Türkiye'nin güvenliği üzerindeki etkisine de değinilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, söylemlerinde Türkiye'nin güvenliğini tehdit edecek herhangi bir unsur neticesinde müdahale edileceğini sıklıkla vurgulamıştır. Hem Suriye'nin hem de Türkiye'nin güvenliği hususuna vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin isteğinin Suriye vatandaşlarının topraklarına geri dönerek, insani şekilde yaşamaları olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda Özgür Suriye Ordusu işbirliği ile Fırat Kalkanı operasyonunun gerçekleştirildiğini ve başarılı bir sonuca ulaşıldığı belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan meselenin Suriye'deki Türkiye'ye yönelik tehdit oluşturabilecek unsurların temizlenmesi olduğunu ifade etmiştir.

2017 yılı söylemlerinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Suriye'nin egemenliğine yönelik direkt söylemleri sınırlı sayıdadır. Fakat genel anlamda Türkiye'nin amacının halkın huzur ve güvenliğini sağlamak olduğu ve Suriye'nin egemenliğine saygının korunduğu yönünde açıklamalar yapılmıştır.

3.8 Suriye Krizine Yönelik 2018 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

Türkiye'de 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum sonucunda anayasa değişikliği gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin yönetim şekli değişmiş ve başkanlık sistemine geçilmiştir. Ardından 24 Haziran 2018 tarihinde cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmıştır. Seçime ikinci kez aday olan ve halen görevini devam ettiren Recep Tayyip Erdoğan'da aday olmuş ve % 52,8 oy oranıyla ikinci turda da cumhurbaşkanı olarak devam etmiştir. Bu kapsamda 2018 yılı söylemleri iki dönem şeklinde ele alınmış olup seçim öncesi ve seçim sonrası dönem olarak söylemler incelenmiştir. Söylemlerin yoğunluğu göreceli olarak azalmış olsa da üslupta değişikliğin olmadığı görülmektedir.

2018 yılı terörle mücadelenin etkin bir şekilde devam ettiği bir yıl olmuştur. Bu kapsamda uluslararası görüşmeler devam etmiştir. İlk olarak İran, Rusya ve Türkiye'nin katılımıyla üçlü zirve gerçekleştirilmiştir. Ardından Türkiye, Rusya, Fransa ve Almanya katılımıyla dördümlü zirve yapılmıştır. Gerçekleşen bir diğer gelişme ise Soçi'de Ulusal Diyalog Kongresi düzenlenmesi olmuştur. Bu gelişme sonucunda Anayasa Komitesi kurulma kararı alınmış ve Soçi mutabakatını imzalanmıştır. Diğer taraftan uluslararası topluma eleştiriler devam etmiştir. Terörle mücadele kapsamında ise Afrin kentine Zeytin Dalı Harekatı gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeler sonucunda öne çıkan bulgular şu şekildedir.

2018 yılında Suriyeli göçmenler konusunda yoğun bir söylemin olduğu görülmüştür. Suriye'deki iç savaşın 7. yılına girdiği ve çok sayıda insanın ölümüne neden olduğu, çok sayıda insanın da yerlerinden edildiği vurgulanmıştır. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğuna Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir. Türkiye'de yer alan Suriyeli göçmenlerin 2018 yılında 3,5 milyon olduğu duyurulmuştur. Bu sayı yıl boyunca tekrarlanmış herhangi bir artıştan bahsedilmemiştir. Yine sayının 2017 yılı Ekim ayı itibariyle açıklanan sayı olduğu görülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın söylemlerinde her türlü yardımın devam edeceği belirtilirken, harcanan tutarın 33 milyar dolar olduğu paylaşılmıştır. Bu hususta AB, BM ve bazı uluslararası kuruluşlarında yapmış olduğu yardım tutarları belirtilmiş ve yeterli olmadığı yönünde eleştirilmiştir. Suriye vatandaşlarının geleceğiyle Türkiye'nin milli güvenliğini bağdaştıran açıklamalarda bulunulmuştur.

2018 yılı söylemlerinde uluslararası işbirliği hususunda uluslararası topluma eleştirilerin devam ettiği görülmüştür. Başta kadın hakları konusunda ardından da yapılan yardım ve durumu çözmek için adım atılmaması hususunda eleştiriler yapılmıştır. Bu dönemde ele alınan bir diğer husus nisan ayında gerçekleştirilen İran, Rusya ve Türkiye'nin katılımıyla gerçekleştirilen üçlü zirve olmuştur. Nisan ayında gerçekleştirilen zirvenin ardından bir diğer zirve eylül ayında gerçekleştirilmiş. Eylül ayı zirvesinin akabinde ise tekrar bir zirve toplanmış ve diğerinden farklı olarak İstanbul'da dördümlü zirve şeklinde gerçekleştirilmiş ve Zirve Türkiye, Rusya, Fransa ve Almanya katılmıştır. Söylemlerinde ABD, Rusya gibi devletlerin Suriye'deki

faaliyetlerini eleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD'nin Suriye'de yer alan terör örgütlerine silah yardımı yaptığını söylemlerinde belirtmiştir.

2018 yılı söylemlerinde terör hususunda Türkiye'nin faaliyetlerinin kararlılıkla devam edeceği vurgusu mevcuttur. Suriye'de var olan terör örgütlerine Türkiye'nin darbe vurduğunu belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, diğer ülkelerin Suriye'deki emelleri için araç olarak kullanmalarını eleştirmiştir. Söylemlerinde İdlib bölgesine değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya ile birlikte güvenli bölge oluşturma hususunda işbirliğine gidildiği belirtmiştir.

Türkiye'nin güvenliği ve operasyonlar hususunda ise yoğun bir söylemin olduğu görülmüştür. Cumhurbaşkanı Erdoğan söylemlerinde Suriye krizinden en çok etkilenen ülkenin Türkiye olduğunu belirtmiş ve bu kapsamda Türkiye'nin güvenliğine zarar verecek bir durumla karşılaşıldığında gerekli adımların atılmasında geri durulmayacağı ifade etmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin 2018 yılında Suriye'de terörle mücadele kapsamında Afrin kentine Zeytin Dalı Harekatı gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan söylemlerinde operasyonun kararlılıkla devam edeceğini ve çok sayıda teröristin etkisiz hale getirildiğini belirtmiştir. Bu veriler ışığında çok sayıda Suriyeli vatandaşın bölgeye tekrar döndüğü kamuoyuna duyurulmuştur.

3.9 Suriye Krizine Yönelik 2019 Yılı Söylemlerinin Genel Değerlendirmesi

2019 yılı uluslararası görüşmelere ve terörle mücadeleye yoğunluk verilen bir yıl olmuştur. Bu kapsamda 16 Eylül tarihinde Ankara'da "Türkiye-Rusya-İran Üçlü Zirvesi" gerçekleştirilmiş ve Suriye için kararlaştırılan yeni anayasayı yazacak komitenin listesinde uzlaşya gidilmiştir. Söz konusu komite 30 Ekim tarihinde Cenevre'de ilk kez bir araya gelmiştir. 2019 yılında gerçekleştirilen diğer görüşmeler ise 12. ve 13. Astana görüşmeleri olmuştur. Diğer taraftan terörle mücadele kapsamında ise Türk Silahlı Kuvvetleri Suriye'nin kuzeyinde bulunan terör örgütlerine karşı Barış Pınarı Harekatı'nı başlatmıştır. Bu olaylar neticesinde öne çıkan değerlendirme şu şekildedir:

2019 yılı söylemlerinde Suriyeli göçmenler hususunda Türkiye'nin önceki dönemlere paralel açıklamalarını yinelediği ve Suriyelilerin haklarının savunulacağını belirttiği görülmüştür. 2019 yılında Türkiye'de mevcut olan Suriyeli sayısına değinilmiş ve bu rakamın 2019 yılı başlarında 3.5 milyon olduğu paylaşılmıştır. 2019 yılı Aralık ayında ise bu sayı 3.7 milyon olarak kamuoyuyla paylaşılmıştır. Artan sayıyla birlikte maliyetinde arttığı belirtilmiş ve tutarın 37 milyar doları aştığı ifade edilmiştir.

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin bu dönemde TOKİ konutlarına yerleştirilebileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda durumlarının iyi olduğuna değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin daha fazla göçü kaldıramayacağını da ifade etmiştir. Suriyeli göçmenlere yapılan yardım hususunda başta AB olmak üzere uluslararası topluma eleştirilerde bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB'nin sözünü verdiği tutarın altında yardım yaptığını belirtmiştir. BM'nin yardım tutarına da değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan bu tutarın sadece 750 milyon dolar olduğunu belirtmiştir.

Suriye'deki Esed yönetimine ve politikalarına yönelik açıklamalarda Suriye'nin toprak bütünlüğü vurgusu ön plana çıkarılmıştır. Esed'e yönelik direkt söylemin ise sınırlı olduğu görülmüştür. Esed'in verilen tavsiyelere uymadığı ifade edilmiştir.

Uluslararası işbirliği hususunda uluslararası topluma çağrılarının yinelenildiği ve diğer taraftan birtakım işbirliklerinin gerçekleştiği bir dönem olduğu görülmüştür. Söylemlerinde ABD'ye seslenen Cumhurbaşkanı Erdoğan, verilen sözlerin yerine getirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Rusya ile ilgili de ortak hareket etmenin gerekliliğine vurgu yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Putin ile birlikte Suriye meselesinin çözümünün siyasi çözüm ile mümkün olacağı vurgusunun dile getirildiğini belirtmiştir. Bu kapsamda bu dönemde ele alınan bir diğer husus Rusya'nın Soçi kentinde gerçekleşen Üçlü Zirve toplantısı olmuş, ardında da Ankara'da bir araya gelinmiştir. Üçlü zirve Toplantısı Türkiye, Rusya ve İran devlet başkanlarının katılımıyla gerçekleşmiştir. Zirve'nin temel vurgusunun da Suriye'nin toprak bütünlüğü üzerine olduğu belirtilmiştir. Gerçekleşen Üçlü Zirvenin ardından 2019 yılının Aralık ayında Türkiye, Fransa, Birleşik Krallık ve Almanya'nın katılımıyla dörtlü zirve gerçekleştirilmiştir. Türkiye Suriye konusunda Avrupalı

devletlerle ortaklık yapmak için uluslararası toplantılar yürütmüştür. Çok taraflı bir diplomasi ile ele alınması için çaba sarf etmiştir.

2019 yılı söylemlerinde terörle mücadele hususunda Türkiye'nin etkin bir şekilde rol aldığı ifade edilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın temel vurgusunun güvenli bölge oluşturma olduğu görülmüştür. Suriye'deki mevcut terör örgütlerine değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan, Suriye'deki huzur ve barış ortamının oluşması için terör örgütlerinin temizlenmesinin şart olduğunu vurgulamıştır. DEAŞ terör örgütüne Türkiye'nin ciddi bir darbe vurduğu ifade edilmiş ve Suriye'de kurulmak istenen terör koridoruna Türkiye'nin müsaade etmeyeceğini dile getirilmiştir. İdlib bölgesine de değinen Cumhurbaşkanı Erdoğan bu bölgede mücadelenin süreceğini belirtmiş ve Rusya ile olan işbirliğine değinmiştir.

Türkiye'nin güvenliği ve operasyonları hususunda ise bu dönemde yoğun bir söylemin olduğu görülmüştür. Türkiye'nin operasyonlardaki amacının Suriye'nin toprak bütünlüğü olduğu vurgusunun ön plana çıktığı görülmüş ve terör örgütlerinin temizlenene kadar mücadelenin kararlılıkla devam edeceği vurgulanmıştır. Krizin 9. yılında Türkiye'de çok sayıda göçmen olduğu ve evlerine geri dönemlerinin sağlanması için uğraşıldığının altının çizilmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin ana gündemini oluşturan meselenin Fırat'ın doğusu ve Mümbiç olduğunu belirten Erdoğan, terörle mücadele kapsamında kararlılık politikasını vurgulamıştır. Bu kapsamda 10 Ekim 2019 tarihinde başlatılan Barış Pınarı Harekatı'na değinilmiş ve hareketin amacının PKK-YPG terör örgütünü Türkiye'den uzaklaştırmak ve güvenli bölgeler oluşturarak Suriyelilerin o bölgelere yerleştirtilmeleri sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Harekatın sonucunda da çok sayıda yerin kontrol altına alındığı vurgulanmıştır.

SONUÇ

2011 yılında Arap Baharı'nın bir devamı olarak başlayan Suriye krizi 2021 yılına gelindiğinde de bir uluslararası güvenlik sorunları oluşturmaya devam eden bir kriz olma niteliğini sürdürmektedir. Bu sorun kapsamında en önde gelen konulardan bir tanesi göçmen krizi olmuştur. Uluslararası terörizm canlanmış diğer bir yandan da Türkiye'ye yönelik yeni güvenlik tehditleri ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda PKK ile bağlantılı olan PYD ve YPG terör örgütleri Suriye'nin kuzeyinde yoğunlaşarak Türkiye'ye yönelik tehditler oluşturmuştur. Bu süreç dahilinde Türkiye Suriye'de kendisine yönelmiş olan terör tehditlerini bertaraf etmek, Suriye'deki istikrarı sağlamak ve Türkiye'ye gelmiş olan Suriyeli göçmenlere Suriye içerisinde güvenli bölgeler oluşturarak yeniden ülkelerine geri dönmelerini sağlamak amacıyla politikalar yürütmüştür. Bu kapsamda Suriye meselesi Türkiye, Rusya, ABD ve İran gibi aktörlerin sahaya müdahil olduğu, uluslararası çok taraflı görüşme ve işbirliği ekseninde çözüm arayışlarının bulunduğu bir kriz olarak varlığını sürdürmektedir.

Bu çalışma Suriye krizinde önemli bir aktör olan Türkiye'nin dış politikasına odaklanmış ve cumhurbaşkanlarının konuşmalarını inceleyen bir içerik analiziyle Suriye krizine yönelik Türk dış politikası söylemlerinde devamlılık ve değişim unsurlarını analiz etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda çalışma “2011-2019 yılları arasında görevdeki T.C. cumhurbaşkanlarının konuşmalarında, Suriye krizine yönelik Türk dış ve güvenlik politikası kapsamındaki değişim ve süreklilik unsurları nasıl evrilmiştir?” sorusunu araştırmıştır. Bu çerçevede cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2.211 konuşma alınıp bunlar içerisinde çalışmanın araştırma sorusuna katkı sunacak olan 1.409 konuşma filtrelenerek araştırmaya dahil edilmiştir. Bu konuşmaların ilk okunması sonrasında tüm konuşmaların dört temel

konuya odaklandığı görülmüştür. Bu konular, Suriyeli göçmenler hakkında yapılan açıklamalar, Suriye Hükümetine ve politikalarına yönelik açıklamalar, krizin çözülmesi için yürütülen uluslararası işbirliği çalışmalarına dair açıklamalar ve Türkiye'ye yönelik güvenlik tehditleri ve terörizmle mücadele kapsamında yapılan açıklamalardır. İlgili dört başlık altında cumhurbaşkanlığı resmi internet sitesinde yer alan 2011-2019 yılları arasındaki tüm konuşmalardaki devamlılık ve değişiklikler tespit edilmiştir.

Suriyeli göçmenlerle ilgili konuşmalarda 2011-2019 yılları arasında devamlılık arz eden noktalar Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayısının paylaşılması, Suriyeliler için harcanan para miktarının açıklanması ve Suriyeli göçmenlere yönelik insani yardım politikalarının vurgulanması olarak gözükmektedir. 2014 yılından 2019 yılına kadar Suriyeli göçmenlere yönelik açık kapı politikası açıklamalarda süreklilik arz eder şekilde yer almıştır. 2019 yılında ise Türkiye'nin daha fazla göçü karşılamasının mümkün olmadığına dair açıklamalar sonucunda ilgili konuşmalarda değişiklik olduğu söylenebilir. Ayrıca Suriye krizi çerçevesinde 2012 ile 2015 yılları arasında özel olarak Türkmenlere yönelik açıklamalar yapıldığı ancak Türkmenlere yoğunlaşan bu ifadelerin 2016 yılından itibaren öne çıkmadığı gözükmektedir. Suriyeli göçmenlere yönelik yapılan açıklamalardaki diğer bir değişim ise Suriyelilerin Türkiye'deki yaşamlarına yönelik verilen bilgilerin ayrıntılandırılmasıdır. Bu kapsamda Suriyelilere dair doğum oranları, çocuk sayıları, eğitim imkanına ulaşma oranları, vatandaşlık verilme hususu, gelir ve barınma imkanlarına yönelik ayrıntılar paylaşılmıştır. Diğer taraftan konuşmalarda bir değişim olarak Suriyelilere yönelik harcama tutarı paylaşılırken 2016 yılından 2017 yılına geçişte 10 milyar dolardan 30 milyar dolar seviyesine ciddi bir artışın yaşandığı gözükmüş ve aynı yıl Suriyelilere yönelik harcanan para miktarının nasıl hesaplandığı ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Suriyeli göçmenlere yönelik değişiklik arz eden bir diğer mesele ise krizin ilk yıllarında Suriyeli göçmenlere insani yardım perspektifinden bakılıp açıklamalar geliştirilirken daha sonra bu durumun giderek güvenlik temelli değerlendirildiği görülmüştür.

2011 yılında Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin sayısı 300 civarındayken 2012 yılında 150.000, 2013 yılında 500.000, 2014 yılında 1,6 milyon, 2015 yılında 2,2

milyon, 2016 yılında 2,7 milyon, 2017 yılında 3,5 milyon, 2018 yılında 3,5 milyon, 2019 yılında ise 3,7 milyon olarak açıklanmıştır. Bu şekilde artış gösteren Suriyeli göçmen sayısı cumhurbaşkanlığı konuşmalarında düzenli olarak yer almıştır. Diğer bir unsur olan Suriyeli göçmenler için harcanan bütçe ise ilk yıllarda gündeme gelmezken 2013 yılından sonra düzenli olarak açıklanmıştır. Bu tutarın 2013 yılında 400 milyon dolardan fazla iken 2014 yılında 5 milyar dolar civarı, 2015 yılında 8,5 milyar dolar civarı, 2016 yılında 10 milyar doları aşkın, 2017 yılında 30 milyar dolar civarı, 2018 yılında 33 milyar dolar civarı, 2019 yılında ise 37 milyar dolardan fazla olduğu ifade edilmiştir. 2017 yılında bu tutarın nasıl hesaplandığı açıklanmış ve ilgili meblağların AFAD'ın hizmetlerini, belediye hizmetlerini, sivil toplum kuruluşlarının aracılığıyla yapılan harcamaları, sağlık ve eğitim için yapılan harcamaları kapsadığı ve hesaplamaların AFAD, Maliye Bakanlığı ve TÜİK gibi kurumların verileriyle ortaya çıktığı açıklanmıştır. Yapılan maddi yardım konusunda devamlılık arz eden diğer bir husus ise uluslararası topluma yapılan çağrılar ve eleştiriler olmuştur.

Suriyeli göçmenlere yönelik ifade edilen ve değişmeyen bir diğer unsur, krizin ilk çıktığı andan itibaren sürekli olarak Suriyelilerin yanında bulunulduğuna ve onlara destek olunulacağına dair ifadelerdir. Suriyeli göçmenlere yönelik her türlü desteğin verileceği 2011-2019 yılları arasındaki konuşmalarda sürekli vurgulanmış, 2018 yılı sonuna kadar da açık kapı politikasının uygulandığının altı çizilmiştir. İlgili açıklamalarda Türkiye'nin amacının Suriye'nin huzur ve güvenliğinin sağlanması olduğu öne çıkarılmıştır.

Diğer bir mesele ise yapılan açıklamalarda Türkmenlere yönelik özel bir vurgunun olmasıdır. 2011 yılı içerisinde Türkmenlere yönelik beyanlar mevcut değilken 2012, 2013 ve 2014 yılları arasında ilgili açıklamalar sınırlı bir şekilde yer almış 2015 yılında ise Bayırbucak Türkmenleri başta olmak üzere yoğun bir şekilde dile getirilmiştir. Bu konuşmalarda Türkmenlere yönelik her türlü yardımın yapılacağı ifadesi özellikle 2015 yılı konuşmalarında vurgulanmıştır. 2016 yılı ve sonrasında ise artık bu açıklamaların vurgulanmadığı görülmüştür.

Suriyeli göçmenler hususunda değişiklik gösteren diğer bir mesele ise bilgi paylaşımının genişletilmesi olmuştur. Krizin başladığı ilk yıllarda yalnızca

Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenlerin sayısı paylaşılmıştır. 2015 yılı ve sonrasında ise Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki yaşamlarına dair daha fazla içerik paylaşılmıştır. İlk olarak 2015 yılı konuşmalarında doğum ve bebek sayıları ön plana çıkmıştır. Paylaşılan bu sayılar ile birlikte Suriyeli göçmenlerle ilgili öne çıkan konu başlıkları ise maaş alıp almadıkları, TOKİ konutlarına yerleştirilebilecekleri ve vatandaşlık alma konuları olmuştur. 2011-2018 yılı konuşmalarında dile getirilmezken 2019 yılı konuşmalarında Suriyelilere maaş bağlanıp bağlanmadığı tartışmalarına açıklık getirme ve Suriyelilerin TOKİ konutlarına yerleştirilmesi hususlarına yönelik açıklamalar yapılmıştır. Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi hususu ise 2016 yılında ortaya çıkmış ve 2019 yılına kadar gündemde kalmıştır. Sonuç olarak 2019 yılı aralık ayında açıklanan rakama göre 110.000 Suriyeli Türk vatandaşlığı almıştır.

Suriye Hükümetine ve politikalarına yönelik açıklamalarda 2011-2019 yılları arasında devamlılık arz eden noktanın siyasi geçiş sürecinin gerekliliğine yapılan vurgu olduğu gözükmektedir. Bu husus 2011-2019 yılları arasındaki konuşmalarda devamlı olarak yer almıştır. Diğer taraftan Suriye Hükümetine ve politikalarına yönelik açıklamalarda değişiklik gösteren husus Türkiye'nin Suriye Hükümetine yönelik yaptığı çağrılardaki kullandığı üslup ve eleştirilerinin seviyesidir. İlk yıllarda daha ılımlı açıklamalar mevcutken 2014 yılı sonrasında eleştiriler gittikçe ağırlaşmıştır. Özellikle kimyasal silah kullanımıyla beraber eleştiriler daha da sertleşmiş bu durum 2019 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Suriye Hükümetine yönelik değişiklik gösteren diğer bir unsur ise konuşmalarda Suriye Hükümetinin bir terör devletine dönüştüğünün ve terör örgütleriyle birlikte hareket ettiğinin vurgulanması olmuştur. 2018-2019 yılları arasında ise Suriye Hükümetine yönelik açıklamalar göreceli olarak geri planda kalmıştır.

Suriye Hükümetine yönelik konuşmalarda krizin çözülmesi yönünde çağrılar ve eleştiriler dile getirilmiştir. Yapılan bu eleştiriler daha çok demokratik uygulamalar yapılması yönünde olup telkin şeklindedir. 2011-2012 yıllarında “akan kan durdurulsun” şeklinde çağrılar yapılmış ancak Esed yönetiminin bu çağrıları ve eleştirileri dikkate almamasından dolayı Suriye Hükümetine yönelik “artık güven kalmadı” açıklamaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Suriye Hükümetine yönelik

açıklamalarda değişiklik gösteren bir diğer husus ise Türkiye'nin eleştirilerdeki üslubu ve eleştirilerin seviyesidir. Cumhurbaşkanı Gül Suriye Hükümetine karşı daha ılımlı şekilde telkin ve tavsiyelerde bulunmuştur. İlerleyen yıllarda söylemi giderek ağırlaşsa da bu söylemler “güven kalmadı” ve “Esed ile çözümün mümkün olmayacağı” şeklinde olmuştur. 2014 yılında görevi devralan Cumhurbaşkanı Erdoğan ise Esed'e daha ağır eleştirilerde bulunmuştur. 2013 yılında “güven kalmadı” açıklamasını takiben görevi bırak çağrısı ortaya çıkmıştır. Suriye'deki krizin çözümünün Esed'le mümkün olamayacağı ifade edilmiş ve “Esed'siz çözüm yoluna gidilmeli” gibi ifadeler ortaya çıkmıştır. Bu husus 2014 yılında dile getirilmemiş 2015-2017 yıllarındaki konuşmalarda tekrardan Esed yönetimine görevi bırak çağrısı yapılmıştır. 2018-2019 yılı konuşmalarında ise Suriye Hükümetine yönelik bir çağrı yapılmamış Esed yönetimi konuşmalarda geri planda kalmıştır.

Suriye Hükümetine yönelik eleştiriler 2014 yılında kimyasal silahların kullanımıyla beraber daha da sertleşerek “katil”, “zalim”, “eli kanlı diktatör” şeklinde sert ifadeler dönüşmüştür. 2015 yılında Suriye Hükümetine terör örgütleriyle işbirliği içerisinde olduğuna yönelik eleştiriler getirilerek devlet terörü yaptığı ifade edilmiştir. 2016 yılında ise Esed'e yönelik terörist ifadesi dile getirilmiştir. 2018-2019 konuşmalarında da 2014 yılı açıklamalarına benzer şekilde “zalim”, “katil” ifadelerine yer verilmiştir. Benzer şekilde açıklamalarda ilk başlarda dile getirilmeyen fakat daha sonra sıklıkla vurgulanan bir diğer husus ise 2015 yılında Suriye Hükümetinin PKK, DAESH gibi terör örgütleriyle bağlantısının olduğuna yönelik açıklamalar olmuştur.

Suriye Hükümetine yönelik devamlılık arz eden konu ise siyasi geçiş sürecinin gerekliliğine dair vurgu olmuştur. Bu husus 2011-2019 yılları arasında sürekli olarak vurgulanmıştır. 2012 yılında BM Güvenlik Konseyi'nde demokratik bir siyasi sisteme geçmek için alınan karar Rusya ve Çin tarafından veto edilmiş 2015 yılında ise BM Güvenlik Konseyi de müdahil olmuş ve 2254 sayılı kararı kabul edilerek siyasi geçişin yol haritası belirlenmiştir. Söz konusu kararda, siyasi bir çözüm gerekliliği vurgulanmış ve sivillere yönelik gerçekleştirilen saldırıların bir an önce sona erdirilmesi çağrısında bulunulmuştur.

Uluslararası işbirliğine yönelik konuşmalarda devamlılık arz eden en temel husus uluslararası topluma birlikte hareket etme çağrısıdır. Bu çağrı hem uluslararası örgütleri hem de Cenevre, Astana, Soçi gibi çok taraflı diplomatik görüşmeleri kapsamaktadır. Krizin ilk başladığı andan 2019 yılına kadar uluslararası topluma birlikte hareket etme çağrısı sürekli olarak yapılmıştır. Krizin çözümünün ancak bu şekilde mümkün olacağı vurgulanmış fakat uluslararası camiadan yeterli destek gelmediği ifade edilmiştir. Bu kapsamda AB'ye özellikle ekonomik açıdan katkı sunmaması yönünde eleştiriler getirilirken BM'ye ise sadece ekonomik değil insan haklarını korumada yetersiz kaldığı yönünde de eleştiriler gelmiştir. Aynı zamanda BMGK'nin işlevsiz kalması 2012 yılında çokça gündeme getirilmiştir. İlerleyen yıllardaki konuşmalarda da BM'ye mutlaka eleştiriler gelmiştir.

Türkiye 2011 yılından 2019 yılına kadar düzenli bir şekilde işbirliği çağrısında bulunmuş ve tüm platformlara angaje olarak bu konudaki motivasyonunu göstermiştir. Cenevre görüşmeleri, Astana görüşmeleri, Rusya ve İran ile birlikte üçlü görüşmeler, İngiltere, Almanya, Fransa'nın katılımıyla gerçekleşen Londra'daki müzakereler, Almanya, Fransa ve Rusya'nın katılımıyla Soçi sonrası yapılan zirve ile Batılı ülkelerle işbirliği yürütmüştür. Bu kapsamda önce çıkan bir diğer husus bu çağrılarının terör örgütlerine kapalı olmasıdır. Terör örgütlerinin görüşmelere katılması yönündeki açıklamaları kınanmış ve bu konudaki tavır istikrarlı bir şekilde ortaya konmuştur. Ayrıca, Türkiye uluslararası işbirliğine yönelik konuşmalarında bir güvenli bölge oluşturulmasını 2014 yılından 2019 yılına kadar istikrarlı bir şekilde gündeme getirmiştir. Bu işbirliği kapsamında YPG-PYD gibi terör örgütlerini destekleyen ülkeler kınanmıştır.

Türkiye'ye yönelik güvenlik tehditleri ve terörizmle mücadele kapsamında yapılan açıklamalar hususunda devamlılık arz eden noktalardan biri Türkiye'nin DEAŞ, PKK, PYD ve YPG terör örgütleri hakkındaki konuşmalarının 2011 yılından 2019 yılına kadar eleştirel nitelikte devam etmesi olmuştur. Aynı zamanda PYD-YPG terör örgütlerine destek veren Rusya ve ABD kınanmış ve eleştirilmiştir. Diğer yandan değişiklik arz eden bir nokta ise, 2011-2016 yılları arasında Suriye Hükümetine yapılan çağrılarının, Suriye krizine dahil olan aktörlere yönelik çağrılarının, BM, NATO ve AB başta olmak üzere uluslararası aktörler nezdinde yapılan

girişimlerin ve Türkiye'ye karşı tehditlerin bertaraf edilmesine yönelik girişimlerin yeterli sonuçları vermemesinden dolayı 2016 yılı sonrasında BM 51. madde kapsamında meşru müdafaa hakkını kullanarak uluslararası hukuka uygun tek taraflı girişimlerle operasyonlar yürüterek kendi güvenliğini sağlama yoluna gitmesidir. Bu kapsamda 2016 yılında Fırat Kalkanı Harekatı, 2018 yılında Zeytin Dalı Harekatı, 2019 yılında ise Barış Pınarı Harekatlarıyla konuşmalarda terör örgütlerine karşı Türkiye'nin güvenliği vurgusu ön plana çıkarılmıştır. Gerçekleştirilen operasyonların temel amaçlarından bir tanesinin de Türkiye'nin güneyinde terör örgütleri tarafından Suriye'de oluşturulmaya çalışılan terör koridorunun engellenmesi olduğu ifade edilmiştir.

Türkiye'nin güvenliği ve terörle mücadele hususu, terör örgütlerinin sayısının artması ve eylemlerini sıklaştırmasıyla konuşmalarda yer almaya başlamıştır. 2011-2014 yılları arasında sınırlı sayıda açıklamaya yer verilirken 2014 yılı sonrası Suriye'de mevcut olan DEAŞ, PKK, YPG ve PYD terör örgütlerine sıklıkla değinilmiştir. 2011-2012 yılı konuşmalarında terörle mücadele konusuna yer verilmemiş sadece Suriye'de PKK terör örgütünün uzantılarının var olduğu ifade edilmiştir. 2013 yılı konuşmalarında terörle mücadele ve terör örgütlerine yönelik açıklamalar öne çıkmamıştır. 2014 yılında ise terör meselesi konuşmalarda yavaş yavaş yer edinmeye başlamış ve ilk olarak DEAŞ terör örgütü eleştirilmiştir. DEAŞ ile mücadele eleştiri boyutuyla devam ederken 2014 yılında yaşanan Kobani meselesinin Türkiye için kırılma noktası olduğu gözükmektedir.

Krize yönelik yapılan ilk açıklamalardan birisi iç işlerine karışmama politikası olmuştur. Bu kapsamda krizin ilk yıllarında içişlerine karışmama politikası benimsenmiş ve konuşmalarda dış müdahalenin yapılmasının doğru olmadığı vurgulanmıştır. Nitekim bu durum yaşanan Kobani meselesine kadar böyle devam etmiştir. Kobani meselesinden sonra Türkiye'de güvenlik açıklamaları artmış ve sınır güvenliği vurgusu yapılmıştır. PYD-YPG terör örgütleri ise 2015 yılı sonrası tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Akabinde Türkiye'nin artık Suriye krizini kendine yönelik bir tehdit olarak algılamaya başladığı açıklamalarda ortaya çıkmıştır. Yaşanan olayların iç güvenlik meselesi haline gelmesi sonucunda doğan tehditten dolayı kendi güvenliğini sağlamaya çalışan Türkiye, BM'nin 51. maddesi gereğince

meşru müdafaa çerçevesinde 2016 yılında Fırat Kalkanı Harekatını, 2018 yılında Zeytin Dalı Harekatını, 2019 yılında ise Barış Pınarı Harekatını gerçekleştirmiştir. Gerçekleştirilen üç operasyonunda temel vurgusu değişmemiş ve Suriye'nin toprak bütünlüğü vurgulanmıştır. Bölgede mevcut olan terör örgütlerinin temizlenmesi, huzur ve güvenliğin temin edilmesi esas amaç olarak ifade edilmiştir. Bununla beraber Türkiye'nin sınır güvenliği vurgusu da açıklamalarda mevcuttur. İlk olarak Kobani meselesi ile başlayan güvenlik açıklamaları 2019 yılına kadar devam etmiş ve her yıl konuşmalarda devamlılık arz etmiştir. Türkiye'yi tehdit edecek bir durumla karşılaşıldığında gerekenin yapılacağı vurgulanmış ve Türkiye'nin 2016 süreciyle birlikte kendisinin inisiyatif olarak şekillendirmeye çalıştığı Suriye içerisinde bir güvenlik politikasına dair demeçlerin olduğu görülmüştür.

Türkiye'nin güvenliği ve terörle mücadele kapsamında ortaya çıkan diğer bir konu ise terör koridoru meselesi olmuştur. Terör koridoru daha çok operasyonlarla birlikte 2016, 2018, 2019 yıllarında öne çıkmıştır. Türkiye gerçekleştirdiği operasyonlarının bir amacının da bu terör koridorunu engellemek olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Fırat Kalkanı Harekatı ile terör koridoruna bir "hançer saplandığı", Zeytin Dalı Harekatı ile kurulmak istenen bu koridorun tamamen yok edileceği, Barış Pınarı Harekatı ile de güney sınırimızda oluşturulmaya çalışılan terör koridorunu yok ederek bölgeye barış ve huzurun getirileceği ifade edilmiştir.

Suriyeli göçmenlere yönelik 2011-2019 yılı arasındaki görevde olan cumhurbaşkanları konuşmalarında Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmen sayıları, Suriyeli göçmenler için harcanan para miktarı, Suriyeli göçmenlerin insani yardım kapsamında desteklenmesi ve gözetilmesi istikrarlı bir şekilde vurgulanmakla birlikte ilerleyen yıllarda Suriyeli göçmenlere yönelik değerlendirmeler insan hakları temelinden daha güvenlik yaklaşımı bir boyuta geçmiştir. Bu kapsamda Suriyelilerin geleceği Türkiye'nin milli güvenliğiyle bağdaştırılarak yorumlanmıştır. Türkiye'nin başlattığı operasyonlar sonucunda güvenli bölgelerin tesis edilmesiyle birlikte Suriyeli göçmenlerin geri yerleştirilmeleri konusunda bilgilendirilmeler ve 2019 tarihinde daha fazla Suriyeli göçmenin alınamayacağı yönündeki açıklamalar ifadedeki değişimi göstermektedir.

Esed yönetimine ve politikalarına karşı ise 2012 yılından başlayarak yönetimin politikalarının eleştirildiği ve değişim gerektiği vurgusunun yapıldığı, 2013 yılında ise görevi bırak çağrılarının ve Esed'siz bir çözüm yönündeki anlayışın sürekli olarak yinlendiği açıklamalarda görülmüştür. Esed'e yönelik Cumhurbaşkanı Gül döneminde başlayan telkin ve eleştiriler 2014 yılı sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan ile birlikte "katil" gibi ifadelerle sertleşerek devam etmiştir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı Gül açıklamalarda "Yemen modeli" önerisinde bulunmuştur. Burada önem arz eden noktalardan bir tanesi de Suriye Hükümetinin hem terör devletine dönüştüğü hem de terör örgütleriyle birlikte hareket ettiği yönünde açıklamaların 2012 gibi erken bir dönemden itibaren başlaması ve süreç içerisinde bu açıklamaların artarak devam etmiş olmasıdır. 2018-2019 yılları arasında ise Esed yönetimini direkt hedef alan konuşmaların geri planda kaldığı gözükmektedir.

Türkiye, 2011 yılından 2019 yılına kadar cumhurbaşkanlarının konuşmalarında istikrarlı bir şekilde Suriye krizinin çözülmesi için BM, AB gibi uluslararası örgütler nezdinde Cenevre, Astana, Soçi gibi çok taraflı diplomatik girişimleri işletme yönündeki faaliyetlerini ve politikalarını ön plana çıkartmıştır. Bu süreçlere terör örgütlerinin katılmayacağı yönündeki açıklamalarda istikrarlı bir tutum mevcuttur. Diğer taraftan ise 2013 yılında kimyasal silah kullanılmasıyla birlikte başlayan süreçte genelde uluslararası topluma spesifik olarak da BM ve AB'ye 2013 yılı ve sonrasında devam eder şekilde eleştirilerin bulunduğu gözükmektedir. Diğer bir taraftan da 2011-2013 yılları arasında söz edilmezken 2014 yılında tampon bölge oluşturulmasının önem arz ettiği yönündeki açıklamalar ortaya çıkmış ve 2019 yılına kadar devam etmiştir.

Türkiye'nin güvenliği ve terörle mücadele kapsamında Türkiye 2012 yılından başlayarak krizin çok başında açıklamalarda PKK terör örgütüne dikkat çekmiştir. Türkiye 2011 yılından 2019 yılına kadar da DEAŞ, PKK, PYD ve YPG terör örgütlerinin faaliyetlerini eleştirmiştir. Konuşmalarda 2014 yılında Rusya'nın terör örgütlerine destek vermesi kınanmış 15 Temmuz sonrası yaşanan uçak krizi sonrası yakınlaşma ile birlikte daha koordineli işbirliği süreci geliştirilmiştir. ABD ile ise PYD'ye destek vermesi yönünde kınanmasına rağmen uluslararası işbirliği kapsamında görüşmeler devam etmiştir. 2015 Kobani olaylarıyla bir kırılma yaşanıp

özellikle de 2016 sonrası operasyonlarla başlayan süreçte Türkiye'nin kendi güvenliğini kendisinin sağlaması yönündeki açıklamalarında bir yoğunlaşma olduğu ve günümüze kadar devam ettiği gözükmektedir.

Sonuç olarak, cumhurbaşkanlığı 2011-2019 yılı konuşmaları incelendiğinde, Suriyeli göçmenlere yönelik insani desteğin devamı konusunda istikrar mevcutken açık kapı politikasından daha fazla göçmen alınamayacağına dair bir söyleme geçişin mevcut olduğu; Esed yönetimine yönelik eleştirilerde ve demokratik bir geçiş sürecine yönelik söylemlerde istikrar olduğu; Astana, Soçi, Cenevre süreçleriyle uluslararası işbirliğinde öne çıkan aktörler ile BM ve AB gibi uluslararası örgüt nezdinde Suriye'deki ateşkes ve nihai çözüm için söylemlerde istikrar bulunduğu; Türkiye'nin güvenliği ve uluslararası terörizmle mücadele kapsamında Türkiye'nin DEAŞ, PKK, PYD, YPG başta olmak üzere tüm terör örgütlerine karşı mücadele hususundaki kararlılığının altının çizildiği, 2016 Fırat Kalkanı Harekatı, 2018 Zeytin Dalı Harekatı, 2019 Barış Pınarı Harekatıyla hem terör koridorunun engellenmesi, Türkiye'ye yönelik terör tehdidinin bertaraf edilmesi hem de Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönmesi için güvenli bölgelerin tesis edilmesi hususunda devamlılık olduğu görülmüştür.

Çalışmadaki bu bulgulara cumhurbaşkanlığı sitesindeki verilerden faydalanılarak ulaşılmıştır. Ancak, bu bulguların yanında çalışmanın dört temel kısıtlılığı olduğu da söylenebilir. Bu kısıtlamalar dış politika söyleminin oluşmasına katkı sağlayan cumhurbaşkanı haricindeki diğer aktörlerin çalışmaya dahil edilmemesi; Türkiye'de parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçişin dış politika söyleminin oluşturulmasına etkisinin araştırılmaması; var olan söylemlerin nedenlerinin ortaya konulmaması ya da diğer bir ifadeyle neden-sonuç ilişkisi dahilinde süreçlerin analiz edilmemesi; Suriye krizine yönelik söylemlerde değişkenler temelinde detaylı ve derin bir analiz içermesinden ziyade söylemlerin genel hatlarıyla fotoğrafının çekilmesi olarak ifade edilebilir.

Bu kısıtlılıklar kapsamındaki ilk husus çalışmadaki söylemleri ortaya koyan aktöre yöneliktir. Cumhurbaşkanları haricindeki Türk dış politika söylemini inşa eden diğer aktörler çalışmaya dahil edilmemiştir. Örneğin 2009 ile 2014 yılları arasında

Dışışleri Bakanı olarak ve daha sonrasında 2014 ile 2016 yılları arasında Başbakan olarak görevini sürdüren Ahmet Davutoğlu ve 2016 ile 2018 yılları arasında Başbakan olarak görev yapan Binali Yıldırım'ın söylemleri çalışmaya dahil edilmemiştir. İlerleyen çalışmalarda bahsi geçen etkin aktörlerin söylemleri de çalışmaya eklenerek mevcut içerik analizi geliştirilebilir. Bu şekilde dış politika söyleminin analizinin daha bütüncül şekilde gelişmesine katkı sağlanabilir.

Diğer bir kısıtlılık ise Türkiye'de siyasal sistemdeki değişiklik ile ilgilidir. Türkiye 2017-2018 sürecinde sistem değişikliğine gitmiş ve bir anayasa referandumuyla parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş yapmıştır. Bu çerçevede, cumhurbaşkanının görev ve sorumlukları artmış ve yürütme erkinin başında dış politika söyleminin oluşturulmasında daha ağırlıklı bir konuma sahip olmuştur. Daha somut bir ifadeyle, 2011 yılında görevde olan Cumhurbaşkanı Gül ile 2019 yılında görevde olan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dış politika söylemini geliştirme konusunda cumhurbaşkanı olarak aynı ağırlıkta etkili olduğu iddia edilemeyebilir. İlgili kısıtlılık kapsamında bu çalışma parlamenter sistem sürecinde görev yapan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün dönemi ile başkanlık sistemine geçişin yaşanmasından sonra 2018-2019 ikinci Recep Tayyip Erdoğan dönemi arasındaki sistemsel farklılıkları araştırmamıştır. Devlet başkanı statüsüyle cumhurbaşkanları, var olan dış politika söyleminin sözcüsü olarak da değerlendirilmiş ve çalışmaya dahil edilmiştir. Bu çerçevede çalışma siyasal sistemdeki değişikliklerin dış politika söylemi üzerine etkilerini de kapsayacak şekilde genişletilip geliştirilebilir.

Çalışma bundan sonra yapılacak araştırmalara katkı sunabilecek betimleyici bir çalışma niteliğindedir. Bu hususa ilişkin çalışmanın bir diğer kısıtlaması ise nitel bir içerik analizi kapsamında dış politika söylemlerinin mevcut halinin fotoğrafının çekilerek genel hatlarıyla betimlemesinin yapılmasıdır. Bu betimleme çerçevesinde var olan değişim ve devamlılık noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır. İlerleyen çalışmalarda ise bu söylemlerin neden ortaya konulduğu araştırılabilir ve eleştirel söylem analizi gibi yöntemlerle çalışma daha ileri bir seviyeye taşınabilir. Mevcut haliyle çalışma neden sonuç ilişkilerine bağlanacak ve bağlamsal analizlerin ortaya konduğu daha detaylı çalışmalara öncülük edebilir. Örneğin, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik yapmış olduğu uluslararası operasyonlara yönelik söylemlerin gelişim

süreçlerine dair neden sonuç ilişkileri araştırılarak hangi değişkenlerin bu söylemlerin ortaya çıkmasında etkili olduğu analiz edilebilir. Diğer bir yandan ortaya konan ilgili söylemlerin mevcut politikalarla ne derece uyduğu da incelenebilir. Diğer bir ifadeyle bu çalışmada fotoğrafı çekilen söylemlerin nasıl ve hangi şartlarda neden ortaya çıktığı araştırılıp söylem – eylem karşılaştırması da yapılarak araştırma geliştirilebilir.

Çalışmanın öne çıkan ve özgünlüğünü de vurgulayan özelliklerinden bir tanesi de Suriye krizine yönelik Türk dış politikası açıklamalarının tümünün incelenerek tüm bu açıklamaların dört başlık altında sınıflandırılmasıdır. Ancak bu geniş çerçevede söylemlerin genel hatlarıyla tasvir ve sınıflandırması yapılmış, söylemler nezdinde ortaya konan değişkenlere yönelik detaylı ve derin analizler yapılmamıştır. Bu çalışmanın işaret ettiği değişkenler nezdinde süreklilik ve değişimin daha ayrıntılı analiz edildiği çalışmalarla araştırma geliştirilebilir. Örneğin, Türkiye'ye tehdit oluşturan terör gruplarına yönelik Suriye krizi dahilindeki terörle mücadeleye yönelik söylemler ayrı bir akademik çalışma olarak detaylandırılarak ilerletilebilir. Ya da sadece göçmenlerle ilgili oluşturulan söylemler detaylandırılarak incelenebilir. Tüm bu kısıtlılıklar göze alındığında nitel bir içerik analizi olan bu çalışmanın ilerleyen çalışmalara öncülük etme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü (2013). *Suriye Krizinin Kronolojisi*. <https://21yyte.org/> (20 Aralık 2019)
- Akbaba Y (2014) 6-7 Ekim Olayları” ve Çözüm Süreci. SETA 78: 1-2.
- Aljazeera (2012). *Suriye, Türk uçağını düşürdü*. <http://www.aljazeera.com.tr> (13 Aralık 2019).
- Aljazeera (2013). *Kronoloji: Suriye’de isyandan İç Savaşa*. <http://www.aljazeera.com.tr> (05 Aralık 2019).
- Aljazeera (2014). *Türkiye Suriye uçağını düşürdü*. <http://www.aljazeera.com.tr> (13 Aralık 2019).
- Anadolu Ajansı (2017) *Cenevre’deki Suriye görüşmelerinin 7. turu başladı*. <https://www.aa.com.tr> (22 Aralık 2019).
- Anadolu Ajansı (2018). *Astana’da Suriye konulu 11. garantörler toplantısı sona erdi*. <https://www.aa.com.tr> (15 Aralık 2019).
- Anadolu Ajansı (2018). *Suriye konulu 9. Astana toplantısı ikili görüşmelerle başladı*. <https://www.aa.com.tr> (15 Aralık 2019).
- Anadolu Ajansı (2019). *Suriye iç savaşı 9. yılına girdi*. <https://www.aa.com.tr> (13 Aralık 2019).
- Anadolu Ajansı (2019). *Zeytin Dalı Harekatı bir yaşında*. <https://www.aa.com.tr> (19 Aralık 2019).
- ANKASAM (2019). *13. Astana Zirvesi*. <https://www.ankasam.org> (19 Aralık 2019).
- Ayhan V (2011). *Seçim Sonrası Erdoğan-Esad Görüşmesi: İlişkilerde Çatışmacı Dönem*. <https://orsam.org.tr> (02 Aralık 2019).
- Bayram Altuğ (2017). *Suriye konulu Cenevre 5 görüşmeleri sona erdi*. <https://www.aa.com.tr/tr> (18 Aralık 2019).
- BBC (2012). *NATO Türkiye’ye destek ifade etti*. <https://www.bbc.com> (13 Aralık 2019).
- BBC (2012). *Suriye’de yeni anayasa referandumu*. <https://www.bbc.com> (09 Aralık 2019).

- BBC (2013). *ABD: Suriye küresel kırmızı çizgiyi geçti.* <https://www.bbc.com> (13 Aralık 2019).
- BBC (2014). *Türkiye Suriye savaş uçağını düşürdü.* <https://www.bbc.com> (15 Aralık 2019).
- BBC (2016). *Suriye'de ateşkes yürürlüğe girdi.* <https://www.bbc.com> (16 Aralık 2020).
- BBC (2017). *İklere sahne olan Astana görüşmeleri başladı.* <https://www.bbc.com> (15 Aralık 2019).
- BBC (2017). *Suriye müzakereleri: Astana görüşmeleri hakkında merak edilenler.* <https://www.bbc.com> (15 Aralık 2019).
- BBC (2018) *ABD Suriye'den çekiliyor: Sonuçları ne olur?* <https://www.bbc.com> (15 Aralık 2019).
- BBC (2018) *Zeytin Dalı Harekatı: Türkiye, Afrin'e operasyon başlattı.* <https://www.bbc.com> (19 Aralık 2019).
- BBC (2020). *İdlib için imzalanan Soçi Mutabakatı ne öngörüordu?* <https://www.bbc.com> (15 Aralık 2019).
- CNN (2013). *Framework for elimination of Syrian chemical weapons.* <https://edition.cnn.com> (14 Aralık 2019).
- CNN (2021). *Syrian Civil War Fast Facts.* <https://edition.cnn.com> (05 Aralık 2019).
- Çoğalan S, Demir A (2014). *Suriye'de iç savaşın üç yılı.* <https://www.aa.com.tr> (07 Aralık 2019).
- Dağ AE (2015) Suriye: Küresel ve Bölgesel Kaostan Beslenen İç Savaş, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 13.
- Duran H (2019). *5 Soru: 6-8 Ekim Olayları.* SETA. <https://www.setav.org> (16 Aralık 2019).
- Düzgit SA (2019) Nitel Yaklaşım ile Görüşme, Gözlem ve Odak Grup Yöntemleri, İçerik Analizi. Ali Çarkoğlu (Ed.). *Uluslararası İlişkilerde Araştırma Yöntemleri* (Anadolu Üniversitesi, Eskişehir).
- DW (2012). *Türkiye Şam Büyükelçiliğini kapattı.* <https://www.dw.com> (05 Aralık 2019).
- DW (2016). *Suriye'deki iç savaşın kronolojisi.* <https://www.dw.com> (13 Aralık 2019).

- Eletek Ö (2019). *Suriye’de Çözüm Arayışları: 13. Astana Görüşmeleri*.
<https://www.ankasam.org> (23 Aralık 2019).
- Encyclopaedia Britannica, *Syrian Civil War*, <https://www.britannica.com> (15 Aralık 2019)
- Encyclopaedia Britannica, *Uprising in Syria*, <https://www.britannica.com> (05 Aralık 2019).
- Erdoğan RT [@rterdogan] (2019). Tweet.
<https://twitter.com/rterdogan/status/1181920482964250624> (16.12.2019).
- Erişen C (2014) *Dış Politika Analizi*. Şaban Kardaş, Ali Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* (Küre Yayınları, İstanbul).
- Euronews (2019). *NATO Liderler Zirvesi'nin öne çıkanlar: Macron'dan Türkiye eleştirisi*. <https://tr.euronews.com> (01 Haziran 2020).
- İnaç H (2012) *Arap Baharı Sürecinde Arap Kimliğinin Değişim ve Dönüşümü*. Kemal İnat, Bilal Yıldırım, Fuat Aydın, Muhittin Ataman (Ed.). *Ortadoğu Yıllığı 2011* (Açılım Kitap, İstanbul).
- İşyar ÖG (2018) *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası* (Sayda Yayınları, Bursa).
- Kako A (2020). *Suriye iç savaşı 10'uncu yılına giriyor*. <https://www.aa.com.tr/tr> (13 Aralık 2020).
- Koparan Ö, Kako A(2019). *Fırat Kalkanı Harekatı'nın 3. Yılı*. <https://www.aa.com.tr> (20 Aralık 2019).
- Krippendorff K (2004) *Content Analysis An Introduction to Its Methodology* (Sage Publications, The United States of America).
- Kurt V (2015) Türkiye'nin Suriye Politikası ve Şah Fırat Operasyonu. *SETA* 91: 1.
- Küçükkeleş M (2012) , *Arap Birliği'nin Suriye Politikası*, SETA.
<https://www.setav.org> (12 Temmuz 2021).
- Lüleci Sula Ç, Sula İE (2021) *Migration Management in Turkey: Discourse and Practice*. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*.
- MGK (2016). *30 Kasım 2016 Tarihli Toplantı*. <https://www.mgk.gov.tr> (21.Mart 2020).
- MGK (2017). *29 Mart 2017 Tarihli Toplantı*. <https://www.mgk.gov.tr> (22 Aralık 2019).
- Neciyev E (2019) *Cenevre'den Soçi'ye “Suriye” Problemine Çözüm Arayışları*. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 5(3): 836.

- Orhan O (2011) Arap Baharı ve Türkiye. *3 Aylık Ekonomi ve Düşünce Dergisi* 57: 23.
- Orhan O, Haşıl H, Dündar S, Şanlıer Ş (2020) Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi. *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*, No 243: 5.
- Polat DŞ (2016) “Arap Baharı” ve Suriye Savaşı. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.). *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* (Beta Basım, İstanbul).
- Polat DŞ (2020) Türkiye’nin Suriye’nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 16(33): 64.
- Raimbekova A, Kako A (2019). *Suriye konulu 13. Garantörler*. <https://www.aa.com.tr> (15 Aralık 2019).
- Salık N (2011) Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği. *Ortadoğu Analiz* 3(35): 25-26.
- Sandıklı A, Semin A (2012) Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi Ve Türkiye, Bilge Adamlar Kurulu Raporu, Rapor No 52: 197-198.
- Serdar İ (2015) AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 1: 16.
- Stratejik Ortak Haber Masası (2018). Dünden Bugüne Tüm Suriye Zirveleri(Kronolojik). <https://www.stratejikortak.com> (08 Aralık 2019).
- T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu (2018) Türkiye’deki Suriyeliler- Özel Rapor Ankara T.C. Resmi Gazete. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, 11.02.2017, Sayı: 29976, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170211-1.htm> (Erişim Tarihi: 26.08.2021).
- T.C. Yüksek Seçim Kurulu, “12. Cumhurbaşkanı Seçimi”, <https://ysk.gov.tr/tr/onikinci-cumhurbaskani-secimi/3456> (Erişim tarihi: 20.08.2021).
- TCCB (2011-2014). Abdullah Gül, 2011-2014 Yılları Arasındaki Basın Açıklamaları, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-1723-&p2=05.05.2011&p3=28.08.2014&sT=1&langText=tr&presidentId=11>
- TCCB (2011-2014). Abdullah Gül, 2011-2014 Yılları Arasındaki Haberler, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-1726-&p2=05.05.2011&p3=28.08.2014&sT=1&langText=tr&presidentId=11>

- TCCB (2011-2014). Abdullah Gül, 2011-2014 Yılları Arasındaki Konuşmalar, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-1724-&p2=05.05.2011&p3=28.08.2014&sT=1&langText=tr&presidentId=11>
- TCCB (2014-2019). Recep Tayyip Erdoğan 2014-2019 yılları Arasındaki Haberler, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-410-&p2=28.8.2014&p3=12.7.2021&sT=1&langText=tr&presidentId=12>
- TCCB (2014-2019). Recep Tayyip Erdoğan 2014-2019 yılları Arasındaki Basın Açıklamaları, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-365-&p2=28.08.2014&p3=12.07.2021&sT=1&langText=tr&presidentId=12>
- TCCB (2014-2019). Recep Tayyip Erdoğan 2014-2019 yılları Arasındaki Konuşmalar, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-353-&p2=28.08.2014&p3=12.07.2021&sT=1&langText=tr&presidentId=12>
- TCCB (2014-2019). Recep Tayyip Erdoğan 2014-2019 yılları Arasındaki Mülakatlar, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-1709-&p2=28.08.2014&p3=12.07.2021&sT=1&langText=tr&presidentId=12>
- TCCB (2014-2019). Recep Tayyip Erdoğan 2014-2019 yılları Arasındaki Konuklar, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-356-&p2=28.08.2014&p3=12.07.2021&sT=1&langText=tr&presidentId=12>
- TCCB (2014-2019). Recep Tayyip Erdoğan 2014-2019 yılları Arasındaki Yurt İçi Ziyaretleri, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-354-&p2=28.08.2014&p3=12.07.2021&sT=1&langText=tr&presidentId=12>
- TCCB (2014-2019). Recep Tayyip Erdoğan 2014-2019 yılları Arasındaki Yurt Dışı Ziyaretleri, <https://www.tccb.gov.tr/Search?s=Suriye&p0=Suriye&p1=-355-&p2=28.08.2014&p3=12.07.2021&sT=1&langText=tr&presidentId=12>
- TCCB, “Abdullah Gül”, **Cumhurbaşkanlığı**, https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/abdullah_gul/#/ (Erişim tarihi: 20.08.2021).
- TCCB, “Biyografi”, **Recep Tayyip Erdoğan**, <https://www.tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/> (Erişim tarihi: 20.08.2021).
- TCCB, <https://www.tccb.gov.tr>.
- TCDB (2016). Suriye’de Çatışan Taraflar Arasında Ülke Genelinde Ateşkes İlanı Hk. Güncel Gelişmeler. http://www.mfa.gov.tr/no_-333_-29-aralik-2016_-

suriye_de-catisan-taraflar-arasinda-ulke-genelinde-ateskes-ilani-hk_.tr.mfa
(03 Ekim 2020).

TCDB (2017). Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun Sayın Cumhurbaşkanımıza refakatle Soçi'yi ziyareti. Güncel Gelişmeler. <http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-mevlut-cavusoglunun-sayin-cumhurbaskanimiza-refakatle-sociyi-ziyareti.tr.mfa> (15 Mart 2020).

TCDB (2017). Suriye'de Çatışmasızlık Bölgelerinin Oluşturulmasına Dair Muhtıranın İmzalanması Hk. Güncel Açıklamalar. http://www.mfa.gov.tr/no_-139_-suriye_de-catismasizlik-bolgelerinin-olusturulmasina-dair-muhtiranin-imzalanmasi-hk_.tr.mfa (19 Aralık 2019).

TCDB (2018). Soçi'deki Suriye Ulusal Diyalog Kongresi'nin Sonuçları Hk. Güncel Açıklamalar. http://www.mfa.gov.tr/no_-30_-socideki-suriye-ulusal-diyalog-kongresinin-sonuclari-hk.tr.mfa (15 Mart 2020).

Temizer S (2017) *Suriye konulu 8. Astana toplantısında 'tutuklular için uzlaşma'*. <https://www.aa.com.tr> (19 Aralık 2019).

TRT Haber (2019). *Bariş Pınarı Harekatı başladı*. <https://www.trthaber.com> (15 Aralık 2019).

TTCCB, "Biyografi", **Abdullah Gül**, https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/abdullah_gul/ (Erişim tarihi: 28.08.2021).

Ulutaş U, Kanat KB, Acun C (2015) Sınırları Aşan Kriz Suriye. *SETA* 120: 13.

United Nations (2021). ISIL crimes against Yazidis constitute genocide, UN investigation team finds. <https://news.un.org> (27 Aralık 2020).

W. Lawrence N (2020) *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Araştırma Yöntemleri* 2. Cilt, 8. Basım (Siyasal Kitabevi, Ankara).

Yorulmaz M (2016) Suriye Krizinin Türkiye'nin Değişen Güvenlik Algısına Etkisi. Hasret Çomak, Caner Sancaktar, Zafer Yıldırım (Ed.). *Uluslararası Politikada Suriye Krizi* (Beta Basım, İstanbul).

YSK, 24 Haziran 2018 Seçimi, 24.06.2018, <https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416A.pdf> (Erişim Tarihi: 26.08.2021).

YSK, Yurt İçi Seçim Sonucu, 10.08.2014, https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_a_Yurtici.pdf (Erişim Tarihi: 25.08.2021).

EKLER

Ek 1. 2011-2019 yılları arasında gerçekleştirilen görüşmeler

Tarih	İsim	Katılımcı
30 Haziran 2012	Cenevre 1	ABD, Çin, Fransa, İngiltere Rusya, AB temsilcileri, Türkiye, Kuveyt, Katar, Arap Ligi Temsilcileri ve Irak katılmıştır.
22 Ocak-16 Şubat 2014	Cenevre 2	Türkiye’de dahil olmak üzere 40’a yakın devlet katılmış ancak İran davet edilmemiştir.
29 Ocak 2016	Cenevre 3	Diğerlerinden farklı olarak İran davet edilmiştir.
23 Ocak 2017	Astana 1	Türkiye, İran, Rusya katılımıyla gerçekleştirilmiştir.
16 Şubat 2017	Astana 2	Türkiye, İran, Rusya, Ürdün Suriye Hükümeti ve Suriyeli muhalifler katılmıştır.
23 Şubat-4 Mart 2017	Cenevre 4	Rejim heyeti, Müzakere heyeti, Muhalif heyet, Türkiye, Rusya, ABD ve İran ile çok sayıda ülke katılmıştır.
14 Mart 2017	Astana 3	Rusya, Türkiye, İran, Ürdün, ABD ve AB’den katılan temsilciler, Suriye Hükümeti katılmıştır.
22 Mart-1 Nisan 2017	Cenevre 5	Rejim heyeti, Müzakere heyeti, Muhalif heyet, Türkiye, Rusya, ABD ve İran ile çok sayıda ülke katılmıştır.
3-4 Mayıs 2017	Astana 4	Türkiye, Rusya, İran, Suriye muhalefeti ve Suriye Hükümeti, ABD ve BM gözlemci olarak katılmıştır.
16-20 Mayıs 2017	Cenevre 6	Rejim heyeti, Müzakere heyeti Muhalif heyet, Türkiye, Rusya, ABD ve İran ile çok sayıda ülke katılmıştır.
4-5 Temmuz 2017	Astana 5	Türkiye, Rusya, İran, Ürdün, ABD, Suriye muhalefeti, AB’den temsilciler, Suriye Hükümeti ve BM Suriye Özel Temsilcisi katılmıştır.
10-14 Temmuz 2017	Cenevre 7	Rejim heyeti, Müzakere heyeti Muhalif heyet, Türkiye, Rusya, ABD ve İran ile çok sayıda ülke katılmıştır.
14-15 Eylül 2017	Astana 6	Türkiye, Rusya, İran, Suriye muhalefeti ve Suriye Hükümeti, ABD, BM ve Ürdün gözlemci olarak katılmıştır.
30-31 Ekim 2017	Astana 7	Türkiye, Rusya, İran, Suriye muhalefeti ve Suriye Hükümeti, ABD, BM ve Ürdün gözlemci olarak katılmıştır.
21-22 Aralık 2017	Astana 8	Türkiye, İran, Rusya, Suriye muhalefeti, Suriye Hükümeti katılmıştır. Görüşmeye ABD, Ürdün ve BM gözlemci olarak katılmıştır.
22 Kasım 2017	Soçi Zirvesi	Türkiye, Rusya ve İran’ın devlet başkanları ile gerçekleştirilmiştir.
28 Kasım-14 Aralık 2017	Cenevre 8	Rejim heyeti, Müzakere heyeti, Muhalif heyet, Türkiye, Rusya, ABD ve İran ile çok sayıda ülke katılmıştır.
30 Ocak 2018	Soçi Zirvesi 2	Türkiye, Rusya ve İran’ın devlet başkanları ile gerçekleştirilmiştir.
14-15 Mayıs 2018	Astana 9	Görüşme Türkiye, İran, Rusya, Suriye muhalefeti ve Suriye Hükümetinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Ürdün ve BM ise görüşmeye gözlemci olarak katılırken ABD katılmamıştır.
30-31 Temmuz 2018	Astana 10	Görüşme Türkiye, İran, Rusya, Suriye muhalefeti ve Suriye Hükümetinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Ürdün ve BM ise görüşmeye gözlemci olarak katılırken ABD katılmamıştır.
16 Eylül 2019	Türkiye-Rusya-İran Üçlü Zirvesi	Zirvede siyasi birlik ve toprak bütünlüğü vurgusu yapılmıştır.

28-29 Kasım 2018	Astana 11	Görüşme Türkiye, İran, Rusya, Suriye muhalefeti ve Suriye Hükümetinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Ürdün ve BM ise görüşmeye gözlemci olarak katılırken ABD katılmamıştır.
25-26 Nisan 2019	Astana 12	Görüşmeye Türkiye, Rusya, İran, muhalif örgütler, Suriye hükümeti katılmıştır. Bu devletlerin yanı sıra Ürdün, Uluslararası Kızılhaç temsilcileri ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği gözlemci olarak katılmıştır.
1-2 Ağustos 2019	Astana 13	Diğer katılımcılara ek olarak Lübnan ve Irak da gözlemci olarak katılmıştır.

Kaynak: Oytun Orhan, Hamza Haşıl, Sibel Dünder, Şamil Şanlıer, Halk Hareketinden İç Savaşa: 10. Yılında Suriye Krizi, **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, No: 243, 2020.

